

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

**Fenomény ovlivňující chování panského stavu za
husitské revoluce na pozadí života Hanuše z Kolovrat**

Bc. Michal Sýkora

Katedra dějin a didaktiky dějepisu
Vedoucí práce: Mgr. Dušan Foltýn
Studijní program: Učitelství pro střední školy (N D-ZSV)

2021

Prohlášení:

Tímto prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně s použitím pramenů a odborné literatury uvedené v seznamu, který je součástí práce. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Brandýse nad Labem dne 11. 7. 2021

Bc. Michal Sýkora

Poděkování:

Za odborné vedení, veškeré rady, pomoc, inspirativní hodiny regionální historie i dalších předmětů během celého studia děkuji Mgr. Dušanu Foltýnovi.

Dále za trpělivost, podporu a veškerou pomoc děkuji Pětě.

Název: Fenomény ovlivňující chování panského stavu za husitské revoluce na pozadí života Hanuše z Kolovrat

Autor: Bc. Michal Sýkora

Katedra: Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Vedoucí práce: Mgr. Dušan Foltýn

Abstrakt:

Diplomová práce se zaměří na faktory ovlivňující chování české šlechty (především panstva) během husitské revoluce. Fenomény jako rodina, ekonomické a regionální vztahy, stavovská příslušnost či aktuální vojenská situace budou konfrontovány s životem Hanuše z Kolovrat. Hanuš z Kolovrat byl pro tento účel vybrán z několika důvodů. Jako člen plzeňského landfrýdu byl po dlouhou dobu spojencem Zikmunda Lucemburského. Pro nás bude zajímavé sledovat, jak se Hanuš z Kolovrat podílel na sekularizaci církevních statků, jakým strategickým způsobem budoval své panství a jakým způsobem ho tlak kališnických radikálů přinutil přestoupit do opačného věroučného tábora. Výzkum bude završen rokem 1448, kdy Jiří z Poděbrad dobyl Prahu a Hanuš z Kolovrat se jako poražený stáhl z politické scény. Různé teorie o chování české šlechty budou konfrontovány nejen s životem Hanuše z Kolovrat, ale i s dalšími příklady významných předáků husitské revoluce. Práce se pokusí odpovědět na otázku, zda je možné najít jakousi jednotící teorii o chování české šlechty v první polovině 15. století, nebo se takováto teorie detailním prozkoumáním osudů jednotlivce nutně rozbije.

Klíčová slova: Hanuš z Kolovrat, Bedřich z Kolovrat, husitská revoluce, šlechta, středověk, 15. století, politický oportunismus,

Title: Phenomena affecting the behavior of Czech nobility in the Hussite revolution.

Example Hanus of Kolovraty

Author: Bc. Michal Sýkora

Department: The History and History Didactics Department

Supervisor: Mgr. Dušan Foltýn

Abstract:

This thesis focuses on the factors affecting the behavior of Czech nobility (especially Czech lords) during the Hussite revolution. Phenomena such as family, economic and regional relations, state affiliation, and the contemporary military situation will be confronted with the life of Hanus of Kolovraty. Hanus of Kolovraty was chosen for this purpose for several reasons. As a member of the Pilsen landfried he was an ally of Sigismund of Luxemburg for a long time. For us it will be interesting to see how Hanus of Kolovraty contributed to the secularization of church property, which strategically built his estate and how the Hussite pressure forced him into radical change in the opposite doctrinal camp. The research will be completed by the year 1448, when George of Podebrady took Prague and Hanus of Kolovraty was defeated and withdrew from the political scene. Various behavioral theories of the Czech nobility will be confronted not only with the life of Hanus of Kolovraty, but also with other examples of prominent leaders of the Hussite revolution. This thesis will attempt to answer the question whether it is possible to find some sort of unifying theory of a behavior of the Czech nobility in the first half of the 15th century, or whether this theory is definitely shattered by the detailed examination of the lives of individuals.

Key words: Hanus of Kolovraty, Bedrich of Kolovraty, Hussite revolution, 15th century, nobility, medieval, political opportunism

Obsah:

1. Úvod, metodologie, literatura a prameny	8
1.1. Úvod	8
1.2. Metodologie	10
1.3. Literatura a prameny	14
2. Šlechta a středověká společnost	17
2.1. Šlechta a její místo ve středověké společnosti	17
2.1.1. Šlechta a učení o trojím lidu, povinnosti ideálního šlechtice	18
2.1.2. Emocionalita středověké šlechty	22
2.1.3. Vnější symbolika a hierarchizace	24
2.2. Právní ukotvení české šlechty od raného středověku po husitskou revoluci.....	26
2.2.1. Česká šlechta v době knížecí	27
2.2.2. Česká šlechta v období dědičných přemyslovských králů	29
2.2.3. Česká šlechta po smrti Václava III. a za vlády Jana Lucemburského	34
2.2.4. Česká šlechta za vlády Karla IV. a Václava IV.	38
2.2.5. Česká šlechta před vypuknutím husitské revoluce	40
2.3. Česká šlechta a učení o trojím lidu	43
3. Vztah české šlechty k reformním proudům před vypuknutím revoluce	53
3.1. Bratrstvo kladiva a obruče	53
3.2. Jan Hus a jeho posluchači z řad šlechty	55
3.3. Jan Hus a česká šlechta na koncilu v Kostnici	58
4. Rod Kolovratů a Hanuš z Kolovrat	62
4.1. Rod Kolovratů	62
4.2. Hanuš a Bedřich z Kolovrat před vypuknutím revoluce	65
5. První střety s husity (1419 – 1421)	69
5.1. Oповěď Praze	69
5.2. Hanuš z Kolovrat a bitva u Sudoměře	71
5.3. Ve službách krále Zikmunda	73
5.4. Konfesní příslušnost české šlechty v optice vyšehradské bitvy	78
6. Válka na denním pořádku (1421-1424)	83
6.1. Plenění arcibiskupských statků	83

6.2. Pomoc Karlštejnu, dobytí Křivoklátu	85
6.3. Svatohavelský sněm a Bedřich z Kolovrat	90
6.4. Jan Žižka na útěku	92
6.5. Zdické úmluvy	94
6.6. Kolektivní vědomí panského stavu	97
7. Příměří s husity (1425-1429)	100
7.1. Drancování kolovratského panství	100
7.2. Série příměří s husitskými svazy	103
7.3. Povaha příměří (nejen) v husitských Čechách	105
7.4. Význam panství bratří Kolovratů, revoluční zisky, ekonomické vazby	108
8. Hanuš z Kolovrat a jeho přestup k husitům	112
8.1. Libštejn v obležení, přestup k husitům	112
8.2. Hanuš z Kolovrat v bojích proti bývalým spojencům, ve vojsku Prokopa Holého	114
8.3. Spory s karlštejnskými, smrt Bedřicha z Kolovrat	116
8.4. Konverze české šlechty	117
9. Od lipanské bitvy po dobytí Prahy Jiřím z Poděbrad	123
9.1. Koalice před bitvou u Lipan, zásah proti radikálům po lipanské bitvě	123
9.2. Hanuš z Kolovrat a Zikmund Lucemburský mezi léty 1435 – 1437	125
9.3. Korunovace Albrechta Habsburského a politické působení Hanuše z Kolovrat do roku 1448	131
9.4. Poslední léta Hanuše z Kolovrat	137
10. Závěr	139
10.1. Fenomény ovlivňující chování panského stavu za husitské revoluce na pozadí života Hanuše z Kolovrat	139
10.2. Osobnost Hanuše z Kolovrat	143

1. Úvod, metodologie, literatura a prameny

Jak už název diplomové práce napovídá, mnou předložený text nemá za úkol pouze zmapovat jednu politickou kariéru šlechtice žijícího v období husitské revoluce. Práce si klade širší a metodologicky poněkud složitější cíle, které chtějí navázat na současné badatelské trendy v oblasti poznání života české pozdně středověké šlechty. Na pozadí významného člena mocného panského rodu se pokusím zmapovat fenomény, které v průběhu husitské revoluce ovlivňovaly život vyšší české šlechty. Tento badatelský cíl je založen na základních premisách, které nejsou jen mé, ale v následující podkapitole věnované metodologii je doložím názory badatelských autorit. V úvodní kapitole se podíváme na základní premisy, ze kterých badatelský záměr práce vychází, nastavím metodologická východiska a čtenáři představím základní literaturu a prameny, o které se text diplomové práce opírá.

1.1. Úvod

V průběhu jednotlivých kapitol, věnovaných osudu Hanuše z Kolovrat, zjistíme, že svět panského stavu v husitské revoluci není tak černobílý, jak bývá často představován. Základní schematické rozdělení šlechty v průběhu husitské revoluce je na první pohled jasně dané. Část šlechty patřila do tábora kališnického a věrně hájila výdobytky náboženské reformy. Další část šlechty pak řadíme do takzvané strany královské, která si zachovala katolické vyznání a podporovala přijetí Zikmunda Lucemburského na královský trůn. V literatuře pak toto uskupení šlechticů bývá označováno jako katolíci. Jak na následujících stránkách zjistíme, tak tyto věrné šlechtice na oplátku podporoval král Zikmund. A to z velké části tak, že svým věrným šlechticům, kteří odmítli kalich, rozděloval majetky a příjmy katolických klášterů. Tento fakt se nám může zdát poněkud paradoxní. A už toto zjištění nás přinutí mít se na pozoru před příliš jednoduchými soudy ohledně toho, zda byla niterná religiozita hlavním rozhodujícím měřítkem pro konání šlechty v průběhu revolučních let. Už v úvodu mohu čtenáři prozradit, že téma sekularizace církevních statků katolickou šlechtou, bude jedním z témat práce.

Kromě pánů, které můžeme označit za katolíky či kališníky, zde máme početnou skupinu šlechticů, kteří v průběhu husitské revoluce lavírovali mezi oběma stranami. Chtělo by se říci – kam vítr, tam plášť. Není málo případů, kdy najdeme v pramenech či odborné literatuře jméno významného šlechtice na straně katolíků, a o

pár kapitol dále se dočteme o litém boji, který ten samý šlechtic svedl po boku některého z husitských svazů proti svým bývalým spojencům. Snad mohu dopředu prozradit, že se tato problematika týká i hlavní postavy mnou předkládané práce. V kapitolách věnovaných životu Hanuše z Kolovrat se například dočteme o tom, jak byl náš hlavní protagonista práce ve dvacátých letech 14. století vítaným a častým hostem purkrabího Zdeslava Tluksy z Buřenic na husity obléhaném, ale nikdy nedobytém hradě Karlštejně. Z pečlivě vedených účetních knih a také z kroniky člena karlštejnské posádky Bartoška z Drahonic víme, že byl Hanuš z Kolovrat vítaným hostem při mnoha slavnostech a při těchto příležitostech si na Karlštejně dopřával ty nejlepší pochutiny a nápoje. Po roce 1430 pak máme doklady o tom, jak kolovratští vojáci prováděli vůči Karlštejnu a jeho posádce nevybíravé výpady. A to k nelibosti purkrabího Tluksy i Bartoška z Drahonic, kteří na hradě stále sloužili.

Co si o Hanušovi a jemu podobných šlechticích myslet? Že to byli oportunisté bez kousku cti a povědomí o šlechtickém étosu. Že tyto šlechtici měnili věroučné tábory podle toho, co jim v danou chvíli skýtalo větší výhodu a žádný jiný obzor svého zájmu neměli. Je to ale opravdu takto jednoduché? Nechci obhajovat jednání lidí, kteří pod tlakem obrátili zbraň proti svým bývalým spojencům, a dokonce přátelům. Spíše bych rád naznačil otázku, kterou chci v této práci prozkoumat. Tato otázka zní, jestli je kategorizace vysoce postavených šlechticů do věroučných skupin tím jediným možným pohledem.

Znalost jemných nuancí středověké teologie a pečlivé sledování univerzitních disputací o povaze náboženské reformy, to rozhodně nebyla záležitost přístupná většině středověkých šlechticů. Jestliže byly jednotlivé osoby vrženy do víru revoluce, a tím byly nuceny uzavírat různá spojení na regionální i celostátní úrovni, nemusí to nutně nic vypovídat o náboženském názoru dotyčného. Povaha středověkého příměří a náboženské konverze bude dalším z významných témat této práce.

Samozřejmě že v Českém království žili vysoce postavení šlechtici, kteří se teologickými otázkami zabývali. V textu diplomové práce se podíváme i na šlechtice, kteří náboženskou reformu podporovali ještě dříve, než se stal Jan Hus betlémským kazatelem. Není tajemstvím, že měl Jan Hus a celé reformní hnutí spoustu podporovatelů z vysoce postavených kruhů. Na tomto místě chci zdůraznit, že rozhodně není cílem práce zpochybnit význam náboženských otázek jako klíčové problematiky husitské revoluce. Do etického kódu středověkého šlechtice byl po několik století vepsaný imperativ obrany pravé křesťanské víry. Ale rozdělení na křesťany pod jednou

a pod obojí bylo naprosto něčím novým. Je tedy přestup do druhého věroučného tábora přečinem proti kodexu šlechtické cti? I na tuto otázku se v rámci diplomové práce zaměřím.

Co tedy mělo vliv na chování panského stavu v průběhu revoluce? Tyto vlivy, které jsem pro potřebu naší práce nazval fenomény, mohly chování části pozdně středověké šlechty ovlivňovat více než hloubání nad pravým způsobem přijímání oltářní svátosti v závěru bohoslužby.

1.2. Metodologie

Pro určení těchto fenoménů, které na pozadí života Hanuše z Kolovrat (ale i dalších šlechticů) prozkoumám, jsem si vybral texty dvou současných historiků, kteří jsou na dané téma odborníky na slovo vzatými. Jedná se o Roberta Šimůnka a Roberta Novotného.

Jeden z předních znalců pozdně středověké šlechty Robert Šimůnek sestavil v roce 2007 jakýsi návod pro badatele zabývající se pozdně středověkou šlechtou, a tedy i pro historiky píšící své práce o šlechtě v době husitské. Domnívám se, že vyznění článku je platné i nyní – po více než deseti letech. V úvodu své práce nám Robert Šimůnek sděluje na první pohled přívětivou zprávu. Dnešní historik má k dispozici snadno dostupné edice nejrůznějších druhů pramenů, které předchozí generace badatelů trpělivě vytvářely. Jednou z nejdůležitějších prací k tématu české středověké šlechty jsou podle Roberta Šimůnka stále nepřekonaná díla Augusta Sedláčka. Jeho faktografická díla si udržela platnost i po více než sto letech od vydání.

Podle Roberta Šimůnka je tedy úkol dnešního historika, který se zabývá českou pozdně středověkou šlechtou jednoznačný. Na co se v této době zabývat pozitivistickou faktografií, když můžeme sáhnout po objemných svazcích Sedláčkových Hradů a zámků? Úkol je jednoznačný, ale rozhodně ne jednoduchý, je potřeba prameny interpretovat.¹

Jak dospět k obecným interpretacím, které osvětlí způsob života, chování i mentalitu šlechtického stavu? „*Nezbytným předpokladem jsou drobnohledné analýzy šlechtických kariér, analýzy majetkových poměrů, politických aktivit a společenských vazeb šlechty na regionální úrovni i ve vztahu k centrální rovině.*“² Poctivé historické

---

¹ Robert ŠIMŮNEK, *Směry moderního bádání o české šlechtě*, in: XVIII. - XIX. Letní škola historie - Lidé a národy, Praha 2007, s. 18.

² Tamtéž, s. 25.

bádání se však musí zeptat, zda je obecná definice, která by v celkovém obraze šlechtu postihla, vůbec možná. Zda se nejedná o tak nesourodou skupinu, že nelze vytvořit přesvědčivý obraz modelového šlechtice.

Robert Šimůnek na to říká: „*Řada analytických studií naznačuje, že vlastně žádný jednotně platný model neexistoval – konkrétní příklad toho, že snahy o jasně definované a přitom obecně platné tendence vývoje často nejsou ničím více než vytvářením ireálných konstruktů.*“³

Historik si musí být vědom nedostatečnosti své i svých teorií. Nesmí mu to však zabránit v dalším bádání a v pokusu o jejich zpřesňování. Proto Robert Šimůnek vytyčil důležitá témata, jež by měla být obsažena v mikroanalýzách životních osudů jednotlivých šlechticů, které pak mohou přispět k přesnějším obecným definicím mentality šlechtického stavu. Jedním z témat důležitým pro bádání o šlechtě v době husitství je sekularizace církevního majetku vyšší šlechtou. Pro naši práci je to významný bod, protože bratři Hanuš a Bedřich z Kolovrat patřili mezi ty, kteří během husitské revoluce získali nejvíce církevních statků. Jednalo se převážně o majetky plaského cisterciáckého kláštera, které bratřím Kolovratům zastavil král Zikmund na počátku dvacátých let.

Další možnosti směrů historického výzkumu shrnul autor pod pojem šlechta v politickém a hospodářském životě. Pod tento bod zařadil témata jako šlechtická reprezentace, šlechtický nacionalismus a porovnání významu šlechty v různých obdobích. I v práci o Hanušovi z Kolovrat se dotkneme vztahu šlechticů k národu a tuto otázku rozšíříme o vztah šlechtice ke svému panovníkovi. Stejně tak budeme pozorovat, jakou úlohu hrála šlechta v různých fázích husitské revoluce. Nejprve se podíváme, jakým způsobem šlechta podporovala reformní program, práci ukončíme nevídanou událostí, když zástupce panského stavu dobyl hlavní město Českého království. Samozřejmě tím míním osobu Jiřího z Poděbrad. Tato událost prakticky ukončila desítky let trvající vliv Hanuše z Kolovrat na té nejvyšší celostátní úrovni. Zajímat nás bude ale i vývoj vztahu šlechty a panovníka od raně středověkého období.

V návaznosti na body vytyčené Robertem Šimůnkem bude důležitou kapitolou diplomové práce část, kde budeme zkoumat majetkové zázemí Hanuše z Kolovrat. V rámci práce se jedná o jedno z klíčových témat zkoumání. Hanuš se svým bratrem Bedřichem promyšleně budovali velice ucelenou, a pro politické i vojenské účely

---

³ Tamtéž, s. 26

strategicky výhodnou, vlastnickou doménu mezi katolickou Plzní a královským hradem Karlštejnem. Už v úvodu práce tedy můžeme předpokládat, že se jedná o fenomén, který mohl významně určovat jednotlivé kroky námi sledovaného velmože.

V poslední době je jedním z nejvíce se rozvíjejících odvětví výzkumu studium mentality české středověké šlechty.⁴ Směr tohoto bádání v období husitské revoluce v současnosti určuje především historik Robert Novotný. Některé Novotného články mi pomohly nastavit směr, kterým se bude text diplomové práce ubírat. V článku *Konfesionalizace před konfesionalizací? Víra a společnost v husitské epoše*, Robert Novotný rozebral myšlenku, kterou jsme si už nastínili výše.

Už v předchozích řádcích jsme narazili na problém, kdy historické bádání osciluje mezi takzvanými velkými dějinami a mikrohistorií. Stejně tak se na chápání husitské epochy a působení šlechtického stavu dívá historik Robert Novotný. Ve svém článku přináší důkazy pro to, že pojetí velkých dějin nemusí vždy odpovídat pohledu mikroanalýz osudů jednotlivých šlechticů. Z pohledu velkých dějin se nám společnost v době husitské jeví jako paralelně rozdělená na dva bloky, a to podle konfesijní příslušnosti, a ne podle stavovského systému, nebo obecných středověkých představ o takzvaném trojím lidu.

Autor článku píše o našem současném pohledu, kdy chápeme věroučně nestálou šlechtu jako morálně pokleslou, zatímco věrnost konfesnímu táboru chápeme jako mravně vysokou hodnotu. Chápali to však účastníci dějů husitské revoluce stejně? Nemáme doklady o tom, že by se šlechtici navzájem obviňovali z přestupu do jiného věroučného tábora. Étos šlechtické cti a chování se vyvíjel po staletí, zatímco konfesní rozdělení bylo novinkou. Byly zde i jiné morální imperativy, které měl šlechtic dodržovat. Můžeme jmenovat například věrnost panovníkovi, péči o dobré jméno svého rodu či stavovskou příslušnost a s ní spojené úkoly. Dále tu jsou už výše zmiňované fenomény, jako příbuzenské vztahy či ekonomické vazby.

Odcituji alespoň některé příklady, které Robert Novotný uvádí jako důkaz svých úvah. Po výbuchu husitské revoluce vůdce východočeských husitů Hynek Krušina z Lichtenburka pojal za svou manželku dceru jednoho z nejbogotnějších katolických pánů Viléma Zajíce z Házmburka. Konfesní rozdělení zde nebylo tak důležité. Převážily tradiční společensko-ekonomické vztahy. V předkládané diplomové práci narazíme na více podobných, na první pohled paradoxních, situací.

---

⁴ Tamtéž, s. 20.

V práci se zabývám panským stavem, ale při uvádění dalšího příkladu udělám malou výjimku. Na mocné šlechtice byla vždy navázána početná klientela nižší šlechty. Díky profesionálně vedené krumlovské kanceláři Oldřicha z Rožmberka se dají zmapovat klientské vztahy tohoto mocného jihočeského šlechtice. Na základě zkoumání listin různého charakteru Robert Novotný vysledoval, že rozsáhlá klientela Oldřicha z Rožmberka následovala na počátku revoluce přestup svého pána do katolického tábora. Převládlo zde tedy hledisko teritoriální, ekonomické, pravděpodobně také hledisko tradičních vazeb jednotlivých rodů.⁵

Tímto úvodem jsem naznačil badatelské cesty, na jejichž půdorysu se vám pokusím co nejvěrněji vylíčit život člena panského rodu ze západních Čech, Hanuše z Kolovrat. Jak v následujících kapitolách zjistíte, nebude se věnovat pouze velmoži, jehož jméno celá práce nese, ale uvedu příklady šlechtických kariér dalších protagonistů husitského období. Důraz pak bude dán na léta 1420-1437, tedy do chvíle smrti Zikmunda Lucemburského. V náznaku samozřejmě zmíním i další Hanušovu působení, ale jen ve zkráceném přehledu. Šlechta v polipanském období nacházela nová politická uskupení, a v těch jiných konstelacích nacházela nové politické i jiné zájmy. Cílem práce je však zmapovat jednání panského stavu přímo ve válečných letech husitské revoluce. Rozšíření tohoto tématu není možné na půdorysu rozsahu diplomové práce.

V následující kapitole ještě zůstaneme u obecnějších úvah a podíváme se na to, jakým způsobem byla zakotvena pozice, úkoly a představy o chování šlechty v období (převážně pozdního) středověku. Při uvádění příkladů se neomezím na území Českého království. Podíváme se na příklady z vyspělejšího prostředí západní Evropy, kde se šlechtický étos rozvíjel déle než na území knížecích a poté královských Čech. Následně se pokusíme platnost příkladů vykreslující mentalitu středověké šlechty podpořit analogiemi z našeho území v období středověku.

Zároveň chci v úvodu práce předeslat, že první část práce bude z velké části věnovaná vývoji právního postavení české šlechty od dob knížecích po období vlády Václava IV. Text této části práce se zaměří především na vývoj majetkových poměrů šlechty a jejich vztah s centrální panovnickou mocí. Při zkoumání nás bude zajímat, zda je možné nalézt cyklicky se opakující jevy spojené s touto problematikou. Jak už

---

⁵ Robert NOVOTNÝ, *Konfesionalizace před konfesionalizací? Víra a společnost v husitské epoše*, in: edd. Pavlína RYCHTEROVÁ, Pavel SOUKUP, *Heresis seminaria, Pojmy a koncepty v bádání o husitství*, Praha 2013., s. 234 - 255.

bylo výše předesláno, jedná se o klíčová témata spojená s šlechtou v husitské revoluci. Domnívám se, že bude přínosné prozkoumat je pohledem takzvaných *dějin dlouhého trvání*, které pro účely historického bádání definoval jeden ze zástupců druhé generace školy Annales, Fernand Braudel.⁶ Kromě výše zmíněného narazíme na další podstatná témata. Jako příklad mohu jmenovat klíčové momenty pro uvědomění si výlučného postavení panského stavu ve stavovské hierarchii.

1.3. Literatura a prameny

V rámci této podkapitoly představím literaturu, která v minulosti zmapovala život hlavního protagonisty práce Hanuše z Kolovrat. Dále si představíme prameny, díky kterým je možné jeho politické, ekonomické a válečné aktivity rekonstruovat. Jelikož je snahou práce dát jednotlivosti života pána z Kolovrat do kontextu průběhu husitské revoluce, představím literaturu, o jejíž výklad husitství se opírám. V poslední řadě představím historiky, jejichž poznatky cituji v částech práce o mentalitě západoevropské šlechty a o vývoji šlechtického stavu v Čechách.

Život a zejména majetkové poměry bratří Hanuše a Bedřicha z Kolovrat představil ve svém článku František Grunt.⁷ Článek je pro naše potřeby inspirativní především v upozornění autora na skutečnost systematicky promyšleného budování souvislého panství, které je typické pro rod Kolovratů. Získaná fakta pak autor zužitkoval pro sepsání dalšího článku, který vyšel v časopise *Dějiny a současnost*, kde vypíchl nejdůležitější životní události Hanuše a jeho bratra.⁸

Zmínky o Hanušovi z Kolovrat najdeme v kratší práci Vlastimila Borůvky.⁹ Autor své studium přetavil do nedávno vyšlé knihy, jejíž součástí je i medailonek o životě Hanuše z Kolovrat.¹⁰ Všechny výše citované práce vycházejí ze studia historických pramenů a prací Augusta Sedláčka. Zároveň ale povaha periodik, ve kterých články vyšly či encyklopedické zaměření knihy Vlastimila Borůvky, dovolily autorům sepsat texty, které čtenáři představily jen základní faktografická data života Hanuše z Kolovrat. Jeho osud tak nemohl být z podstaty věci zasazen do širšího

---

⁶ Ilja ŠRUBAŘ, *Longue durée, cyklicita a sociální transformace*, in: Sociologický časopis č. 37, Praha 2001, s. 150n.

⁷ František GRUNT, *Počátek a vzestup pánů z Kolovrat v západních Čechách*, in: *Minulostí západočeského kraje XXXVII.*, 2002.

⁸ František GRUNT, *Bratři Kolovratové v husitské revoluci*, in: *Dějiny a současnost*, Praha 2003, č. 5.

⁹ Vlastimil BORŮVKA, *Genealogie rodu pánů z Kolovrat*, in: *Heraldika a Genealogie*, Praha 1992, č. 1.

¹⁰ Vlastimil BORŮVKA, *Kolovratové – rod erbu orlice*, Rychnov nad Kněžnou 2018.

kontextu historických událostí či studia mentality středověké šlechty. O to bych se rád pokusil ve své práci.

Tématu rodu Kolovratů se v poslední době věnoval i autor, který v posledním desetiletí přímo chrlí knihy věnované šlechtickým rodům. A to rychlostí jedné publikace ročně. Tím autorem je Pavel Juřík. Jeho publikace nevycházejí z pramenné základny a často ani z ověřených autorů odborné literatury. Kniha je pak plná nepřesností a faktických chyb. Pro seriózní studium ji rozhodně nelze doporučit.¹¹

Pokud se jedná o výše zmíněnou interpretaci jednotlivých fází husitské revoluce, do kterých zasadím jednotlivé události z života Hanuše z Kolovrat, není překvapivé, že se bude práce v toto ohledu odkazovat především na starší i novější díla Františka Šmahela a Petra Čorneje.

Co se týče pramenné základny, tak nejvýznamnějším pramenem pro studium osudů Hanuše z Kolovrat je kronika Bartoška z Drahonic.¹² Bartošek z Drahonic byl příslušník nižší šlechty, který si v průběhu husitských válek udržel příslušnost ke straně Zikmunda Lucemburského. Pocházel z oblasti středních Čech mezi řekou Vltavou a Berounekou a v těchto místech strávil většinu svého života. Pro nás má jeho latinsky psaná kronika význam především pro to, že byl minimálně od roku 1420 členem družiny Hanuše z Kolovrat. Informuje nás o mnoha činech kolovratského pána zejména z let 1421 - 1425. Jelikož strávil Bartošek většinu svého života vojenskou službou, je i jeho kronika zaměřena především na válečné události. Historikové se potom shodují, že je jeho kronika spolehlivým zdrojem i tam, kde středověcí kronikáři často fabulují. Tedy v informacích o počtech vojáků a padlých v jednotlivých bitvách i menších šarvátkách.¹³

Pro studium majetkových poměrů bratří Kolovratů spojených především se sekularizací církevních statků jsou významnou pramennou edicí Sedláčkovy Zbytky register.¹⁴ Revizi zástavních listin Zikmunda Lucemburského obsažených v této edici nedávno provedl Stanislav Bárta.¹⁵ Neopomenutelným pramenem jsou pak Účty hradu Karlštejna, které vydal Jiří Pelikán. Hanuš z Kolovrat byl totiž do roku 1425 častým

---

¹¹ Pavel JUŘÍK, *Kolowratové – věrně a stále*, Praha 2016.

¹² Bartošek z Drahonic, *Kronika*, in: *Ze zpráv a kronik doby husitské*, ed. Ivan HLAVÁČEK, Praha 1981.

¹³ Petr ČORNEJ, *Za hradbou věků – Svědkové se představují*, in: *Tajemství českých kronik*, Praha a Litomyšl 2003, s. 50n.

¹⁴ Ed. August SEDLÁČEK, *Zbytky register králův římských a českých z let 1361-1480*, Praha 1914. Dále jen ZR

¹⁵ Stanislav BARTA, *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského na církevní statky (1420-1437)*, Blansko 2016.

hostem této katolické pevnosti a purkrabí Zdeslav Tluksa z Buřenic za Hanušem z Kolovrat často vypravoval své posly.¹⁶ Nikoho pak nepřekvapí, že většinu listinného materiálu obsahujícího jak zástavní listiny, smlouvy, dohody o příměří, sněmovní zápisy či korespondenci nalezneme v edici, kterou začal vydávat už František Palacký a to pod názvem *Archiv český*.¹⁷

Při představování základní struktury diplomové práce jsem se zmínil o pokusu popsat mentalitu pozdně středověké šlechty pomocí příběhů z prostředí západní Evropy. Tyto události budu v příslušných kapitolách citovat skrze dvě starší díla autorů, která obsahují spousty příkladů z prostředí středověké Francie a Burgundského vévodství. Jedná se o knihu *Podzim středověku* z pera nizozemského kulturního historika Johana Huizingy.¹⁸ Další příklady uvedu z publikace jednoho ze zakladatelů už výše zmíněné školy *Annales*, Marca Blocha.¹⁹ Přestože Huizingova kniha oslavila stoleté výročí od svého prvního vydání a kniha Marca Blocha vyšla před více než osmdesáti lety, jimi citované prameny nemohly, už z přirozené povahy věci, zestárnout. Co se týče interpretací pramenů, domnívám se, že jejich knihy mají současným medievistům stále co říci i po tak dlouhé době od prvního vydání. Svědčí o tom i nové české vydání obou knih v roce 2010.

V částech diplomové práce, které se zabývají kapitolami o české šlechtě od raně státních dob až po vládu Václava IV., mi oporu poskytly knihy autorů, kteří jsou specialisty na jednotlivá období českých středověkých dějin. Jedná se především o Josefa Žemličku, Martina Wihodu, Jiřího Spěváčka a Lenku Bobkovou.

---

¹⁶ Ed. Jiří PELIKÁN, *Účty hradu Karlštejna z let 1423-1434*, Praha 1948.

¹⁷ Ed. František PALACKÝ, *Archiv český čili staré písemné památky české a moravské – Díl první*, Praha 1840. Dále jen AČ

¹⁸ Johan HUIZINGA, *Podzim středověku*, Praha 2010.

¹⁹ Marc BLOCH, *Feudální společnost*, Praha 2010.

2. Šlechta a středověká společnost

Druhá kapitola diplomové práce je rozdělená na tři hlavní části. V první části, která je poněkud rozvolněnější co se časového i geografického ukotvení týče, se podíváme na obecné představy obyvatel středověké západní Evropy o roli šlechty ve struktuře tehdejší společnosti. Představíme si učení o trojím lidu, podíváme se na teorie, jak tato představa o rozvrstvení středověké společnosti vznikla a uvedeme si ilustrativní příklady z období převážně pozdního středověku hlavně z území Francouzského království a Burgundského vévodství, které nám přiblíží mentalitu středověkého šlechtice.

V rámci učení o trojím lidu se zaměříme na úlohu šlechty ve středověké společnosti. Pokusím se čtenářům představit, jaké správné vlastnosti a povinnosti tripartitio velmožům předepisovalo. Zmíníme si, jak se urozený stav od zbytku společnosti odlišoval vnějšími znaky hned na první pohled. Také se podíváme na zajímavý konec života významného velmože, kde se obecné vědomí o postavení šlechty, které převyšovalo ostatní obyvatele Francouzského království, potkalo se středověkým smyslem pro krutou ironii. Pozorným čtenářům pak jistě hned na mysli vytane analogie z období husitských válek.

Druhá část kapitoly nás provede už výše zmíněným vývojem české šlechty od období knížecích Čech až k prahu husitské revoluce, tedy ke vztahu šlechty a krále Václava IV. Tento zrychlený vhled do období dlouhého čtyři sta let nám nabídne možnost sledovat vývoj právního postavení české šlechty, ale i určit hlavní tendence chování šlechty, které se od raně státních dob po období husitské revoluce příliš nezměnily.

Třetí část kapitoly se pak bude věnovat učení o trojím lidu a postavení šlechty na území našeho státu. Kromě vývoje tohoto učení a názorů učenců předhusitské a husitské doby na tento společenský konstrukt, se pomocí hledání analogií k událostem zmíněných v první části kapitoly pokusíme dotvořit schematický portrét středověkého šlechtice.

2.1. Šlechta a její místo ve středověké společnosti

Společenské schéma středověké společnosti vycházelo z takzvaného učení o trojím lidu. Svět je v očích středověkého člověka neměnnou konstantou, v jeho mysli nezbyvá prostor pro myšlenky na pokrok, reformu, změnu. Stejně tak společenské

uspořádání společnosti je trvalé a neměnné. Svět a jeho uspořádání (tedy řád – latinsky ordo) byl stvořen a řízen Bohem, proto ta stále přítomná trvalost středověkých jevů. Co je od Boha, to je navždy. Už během raného středověku se v západní feudální společnosti vyvinul etický kód středověké šlechty, který zahrnoval ctnosti správného chování a jednání nobility.

2.1.1. Šlechta a učení o trojím lidu, povinnosti ideálního šlechtice

Podle učení o trojím lidu byla středověká společnost rozdělena zaprvé na církevní složku, která měla za úkol zajistit spásu duše věřících. Poté na složku světskou, ke které počítáme jak panovníka, tak šlechtu. Úkolem světské moci bylo zajistit na svěřeném území *pax et iustitia*, v překladu mír a spravedlnost. V prostředí Českého království pak narazíme na sousloví se stejným významem – *obecné dobré*. Poslední složkou středověké společnosti byli ti, kteří pracují. Do této kategorii obyvatelstva spadají rolníci, řemeslníci a obchodníci. Jejich úkolem bylo zajistit obživu pro všechny. Už na tomto základním rozdělení můžeme vidět, že hierarchizace společenských vrstev neměla jen přinášet výhody těm výše postaveným. Ale kladla vysoké nároky na jednotlivce, kteří zasvětili svůj život modlitbám, i na ty, kterým bylo určeno vládnout nad obyvateli mečem.²⁰

Tyto představy a nároky na jednotlivé společenské vrstvy mohou být jednou z příčin krizových událostí pozdního středověku, k jejímž projevům můžeme husitskou revoluci počítat. Pojdme se podívat, jak mohl pocít, že panovník, šlechta a církve, neplní své úkoly svěřené Bohem, přiživit společenskou krizi. Pozdně středověká krize je jev, který se objevil na území celé západní a střední Evropy. V současné době se historikové zabývající se tématem pozdně středověké krize přiklánějí k teorii, která předpokládá více paralelně působících příčin, jež se vzájemně propojily, a vyústily v krizi. Ať už se jedná o vlekoucí se stoletou válku mezi Anglií a Francií, morové rány a následné období hladomorů, nebo vyčerpání možností středověké ekonomiky a neschopnost reformem.

V očích středověkého člověka za projevem krize mohla stát neschopnost panovníků a šlechticů, kteří měli přeci za úkol zajistit spravedlnost, mír a pořádek. Zajímavostí je, že v nejdůležitějších evropských královstvích nastoupili koncem 14.

---

²⁰ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české V.*, Praha a Litomyšl 2010, s. 18n.; František ŠMAHEL, *Husitská revoluce I – Doba vymknutá z kloubů*, Praha 1995, s. 325-337.

století na trůn panovníci, jejichž vládu nemůžeme označit za úspěšnou. Zároveň všichni započali svou vládu s velkým očekáváním ze strany poddaných, protože na trůn usedli po dlouho a úspěšně vládnoucích otcích.²¹

Jmenovitě se jedná se o Francii, kde po Karlovi V. zvaném Moudrý nastoupil Karel VI., kterého ve vládě omezovala jeho duševní choroba, jež se podle kronikáře Jeana Froissarta projevila při události, která vešla do dějin pod názvem bál světlušek. Během této události uhořeli Karlovi blízcí přátelé. V této souvislosti je zajímavé, že přestože Karel VI. nebyl schopný efektivně vládnout, země byla oslabena, navíc v té době francouzská armáda prohrála s Angličany v důležité bitvě u Azincourtu, tak byl mezi francouzským lidem oblíbeným panovníkem. Když Karel VI. zemřel, kráčelo za rakví osmnáct tisíc Pařížanů, kteří prý upřímně truchlili za svého milovaného krále.²²

Dalším neúspěšným panovníkem, který vládl na sklonku 14. století, pak je Richard II., který nastoupil na anglický trůn po svém úspěšném otci Eduardovi III. Richard II. byl dokonce z trůnu sesazen a vězněn. Ve Svaté říši římské a Českém království pak samozřejmě musíme zmínit syna Karla IV., Václava IV. Ten také poznal, co to znamená vězení a sesazení z trůnu.

Jestliže šlechta a panovníci zodpovídali v očích lidí za mír a pořádek, tak církev zodpovídala za ještě důležitější sféru lidského bytí. Pro středověkého člověka byla pozemská pouť pomíjivou záležitostí, která směřovala k získání věčnosti v království nebeském. Za vstup do ráje zodpovídali jakožto pastýři zástupci církve. Církev provázela středověkého člověka od křtu až po poslední pomazání. K příznivé atmosféře ve společnosti pozdního středověku, tak rozhodně nepřispívalo, když jedni panovníci uznávali za právoplatného nástupce svatého Petra papeže sídlícího v Římě a obdobný počet evropských vládců podporoval svatého otce v Avignonu. K tomu se sluší připomenout, že po pisánském koncilu v roce 1409 přibyl v osobě Alexandra V. třetí pontifex maximus.²³

Opusťme problematiku narušení řádu v období pozdního středověku a vraťme se k obecnějším teoriím učení o trojím lidu. O tom, jak a kdy přesně se teorie o třech stavech v Evropě objevila, nemáme přesnou představu. Jedna z teorií mluví o spontánním rozdělení populace na trojí lid, které vycházelo z vnitřní nutnosti

---

²¹ ČORNEJ 2010, s. 29.

²² Joachim EHLERS - Heribert MÜLLER - Bernd SCHNEIDMÜLLER, a kol. *Francouzští králové v období středověku: od Oda ke Karlu VIII. (888-1498)*. Praha 2003, s. 300.

²³ ČORNEJ 2010, s. 20n.

společenských procesů.²⁴ Prvotní rozdělení znamenalo přiřazení funkce, kterou měla každá skupina obstarat, aby společenství přežilo a mohlo fungovat.²⁵

Podle česko-německého medievisty Františka Grause bylo učení o trojím lidu tak populární a úspěšné, protože dokonale petrifikovalo hierarchické uspořádání společnosti. Už výše jsem naznačil, že stálost a neměnnost je pro středověkou společnost typickým znakem. František Graus, který v padesátých letech psal své práce pod vlivem marxistické historiografie, dodával, že pro tehdejší feudální společnost byla důležitá zásada, která bránila překročit vlastní stav.

František Graus teorii ilustruje na díle německého básníka 13. století Wernhera der Gartenaerea, kde takováto snaha končí tragicky. V příběhu se synek sedláka pokouší vyvýšit nad svůj stav. Po smrti hlavního hrdiny vystoupí jeho otec s mravoučným proslovem, kde mluví o tom, že málokdy dosáhne štěstí ten, který se bouří proti svému stavu.²⁶ Nutno podotknout, že pro středověkého člověka bylo nepřipustné povýšit se nad svůj stav, na dalších řádcích zjistíme, že pro něj bylo nepřipustné i ponížít se.

Zaměříme se na téma, které nás zajímá nejvíce, tedy na šlechtický stav. Podle jednoho ze zakladatelů moderní evropské medievistiky, Marca Blocha jsou předchůdci středověké nobility elity germánské a keltské společnosti. Náčelníkem germánské skupiny byl původně hrdina, od kterého všichni očekávali dary a ochranu. Tím si družiny bojovníků, které se okolo něj sdružovaly, zavázal.²⁷ Společenství germánských bojovníků a jejich náčelníka bylo založeno na systému, který nazýváme latinským souslovím *primus inter pares*, náčelník tedy nebyl středověkým panovníkem z vůle Boží, který ostatní svým stavem převyšoval, byl pouze první mezi rovnými.

Po vzniku prvních středověkých států orámovala tento systém právě křesťanská víra. Správný šlechtic musí být dobrým křesťanem, který je vždy hotov křesťanskou víru bránit s mečem v ruce.²⁸ Později se prosadil koncept známý od dob křížových výprav, kdy je šlechtic brán jako Miles Christi – Kristův voják, nebo také bojovník Boží, který se má vždy zastat potřebných – především kněží, vdov, sirotků před násilím a nespravedlností.²⁹

---

²⁴ Franco CARDINI, *Válečník a rytíř*, in: ed. Jacques Le Goff, *Středověký člověk a jeho svět*, Praha 2003, s. 69.

²⁵ Wojciech IWANCZAK, *Lidé meče, modlitby a práce*, Praha 2011, s. 10n.

²⁶ František GRAUS, *Dějiny venkovského lidu v době předhusitské II.*, Praha 1957, s. 268.

²⁷ BLOCH 2010, s. 142 a 341n.

²⁸ Robert NOVOTNÝ, *Čest a urozenost v mentalitě pozdně středověké šlechty*, in: *Spory o čest ve středověku a raném novověku*, edd. Tomáš BOROVSÝ - Michaela MALANÍKOVÁ, Brno 2010, s. 60.

²⁹ IWANCZAK, 2011, s. 32n.

Ne každý šlechtic měl stejné společenské postavení. Nobilita se v raně středověké společnosti začala více hierarchizovat, přičemž prestiž postavení šlechtice čím dál tím více záležela na hospodářských poměrech. Postupně vznikala vrstva vyšších šlechticů, pod které spadali vazalové s nižším postavením. Nejnižší poté stál vazal, který pod sebou už neměl žádného dalšího vazala. Ze skupiny vazalů se později vyvinula skupina nižší šlechty.

Už v tomto období počátku feudální společnosti se podle výše citovaného zakladatele školy Annales vytvářela etika středověké šlechty. Mezi základní ctnosti středověké nobility patří samozřejmě věrná služba svému panovníkovi.³⁰ Rozeznáváme ale i další závazná měřítko správného chování šlechtice. Dále to byla oddanost ke své rodině, ke svému rodu. Ve středověku byla tato ctnost a povinnost dávána na rovinu výše zmíněné vazalské povinnosti. Podle Marca Blocha se pak poměrně rozvolněný systém feudálních vztahů upevnil a kodifikoval kolem roku 1200. Marc Bloch samozřejmě mluví převážně o prostředí Francouzského království. Prostředí středověkých Čech bylo (nejenom) v tomto ohledu o něco pozadu, jak si ukážeme v další podkapitole.³¹

Marc Bloch si na podporu své teorie vzal na pomoc ilustrativní příklad z jedné z nejstarších literárních památek Francie, z hrdinského eposu o rytíři Rolandovi. V příběhu samozřejmě nalezneme spoustu příkladů ctností středověkého rytíře. Na prvním místě nás napadne okázalá věrnost Rolanda vůči svému pánu a králi Karlovi Velikému. Všichni znají příběh, kdy Roland odmítl přes naléhavé rady svého moudrého přítele Oliviera zatroubit na svůj roh Olifant a přivolat pomoc. Proto v pyrenejském průsmyku Roncevaux se svými přáteli a spolubojovníky padl. Pro naše téma je však zajímavé uvést důvod, proč Roland odmítl posily přivolat. Roland odmítl přivolat pomoc z obavy, že by hanba kvůli jeho zbabělosti padla na jeho příbuzné.³² Kromě vylíčení ideálu šlechtice, který je věrný svému králi a své rodině, nalezneme i sakrální rozměr Rolandovi smrti, která je vylíčena téměř jako smrt mučedníka. Jílec Rolandova meče Durendal obsahoval křesťanské relikvie a po posledním vydechnutí z nebe sestoupili andělé, kteří hrdinu dopravili před bránu ráje. Nalezneme zde tedy i koncept bojovníka jako Kristova vojáka.³³

---

³⁰ BLOCH 2010, s. 341.

³¹ Tamtéž, s. 138

³² Tamtéž, s. 143

³³ CARDINI 2003, s. 74.

Aby bylo jasné, že přílišně a zbytečně neodbíháme od vytyčeného tématu diplomové práce, připomínám, že jsme si v metodologické části jako jeden z cílů práce vytyčili prozkoumat vliv rodu a rodiny na rozhodování člena panského stavu během husitské revoluce. Robert Šimůnek i Robert Novotný pak téma vazalských vztahů mezi vyšší a nižší šlechtou určili jako jedno z významných badatelských témat české pozdně středověké šlechty. Zajímat nás bude i vztah panského stavu s panovníkem.

2.1.2. Emocionalita středověké šlechty

Význam společenství a to na více úrovních (rodiny, vazalských vztahů, stavovské příslušnosti), pro rozhodování středověkého šlechtice, vyzdvihuje právě i Marc Bloch. Zároveň upozorňuje na emoční labilitu středověkého člověka, která do našich teorií přináší velkou míru nevyzpytatelnosti. Jeho myšlenky si dovoluji citovat v celistvosti. První významná Blochova díla brzy oslaví už sto let od svého vydání (Králové divotvůrci, které promýšlel v zákopech první světové války, vyšly v roce 1923), jsou však stále inspirativní: „*V těchto staletích násilí a nervozity mohly být společenské vazby klidně pokládány za velmi silné, ba dokonce se tak mohly i projevovat, zároveň však mohly být vydány na milost záchvatům vášně. Pokud se oprostíme od těchto náhlých zvrátů, jež mohly být vyvolány jak chtivostí, tak hněvem, můžeme připustit, že v běžných podmínkách vedle sebe existoval velmi vyvinutý smysl pro společenství s poměrně vlašnými vztahy k jednotlivcům. Jak bylo možná přirozené pro společnost, kde bylo příbuzenství vnímáno především jako prostředek vzájemné pomoci, skupina měla mnohem větší váhu než její jednotliví členové.*“³⁴

V předchozích řádcích textu několikrát zaznělo slovo čest, ctít. Všechny výše vyjmenované prvky správného šlechtického chování můžeme pod slovo čest zařadit. Slovo čest je ve středověku všudypřítomné a povětšinou se pojí s hodnotami a očekávaným chováním jednotlivých společenských skupin. Co je pro jednu vrstvu společnosti bráno jako ctnost, může být pro jinou societu zahanbením. Jednat čestně tedy znamenalo jednat v souladu s pravidly jednotlivé společenské vrstvy.

Uvedme si výstižný příklad. Pro měšťanské prostředí jsou typickými hodnotami práce a šetrnost. Jen velice těžko bychom s těmito požadavky pochodili v kruhu nobility.³⁵ Nizozemský kulturní historik první poloviny dvacátého století Johan Huizinga v tomto kontextu převyprávěl anekdotickou historku z prostředí středověké

---

³⁴ BLOCH 2010, s. 152

³⁵ NOVOTNÝ 2010, s. 54.

Paříže. Bavorský vévoda Jan byl po svém příjezdu do Paříže pozván na slavnost pořádanou výkvětem francouzské šlechty. Součástí slavnosti byly i hazardní hry. Bavorskému vévodovi se ve hře vedlo velice dobře, až to jakýsi francouzský šlechtic nevydržel a zvolal: „*K čertu, co to je za kněze? Jakže? Copak nás obere o všechny peníze?*“ Načež mu Jan odpověděl: „*Kněz nejsem a vašich peněz nemám zapotřebí.*“ Poté vstal a vyhrané peníze rozházel všude kolem.³⁶ Šetrnost rozhodně nebyl způsob sebe prezentace středověkého šlechtice, který by mu dodal více společenské prestiže. K chování nobility spíše patřilo jakési furiantství. Kdyby se však stejně rozhazovačně zachoval měšťan, porušil by kodex cti své společenské skupiny.

Téma šlechtické etiky a etikety by samo o sobě vydalo na samostatnou práci. Například bychom mohli zkoumat kódy správného šlechtického chování z textů kurtoazní lyriky. Případné zájemce o tuto problematiku opět odkazují ke knize Podzim středověku, kde v kapitole Touha po krásnějším životě naleznete příklady z prostředí pozdně středověké Francie a Burgundska. Přičemž právě dvůr burgundského vévody v Dijonu byl podle autora knihy prostředím, kde byla šlechtická etiketa z celé Evropy nejpracovanější.³⁷

Zdálo by se, že už máme vyhráno. Z několika historických událostí, mravoučného exempla, anekdotické historky, nebo příkladu ze středověkého hrdinného eposu, se nám podařilo vytvořit škatulku s uzavřenými vzorci chování středověké nobility. Samozřejmě to není tak jednoduché. Středověk sice dbal na dodržování řádu, ale my samozřejmě tušíme, že žádostivost, sobectví, žárlivost či touha po moci mohly chování středověkého velmože ovlivnit více, než jeho vědomí o společenském kódu šlechtické cti. Tento problém nám už nastínil citát Marca Blocha.

Pro ilustraci této problematiky se znovu obraťme k výstižným slovům autora knihy Podzim středověku: „*Ve vlastní feudální době jsou všude patrné dílčí, omezené půtky, v nichž nelze rozeznat jiný hospodářský motiv, než závist vůči majetku a vlastnictví druhého. Tato závist se však nevztahovala jen na statky, nýbrž neméně silně i na čest. Rodinná pýcha a pomstychtivost, vášnivá věrnost příznivců tu jsou pudy naprosto primárními.*“

Na dalších řádcích autor popisuje vypjatou emocionalitu středověké nobility: „*Moderní člověk zpravidla nemá představu o bezuzdné extravagantnosti a vznětlivosti středověkého naturelu. Kdo hledá informace jen v oficiálních dokumentech, které jsou*

---

³⁶ HUIZINGA 2010, s. 48.

³⁷ HUIZINGA, 2010, s. 31-57.

právem považovány za nejspolehlivější podklady pro poznání dějin, by snad mohl nastínit obraz části středověkých dějin, který by se v podstatě nelišil od popisu ministerské a vyslanecké politiky osmnáctého století. Ale takovému obrazu chybí jeden důležitý prvek: ostrá barva mohutné vášnivosti, která naplňovala duši obyčejných lidí stejně jako šlechticů. V patnáctém století se v politickém jednání uplatňuje bezprostřední afekt takovým způsobem, který znovu a znovu nedbá užitku a kalkulu. Jde-li tento afekt třeba u knížat ruku v ruce s usilováním o moc, pak působí dvojnásob silně.“³⁸

Vypjatá emocionalita středověkého šlechtice je něco, co musíme při vykreslování věrohodného portrétu osobnosti žijící před čtyřmi sty lety, vzít v potaz. Huizinga ve svém textu naznačil metodologický problém, který nám ve snaze brání. Historické bádání o pozdně středověké šlechtě se z velké části opírá, jak už bylo v úvodu řečeno, o úřední listinný materiál sepsaný neutrálně zabarvenou řečí. Na základě historického kontextu si můžeme domyslet, kolik dohadování stálo za vydáním zástavní listiny, nebo kolik vášnivých výstupů proběhlo na zemských sněmech předtím, než bylo sepsané smířlivé sněmovní ujednání.

2.1.3. Vnější symbolika a hierarchizace

Dále se podíváme na symboliku hierarchizace středověké společnosti, která je viditelná na první pohled. Středověká společnost nekladla na jedince podle jednotlivých stavů pouze pracovní nároky a povinnosti, které se k jednotlivé vrstvě vázaly. Člena jednotlivých skupin bychom mohli rozlišit na první pohled podle barev, erbů a jiných znamení. Pojdme se ještě jednou začíst do textu knihy Podzim středověku, který nás poutavě zavede na rynek pozdně středověkého města: „*Každý společenský stav, každý náboženský řád, každé řemeslo a povolání se rozpoznalo podle oděvu. Velcí pánové nikdy nevycházeli beze zbraně a bez nádherného šlechtického šatu, budili úctu a závist. Zamilovaný muž nosil znaky své dámy, člen bratrstva jeho emblém, družina barvy i erb svého pána.*“³⁹

Středověkého šlechtice jsme mohli typicky poznat podle nákladných látek, které se od prostého lidu odlišovaly nejen kvalitou, ale i barvou. Typickou barvou vysoce postaveného šlechtice byla barva červená. Tento fakt nám může dokázat i prostředí sfragistiky. V západní Evropě se od poloviny 12. století začíná prosazovat hierarchizace

---

³⁸ Tamtéž, s. 20.

³⁹ Tamtéž, s. 8.

podle barvy vosku. Vosky se v této době nově barvily přírodními barvivy, přičemž červená barva je brána za tu nejpřednější.⁴⁰

Známe příklady, kdy byla takováto symbolika použita ke krutému žertu. Mluvím zde o chvílích, kdy byli vysocí šlechtici odsouzeni k smrti. I v této chvíli se prosazoval středověký smysl pro symboliku jednotlivých společenských vrstev. Například z českého prostředí víme, že šlechtic měl být popraven mečem, zatímco neurozený člověk býval věšen na šibenici. K této problematice se vrátíme v podkapitole, která se zaměří na příklady z českého prostředí.

Podívejme se na popravy vysoce postavených velmožů z prostředí středověké Paříže. Na počátku 15. století probíhala na území Francie občanská válka mezi Armagnaky a Burgundy. Během burgundské nadvlády v Paříži se poprava vysokých šlechticů z opačného tábora stala běžnou podívanou. Například Jean de Montaigu zastával pozici královského majordoma. Burgundský vévoda Jan I. zvaný Neohrožený rozhodl o jeho popravě. Jean de Montaigu jel na popraviště vyvýšen na povoze, před ním stáli dva trubači. Na sobě měl slavnostní šat, který byl napůl bílý a napůl červený, na nohou měl zlaté ostruhy.⁴¹ Jednalo se o velice pochybné vzdávání cti, jak si pak ukážeme i na příkladu doloženém z prostředí Čech. Jednalo se totiž o výsměch založený na kruté ironii. Ironie založená na kontrastu jeho vysokého postavení a situace, která ho dostala až na samé dno.

Na počátku kapitoly jsme si na příběhu německého básníka o mladíkovi z rolnického prostředí ukázali, že pro středověkého člověka bylo nežádoucí povyšovat se nad svůj přirozený stav. V prostředí šlechty se můžeme setkat i s opačným problémem. Už při krátkém povídání u předpokládaného chování šlechtice ke vztahu k financím jsme zjistili, že ne všechny křesťanské hodnoty vycházející z Evangelii se shodují s etickým kódem chování šlechticů. Stejně tak jako je ve středověké společnosti nepřípustné povyšovat se nad svůj stav, tak pro šlechtice bylo pohanou ponížení se.

Uvedli jsme si, že vzorovým byl pro chování šlechtice koncept Miles Christi.

Podívejme se, jak to bylo s postavením šlechticů u skutečných Kristových vojáků, u templářského řádu. Templářský řád vznikl po dobytí Jeruzaléma první křížovou výpravou a jeho hlavním cílem byla ochrana poutníků do Svatého města. Regule templářského řádu v sobě na první pohled paradoxně spojovala život mnicha a

---

⁴⁰ Ed. Ivan HLAVÁČEK - Jaroslav KAŠPAR - Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Praha 2004, s. 326.

⁴¹ HUIZINGA 2010, s. 11n.

rytíře. První regule templářského řádu z roku 1130 nestanovovala stavovskou podmínku, kdo z členů řádu se stane rytířem s bílým pláštěm, a kdo bude zastávat roli seržanta a nosit hnědý plášť. O více než sto let později regule jasně určuje, že člen řádu šlechtického původu se nemůže stát seržantem. Opovázlivec šlechtického původu, který by chtěl proklouznout mezi seržanty, bude dokonce potrestán a skončil by v řetězech. Proč by se tak stalo? Protože bylo nepřípustné, aby se šlechtic ponižil.

Marc Bloch to komentuje slovy: „ *V polovině 13. století překročila kastovní pycha, jež pokládala za zločin každý dobrovolný pád, křesťanskou pokoru i u řádových bojovníků.*“⁴² A proč se podle autora knihy Feudální společnost měnily regule právě v této chvíli? Není to záležitost pouze regulí templářského řádu, v období kolem roku 1200 se západní feudální společnost začala rigidně uzavírat a právní pravidla o postavení šlechty se formalizovala. Skupiny se zpravidla takto uzavírají ve chvílích, kdy se cítí ohroženy. Co ohrožovalo nobilitu v západní Evropě okolo roku 1200? Byl to především stále více bohatnoucí městský patriciát, který se snažil proniknout mezi urozenou vrstvou.⁴³

2.2. Právní ukotvení české šlechty od raného středověku po husitskou revoluci

V předchozí kapitole jsme se podívali na určité vzorce chování, etické kódy středověké šlechty převážně v období pozdního středověku v západní Evropě. Také jsme si nastínili jaké vlastnosti a povinnosti by měl šlechtic mít, uvedli jsme si, jaká byla obecná představa o roli šlechtice v řádu středověké společnosti. Nejednalo se o nahodilé příběhy. Všechny tyto příklady jsme si uvedli v souladu s metodologicky vytyčenými cíli.

V této podkapitole si velice schematicky nastíníme vývoj české šlechty od dob knížecích až po období husitské revoluce. Je zajímavé, alespoň ve zkrácené podobě, prozkoumat českou nobilitu pohledem takzvaných *dějin dlouhého trvání*. Toto téma by samozřejmě samotné vydalo na celou diplomovou práci, proto se přidržíme jen opravdu zásadních bodů, které jsou důležité pro naše směřování. V této podkapitole nás bude zajímat více právní ukotvení šlechtického stavu než symbolické chování, jednání a představy.

---

⁴² BLOCH, 2010, s. 329.

⁴³ Tamtéž, s. 331.

2.2.1. Česká šlechta v době knížecí

Ve vzniku raně středověké nobility můžeme najít analogie se vznikem šlechty v západní feudální společnosti. Zárodky české šlechty předpokládáme v knížecí družině. Tito válečníci ze svých řad nejprve povznesli toho nejsilnějšího do úřadu knížete. Z knížecí družiny se pak postupně tvořil stav urozených. Naše schematická představa o období raně státního knížectví a postavení šlechty v něm je taková, že kníže udílel svým bojovníkům úřady a správu pozemků. Přičemž přemyslovský kníže byl považován za faktického majitele veškeré půdy. Raně středověký velmož pak dvě třetiny výnosů ze svěřených pozemků odvedl knížeti, jedna třetina připadla držiteli pozemků.⁴⁴

O úřadech, které kníže rozdával, a postupem času se stávaly spíše symbolickými, píše už děkan svatovítské kapituly Kosmas. Například se můžeme dočíst o tom, jak knížete Jaromíra na Velízi, který leží na jižním okraji Křivoklátských lesů, jali do zajetí Vršovci a postupně knížete mučili. Jistý služebník knížete jménem Hovora však chvatně předal zprávu věrným knížecím bojovníkům, kteří zemdlého knížete zachránili. Hovorovi se dostalo odměny, když knížecí biřic po celém knížectví provolával, že: „*Hovora sám i jeho budoucí rod mají být mezi urozenými a svobodnými na věky věkův. Mimoto dali mu i hodnost lovčího, jež přísluší ke dvoru Zbečnu, již od té doby až dosud drží pokolení jeho potomků.*“⁴⁵

Na základě této příhody můžeme vidět, že počátkem 11. století stav urozených rozhodně nebyl rigidně uzavřenou skupinou, do které nešlo proniknout. Významný dvorský úřad obdržel Hovora současně s potvrzením své urozenosti. Zároveň vidíme, že některé úřady jsou vázány na držbu určité půdy. Další zajímavostí je, že si úřad lovčího spjatý s držbou Zbečna, které leží v blízkosti tehdy neexistujícího hradu Křivoklát, podrželi i Hovorovi dědici.

Z příkladů dvorských úřadů můžeme dále uvést, že kníže Spytihněv II. jmenoval svého bratra Otu Olomouckého mistrem kuchyně, nejstarší prameny se dále zmiňují například o roli mečníka a ve výčtu úřadů bychom mohli pokračovat. Některé hodnosti opravdu reálně obnášely starost o jednotlivou oblast chodu knížecího dvora, jiná hodnost byla čestná a omezovala se například na symbolickou obsluhu knížete u jídelní tabule.⁴⁶ V tomto raně státním období však lze jen těžko mluvit o jasném právním ukotvení toho, jaké měl takovýto velmož obecné povinnosti, práva či výsady. Písemné

⁴⁴ Vratislav VANIČEK, *Velké dějiny země koruny české II.*, Praha a Litomyšl 2000, s. 152nn.

⁴⁵ KOSMAS, *Kronika Čechů*, ed. Martin WIHODA, Praha 2011, s. 71.

⁴⁶ Zdeňka HLEDÍKOVÁ - Jan JANÁK, *Dějiny správy českých zemí do roku 1945*, Praha 1989, s. 39.

prameny, které máme k dispozici, umožňují více různých výkladů, které budou do budoucna stále předmětem debaty.

Klíčová otázka se pak týká majetkové držby. Jedna z představ mluví o tom, že už před polovinou 12. století existovaly šlechtické statky, které byly na panovníkovi nezávislé.⁴⁷ Další z názorů hovoří o tom, že území Čech bylo celé jakousi knížecí vesnicí, kde byl kníže majitelem úplně všeho. Privátní statky velmožů pak sice existovaly, ale jen ve stopovém zastoupení, a to znamená, že svrchovanost knížete nemohly ohrozit. Podle tohoto názoru pak šlechta svůj majetek obdržela do privátní držby až počátkem 13. století.⁴⁸ Poslední teorie, kterou nastíním je jakousi syntézou, která umírněně hovoří o tom, že přemyslovský kníže byl faktickým vlastníkem veškeré půdy raného českého státu. Zároveň můžeme v Kosmově kronice nalézt zmínky, že dědičná šlechtická držba reálně fungovala dříve, než tak stanovil kníže Konrád II. Ota.⁴⁹

Právě v Kosmově kronice můžeme číst jména těch nejstarších rodů české nobility. Podívejme se na Kosmovo poutavé vyprávění o nastolení knížete Břetislava na kamenný stolec vyhrazený pro přemyslovské vládce. Hlavní roli při dosazení nového knížete měl Břetislavův slepý strýc Jaromír. Po svolání Břetislava knížetem si vzal slovo Jaromír a promluvil k přítomným velmožům: „*Přistupte z rodu Municů, přistupte z rodu Těpticů! A volal jmenovitě ty, o nichž věděl, že jsou zvláště mocní ve zbrani, stáli ve věrnosti, udatní v boji a že vynikají bohatstvím.*“ Tyto pány poté vyzývá, aby byli nového knížete poslušni, aby mu byli věrni. Břetislava poté napomíná, aby těmto bojovníkům naslouchal, ale také aby: „*Těmto poruč hrady a lid ke správě, neboť na nich česká země stojí i stála a stát bude na věky.*“⁵⁰

Z tohoto úryvku vyplývá, že nový kníže opravdu podle zvykového práva uváděl nobilitu do úřadů a poroučel jí pozemky ke správě. Fakticky se však asi v případech opravdu mocných a bohatých šlechticů jednalo pouze o symbolické gesto, a půda už byla reálně před polovinou 11. století v dědičném držení. Proč se tímto problémem, od kterého je téma diplomové práce vzdáleno 400 let, vůbec zabýváme? Dědičná držba půdy je předpokladem pro to, aby mohl vzniknout šlechtický rod v tom pravém slova smyslu. Ve chvíli, kdy se půda dědí kontinuálně z otce na nejstaršího syna nezávisle na

---

⁴⁷ Tamtéž, s. 152nn.

⁴⁸ Josef ŽEMLIČKA, *České 13. století: „privatizace“ státu*, in: ČČH 101, 2003, s. 514.

⁴⁹ Martin WIHODA, *Kníže a jeho věrni. Kosmas o světě předáků a urozených*, in: edd. Martin NODL - Martin WIHODA, *Colloquia mediaevalia pragensia 9, Šlechta, moc a reprezentace ve středověku*, Praha 2007, s. 16nn.

⁵⁰ KOSMAS, s. 83.

vůli panovníka, dostává nobilita větší váhu při správě země, zároveň se na principu lenního práva může lépe formovat skupina vazalů mocných pánů.

A právě zmíněný kníže Konrád II. Ota vydal roku 1189 dokument, ve kterém dědičnou držbu šlechty uzákonil. Z charakteru textu však vyplývá, že Konrád II. Ota pouze potvrdil stav, který už v knížectví přetrvával.⁵¹ Zákony přeci často nemají za úkol měnit společenskou realitu. Pozitivní právo v ideálním případě legalizuje přirozený stav věcí. Tento dokument je významný proto, že se jedná o první kodifikaci práv šlechty týkající se dědičné držby na našem území.

2.2.2. Česká šlechta v období dědičných přemyslovských králů

Už v první polovině 13. století, tedy v období vlády prvních dědičných králů z rodu Přemyslovců, slyšíme jména významných rodů, které mocně zasahovaly do osudů království. Jako příklad můžeme jmenovat Vítkovce, potažmo všechny rody pánů z růže, mocné Rožmberky nevyjímaje. V písemných pramenech se objevují první zmínky o pánech ze Šternberka či Lichtenburka. Do osudů království, například v období sporu mezi Václavem I. a jeho synem Přemyslem, významně zasáhli Hradišiči a Lemberkové.

Bylo by bláhové myslet si, že vydáním statut Konráda Oty můžeme považovat vztah šlechty a panovníka za definitivně vyjasněný. To že šlechtici dostali půdu do dědičného vlastnictví, znamenalo samozřejmě vzrůst jejich moci, zároveň se tím zúžil prostor pro mocenské manévrování panovníka. Vždyť jsme si uvedli, že právě udílení beneficí šlechtě bylo významným mocenským nástrojem přemyslovských vládců, ať už to bylo s reálnou dědičnou držbou šlechty jakkoliv. Je přirozené, že nobilita chtěla pokračovat ve své emancipaci, král se naopak stav věcí pokoušel zvrátit. Svědčí o tom stížnosti šlechty na Přemysla Otakara II., které dokazují, že se král pokoušel šlechtě odejímat hrady. Vycházel přitom z tradičního pojetí moci, kdy je panovník vlastníkem celé země. Je nám dobře známo, že konflikt vedl k povstání Boreše z Rýzmburka a povstání Vítkovců proti králi, a tento střet v důsledku dovedl Přemysla Otakara II. až k bojišti na Moravském poli.⁵²

Současné historické bádání nazírá Přemysla Otakara II. a jeho spor se šlechtou milosrdnější optikou. Například se ukazuje, že hrady, které šlechtě odejímal, byly pravděpodobně hrady, které dané šlechtické rody dostaly do užívání od českých králů a

---

⁵¹ HLEDÍKOVÁ - JANÁK, 1989, s. 51n.

⁵² Tamtéž, s. 53.

podle platného práva nebyly rodovými sídly. Tyto jemné historické nuance majetkové držby 13. století zde však nemůžeme příliš rozebírat. Pro naše účely stačí zjištění, že česká šlechta Přemyslovy snahy o obnovení staršího typu panovnické moci vnímala konfrontačně.

Kromě odebírání hradů zde můžeme mluvit o, v odborné literatuře často zmiňované, snaze zabránit mocenské expanzi Vítkovců královským založením Českých Budějovic či donací kláštera Zlatá koruna na jihu Čech, tedy přímo v srdci vítkovského dominia. Přemyslova zakladatelská činnost byla opravdu úctyhodná. Pro naše účely není tak důležité, jestli Přemyslova zakladatelská činnost byla, nebo nebyla namířena přímo proti šlechtě. Podle současného bádání Přemyslovo jednání přesahovalo obzory české šlechty. Například se zde v případě výše zmíněných zakladatelských aktů na jihu Čech mluví o Přemyslově potřebě blíže propojit Čechy a Rakousy.⁵³ Pro smysl této práce je důležité zjištění, že se českému králi těžko vládlo, pokud se dostal do konfrontace se šlechtou.

Jestliže se vrátíme k předchozí podkapitole, kde jsme si na několika příkladech uvedli, že k povinnostem šlechtice patřila například poslušnost k panovníkovi nebo plnění závazků ke svému rodu, tak vidíme, že někteří čeští šlechtici raději uposlechli imperativ, podle kterého měli rozšířit moc a slávu svého rodu. Kromě slávy svého rodu zde můžeme sledovat počáteční tendence politických bojů ne pouze za svůj rod, ale obecněji za svou společenskou skupinu. Šlechta jako celek si totiž ve větší míře začala nárokovat větší podíl nejenom na hospodářské, ale i politické moci na úkor svého panovníka.

Neztrácím ze zřetele, že se stále nacházíme dlouhých 150 let před hlavním tématem našeho zájmu. Ne náhodou jsem se však zastavil u sporu mezi šlechtou a králem železným a zlatým. Právě v období po smrti Přemysla Otakara II. v roce 1278 nastává iniciační okamžik české šlechty, který je důležitý i pro pochopení postavení a jednání panského stavu během husitské revoluce. V době sporu mezi šlechtou a Přemyslem Otakarem II., dále v období regentské správy království Otou Braniborským po smrti krále v bitvě na Moravském poli, dochází ke vzniku instituce, která směřovala k dualistickému pojetí moci, tedy k typu vlády, kdy měla šlechta určité záležitosti pouze ve svých rukou. Touto důležitou institucí je zemský soud.⁵⁴

---

⁵³ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar II., Král na rozhraní věků*, Praha 2011, s. 352-389.

⁵⁴ HLEDÍKOVÁ - JANÁK, 1989, s. 61.

Zemský soud je instituce, která se kompetenčně zabývá šlechtickými záležitostmi. Záznamy o činnosti zemského soudu nalezneme v deskách zemských. Rozdělení desek zemských nám dá základní přehled o oblasti zájmu zemského soudu. Desky zemské se dělily na půhonné, kam se zapisovaly trestně právní případy. Dále rozeznáváme desky trhové, které sloužily k zápisu o šlechtickém převodu nemovitostí.⁵⁵ Historické bádání prozatím neumí určit přesný moment, kdy a jak zemský soud a zemské desky vznikly. Umírněné stanovisko badatelů hovoří o tom, že nalézání práva šlechtici mezi sebou je nezpochybnitelně doložitelné už pro období knížecích Čech. Ale právě Přemysl Otakar II. dal zemskému soudu formální podobu.

Přemysl Otakar II. založil zemský soud původně jako královskou instituci. Po jeho smrti pak přešla do rukou šlechty. Zemský soud však nebyl pouze místem, kde šlechta nalézala své právo. Zemský soud se stal institucí sebeuvědomění vyšší šlechty jako sociální skupiny, jako samostatného stavu. Do této chvíle jsme o šlechtě mluvili jakožto poměrně jednoduše společenské skupině, i když jsme si už schematicky nastínili vazalský systém, na jehož základě feudální společnost fungovala. Mnou překládaná diplomová práce však už ve svém názvu předestírá, že se bude zabývat panským stavem, tedy vyšší šlechtou.

Česká šlechta v období husitské revoluce se dělí na šlechtu nižší a vyšší. Už dříve citovaný historik Robert Novotný se domnívá, že příslušnost k vyšší šlechtě jednotlivé rody odvozovaly právě z kritéria, zda byli členové rodu přísedícími zemského soudu, a vkládali své nálezy do desek zemských. Proč bylo kolektivní vědomí vyšší šlechty o společenském postavení svého rodu vázáno právě na zemský soud? Zemský soud byl ideální institucí pro vznik kolektivního vědomí o výlučnosti panského stavu a pro prohloubení vnitřní soudržnosti této society. Jednalo se totiž o místo setkávání poměrně úzké a homogenní společnosti lidí, jejichž pravomoci demonstrovaly mocenský nárok vůči ostatním. Už od počátku to bylo místo pro ty nejmocnější.

V českých dějinách je oproti zemskému soudu mnohem viditelnější institucí zemský sněm. Proč se tato instituce nestala oním symbolickým místem, ze kterého panský stav bral povědomí o své nadřazenosti a výlučnosti? Už ze své podstaty je

---

⁵⁵ HLAVÁČEK – KAŠPAR - NOVÝ, 2004, s. 238.

zemský sněm místem, které bylo sociálně, hospodářsky i mocensky různorodější. Navíc byl více závislý na osobě panovníka.⁵⁶

I nižší šlechta byla během husitské revoluce právně doložitelnou společenskou skupinou. Nižší šlechta však byla skupinou mnohem více různorodou. Neskýtalo se zde tudíž tolik možností ke kolektivnímu uvědomění, vzniku symbolů, rituálů, jako tomu bylo u panského stavu. Nesourodost takzvané nižší šlechty je na první pohled viditelná už v nejednotném pojmenování členů tohoto privilegovaného stavu. Nejčastějšími tituly zde jsou rytíř a vladyka. Mnohem jednodušší bylo i proniknutí do stavu nižší šlechty. Nikdo nemusel dokazovat příslušnost svých předků ke starobylému rodu, který zasedal u zemského soudu. Stačilo, aby daná osoba držela svobodný majetek. Tedy i měšťan, který takový majetek získal, se mohl vzdát statutu a privilegií měšťana, a poté vstoupit do stavu nižší šlechty.⁵⁷

Skrze instituci zemského soudu jsme se velkým skokem díky výkladu právního postavení šlechty ocitli ze 13. století ve století 15. Pojďme se ale ještě zaměřit na několik důležitých momentů týkajících se postavení a role české šlechty ve 13. a 14. století, než napevno zakotvíme v období husitské revoluce.

Zdá se, že Přemysl Otakar II. nebyl schopný reagovat na společenskou změnu a tvrdošíjněrazil své pojetí tradiční moci, které však v realitě druhé poloviny 13. století muselo zákonitě narazit na odpor. Český historik Jiří Spěváček spor okomentoval takto: „*Oprávněné nároky šlechty na podíl v mocenskopolitické oblasti byly panovníkem odmítány jako snaha o ztenčení jeho moci. Nebyly chápány jako logický důsledek vývoje podílu na hospodářském vzestupu země. Ačkoli ekonomické základy moci byly definitivně rozděleny, politická moc zůstávala ve své rozhodující formě v rukou českého krále.*“⁵⁸

To že česká šlechta neusilovala jenom o svůj hospodářský vzestup, ale uvědomovala si i svůj podíl na politické moci, dokládají události v období interregna po smrti Přemysla Otakara II. V textech starších historických prací o období takzvané braniborské nadvlády není česká šlechta líčena příliš pozitivně. Současné historické bádání však přeci jenom obraz sobecky kořistnické šlechty, která se konečně dočkala

---

⁵⁶ Robert NOVOTNÝ, *Úloha zemského soudu pro formování panského stavu*, in: edd. Martin NODL, Martin WIHODA, *Colloquia mediaevalia pragensia 9, Šlechta, moc a reprezentace ve středověku*, Praha 2007, s. 241nn.

⁵⁷ Edd. Pavlína CERMANOVÁ - Robert NOVOTNÝ - Pavel SOUKUP, *Husitské století*, Praha 2014, s. 301n.

⁵⁸ Jiří SPĚVÁČEK, *Král diplomat*, Praha 1982, s. 54.

rozvratu královské moci a může se bezuzdně obohacovat, upravuje. Samozřejmě existují i příklady šlechticů, kteří přispěli k rozvratu království. Jmenovat můžeme například konání Albrechta ze Šternberka, který plnil církevní statky na Moravě, a za jeho chování na něj byla dokonce uvalena klatba. Zároveň se zde objevuje jakási státotvorná část české šlechty, která přebírá v období bezvlády vůdčí roli jak v české domácí politice, ale stává se subjektem, který zastupuje České království navenek, tedy v politice zahraniční. Přičemž českou šlechtu jako partnera v jednání respektuje i římský král Rudolf I. Habsburský.

Podívejme se na konkrétní kroky české šlechty. Na počátku správy českého království Otou Braniborským přichází česká šlechta s výčtem prohřešků, které se na ní dopustil Přemysl Otakar II. Zároveň šlechta dbá na kontinuitu vlády a královské moci rodu Přemyslovců, když Otu žádá, aby mladého krále Václava dopravil z Bezdězu zpět do Prahy, protože Pražský hrad vždy byl a bude sídlem českých králů. Jak dobře víme, Ota Braniborský výzvy nedbal a Václava naopak odvezl z území Čech do Žitavy a poté na Spandau u Berlína. V období velkého rozvratu a hladomoru, který poté v království nastal, to byla opět česká šlechta, která poměrně jednotně vystoupila a zasloužila se o návrat krále Václava domů. V listinách z tohoto období tato část šlechty vystupuje kolektivně a označuje se jako *barones regni Bohemiae*.

Ve výčtu českých šlechticů, kteří jsou pod listinami podepsáni, vyčteme jména velmožů z mocných šlechtických rodů. Jmenovat můžeme například pány z Dubé, Lichtenburka, Michalovic či Vartenberka. Důležitou roli při formování této frakce šlechty, která jednala o vydání Václava do Čech, hrál pražský biskup Tobiáš.

Udělejme výjimku a na chvíli opusťme téma konstituování právního a politického rámce české šlechty a podívejme se na symbolické jednání. Biskup Tobiáš z Bechyně pocházel z významného rodu Benešoviců. Vzpomeňme si na úryvek knihy Podzim středověku, v níž autor čtivě popisoval atmosféru středověkého města, kde podřízené osoby nosily na odiv znaky svého pána. Když byl Tobiáš v době braniborské správy českého království na Moravě svěcen na biskupa, bylo to přesně tak. Všichni kanovníci a kaplani byli oblečeni do zbrusu nových oděvů se znakem svého pána. Překvapením však je, že se nejednalo o roucha se symbolem pražského biskupství, ale o erb se zavínutou střelou, tedy rodovým znakem Benešoviců. Biskup tedy dával na odiv skutečnost, že člen tohoto šlechtického rodu dosáhl významné pozice pražského biskupa. Tato zpráva opět mnoho vypovídá o vztahu šlechtice k jeho rodu. K tomuto postřehu o vztahu velmože ke svému rodu, bych jen krátce dodal, že Vítkovci zůstali

mimo frakci, která jednala o navrácení Václava do země. Zároveň je pozoruhodné sledovat, jakým způsobem dokázal tento široký rozrod pánů z růže působit politicky jednotně.⁵⁹

Období vlády Přemysla Otakara II. a období interregna po jeho smrti jsem věnoval poměrně velký prostor. Myslím si však, že prostor zasloužený. V tomto období dosáhla česká šlechta velké hospodářské nezávislosti na králi a postupně se domohla uznání svého vlivu v politice. Poprvé v českých dějinách se nám ve větší míře objevuje tento politický dualismus. Dále v tomto období vznikl zemský soud, který sloužil jako praktická věc šlechtické samosprávy, ale zároveň se stal místem vzniku šlechtického sebeuvědomění. Podle mého názoru je však nejdůležitější, že se česká šlechta v době bezkráloví stala garantem pořádku v zemi, dokázala na obranu země jednotně vystoupit, zároveň zachovala věrnost králevici z rodu Přemyslovců. Podle Kateřiny Charvátové se dokonce jedná o první doložitelný moment, kdy česká šlechta kolektivně vystoupila jako státoporný subjekt a převzala odpovědnost za situaci v království.⁶⁰

Tato podkapitola nemá za účel zabývat se dopodrobna vládou všech českých králů a jejich vztahu s šlechtou. Cílem je podívat se na iniciační momenty české šlechty, které nám ilustrují, jakou pozici měla česká nobilita na počátku husitského období. Přeskočme tedy k situaci, kdy se česká země znovu ocitla bez panovníka.

2.2.3. Česká šlechta po smrti Václava III. a za vlády Jana Lucemburského

Po smrti Václava III. nastala situace, která neměla v českém prostředí žádný precedent. Vždyť vymřela dynastie, která přes různé spory vládla zemi nezpochybnitelně po více než 400 let. Po olomoucké vraždě v roce 1306 pak česká šlechta vystupovala jako suverén, který reprezentoval politickou moc země. Ve svých rukou si uchovala hlavní roli při volbě nového krále, a to i přes snahy římského krále, který by rád pevně třímal otěže procesu dosazení nového panovníka na trůn odumřelého říšského léna.

Významnou roli zde pak určitě sehrály dcery Václava II. Anna a Eliška. O jejich roli při volbě nového krále čeští medievisté stále diskutují. Někteří badatelé v této souvislosti píší o tom, že česká šlechta nechala z královského archivu při volbě Jindřicha Korutanského, manžela Anny Přemyslovny, přinést takzvané privilegium

---

⁵⁹ Vratislav VANÍČEK, *Velké dějiny země Koruny české III.*, Praha 2002, s. 359 – 386.

⁶⁰ Kateřina CHARVÁTOVÁ, *Václav II. Král český a polský*, Praha 2007, s. 67.

Richarda Cornwallského, které obdržel Přemysl Otakar II. V privilegii se mělo nacházet ustanovení o dědičném nároku královských dcer.⁶¹

Toto privilegium se do dnešních dob nedochovalo a část historiků, jako například Martin Wihoda, existenci dokumentu popírá.⁶² Ani neexistence privilegia, podle kterého by byl pro přemyslovský rod český královský trůn dědičný i po přeslici, neumenšuje roli princezen při volebním klání. Byly jakýmsi citovým symbolem spojujícím nového krále s dynastií vládoucí Čechům odepaměti. Pro naše téma je však důležité hlavně to, že průběh volby nového krále ve svých rukou pevně držela česká šlechta. Na trůn tedy usedl Jindřich Korutanský, manžel Anny Přemyslovny. Jak je dobře známo, první vláda Jindřicha Korutanského netrvala dlouho a skončila neslavně. I za to byla zodpovědné významné panské rody.

To že byla česká šlechta na počátku 14. století respektovaným suverénem i v mezinárodní politice, dokládá způsob nastolení Rudolfa I. na český trůn. Jeho otec římský král Albrecht Habsburský se musel smířit s tím, že pokud chce pro svůj rod, respektive pro svého syna, získat České království, musí nejdříve splnit podmínky české šlechty. Mnoha českým šlechticům se dostalo slibů a darů vysoké hodnoty. Král musel nejprve potvrdit mnohá šlechtická privilegia a pravděpodobně podepsat něco na způsob inauguračního diplomu, jehož text se nám však nezachoval. České šlechtě také uznal volební právo panovníka, které nobilita opírala o Zlatou bulu sicilskou. Panovník Svaté říše římské tedy nemohl České království prohlásit za odumřelé léno a jednoduše prohlásit za krále svého syna. Přičemž už výše citované dílo Martina Wihody popírá důležitost role slavného dokumentu při vyjednávání mezi českou šlechtou a římským králem. Tak či onak, Albrecht Habsburský musel souhlasit s volbou českými šlechtici, kteří si svou vstřícnost nechali dobře zaplatit.⁶³

I druhé neúspěšné působení Jindřicha Korutanského na českém trůnu můžeme z velké části přičítat kořistnictví české šlechty. Historik Jiří Spěváček se nebál tuto skupinu českých šlechticů pečujících převážně o zájem svých kapes označit pregnantně jako *šlechtickou oligarchii*. Ta se formovala převážně kolem velmože Jindřicha z Lipé. Poté zde máme skupinu pánů, kterým zmatek v království nevyhovoval, a začala hledat řešení. Řešením se pak stal sňatek poslední nezadané přemyslovské princezny. České elity z řad duchovenstva a nobility princezně Elišce vybrali manžela, kterého si vyhlédli

---

⁶¹ VANÍČEK 2002, s. 483.

⁶² Martin WIHODA, *Zlatá bula sicilská*, Praha 2005, s. 155-159.

⁶³ SPĚVÁČEK 1982, s. 55. a VANÍČEK 2002, s. 485.

za vhodného budoucího krále. Sňatek následně dojednali s novým římským králem Jindřichem VII. Zbraslavská kronika ze své podstaty vyzdvihuje při navázání kontaktu s lucemburskou dynastií roli cisterciáckých mnichů. Jejich úloha při vyjednávání nástupu mladého lucemburského prince na trůn byla neocenitelná, my ale za aktivitou svržení korutanské vlády a nástupem Jana Lucemburského na trůn slyšíme i o jménech českých šlechticů jako Albrecht ze Žeberka, Jindřich z Rožmberka či Vítek z Landštejna.

Tito šlechtici se podle Jiřího Spěváčka dále nehodlali smířit se slabou vládou Jindřicha Korutanského, která přivedla království k rozvratu.⁶⁴ Abychom těmto pánům pouze nelichotili, je vhodné připomenout, že se jedná o šlechtice, kteří v první linii stáli za přijetím Rudolfa Habsburského na trůn při pádu první vlády Jindřicha Korutanského, a tudíž nebylo v jejich zájmu, aby vláda Jindřicha Korutanského pokračovala.⁶⁵ Není jednoduché najít v politickém životě veskrz kladné hrdiny. Platí to dnes a o to více to platilo v politicky nesnadných dobách počátku 14. století.

Nástup Jana Lucemburského na trůn nás přivádí k vydání dokumentu, který je jednou z nejlepších ukázek toho, jakou politickou moc si česká šlechta dokázala do počátku 14. století vybojovat. Zároveň je názornou ukázkou, jakou měla česká nobilita představu o svých právech podílet se na vládě a o privilegiích, které jim náleží. Tento dokument je povětšinou nazýván jako inaugurační diplom Jana Lucemburského. Původní návrh, který pochází z okruhu pražského biskupa Jana IV. z Dražic, šel tak daleko, že by se český král stával pouze loutkou, zatímco šlechta a duchovenstvo by se stalo nezávislou třídou odštěpenou od panovnické moci.

První bod žádosti nebyl ničím zvláštní. Česká šlechta požadovala potvrzení svých privilegií, které získala od předchůdců nového krále. Už druhý bod ale vládu krále Jana podstatně omezoval. Zvláště když si uvědomíme, že Janův otec byl lucemburský hrabě, zvolený římský král a politika v evropské hierarchii rychle stoupajícího panovnického rodu nebyla rozhodně omezená na české země. Česká šlechta si tento faktor jistě uvědomovala a po mladém králi požadovala slib, aby nikdy nepoužil vojenskou hotovost sebranou v Českém království k jiným účelům, než je obrana Čech a Moravy. Třetí bod volební kapitulace se týkal berních povinností. Podle představ české šlechty měl král Jan vybírat zemskou berni pouze v případě své

---

⁶⁴ SPĚVÁČEK 1982, s. 40n.

⁶⁵ VANÍČEK 2002, s. 484.

korunovace a případného věna svých dcer. Jinak mohl zemskou berni vybírat pouze po svolení šlechty.

Čtvrtý bod takzvaného inauguračního diplomu se týkal práva odúmrti urozeného stavu. Šlechta si vymínila, aby po smrti posledního mužského dědice nespadol majetek do královských rukou, ale dědické právo nově obdržely i ženy. Pomocí pátého požadavku si chtěla nobilita uchovat vliv na mladého krále. Čeští páni totiž požadovali, aby nový král nevládl za pomoci cizinců, dále aby cizincům nesvěřoval žádné úřady. Tato část dokumentu jistě mířila proti dvěma zkušeným diplomatům po boku krále Jana, tedy proti Petrovi z Aspeltu a Bertoldovi z Hennebergu. Šlechtické požadavky pocházející od biskupa Jana IV. z Dražic obsahovaly formuli, že se jedná o *starobylá* šlechtická práva. Podle Jiřího Spěváčka rádci Jana Lucemburského otupili hroty závaznosti těchto slibů tím, že je označili pouze za *zvláštní milost* krále.⁶⁶ Z textu Jiřího Spěváčka je znát téměř bezmezná obhajoba krále Jana a požadavky české šlechty považuje za nesmyslně přemrštěné a téměř znemožňující výkon královských povinností. I nejnovější rozsáhlá monografie Jana Lucemburského z pera Lenky Bobkové má z části za úkol očistit osobnost krále, kterého Josef Šusta ve třicátých letech nelichotivě nazval *Král cizinec*. Na inaugurační diplomy se však dívá střízlivěji, když jejich text hodnotí takto: „*Znamenaly jisté omezení královské moci ve jménu prospěchu země, jejímž zájmům měl být podřízen.*“ Celkově Lenka Bobková nepovažuje inaugurační diplom za něco, co by se vymykalo běžné praxi. Hodnotu dokumentu pak vidí především v tom, že se jedná o první požadavky zemské obce formulované písemně, které dosáhly potvrzení.⁶⁷

Jak dobře víme, i král Jan se několikrát přesvědčil o tom, že se nevyplácí nebýt s českou šlechtou zadobře. Což bylo obtížné zejména v situaci, kdy proti sobě válčily různé frakce české nobility. K tomuto tématu ještě jednou odcituji přílehlavý text výše citované autorky: „*Poučen přestálými událostmi pochopil, že zemští páni jsou natolik hrdí, neústupní i silní, že jsou ochotni si své požadavky vynutit i se zbraní v ruce.*“⁶⁸ O tom, že je česká šlechta ochotna vztáhnout na svého panovníka zbraň, se přesvědčil i Janův vnuk.

Na několika stranách textu jsme si prošli vývoj šlechtických práv od raně státních dob až po začátek 14. století. Od první kodifikace šlechtických práv knížetem

---

⁶⁶ SPĚVÁČEK 1982, s. 63 – 67.

⁶⁷ Lenka BOBKOVÁ, *Jan Lucemburský – Otec slavného syna*, Praha 2018, s. 76.

⁶⁸ Tamtéž, s. 128.

Konrádem Otou uběhlo o něco málo více než 120 let. Během tohoto období se česká šlechta stala nejenom nepomíjitelnou složkou politické moci v Českém království. Nestalo se tak pouze nahodile, svou moc nobilita opírala o instituce a úřady. Při absenci krále na trůnu se česká šlechta stala respektovaným partnerem panovníka Svaté říše římské v jednání zahraniční politiky. Čeští urození si po smrti posledního Přemyslovce dokázala udržet právo volby nového panovníka, přičemž od každého z volených králů dokázala vydobýt nové ústupky a privilegia. Šlechta získala tak velkou politickou moc, kterou opírala o nezávislé hospodářské zázemí, že úspěšnost vlády každého panovníka závisela, a do budoucna bude záviset na tom, zda dokáže najít mocenskou rovnováhu ve svém vztahu zejména s vyšší šlechtou.

2.2.4. Česká šlechta za vlády Karla IV. a Václava IV.

Při bádání o panském stavu během husitské revoluce budeme samozřejmě narážet na vztah šlechty a Zikmunda Lucemburského. Při úvahách nad jednáním české šlechty se Zikmundem od roku 1419 do roku 1437 je dobré mít na paměti, jak silné postavení česká šlechta měla. V předcházejících odstavcích jsem se pokusil dotknout momentů, které v tomto pohledu pokládám za iniciační, a to z pohledu práva i symboliky moci. Abychom kapitolu dovedli až před brány husitské revoluce, musíme se ještě krátce podívat na období vlády Karla IV. a Václava IV. Pokusím se naznačit způsoby, jakými se tito dva panovníci vyrovnávali s vlivem vyšší šlechty a snažili se nalézt rovnováhu moci.

Po návratu do Českého království se mladý kralevic Karel musel vyrovnávat se skutečností, že velká část korunního majetku byla ovládána českou šlechtou. Na tento fakt nezapomněl ani v roce 1355, když se do českého království vrátil jako císař Svaté říše římské Karel IV. Po návratu z římské jízdy se pokusil o to, o co se pokoušel jeho praděd Přemysl Otakar II. a děd Václav II. Pokusil se o svod zemského práva a jeho kodifikaci. Při vydání zákoníku, který běžně označujeme jako *Maiestas Carolina* (pod tímto názvem byl vydán až počátkem 17. století), pravděpodobně narazil na stejné obtíže, které zarazily snahy Karlových předchůdců z přemyslovské dynastie. Oficiální Karlovo stanovisko znělo, že dokument shořel dříve, než mohl být oficiálně vyhlášen. Podle okolností a samotného obsahu však tušíme, že císař Karel neuvedl zákoník v život kvůli nesouhlasu české šlechty. Historika o tom, že dokument shořel, se pak stala pouze záminkou, která dovolila zachovat Karlovo důstojenství. A jaká část zákoníku

byla pro české pány problematická? Velká část Karlova zákoníků směřovala ochraně celistvosti korunního majetku, který se neměl dostat do rukou šlechty.⁶⁹

To že přes českou šlechtu nedokázal nejmocnější panovník Evropy prosadit svůj záměr, ukazuje mnohé. Zaprvé to ukazuje na moc české šlechty, zároveň však vidíme, že Karel IV. je příkladem panovníka, který dokázal vůči šlechtické opozici najít vhodné kompromisy. Českým pánům vymezil poměrně velký prostor v české politice. Přestože byl Karlův panovnický dvůr národnostně rozrůzněný, dbal Karel IV. na to, aby v zájmu dobrých vztahů s českou šlechtou uspokojil její ambice. Předpokládáme, že polovinu politické části dvora Karla IV. zaujímali světské osoby šlechtického původu, z nichž asi dvě třetiny pocházeli z území Koruny české.⁷⁰ Karel IV. však dokázal českou šlechtu držet při zemi. Jeho diplomaté v říšské politice byli především duchovní, kteří stáli na špičce diplomatických aktivit císařova dvora. V zahraniční politice se také často opíral o služby slezských knížat.⁷¹

Způsob, jakým dokázal Karel IV. vůči šlechtě mocensky balancovat, se bohužel nepovedlo napodobit jeho nástupci na českém trůnu. Karlův syn Václav zvolil naprosto odlišnou taktiku toho, jak se vyrovnat s vlivem mocných předáků z řad panstva. Skladba dvora Václava IV. se od dvora jeho otce odlišovala. Syn velkého císaře se převážně obklopoval lidmi, kteří původem patřili mezi nižší šlechtu. Zástupci nižší šlechty převažovali i v nejužším Václavově politickém orgánu tedy v královské radě. Pro nás je zajímavé, jakým způsobem na tuto skutečnost reagovalo panstvo. Nejmocnějším šlechtickým rodům se samozřejmě nelíbilo, že se nemohou vyhřívat na výsluní panovnického dvora. Jejich požadavky lze rozdělit do tří kategorií. Nejednalo se totiž o pouhou nespokojenost ambiciózních jedinců starobylých panských rodů. Vyšší šlechta opět dokázala vystoupit jednotně. Jejím záměrem bylo nejenom ukázat svoji aktuální nespokojenost, ale toužila trvale vymezit své pravomoci podílu na vládě. Páni požadovali jasné vymezení pravomocí, které kompetenčně spadají pod dvorské a zemské úřady, čímž by prohloubili dualismus vlády.

Druhá kategorie požadavků nikoho zvláště nepřekvapí, protože se s nimi setkáváme už poněkolkáté. Panstvo si stěžovalo na nedodržování zemských pořádků, zcizování šlechtických majetků. Také žádali o větší svobodu v nakládání se svým panstvím. Do této sféry spadá dříve zmíněná nechuť šlechty k panovníkovu právu na

---

⁶⁹ Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české IV. a*, Praha 2003, s. 311nn.

⁷⁰ Tamtéž, s. 515nn.

⁷¹ Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986, s. 516n.

odúmrt'. Pro nás jsou však zajímavější stížnosti pánů, které dokazují to, jak sebe samu vnímají jako výlučnou sociální skupinu. Už výše jsme se zmínili o tom, že panský stav opírá své sebeuvědomění o přítomnost svých předků při zasedání zemského soudu, zmínili jsme se o tom, že panský stav má povědomí o své výlučnosti a symbolicky se nadřazuje nad šlechtice nižší. V situaci, kdy se král obklopil méně urozenými šlechtici, není rozhodně překvapením, že se panský stav ohradil a považoval královo rozhodnutí za urážku. Královi méně urozené milce osočoval z nekompetentnosti a jejich nízký původ dle názoru vyšší šlechty škodil prestiži královského majestátu potažmo celé zemi.⁷²

Situace došla tak daleko, že několik významných českých pánů vstoupilo do svazku s Joštem Lucemburským a krále Václava IV. společně uvěznil. V pramenech můžeme mezi nejvýznamnějšími z šlechticů vyčíst jména Jindřicha z Rožmberka, Viléma z Landštejna či Bočka z Kunštátu. Kromě výše zmíněných konkrétních požadavků panstvo králi vyčetlo zanedbávání práv českých pánů. Václav IV. se dostal na svobodu až díky zásahu svého bratra Jana Zhořeleckého. Větší konflikt s českou vyšší šlechtou král Václav neriskoval a potvrdil pánům mnoho práv. Jednalo se například o potvrzení toho, že přísedícím zemského soudu může být pouze člen vyšší šlechty, což znamená další významný krok k tomu, aby se vyšší šlechta stala formálně uznaným uzavřeným stavem, do kterého nové rody nemohou proniknout. Dále bylo výlučně pánům potvrzeno právo nakládat se zemskými deskami nebo vykonávat úřad krajského popravce.⁷³ Král Václav IV. si v podstatě uhájil pouze právo na složení své královské rady.⁷⁴

2.2.5. Česká šlechta před vypuknutím husitské revoluce

V této podkapitole se pokusím shrnout, s jakou pozicí a zázemím české šlechty musel počítat Zikmund Lucemburský po smrti svého bratra. Realie české politiky samozřejmě byly uherskému králi v roce 1419 známy. Už v roce 1402 bezradný Václav IV., v té době už sesazený římský král, který si nedokázal poradit s vojenským tažením Míšňanů do Čech, jmenoval svého bratra Zikmunda správcem Českého království a tím mu fakticky předal výkonnou moc ve státě. Zikmund ještě před tímto aktem vstoupil do živého jednání s českým panstvem. Celá akce, která se původně tvářila jako snaha o

---

⁷² Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české IV. b*, Praha 2003, s. 348n.

⁷³ Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986, s. 233 – 238.

⁷⁴ ČORNEJ 2010, s. 78.

pomoc Václavovi IV. k zisku císařského důstojenství vedla až k druhému uvěznění Václava IV. na vídeňském dvoře Habsburků.⁷⁵ Zikmund Lucemburský tedy moc dobře věděl, že dobrý vztah hlavně s vyšší šlechtou je pro vládu v Českém království naprosto nezbytný. A jak si v dalších částech práce doložíme, také s tímto vědomím konal. Na druhé straně jsme si ukázali, že česká vysoká šlechta se už nejméně po 140 let konsolidovala ve společenskou skupinu, která měla vědomí o své výlučnosti, která cíleně budovala svůj vliv na politické záležitosti ve státě, a tento vliv mohla opřít o formálně ustanovené instituce. Důležitým faktorem je také to, že svůj vliv mohl panský stav podpořit faktem silného ekonomického zázemí, které bylo na panovníkovi více méně nezávislé.

Co se týče procentuálního vyčíslení majetkové držby vyšší šlechty, nejsme v současné době schopni podat přesné údaje. Petr Čornej však držbu panského stavu v období před vypuknutím husitské revoluce odhaduje minimálně na 20%. Kolik rodů můžeme v tomto období počítat mezi vyšší šlechtou? V Čechách počítáme s asi 90 rody, na Moravě s asi 15 až 20. Oproti tomu méně homogenní (ekonomicky, vlivem, uvědomením, způsobem života) skupina nižší šlechty podle odhadů vlastnila podobné množství půdy jako šlechta vyšší. Počty rodů nižší šlechty však počítáme v tisících. Umírněné stanovisko hovoří o tom, že v Čechách a na Moravě bylo počátkem 15. století okolo 2000 rodů patřících k nižší šlechtě. K tomu musíme počítat s tím, že spousta méně urozených šlechticů byla držbou manského statku vázána lenním právem k některému členovi vyšší nobility. Často byla nižší šlechta skrze držbu lenního majetku vázána k povinnostem, mnohdy vojenského charakteru, a byla závislá na jednání svého lenního pána.⁷⁶ Už víme, že nižší šlechta dokázala z různých důvodů proniknout do nejbližšího okolí krále Václava IV. V době předhusitské však nižší šlechta nedokázala vytvořit formální platformu, která by byla trvalá, a skrze ni by mohla uplatňovat svůj vliv na České království. Zemský sněm se během vlády Václava IV. sešel prokazatelně pouze čtyřikrát. Hlavním šlechtickým orgánem byl tedy zemský soud, který se, jak víme, skládal ze zástupců panstva.⁷⁷

Na předchozích řádcích jsme si představili momenty, kdy panský stav dokázal vystoupit jako poměrně homogenní skupina, a to v různých situacích. Někdy se jednalo

---

⁷⁵ Tamtéž s. 72nn.

⁷⁶ Tamtéž s. 52nn.

⁷⁷ Tamtéž s. 56.

o chvíle, kdy skupina panstva činila kroky pro konsolidaci země. Jindy jsme se setkali se skupinou vyšší nobility, která v jednotě postupovala proti panovníkovi za účelem získání větších pravomocí pro svůj stav. Jindy se jednalo o účelová spojení pro pouhý sobecký zisk. Už v metodologickém ukotvení práce jsme narazili na předpoklad, že chování středověkého šlechtice určovalo více fenoménů, a některé z nich mohly být v určitý moment protichůdné.

V dosavadním textu práce jsem shrnul důležité momenty, jež symbolizují jednotlivé tendence, které byly klíčové pro utváření panského stavu do té podoby, ve kterém ho nacházíme v předvečer husitské revoluce. Už od raně státních dob byla pro šlechtický stav důležitá dědičná a svobodná držba majetku, který je mimo královu pravomoc. Dokladů pro tento fakt jsme si uvedli několik. Jednalo se například o spor šlechty s Přemyslem Otakarem II.

Jan Lucemburský se musel hned na počátku vlády potýkat s inauguračním diplomem, který posiloval možnost svobodné držby šlechtického majetku. Tento typ svobodné držby majetku, kterému říkáme alodní držba, nebyla v prostředí, ze kterého Jan Lucemburský přišel, úplně běžná. V Lucembursku i Francii se uplatňoval lenní systém, který na základě smlouvy dával leníkovi daný majetek do držby. Lenní pán se pak stával ochráncem svého vazala, leník pak měl určité povinnosti vůči feudálnímu pánovi. Jan Lucemburský si patrně uvědomil, že pro něj jako panovníka je výhodnější, když je k němu šlechtic připoután lenním slibem. Proto k sobě tímto způsobem připoutával nově příchozí nobilitu, zároveň se jeho leníky stávali držitelé jím nově postavených hradů. Už jsme si uvedli, že se s těmito uvedenými problémy potýkali i další dva Lucemburkové na českém trůně. Můžeme tedy konstatovat, že alodní držba majetku, kterou si šlechta vymohla ve století posledních Přemyslovců, stála za mimořádně silným postavením feudálů v rámci české politiky.⁷⁸

Za další klíčovou tendenci považuji to, že se panskému stavu podařilo své postavení na poli české politiky institucionalizovat, konkrétně vytvořením dualistické instituce moci, kterou se zemský soud stal. Pro sebevědomé vystupování panského stavu pak bylo klíčové pomalé uzavírání do výlučné sociální skupiny, o které byla řeč výše. S těmito posledními shrnujícími odstavci ukončíme podkapitulu, která se týkala vývoje právního postavení šlechty a jejího vlivu na politické směřování státu od raně státních dob až před brány husitské revoluce.

---

⁷⁸ BOBKOVÁ 2018, s. 350nn.

2.3. Česká šlechta a učení o trojím lidu

Petr Čornej o pokusu sestavení obecně platné teorie o roli šlechty v husitské revoluci píše: „*Jednoznačné soudy a absolutizace ovšem není možné vynášet. Na to byly poměry příliš komplikované a nejednoznačné, takže schematická klasifikace musí nutně selhat.*“⁷⁹ V souladu s naší metodologií se domnívá, že jedním z důležitých důvodů, proč nejde vytvořit jednotný vzorec o jednání šlechty během revoluce, je více vlivů, které na šlechtice působily. Jako příklad udává vztah šlechty k Václavovi IV. Část šlechty se pokusila využít situace, kdy na trůnu neseděl silný panovník, a prosazovala svůj program založený hlavně na prohloubení moci vyšší šlechty. Už víme, že v tomto jednání čeští velmoži zašli tak daleko, že českého krále zajali. Avšak ani při této příležitosti, kdy mohli páni jako celek dosáhnout všech svých požadavků a upevnit své postavení, nedokázal celý stav vystoupit absolutně jednotně. I v tomto okamžiku část pánů zachovala králi Václavovi loajalitu. A Petr Čornej k tomu dodává: „*Věrnost panovníkovi byla přeci nedílnou složkou šlechtické cti.*“⁸⁰

S vědomím nemožnosti absolutizace vlivu šlechty během revoluce jsem začal psát tuto diplomovou práci. Zároveň jsme si výše naznačili fenomény, které mohly šlechtické jednání určovat. Tyto fenomény jsme si pak na různých druzích historických pramenů doložili v prostředí západní Evropy. V této části práce se podíváme na to, zda můžeme v českém prostředí najít ekvivalenty tohoto chování. Následující řádky se tedy budou věnovat učení o trojím lidu a jeho projevům v českém prostředí. Od právních záležitostí se tedy přesuneme spíše k symbolickému jednání šlechty, které je však podle mého názoru k prozkoumání našeho tématu stejně důležité.

Z kapitoly o trojím lidu ve vyspělejších kulturním prostředí západní Evropy víme, že panovník a šlechta byli v tom nejobecnějším rozdělení středověké společnosti společně řazeni do skupiny bojovníků, kteří k prosperitě společnosti přispívali tím, že ostatní ochraňovali. Dále víme, že kromě zásluhy o mír, musel být panovník a šlechtic dobrým křesťanem, musel křesťanskou víru bránit, měl ji šířit. I v raných státních dobách českého státu můžeme doložit to, že se toto jednání od šlechty očekává. Když biskup Šebřín nad hrobem svatého Vojtěcha vyhlásil zákoník, které z velké části brojil proti přetrvávajícím pohanským zvykům, promluvil k velmožům takto: „*Toto knížecí ustanovení budiž klatbou stvrzeno jako spravedlivé! Neboť k tomu vám knížatům meč visí po boku, abyste své ruce častěji umývali v krvi hříšníkův.*“ Kosmas zde nepíše

---

⁷⁹ ČORNEJ 2010 s. 51.

⁸⁰ Tamtéž s. 53.

pouze o knížeti, který stál na vrcholu politické moci v českém státě. Zmiňuje se zde i o hradských správcích, tedy o zárodku šlechty, o které byla řeč v předchozí podkapitole.⁸¹ Citátem z Kosmovy kroniky jsem podkapitolu uvedl také z toho důvodu, že na výrok podobný narazíme u Jana Husa.

Části kroniky popisující počátek českého knížectví dokazují, že už v raně státním období existovalo povědomí o úloze urozené vládnoucí menšiny. V této podkapitole se však chci věnovat především století husitské revoluce a obdobím, které revoluci bezprostředně předcházely. Učení o trojím lidu, neboli tripartitio, bylo v českém středověkém prostředí známé a v literatuře se začalo hojně prosazovat ve 14. století. Jedním z nejznámějších autorů, kteří se učením o třech stavech zabývali, je Tomáš Štítný ze Štítného. Jeho původ nám zároveň dokládá, že i zástupcům šlechtického stavu mohla být společenská a náboženská témata blízká. Tomáš ze Štítného totiž pocházel ze starobylého rodu Benešoviců, který jsme si už výše představili skrze osobu biskupa Tobiáše z Bechyně. Pravdou ovšem je, že byl Tomáš Štítný svou literární tvorbou mezi českou šlechtou výjimkou.⁸²

Tomáš Štítný ze Štítného, který se narodil někdy ve 30. letech 14. století a zemřel na počátku století 15., pocházel ze zchudlé větve rodu s bílou zavínutou stělou na červeném poli. Tomáš ze Štítného vlastnil dvůr ve Štítném na Pelhřimovsku. Studoval v Praze na univerzitě bez toho, aby získal grad. Po ukončení studií však s pražským prostředím udržoval kontakty a v roce 1381 se do Prahy přestěhoval. Zakoupil si dům v blízkosti Betlémské kaple, jejíž výstavba byla sice zahájena až o deset let později, ale tradice reformního myšlení v této části Starého Města byla staršího data. Připomenout můžeme například útulek Jeruzalém Milíče z Kroměříže.

Tomáš Štítný zvolil zajímavý přístup, jak myšlenky tripartitia prezentovat. Vybral tři muže, kteří reprezentovali svůj stav. Těmto zástupcům dal nelichotivé vlastnosti. Kněžský stav byl pyšný a požívačný. Zástupce stavu válečníků byl bojácný a uplatňoval pouze své zájmy. Muž ze stavu pracujících myslel pouze na pozemské věci a zanedbával nebeské záležitosti. Jedná se samozřejmě o opak ideálních vlastností jednotlivých stavů a jejich úkolem bylo napravit se.⁸³ Jeho dílo s názvem *O přirovnání devíti lidských stavů k devíti kůrům andělským*, vyšlo souhrnně s jinými díly jako *Knížky o hře šachové (původně o šašiech)*, jak knihu nazval editor díla František

---

⁸¹ KOSMAS s. 91.

⁸² Pavel SOUKUP, *Jan Hus; Život a smrt kazatele*, Praha 2015, s. 155.

⁸³ IWANCZAK 2011, s. 22n.

Šimek. Štíttný zde učení rozpracovává velice podrobně. Jestliže byl špatným šlechticem, který se zajímal pouze o sebe a svůj zisk, jaké povinnosti měl zastávat šlechtic, kterého bychom mohli označit ideálním? Jak z uvedených příkladů zjistíme, Štíttného představy o českém prostředí se nelišily od příkladů uvedených z území západní Evropy.

Už dříve jsem naznačil rozdělení české šlechty na nižší a vyšší, doložili jsme si, že kritériem příslušnosti šlechtického rodu k panskému stavu je doložená příslušnost přísedících u zemského soudu. Zároveň jsem poukázal na to, že panský stav, neboli vyšší šlechta, se během panování Václava IV. stávala uzavřenou sociální skupinou. Zároveň jsme si ukázali, že se vyšší nobilita cítila nadřazena šlechtě nižší. Už z rozvržení kapitol Štíttného Knížek o šašiech vidíme, že toto rozdělení nebylo jasné pouze z právního hlediska, ale bylo akceptováno i ve společenském vidění hierarchizace české společnosti na přelomu 14. a 15. století. Tomáš Štíttný přirovnává jednotlivé stavy lidské společnosti ke kůrům andělským. Přestože se naše práce zaměřuje na panský stav, pojďme se podívat, jak tento autor rozlišoval povinnosti nižší a vyšší šlechty.

Kapitolu o stavu nižší šlechty Tomáš Štíttný nazval „*O kóru, ješto se k rytieřóm připodobná*“. Hned v úvodu naznačuje, že nižší šlechta není jednotnou skupinou ani co se názvosloví týče. Nižší šlechtu, které přiznává v hierarchii středověké společnosti místo hned pod pány, nazývá rytíři, vladyky a do skupiny přiřazuje i bojovníky nepasované na rytíře či panoše. O hlavním poslání nižší šlechty Štíttný píše: „*I jest zvláštní úřad stavu rytieřského, aby zvláště bránili před násilím kněžží, vdov, sirotkóv a pravdu křesťanskú plodili, kudyž mohúc v svém vladení, a tupiti křivdu, a družně býti s svým tovarystvem, majíc najprv milost k Bohu a potom pro Buoh ke všem lidem, a tu milost ukazovati, s kým se kto obierá, každému, pokudž umie aneb muož, ale vždy tak, aby v něm (z)losti nemiloval.*“⁸⁴ I pro Čechy pozdního středověku tedy máme doloženou představu rytířů Kristových – Miles Christi, kteří mají svým mečem ochraňovat především církevní představitele, vdovy a sirotky před násilím a nespravedlností.

Pro naše téma je důležité to, co Tomáš ze Štíttného na stavu nižší šlechty kritizuje. Nelíbí se mu, když se nižší šlechtic povyšuje nad sobě rovné, a chová se tak, jak by podle jeho mínění měli žít páni. Nelíbí se mu, když mají zástupci nižší šlechty příliš mnoho služebných, stravují se a oblékají jako vyšší šlechta. Zároveň se Štíttnému

---

⁸⁴ Tomáš ZE ŠTÍTNÉHO, *Knížky o hře šachové*, ed. František ŠIMEK, Praha 1956, s. 143.

nelíbí, když rytíř žije pod, pro svůj stav, zažitými standarty. Rytíř by se tedy ve svém stavu neměl ani ponížít. Ponížít se pak znamená, stravovat se a oblékat jako sedlák.

Vzpomeňme si na úryvky z knihy Podzim středověku, kde Johann Huizinga upozorňuje na to, jak šlo ve středověkém prostoru poznat společenskou skupinu podle oblečení. Tomáš ze Štítného nám přinesl zajímavý postřeh z oblastí módy přelomu 14. a 15. století. Káral rytíře za to, že se oblékají takto: „*To-li také k rytieřstvie sluší, tak dlúhé nositi čépký aneb špice u střevíc, tak se rozličnými řemeny uvázati, jímž pro ně rytieř nemóž býti hotov postihnúti aneb utéci aneb chutně vstáti, když spadne?*“⁸⁵ Takovýto způsob oblékání byl přípustný pro pány. Oporu ve svých úvahách o rouše vhodných pro ten který stav Štítný našel i u svatého Tomáše Akvinského: „*Takéť praví svatý Tomáš, že v rúše a v takových věcech muož býti hřiech z přielišnosti, a to dvojm činem: Jedniem, když kto upřieliší, jelikož by se měl přirovnati k těm lidem, s kterýmiž jest podle svého řádu.*“⁸⁶

Zatímco nižší šlechtě Tomáš ze Štítného přiřazuje povinnosti především z oblasti vojenské činnosti, páni mají dbát o zájmy poddaných. Štítného ideálem vyplývajícím i z jiných děl byl model venkovského života, kde žijí páni a sedláci v harmonii.⁸⁷ Štítný na počátku kapitoly, kterou pojmenoval *O kóru, ješto se připodobnáva k pánóm*, vychází při definici povinností panského stavu z etymologie. *Dominaciones* znamená v překladu panující. Tomáš ze Štítného pak do této skupiny řadí jak císaře a krále, ale i větší a menší pány, kteří vládou na svém panství. Páni jsou zde od toho, aby panovali, ale nemohou se dopouštět zlovůle. Každý císař, král či šlechtic musí: „*Protož páni tak mají panovati, jakož je práva vedú, ale ne, jakž chtie, neb ne oni jsú nad právem ustaveni, ale právo jest nad nimi.*“ Pokud se páni musí řídit právem, je jeho povinností právo znát, také by měl naslouchat moudrým. Štítný v textu zmiňuje sousloví, které je v českých středověkých textech velmi frekventované. Páni by se měli starat o *obecné dobré*. Zatímco životu rytíře Štítný přiřkl dobrodružný život plný dobývání cti při ochraně vdov a sirotků. Pánům ve svém textu přiřadil mnohem přízemnější povinnosti, které se většinou týkají vybírání peněz, přičemž pánům Štítný samozřejmě klade na srdce, aby ke svým povinnostem spojených s financemi přistupovali čestně a bez lakomství.⁸⁸

---

⁸⁵ Tamtéž, s. 144.

⁸⁶ Tamtéž, s. 145.

⁸⁷ IWANCZAK 2011, s. 32.

⁸⁸ ŠTÍTNÝ, s. 131 – 142.

S panským stavem se pojí ještě jedna kapitola knihy *O přirovnání devíti lidských stavů k devíti kůrům andělským*. Kapitola je věnována poprávcům. Poprávce (taky psaný popravec) byl ve středověkých Čechách úřad jmenovaný králem na krajské úrovni. Poprávce měl za úkol stíhat zločince, dohlížet na pořádek, na dodržování práva, a jak už název úřadu napovídá, měl ve své jurisdikci i pravomoc hrdelní. Poprávce král jmenoval z panských rodů. Vyjímkou bylo panování Václava IV., který úřad svěřoval i nižším šlechticům. V této práci už jsme narazili na střet mezi šlechtou a králem, která proti jeho praxi ostře protestovala a od krále si vymohla výlučné právo panských rodů na pozici poprávců. Tomáš Štítný úřad poprávců hodnotí takto „*K tomu kuoru mohu připodobnati popravce, ješto od kniežat popravu mají aneb od pánov. A ten úřad jest velmi dobrý a svatý, ktož jest pilen jeho podlé Boha, móż sobě jím dobytí věčné chvály v nebesiech.*“ Jako správné středověké zrcadlo však tato kapitola i varuje aby: „*Mnohoť jest toho doličenie v svatém Písmě, jenž jest poprava úřad dobrý. Ale má se každý – zvláště popravce – stříeci lakomstva, aby pro zbožiečko, pro plen, p(r)o kořist neradoval(se) cizie smrti.*“ Štítný také varuje před pány, kteří se sice chlubí královským úřadem poprávců, ale ve skutečnosti ve své lenosti nepřispívá k dodržování práva v kraji.⁸⁹

Všechny Štítného texty provází napomínání všech stavů, aby dodržovali své místo ve společenské stupnici, kterou jim určil Bůh. Znamená to nepovyšovat se, ale ani neponižovat se vůči svému přirozenému stavu. Obecně je totiž nejvyšší ctností plnit úkoly, které byly každému určeny. Ten kdo se bude tohoto nařízení držet, bude v očích Boha stát výše, než člen vyššího stavu, který neplní své povinnosti.⁹⁰

Bylo by zvláštní, kdybychom v rámci našeho tématu, kterým je chování šlechty během husitské revoluce, nenarazili na názory Jana Husa, které se týkají povinnosti nobility. Jan Hus se ke svému pojetí role pánů ve společnosti vyjádřil už na synodálním kázání roku 1407. Hus šlechtě přikládá odpovědnost nejen v dodržování práva a pořádku jako Tomáš Štítný ze Štítného. Hus nobilitě přisoudil i povinnost dbát o duše poddaných. Každá vrchnost by v Husově podání měla dbát o vymýcení hříchů na celém svém panství. Pokud by vrchnost tuto povinnost zanedbala, měla by být sama pohnána k odpovědnosti.⁹¹

Jan Hus trojfunkční strukturu společnosti nezpochybňoval. Nesepsal sice žádné konkrétní dílo, které by se tematikou obsírněji zabíralo, ale jeho stanoviska lze

---

⁸⁹ Tamtéž, s. 149n.

⁹⁰ IWANCZAK 2011, s. 37.

⁹¹ SOUKUP 2015, s. 63.

vysledovat. Učení o trojím lidu je dle Husa postaveno na poslušnosti. Každý na tomto světě je poddán světským knížatům. Pánům byl dle Husa skrze svatého Pavla dán meč, aby mohli zlé lidi donutit dodržovat zákon, aby dobří lidé mohli žít v míru. Výše zmíněná povinnost pánů, týkající se péče o duše poddaných, souvisí s požadavkem, aby vrchnost trestala neposlušné kněze, kteří nežijí v souladu s božím zákonem. Důležitým bodem Husova učení je pak dovětek, že i páni jsou ve svých úřadech legálně, jen když žijí v souladu se zákonem božím.⁹² Vztah poddaných k vrchnosti v podání Husa nám dobře ilustruje jeho výrok: „*Ale probůh, poddani nemají poslouchat zavrženíhodné, nýbrž povolené rozkazy svých pánů a prelátů, které slouží ke slávě Boha všemohoucího.*“⁹³ O konkrétních vztazích Jana Husa se šlechtou se budeme věnovat v další kapitole. Pro naše účely je tento nástin Husova názoru na učení o trojím lidu a roli šlechty ve společnosti dostačující.

Před výbuchem husitské revoluce nebylo učení o trojím lidu v Čechách zpochybňováno. Dochovali se nám satiry, které upozorňovaly na neplnění povinností především osob z řad církve. Typickým tématem byla lenost duchovních, kteří nepracují. Celkově však bylo rozdělení společnosti na trojí lid, v nám zachovalé literární produkci, respektováno. Učení o trojím lidu pak bylo po začátku revoluce zpochybněno radikálním křídlem pražských husitů před rokem 1420, stejně tak bylo odsouzeno tábority. Nejradičálnější husitská křídla hlásající absolutní rovnost však přestala být viditelná po roce 1421.⁹⁴ Triparticio pak ve svém díle naprosto destruoval Petr Chelčický. Chelčického cílem bylo trojfunkční společnost odstranit. Dané uspořádání společnosti podle něj totiž nepocházelo od Boha, ale křesťanská společnost ho převzala od pohanů.⁹⁵

Většina husitských duchovních pak kritizovala stav společnosti, ale učení o trojím lidu neodmítali. Hlava tábořské církve Mikuláš zvaný Biskupec z Pelhřimova stejně jako Štítný či Hus vyzdvihoval význam sedláků. Biskupcovy důvody však bylo jiné. Podle něj sedláci během revoluce nasazovali svůj krk v boji s antikristem, a proto je ve společenské hierarchii řadil tak vysoko. Jinak však Mikuláš z Pelhřimova učení o trojím lidu nezavrhoval. Jakoubek ze Stříbra kritizoval společenskou situaci. Za špatný stav vinil zástupce církve a šlechtu, ale středověké rozdělení společnosti neodmítal.

---

⁹² IWANCZAK 2011, s. 43-45.

⁹³ SOUKUP 2015, s. 145.

⁹⁴ IWANCZAK 2011, s. 49.

⁹⁵ Tamtéž, s. 65n

Podobné stanovisko zastával i Jan Rokycana.⁹⁶ Přestože jsme zvyklí označovat léta 1419 – 1436 husitskou revolucí, tak až na výjimku chilialistické etapy v počátcích revoluce, husitství neusilovalo o změnu společenského řádu, alespoň co se učení o trojím lidu týče.⁹⁷

Ekvivalenty vnější symboliky šlechtického stavu z prostředí západní Evropy můžeme najít i na území Českého království. Můžeme začít u barvy. I v našem prostředí je za barvu vhodnou pro ty nejurozenější velmože království považována barva červená. A vidět to můžeme i na už výše zmíněných pečetích. Červenou barvu pečetícího vosku obvykle používali páni a barvu černou nižší šlechtici. Neplatí to však bez výjimek a někdy dokonce jednotliví šlechtici v průběhu svého života barvu pečetícího vosku vystřídali. Platí to například o Buriánovi z Gutštejna, který před husitskými válkami pečetil přírodním voskem, během husitských válek červeným, po bitvě u Lipan opět voskem černým a ke konci života opět červeným.⁹⁸ Černým voskem pak pečetil i Jiří z Poděbrad, a to například i v době poté co ovládl hlavní město a stal se nejmocnějším šlechticem království.⁹⁹ Černý vosk pak při pečetění svých dopisů používal i protagonista předkládané práce Hanuš z Kolovrat. I on nezpochybnitelně patřil mezi panský stav.¹⁰⁰ Důležitá byla i forma pečeti. Přitištěnou pečeť mohli používat pouze páni.¹⁰¹ I u Hanuše z Kolovrat pak máme doložené používání červené barvy pečetícího vosku. Zachovala se nám listina z 23. června roku 1450, v jejímž textu se Hanuš z Kolovrat zavazuje dodržovat smlouvu o příměří, kterou čeští páni uzavřeli ve Strakoncích. Tentokrát se jedná o krytou pečeť přivěšenou na pergamenovém proužku.¹⁰²

Ještě na malou chvíli zůstaňme u šlechtické korespondence. Tentokrát se podíváme na zásady oslovení v úvodu dopisu. I oslovení na začátku dopisu se totiž v pozdním středověku stalo symbolem společenského statusu panstva. V předhusitském

---

⁹⁶ Tamtéž, s. 50nn.

⁹⁷ Edd. Pavlína CERMANOVÁ - Pavel SOUKUP, *Husitské re-formace - Proměna kulturního kódu v 15. století*, Praha 2019, s. 9n.

⁹⁸ Robert NOVOTNÝ, *Uzavírání panského stavu a problematika nobilitací v pozdním středověku*, in: edd. Eva DOLEŽALOVÁ - Robert NOVOTNÝ - Pavel SOUKUP, *Evropa a Čechy na konci středověku*, Praha 2004, s. 294.

⁹⁹ SOA Třeboň – oddělení Třeboň, Historica Třeboň 1216-1659, inv. č. 1662, sig. 1254, digitální archiv.

¹⁰⁰ SOA Třeboň – oddělení Třeboň, Historica Třeboň 1216-1659, inv. č. 467, sig. 389a, digitální archiv.

¹⁰¹ NOVOTNÝ 2004, s. 294.

¹⁰² SOA Třeboň – oddělení Třeboň, Historica Třeboň 1216 – 1659, inv. č. 1916, sig. 1464, digitální archiv.

období bylo běžné používat oslovení pán pouze pro zástupce vyšší šlechty. V husitském a pohusitském období se však pravidla rozvolnila, a pokud si chtěl pisatel adresáta příznivě naklonit, tak použil oslovení pán, i pokud se jednalo o nižšího šlechtice, nebo měšťana. Je patrné, že panský stav si chtěl zachovat svou exkluzivitu i v této oblasti a před slovo pán začala vyšší šlechta přidávat adjektivum *urozený*. Slovo *urozený* se v případě pánů dokonce nemohlo vynechat, jinak byla listina právně neplatná.¹⁰³ Jako příklad si můžeme uvést, jak ve svém listu oslovoval námi sledovaného Hanuše z Kolovrat jiný velmož, Oldřich z Rožmberka: „*Službu swú wzkazuji, urozený pane a přáteli milí.*“ Zajímavé pak je, že Hanuš z Kolovrat oslovoval rožmberského vladaře stejnou větou, ale připojil titulaturu: „*Twé milosti.*“¹⁰⁴ Hanuš z Kolovrat tedy ve vztahu k Rožmberkovi používal oslovení příslušející panovníkům.

V podkapitole, která uváděla různé příklady o jednání nobility v západní středověké společnosti pozdního středověku, jsme narazili na úsměvnou epizodu, která měla pomoci k barvitějšímu psychologickému obrazu člena vysoké nobility. Jedná se o moment, kdy bavorský vévoda Jan na hostině v Paříži rozházal peníze vyhrané ve hře v kostky. Anekdotická historka nám měla ilustrovat to, že šetrnost nebyla něčím, co by mělo zdobit správného šlechtice. Tato podkapitola, která má jako jeden z úkolů porovnat tendence postavení šlechty v očích společnosti v západní Evropě a u nás, se hodí k uvedení podobného příběhu z literatury vzniklé v našem prostředí. Český král Jan Lucemburský se svým synem markrabětem Karlem chystal na křížovou výpravu proti stále pohanským Litevcům. Ve Slezské Vratislavi se sjelo mnoho knížat, hrabat a jiných urozených králů. Mezi výčtem urozených jmen se skvěl uherský král Ludvík I. Významným účastníkem výpravy pak byl hrabě Vilém IV. Holandsko-Henegavský, který nad uherským králem vyhrál 600 zlatých ve zlořečené hře v kostky. Vilém IV. na uherském králi Ludvíkovi poznal jeho neuměle skrývané a rozčarování nad prohrou a zachoval se takto: „*Pane králi, jest divno, že když jste tak slovutným králem, jehož země prý oplývá zlatem, pro tak nepatrnou částku peněz se v duchu mrzíte a rozčilujete. Nuže, abyste vy i všichni ostatní zřejmě viděli, že nelpím na penězích tak nabytých a že si jich nechci přivlastniti, ať jdou zase pryč ode mne.*“ Poté následovalo okázalé gesto

---

¹⁰³ Robert ŠIMŮNEK, *Prestížní a patetické titulatury – Šlechtická hrdost, pýcha, závist i výsměch*, in: edd. Eva DOLEŽALOVÁ - Robert NOVOTNÝ - Pavel SOUKUP, *Evropa a Čechy na konci středověku*, Praha 2004, s. 313.

¹⁰⁴ AČ IV., s. 393.

holandského hraběte: „*Praviv to rozhodil všechny peníze ve hře vyhrané mezi lid okolostojící. Z toho si vzal ten král ještě větší podnět ke hněvu, ale zatajil jako moudrý člověk hněv ten mlčením nedav na sobě nic znáti.*“¹⁰⁵ Holandský hrabě dle textu Vita Caroli svému o dvacet let mladšímu protihráči utřil lekci o tom, že správný vysoce urozený muž na penězích nelpí.

Poslední ilustrativní příklad nás zavede na pražské popraviště roku 1437. Tedy do období, ze kterého jsme si dříve uvedli příklad o popravě královského majordoma Jeana de Montaigu, o které rozhodl burgundský vévoda Jan. Vysoce postavený šlechtic byl na popraviště vezen s pompou, oblečen do červeného šatu se zlatými ostruhami, přičemž celé divadlo poukazovalo na urozený stav odsouzeného. Českou paralelou je událost popravu Jana Roháče Dubé. Poprava posledního velkého odpůrce krále Zikmunda po jeho zajetí na hradě Sion byla velkolepým divadlem, které bylo plné symbolů spojených se symbolikou středověké společenské hierarchie. Jan Roháč z Dubé se narodil do starobylého, a v této práci už několikrát zmiňovaného, rodu Benešoviců, konkrétně jeho rozrodu nazývaného z Dubé. Tento rod pánů z Dubé má pouze společné jméno s pány z Dubé z rozrodu Ronovců. Poté co byl Jan Roháč z Dubé zajat po dobytí hradu Sion,¹⁰⁶ byl mučen na staroměstské radnici a poté popraven. K popravišti kráčel oblečen do červeného pláště, boky mu obepínal zlatý pás a ruce měl spoutané zlatými pouty. Na popravišti na něj a jeho více než padesát soupeřů čekala zvláštní šibenice, která byla odstupňovaná ve třech různých výškách. Na nejvyšším ráhně visel pozlacený řetěz. Ten byl určen pro Jana Roháče z Dubé.

Pět členů družiny Jana Roháče kráčelo k šibeničnímu vrchu, který stál na místě mezi dnešními Olšany a Vítkovem, oblečení v červeném oděvu se zrezavělými pouty. Dalších čtyřicet osm odsouzenců na popraviště obdrželo obvyklý oděv odsouzenců a k němu zrezivělá pouta. Motiv odstupňovaných výšek šibenice známe i z jiných případů v českém království, ale i západní Evropy. Výsadou viset výše, než popravení druzi bylo symbolizováno Roháčovo společenské postavení. Jednalo se však spíše o ironický výsměch, než opravdovou poctu. Samotná poprava provazem byla pro Jana Roháče potupou. V českém prostředí bylo zažité právo šlechticů na popravu mečem. Tento zvyk byl dodržován ještě roku 1621 při staroměstské exekuci poražených v bitvě na Bílé

---

¹⁰⁵ Karel IV., *Vlastní životopis*, překlad Karel Hrdina, Praha 1911, s. 70.

¹⁰⁶ O dobývání Sionu a zajetí Roháče zajímavě: Martin ŠANDERA, *Hynce Ptáček z Pirkštejna, Opomíjený vítěz husitské revoluce*, Praha 2011, s. 43nn.

hoře. Páni a rytíři byli popravováni mečem, přívržence jednoty bratrské čekalo ráhno šibenice.

Jan Roháč z Dubé byl tak sice povýšen nad svoje druhy, ale popravou provazem byl zároveň zbaven svého šlechtictví. Postavení Jana Roháče z Dubé podtrhoval červený plášť a zlacená části oděvu. Jak už jsme si uvedli výše, červená barva byla určena pro nejujozenější vrstvu obyvatel. Celou popravu pak, včetně symboliky oděvu Roháče a chápání exekuce jako parodie pasování na rytíře, rozebral velice podrobně ve stati *Konec Jana Roháče z Dubé*, Petr Čornej.¹⁰⁷ To že byla tato symbolika pro lid pochopitelná, a způsob provedení popravu zarážející, dokládají i slova autora pozdní verze Starých letopisů českých. Autor se velice podivoval nad tím, že byl Jan Roháč z Dubé pověšen, přestože byl *pán korúhevný*, tedy že patřil k šlechtickému rodu.¹⁰⁸

---

¹⁰⁷ Petr ČORNEJ, *Konec Jana Roháče z Dubé*, in: *Tajemství českých kronik*, Praha a Litomyšl 2003, s. 315-375.

¹⁰⁸ Ed. František ŠIMEK, *Staré letopisy české z vřatislavského rukopisu novočeským pravopisem*, Praha 1937, s. 78. Dále jen SLČ Vřatislavský rukopis

3. Vztah české šlechty k reformním proudům před vypuknutím revoluce

V úvodní části práce jsem si v metodologickém základu vytyčil fenomény, u kterých lze předpokládat, že ovlivňovaly jednání české šlechty během revoluce. Metodologie práce je postavená na předpokladu, že konfesní dělítko, tedy rozlišování šlechty na katolickou a kališnickou, je problematické a v českém dějepisectví zasluhuje revizi. Zároveň by bylo přezíravé odsunout věroučnou otázku do pozadí a konstatovat, že jednání nobility bylo vedeno pouze ekonomickými, teritoriálními, rodinnými, a dalšími výše popsanými, hledisky. V období před vypuknutím revoluce i v průběhu husitských válek nalezneme velké množství příkladů niterného zájmu české šlechty o otázky náboženské reformy.

3.1. Bratrstvo kladiva a obruče

Příslušníci panského stavu obsazovali nejvyšší církevní úřady včetně biskupství a arcibiskupství. Z období před vypuknutím husitské revoluce to platí pro všechny pražské arcibiskupy, tedy Arnošta z Pardubic, Jana Očka z Vlašimi, Jana z Jenštejna, Olbrama ze Škvorce i Zbyňka Zajíce z Hazmburka. I když se tato jména odlišují starobylostí a mocí svého rodu, všechna můžeme řadit mezi šlechtický stav. Zároveň ne všichni jmenovaní měli k nobilitě kladný vztah. Například Arnošt z Pardubic nazýval působení šlechty v Českém království tyraníí šelem. Je jasné, že jednou z možností uplatnění pro potomka šlechtického rodu byla církevní dráha. Z druhé poloviny 14. století máme doklady o studiu mladých českých šlechticů na teologické fakultě v Bologni. Například Hynek Žák z Dubé, Petr II. z Rožmberka či Albert ze Šternberka po ukončení studií nastoupili úspěšnou církevní kariéru.¹⁰⁹

Nás však více než šlechtice, kteří vstoupili do služby církvi, zajímají laici z řad nobility, kteří ve svém životě projeví více než běžný zájem o náboženské otázky. Zvláště se zaměříme na šlechtice, kteří se zaobírali tendencemi spojenými s novými náboženskými proudy pozdního středověku. Samozřejmě nemůžeme opomenout šlechtu a její vztah k Husovi a husitství obecně.

Kořeny náboženských proudů, které viděli nápravu v niterné zbožnosti, rozjímání, četbě Písma o samotě či v malé skupině a přitahovaly střední a vyšší vrstvy středověké společnosti v druhé polovině 14. století, nalezneme v hnutí nizozemského původu

---

¹⁰⁹ BOBKOVÁ 2003 b), s. 52nn.

zvaném *devotio moderna*.¹¹⁰ Zakladatel hnutí Geert Groote (1340-1384) mimo výše zmíněné způsoby k dosažení hluboké vnitřní zbožnosti, nezávislé na vnější realitě světa, založil se svými spolupracovníky Bratrstvo společného života.¹¹¹ Členové a členky těchto komunit si vytvářeli svá osobní pravidla směřující ke křesťanské dokonalosti. K oné dokonalosti měla členy komunity dovést práce, modlitba, četba Písma o samotě i ve skupině či společné zpytování svědomí.¹¹² Podobné myšlenky můžeme najít po polovině 14. století v pražském prostředí skrze práci kazatelů Konrada Waldhausera a Jana Milíče z Kroměříže.¹¹³ Těmto kazatelům naslouchala i šlechta spojená s královským dvorem.¹¹⁴

Pro naše účely je důležité podívat se na bratrstvo založené při kapli Božího těla na Dobytčím trhu v centru Nového Města. Komunita se nazývala Bratrstvo kladiva a obruče, a jednalo se o společenství s exkluzivním členstvím. Mezi členy patřil bohatý městský patriciát, duchovenstvo, ale především šlechta. Jednalo se především o šlechtu vázanou na panovnický dvůr Václava IV., přičemž se většinou jednalo o nižší šlechtu. Bratrstvo mělo omezený počet členů a při vstupu do společenství musel dotyčný složit poměrně vysokou částku 5 kop pražských grošů.¹¹⁵ Bratrstvo kladiva a obruče bylo založeno v roce 1382 a angažovaly se v něm osoby, které stály na straně Václava IV. při sporu s arcibiskupem Janem z Jenštejna.¹¹⁶ Celkově je tedy otázkou, do jaké míry šlo v tomto společenství o pěstování niterného náboženského zážitku spojeného s kultem Božího těla a do jaké míry bylo členství prestižní společenskou záležitostí spojenou se sebe reprezentací a zdůrazňováním šlechtické stavovské moci nad církví.

V roce 1391 byla založena kaple ke kázání v českém jazyce, která byla zasvěcená připomínce smrti betlémských neviňátek, známá jako Betlémská kaple. V roce 1402 se stal betlémským kazatelem Jan Hus. Někteří členové bratrstva kladiva a obruče se kryjí s podporovateli Husa. Zakladateli betlémské kaple byli staroměstský krámář Kříž a rytíř Hanuš z Mühlheimu původem z Vratislavi, který byl dvořanem Václava IV. Za manželku měl manželku z významného panského rodu Annu Zajícovnu z Hazmburka.

---

¹¹⁰ Miloslav POLÍVKA, *Šlechta a reformátoři – Ke vzájemným vztahům české šlechty a ideologů husitství před rokem 1419*, in: *Mediaevalia historica Bohemica* 1, Praha 1991, s. 240.

¹¹¹ BOBKOVÁ 2003 b), s. 91nn,

¹¹² Jakub SMRČKA, *České reformní proudy 14. století a devotio moderna*, Tábor 2008, nepublikovaná disertační práce, s. 21.

¹¹³ BOBKOVÁ 2003 b), s. 92.

¹¹⁴ Miloslav POLÍVKA, *Šlechta v Husově okolí a Husův král*, in: Ed. Jan Blahoslav LÁŠEK, *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi*, Praha 1995, s. 74.

¹¹⁵ BOBKOVÁ 2003 b), s. 90.

¹¹⁶ POLÍVKA 2005, s. 74n.

Petr Čornej zde vznesl otázku, zda nelze signál k založení Betléma hledat právě u této šlechtičny, sestry budoucího arcibiskupa.¹¹⁷

3.2. Jan Hus a jeho posluchači z řad šlechty

Posluchačstvo v Betlémě bylo sociálně široce rozkročené. Mezi pravidelnými návštěvníky nalezneme i nejmocnější osoby Českého království z řad šlechty. Od roku 1407 bychom v Betlémské kapli mohli potkat mocného moravského pána Lacka z Kravař, který se po svém přesídlení do Prahy v daném roce stal nejvyšším hofmistrem a poté purkrabím pražským. U Lacka z Kravař nelze pochybovat o upřímném náboženském sepjetí s Janem Husem, jak si ukážeme v další části kapitoly.

Vedle pana Lacka můžeme mezi časté návštěvníky betlémských kázání s jistotou počítat dalšího z dvořanů krále Václava, kutnohorského mincmistra, Petra Zmrzlíka ze Svojsína, který do kaple neviňátek chodil v doprovodu své zbožné ženy Anny z Frimburka.¹¹⁸ Anna z Frimburka nebyla jedinou urozenou posluchačkou Husových kázání. Z urozených manželek se k Janu Husovi hlásily například žena Jindřicha Škopka z Dubé, Jana z Chlumu či Jindřicha Lefla z Ležan. Mezi urozenými posluchačkami betlémského kazatele najdeme i manželky pánů, kteří smýšleli jinak než Jan Hus. Jednalo se například o manželku Jindřicha z Rožmberka Elišku z Kravař, či o Annu z Mochova choť Jana mladšího z Kamenice. Výčet můžeme uzavřít tou nejurozenější ženou v celém království, tedy královnou Žofíí.¹¹⁹ Za zmínku stojí i fakt, že v nevelké vzdálenosti od Betlémské kaple stály paláce pánů z předních panských rodů.¹²⁰

Při této příležitosti se zastavme u osoby kutnohorského mincmistra Petra Zmrzlíka ze Svojsína. Přestože bylo císařským zákazem roku 1369 zakázáno překládání Bible do národních jazyků, tak prostředí zasažené proudy nové zbožnosti nemohlo reagovat jinak než zákaz ignorovat.¹²¹ Nejstarší kompletní text české Bible pochází patrně ze sedmdesátých či osmdesátých let 14. století. Nejstarší známý rukopis české Bible se nazývá Bible Leskovecká či Drážďanská, která shořela v belgické Lovani na počátku 1. světové války. Proto je nejstarší dochovaným úplným biblickým textem takzvaná

---

¹¹⁷ ČORNEJ 2010, s. 84n.

¹¹⁸ František ŠMAHEL, *Husitská revoluce 2 - Kořeny české reformace*, Praha 1993, s. 225.

¹¹⁹ František ŠMAHEL, *Jan Hus – Život a dílo*, Praha 2013, s. 154.

¹²⁰ ČORNEJ 2010, s. 86.

¹²¹ Tamtéž, s. 61.

Litoměřicko-třeboňská Bible z let 1411-1414.¹²² Objednavatelem Bible byl právě mincmistr Petr Zmrzlík. Učenec či skupina učenců měla k dispozici pouze první, v té době už neodpovídající, překlad Bible do českého jazyka. Skupina finančně podporována Petrem Zmrzlíkem nově přeložila část Starého zákona a celý Nový zákon. Bible je důkazem opravdu upřímného zájmu významného šlechtice Petra Zmrzlíka o hluboké poznání křesťanské víry a o jeho sepětí s reformní skupinou.

Zároveň můžeme konečné dílo pásaře Matěje Jakubův z Prahy chápat jako prostředek šlechtické sebe reprezentace. Po nahlédnutí do stránek Zmrzlíkovské Bible nás hned jistě napadne souvislost s bohatě ilustrovanou šestisvazkovou Biblí Václava IV. psanou v němčině. Právě z iniciativy Václava IV. dosáhla česká iluminace svého vrcholu a králova knihovna snesla srovnání s největšími soukromými knihovnami tehdejší Evropy.¹²³ Iniciativu Petra Zmrzlíka ze Svojsína tak můžeme chápat nejenom jako o projev jeho sympatií s českým reformním prostředím, ale také jako snahu přiblížit se lesku svého krále. Tato aktivita Petra Zmrzlíka byla výjimečná, ale z prostředí panstva ne jediná. Takzvaná Bible Boskovická, která obsahuje i Husův výklad desatera bývá v roli objednavatele připisována Čenkovi z Vartenberka, muži, který byl pro další šíření husitství přímo klíčový a s jehož osobou se ještě setkáme. Jím iniciovaný rukopis Písma je neméně skvostně ilustrovaný.¹²⁴

Všechny výše zmíněné aktivity reprezentují upřímný zájem o křesťanskou reformu významných šlechticů včetně těch nejvýznamnějších pánů, ještě před tím, než Hus nastolil radikální požadavky, které by šlechtě přinesly hmotný prospěch skrze získání církevních statků.¹²⁵ Pravdou ale zůstává, že když se začalo mluvit o omezení hospodářského vlivu církve, stal se reformní program pro mnohé šlechtice ještě přitažlivější.¹²⁶ Známy je Viklefův a Husův názor na církevní majetek. Duchovní jakožto následovníci Krista by měli mít prostředky pouze ke své nejnútnejší obživě. Reformu kléru pak podle Viklefa měla provést světská moc, která měla právo odejmout nehodným církevním představitelům statky. Tyto Viklefovy názory byly samozřejmě známy i v pražském prostředí, jak dokládá univerzitní přednáška Jakoubka ze Stříbra z května 1411.¹²⁷

---

¹²² SPĚVÁČEK 1986, s. 492.

¹²³ ČORNEJ 2010, s. 144n; SPĚVÁČEK 1986, s. 484nn.

¹²⁴ ČORNEJ 2010, s. 144.

¹²⁵ POLÍVKA 1991, s. 242.

¹²⁶ Tamtéž, s. 244.

¹²⁷ SOUKUP 215, s. 108.

Přednáška Husova věrného souputníka reagovala na konfiskaci církevního majetku králem Václavem z 24. dubna téhož roku. Spor měl však delší trvání. Už v roce 1409 vydal pisánský papež Alexander V. bulu, která zakazovala držení spisů Jana Viklefa. Hus proti tomuto rozhodnutí podal apelaci přímo k papeži a tím vlastně započal jeho proces s římskou církví.¹²⁸ Pražský arcibiskup názoru reformních představitelů univerzity nedbal. Zbyněk Zajíc z Hazmburka Viklefovy spisy zkonfiskoval a nechal je spálit. Právě při této příležitosti vznikl známý, arcibiskupa dehonestující, popěvek: „*Sbyněk biskup abeceda - spálil kniehy, a nevěda, - co je v nich napsáno.*“¹²⁹

Pro naše účely jsou však důležitější následky arcibiskupova jednání. Krále Václava spálení knih rozčílilo a rozkázal, aby byli majitelé Viklefových spisů odškodněni. 24. dubna bylo na Novém Městě pražském vyhlášeno, že se zabavují příjmy a statky hradních kanovníků a jiných duchovních. Důvodem bylo to, že jsou králi neposlušní a jsou ostudou českého království. Pro nás je důležité, že trubač sdělení Pražanům ohlásil z věže kaple Božího těla na Dobytčím trhu. Tedy z kaple vystavěné bratrstvem kladiva a obruče, ve kterém hráli prim Václavovi dvořané. Konfiskací pak byli pověřeni královi blízcí šlechtici Voksa z Valdštejna a Racek Kobyla. Historik Pavel Soukup událost komentuje slovy: „*Za první byla sekularizace církevního majetku pro mnoho světských pánů nejzajímavějším aspektem viklefské sociální nauky, a za druhé měli mnozí urození dvořané blízko k pražské viklefistické skupině.*“¹³⁰

Zatímco podpora Václava IV. nebyla bezmezná, a měla své hranice, které byly překročeny roku 1412 během takzvaných odpustkových bouří, tak česká šlechta na straně betlémského kazatele vytrvala.¹³¹ Po nuceném odchodu z Prahy Hus sídlil a literární tvorbou se zabýval na hrádku Kozí v držení Jana a Ctibora, služebných šlechticů rožmberského panství. Protože za nezletilého Oldřicha z Rožmberka spravoval statky pražský purkrabí Čeněk z Vartenberka, můžeme předpokládat, že právě tento reformě zapálený velmož Husovi zprostředkoval úkryt na sezimo-ústeckém venkově. Na kostnický koncil se poté vydal z hradu Krakovec na Rakovnicku, kde byl hostem pana Jindřicha Lefla z Ležan.¹³²

---

¹²⁸ Tamtéž, s. 106.

¹²⁹ Tamtéž, s. 100n.

¹³⁰ Tamtéž, s. 106n.

¹³¹ ŠMAHEL 2013, s. 121-131.; SOUKUP 2015, s. 112nn.

¹³² ŠMAHEL 2013, s. 154n.

3.3. Jan Hus a česká šlechta na koncilu v Kostnici

Podpora šlechticů a to i těch opravdu nejmočnějších neskončila ani po odjezdu Jana Husa do Kostnice. Jan Hus poprosil mocné velmože, jmenovitě Čenka z Vartenberka, Bočka z Kunštátu a Viléma ze Zvířetic, aby od arcibiskupa Konráda z Vechty vyžádali osvědčení o tom, že před ním Jana Husa nikdo nevinil z kacířství. Oni tak učinili a sepsali dobrozdání císaři Zikmundovi, zároveň císaře prosili o veřejné slyšení pro Husa před koncilem. List je datován k 7. říjnu roku 1414. Originál se však našel v archivu pražské univerzity a je tak otázkou, zda byl skutečně odeslán.¹³³

Korespondenční kampaň české šlechty na podporu Jana Husa tímto rozhodně nekončila. V dalším listě prosí moravští velmoži, mimo jiné Lacek z Kravař, Boček z Kunštátu či Vilém z Pernštejna, Zikmunda Lucemburského, aby se zapříčinil o Husovo propuštění z žaláře. Dále za Jana Husa ručí jako za zbožného muže žijícího v pravdě, který byl uvězněn nespravedlivě. Dále upozorňují na okolnost, že byl Jan Hus samotným Zikmundem vybaven glejtem, který mu zaručoval bezpečí. Páni v dopise také zdůrazňují, že se Hus na koncil vydal dobrovolně, aby čelil křivému nařčení. Zajímavá je tato formule: „*pro křiwé nařčenje, kterěz jest jemu scestně, a skrze to wšie České koruně i hláholu Českému připisowáno.*“ Zikmunda tedy česká nobilita varuje, že skrze tupení betlémského kazatele je ponižováno i České království a národ, zde definován v důrazu na český jazyk. V podobném duchu se nesou psaní moravských pánů z 8. 12. května 1415.¹³⁴

Nejznámějším příkladem podpory českých a moravských šlechticů je samozřejmě slavný *List pánuow Českých a Morawských do Konstancie*, který signovalo a pečeť k němu přivěsilo 452 šlechticů. List není jako v předchozích případech adresován nově zvolenému římskému králi Zikmundovi, ale přímo církevním otcům, kardinálům a vůbec celému církevnímu sboru kostnického koncilu. Jan Hus je zde vylíčen jako dokonalý křesťan. Opět se zde objevují formulace, kdy je skrze Jana Husa podle autorů listu uráženo celé České království a Moravské markrabství. Zajímavé je, že zde čeští a moravští páni odnímají vinu na rozsudku Husova upálení ze Zikmunda Lucemburského, kterého považují za dědice českého království a budoucího pána. Je zajímavé, že nobilita Českého království už v roce 1415 predikuje nástup Zikmunda na český trůn. Vždyť byl pouze o sedm let mladší než jeho bratr Václav.¹³⁵

---

¹³³ AČ III., s. 181

¹³⁴ AČ III., s. 182nn.

¹³⁵ AČ III., s. 187nn.

List české šlechty je zajímavým historickým pramenem, zároveň nám nemůže poskytnout přesné údaje o tom, kteří páni měli osobní kontakty přímo s Janem Husem, či kteří se niterně zajímali o reformu křesťanstva. Nižší šlechta často připojila svoji pečeť po příkladu mocných pánů, u kterých byla v služebném stavu.¹³⁶ Pokud svůj autograf s pečeti připojili dva nejmocnější velmoži království, tedy Čeněk z Vartenberka a Lacek z Kravař, následováni dalšími urozenci pravidelně zasedajícími na zemském soudu, můžeme předpokládat, že se podpisová akce na Husovu podporu stala prestižní společenskou událostí. Za podpisem řady šlechticů tedy nemusí stát sympatie k náboženské reformě, ale demonstrace politických ambicí, názor nadvlády světské moci nad církevní, ale také jazykové, národnostní a zemské cítění. Dalším bodem, který zaslouží badatelskou pozornost, je fakt, že svoji pečeť pod stížný list české šlechty připojilo několik velmožů, které později najdeme ve službách Zikmunda Lucemburského v bojích proti husitům. Mohlo by se tedy zdát, že tato část nobility zradila své ideály. V následujících kapitolách si ukážeme, že situace byla složitější. Část šlechty svůj podpis jistě připojila z jiných než náboženských důvodů. Zároveň nemůžeme pokládat velmože sympatizujícího s reformou za zrádce své víry jen na základě toho, že se ve službách svého krále pokusili potlačit bouře v Českém království. Toto téma si však důsledněji probereme a prameny doložíme v další části práce.

Přes všechny komplikace a úvahy, na které lze při interpretaci stížního listu narazit, můžeme předpokládat, že Husova slova o podpoře českých pánů před koncilem byla pravdivá. Při slyšení Husův soudce kardinál z francouzského Cambrai českému kazateli připomněl jeho slova: „*Mistře Jene! Když jsi byl přiveden do paláce, tenkrát jsme se tě ptali, jak jsi sem přišel, a ty jsi říkal, že jsi sem přišel svobodně, a kdybys byl nechtěl sem jít, že by tě nebyli mohli přinutiti ani král český, ani pan král římský zde přítomný, abys sem přišel.*“

Jan Hus na kardinálova slova přitakal: „*Ano, řekl jsem, že jsem sem přišel svobodně, a kdybych byl nechtěl sem přijít, jest tolik a tak mocných pánů v Království českém, kteří mě mají rádi a na jejichž hradech byl bych se mohl skrýti a schovati, že by mě byli ani onen král, ani tento nepřinutili, abych sem přišel.*“ Husova slova, která otce koncilu rozhořčila, potvrdil český rytíř Jan, který soudu přihlížel, slovy: „*Ano, pravdu mluví a jest to pravda, a já jsem chudý rytíř v našem království, a já bych ho chtěl rok chrániti, ať se to komu líbí nebo ne, aby ho nemohl dostati. A jest mnoho velikých pánů,*

---

¹³⁶ ŠMAHEL 2013, s. 153.

*kdož ho mají rádi, kteří mají přepevné hrady, kteří by ho chránili, jak dlouho by chtěli, i proti těmto oběma králům.*¹³⁷ Kromě důkazu přichylnosti české šlechty k náboženské reformě, ať už z jakýchkoliv důvodů, nám úryvek zhodnotil Husův pohled na rozložení mocenských sil v zemi. Husův pohled souzní s východiskem podkapitol zachycujících vývoj moci síly šlechty oproti moci panovníkově.

Chudý rytíř, jak se sám tituloval, nebyl nikdo jiný než nejhrolivější zastánce betlémského kazatele na koncilu v Kostnici, tedy Jan z Chlumu. Patřil k doprovodu, který měl Jana Husa bezpečně dopravit na kostnický koncil. Jan z Chlumu byl opravdu chudým rytířem, který se nechal najímat do vojenských služeb. S pánem Václavem z Dubé sezením na Leštňě bojoval na straně Zikmunda Lucemburského v severní Itálii. Společně pak Janu Husovi doručili Zikmundův list, který betlémského kazatele vyzýval k účasti na koncilu.¹³⁸ Husův doprovod se dělil na dvě části. Ta větší část čítající téměř tři desítky osob zajišťovala pro Jana Husa bezpečnost z pověření Zikmunda Lucemburského. Výpravu vedl Václav z Dubé a Jindřich Lacembok z Chlumu. Druhá část byla vypravena pražskou univerzitou a skládala se ze tří osob, Mistra Jana z Rejnštejna, výše zmíněného Jana z Chlumu a bakaláře pražské univerzity Petra z Mladoňovic, který nám ve své kronice Husova případu zanechal výše citované věty.¹³⁹ Petr z Mladoňovic do své zprávy vložil i některé Husovy listy zasálané do Čech. V jednom z nich se píše, že: „*Pan Václav a podobně pan Jan jednají se mnou velice laskavě a vlídně a jsou takřka hlasatelé pravdy, ale pravdivěji bych řekl, obhájci pravdy: s nimi se s přispěním Páně všechno zdárně děje.*“¹⁴⁰ Dále Hus o Janovi z Chlumu prohlásil: „*Žádný Čech z rytířů není v Kostnici mimo pana Jana Kepky (z Chlumu) který mě vedl a chrání skutečně jako rytíř, a všude káže víc než já, prohlašuje mou nevinu.*“¹⁴¹ Jan z Chlumu zůstal Husovi věrný po celou dobu koncilu a byl s ním i v těch nejtěžších chvílích.

Tématem upřímné přichylnosti šlechty k Husově reformě se budeme zabývat i v dalších kapitolách. Pro naše účely nám stačí výše uvedené příklady, ze kterých vyplývá, že česká šlechta z velké části sympatizovala s Janem Husem a jeho učením.

---

¹³⁷ Petr Z MLADOŇOVIC, *Zpráva o Mistru Janu Husovi v Kostnici*, in: ed. Ivan Hlaváček, *Ze zpráv a kronik doby husitské*, Praha 1981, s. 103nn. Kroniku Petra z Mladoňovic z latiny přeložil František Heřmanský

¹³⁸ ŠMAHEL 2013, s. 160.

¹³⁹ Tamtéž, s. 178.; MLADOŇOVIC s. 28.

¹⁴⁰ MLADOŇOVIC, s. 34.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 37.

Sociální nůžky těchto velmožů obsáhnou celé spektrum. Jeho sympatizanti z řad šlechty pocházeli z chudých rytířských rodů, zároveň v opačné části společenské hierarchie zastávali ty nejvyšší zemské úřady. Kromě urozců, které reforma zajímala z řekněme ne úplně šlechtých důvodů, jako je boj o politickou moc či získání majetků, žili v českém království velmoži, pro které byl náboženský život inspirovaný Husovým učením středobodem jejich jednání. Uprímný zájem o náboženskou reformu tudíž musíme brát jako jeden z možných fenoménů ovlivňující jednání šlechty během husitské revoluce.

4. Rod Kolovratů a Hanuš z Kolovrat

V úvodu práce jsem naznačil metodologický postup, kterým se bude výzkum ubírat. Stejně tak už z názvu práce vyplývá, že smyslem práce bude kombinovat obecné s jednotlivým. Neboli konfrontovat teorie o jednání panského stavu během husitské revoluce s životem významného hybatele dějů této epochy českých dějin, Hanuše z Kolovrat. V této kapitole se seznámíme nejenom s rodem Kolovratů, ale konečně se blíže podíváme na Hanuše z Kolovrat, jeho nejbližší rodinu a majetkové zázemí, se kterým vstupoval do období husitských válek.

4.1. Rod Kolovratů

Počátek rodu Kolovratů má nejasné historické kontury. Z oblasti pověstí je vyprávění tak řečeného Dalimila, který ve 22. kapitole své kroniky píše o knížeti Vlastislavovi z rodu Lučanů, který měl ve svém rodu orlici. František Palacký pak jako jednu z možností původu nejenom pánů z Kolovrat přišel s teorií, že jsou potomky právě tohoto Vlastislava.¹⁴²

Jméno *Mladota Colowrachih* se objevuje na falsu listiny ze 13. století Přemysla Otakara I. z roku 1205.¹⁴³ Přestože někteří badatelé považují tuto zmínku za prvně doložené jméno Kolovrat, tak rozhodně nemůžeme dokázat, že se jedná o předka námi sledovaného rodu. Za historicky doloženého předka dodnes žijícího rodu Kolovratů považujeme Albrechta z Kolovrat, který ve 14. století zastával významné zemské úřady na dvoře Karla IV. První zmínka o něm pochází z roku 1347. Jedná se o darovací listinu Sezemi z Rožmitálu. Albrecht z Kolovrat v majetkové transakci figuruje jako svědek. Albrecht z Kolovrat zemřel pravděpodobně kolem roku 1392.¹⁴⁴

Podle iluminace v ročovském graduálu, kde je se svou manželkou zobrazen jako donátor kláštera, víme, že Albrecht z Kolovrat používal erb se stříbro-červeně polcenou orlicí na modrém poli. Co se týče augustiniánského kláštera v Ročově v námi sledovaném období, tak byl v průběhu husitských válek opuštěn a postupně zpusťl.¹⁴⁵ Se svou manželkou Annou ze Slavětína zplodil čtyři syny, kteří se jmenovali Albrecht mladší, Mikuláš, Purkart a Herbort. Každý ze synů pak založil novou rodovou větev. Od

---

¹⁴² BORŮVKA, 2018, s. 6.

¹⁴³ Ed. Gustav FRIEDRICH, *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae II.*, Praha 1912, s. 382.

¹⁴⁴ BORŮVKA 2018, s. 7.

¹⁴⁵ Edd. Dušan FOLTÝN - Petr SOMMER - Pavel VLČEK, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 617.

Mikuláše je odvozen původ Kornhauzských Kolovratů, od Purkarta Kolovratů z Bezdržic, větev Herbortových potomků se psala jako Kolovratové Mašťovští a konečně potomci Albrechta mladšího byli sezením na Libštejně.¹⁴⁶ Nás budou dále zajímat osudy Albrechta mladšího z Kolovrat.

Hlavní protagonista diplomové práce Hanuš z Kolovrat je totiž synem Albrechta mladšího z Kolovrat. Patří tedy do rozrodu libštejnské větve rodu Kolovratů. Centrem rodové moci libštejnské větve byly hrady Libštejn a Krašov ležící nedaleko od sebe na protilehlých březích horního toku řeky Berounky. Hrad Krašov pravděpodobně získal už Albrecht starší z Kolovrat.¹⁴⁷ Krašov totiž roku měli 1392 ve společném držení všichni čtyři synové Albrechta staršího. Tehdy měli společné patronátní právo nad kostelem v nedalekých Kozojedech, kde uvedli nového plebána Jana.¹⁴⁸ Pravděpodobně tak společně Krašov zdělili po smrti svého otce. O rok později je však už jako jediný pán na Krašově psán Albrecht mladší z Kolovrat.¹⁴⁹ V roce 1392 po smrti otce zasedli bratři Albrecht mladší a Purkart z Kolovrat k jednání zemského soudu.¹⁵⁰ Podle výše zmíněného pravidla tak můžeme rod Kolovratů počítat mezi vyšší šlechtu. V tom samém roce byl Albrecht mladší z Kolovrat Václavem IV. jmenován jako popravec v Plzeňském a Žateckém kraji.¹⁵¹

Důležitým tématem potřebným k analýze jednání Hanuše z Kolovrat během husitských válek bude soustavné budování panství, jehož centrem byly hrady Krašov a Libštejn. Hanušovo panství ve finální podobě zahrnovalo obrovský územní pás mezi Plzní a Prahou, a z Hanuše z Kolovrat dělalo jednoho z největších zeměpánů Českého království. Za zakladatele systematického budování panství však můžeme považovat už jeho otce Albrechta mladšího z Kolovrat. K hradu Krašovu patřily okolní vesnice Bohy, Borek, Kozojedy, nebo Rakolusky.¹⁵² Roku 1403 už Albrecht mladší z Kolovrat vlastnil i nedaleký hrad Libštejn. Při uvádění kněze do kostela v Milíčově je jako jeho sídelní rezidence uváděn Libštejn, který dal námi sledovanému rozrodu Kolovratů nový

---

¹⁴⁶ GRUNT 2002, s. 7.

¹⁴⁷ August SEDLÁČEK, *Hrady a zámky a tvrze království českého XIII.*, Praha 1905, s. 119.

¹⁴⁸ Ed. František Antonín TINGL, *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per Archidioecesim V.*, Praha 1865, s. 116. Dále jen LC

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 162.

¹⁵⁰ AČ II., s. 354.

¹⁵¹ SEDLÁČEK XIII., s. 119.

¹⁵² GRUNT 2002, s. 11.

predikát.¹⁵³ Po přesídlení na druhý břeh řeky Berounky začal Albrecht mladší připojovat k Libštejnu okolní obce. Mezi prvními připojil ves Liblín.¹⁵⁴ Systematiku při získávání majetku tvořícím soustavné panství lehce nabourává držba Kolečovic na Rakovnicku.¹⁵⁵ Roku 1405 se Albrecht mladší z Kolovrat stal královským purkrabím na Lokti. V pravomoci měl řízení celého kraje a dohled nad všemi královskými many. Od roku 1410 měl v držení hrad Eisenberk v Krušných Horách. Počátkem 15. století se tedy Albrecht mladší zaměřil na získávání statků mimo centrální doménu v okolí Libštejna a Krašova.¹⁵⁶

František Grunt po analýze majetkových poměrů nejen libštejnské větve Kolovratů dospěl k závěru, že Kolovratové své statky nezískávali nahodile, ale opravdu promyšleně budovali ucelenou doménu. V některých případech bratři postupovali při získávání některých statků společně. Společně se pokoušeli rozšířit svůj vliv v okolí Ročova, kde měl od roku 1352 své sídlo zakladatel rodu Albrecht starší z Kolovrat se svou manželkou Annou, a v místě založili augustiniánský klášter. Grunt se dále domnívá, že v tomto kontextu nemusí být držba daleko ležícího krušnohorského Eisenberku nahodilou kolovratskou državou. Nachází se totiž nedaleko hradu Žeberka, odkud pravděpodobně pocházela matka Albrechta mladšího z Kolovrat. Mohlo se tak jednat o snahu rozšířit rodové državy o území spojené s předky z matčiny strany. Jisté je, že ani rozdělením rodu nezankla spolupráce mezi jednotlivými Kolovraty. Snahou celého rodu bylo systematicky ovládnout co největší území mezi Prahou, Plzní, Žatcem a Louny.¹⁵⁷

Už v úvodních částech práce jsme si naznačili, že nás bude zajímat vliv majetku na jednání šlechty. V schematickém přehledu od dob knížecích až po začátek revoluce jsme si ukázali, že majetek byl jednou z hlavních motivačních složek pro jednání české šlechty. Kolovratové tedy nebyli výjimkou. Důležité pro nás je, že své statky nezískávali nahodile, ale postupovali podle systematického klíče, který zahrnoval nejenom budování silného mocenského centra, ale i přichylnost k rodovým tradicím. V návaznosti na to bych rád připomenul, že jsme loajalitu ke svému rodu v úvodních částech práce zařadili k základním stavebním pilířům etického kódu středověkého

---

¹⁵³ LC VI., s. 97.

¹⁵⁴ GRUNT 2002, s. 11.

¹⁵⁵ LC V. s. 247.

¹⁵⁶ GRUNT 2002, s. 10nn.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 12.

šlechtice. Jak uvidíme v dalších částech práce, rod Kolovratů byl opravdu rodem, jehož členové byli v blízkém sepětí, dokázali spolupracovat a jednání jednoho ovlivňovalo jednání druhých.

4.2. Hanuš a Bedřich z Kolovrat před vypuknutím revoluce

Zakladatel libštejnské větve Kolovratů Albrecht mladší z Kolovrat zemřel někdy okolo roku 1413, kdy nadobro zmizel z historických pramenů.¹⁵⁸ Zanechal po sobě dva syny, kteří se jmenovali Hanuš a Bedřich. První mnou nalezená zmínka o Hanušovi z Kolovrat pochází z roku 1416. Hanuš z Kolovrat je zde jmenován jako majitel hradu Krašova.¹⁵⁹ Hanuš z Kolovrat tedy sídlil na Krašově, zatímco jeho bratr Bedřich po smrti otce obdržel nedaleký hrad Libštejn.¹⁶⁰ Z tohoto údaje můžeme odvodit, že se Hanuš z Kolovrat narodil nejpozději okolo roku 1400. Zletilost v období českého středověku nebyla právně daná, ale dle zvyklosti se mladý šlechtic mohl ujmout svého panství mezi čtrnácti a šestnácti lety. Zároveň ale nemůžeme vyloučit, že námi sledovaný velmož spatřil světlo světa ještě před rokem 1400. Už teď mohu prozradit, že poslední zmínka o Hanušovi z Kolovrat, kterou se mi podařilo naleznout, pochází z ledna roku 1451.¹⁶¹

První sídlo Hanuše z Kolovrat byl tedy hrad Krašov. Jednalo se o starý hrad z roku 1232, kdy jej založil Jetřich z rodu Hroznatovců, synovec blahoslaveného Hroznaty. Jedná se tedy o jedno z prvních šlechtických sídel postavených ve vlastní režii. Podoba dnešní zříceniny nám na první pohled nedává příliš přesnou představu, jak hrad vypadal v první polovině 15. století, tedy v období, kdy hrad vlastnil Hanuš z Kolovrat. Hrad byl přestavěn v období renesance, poté byl barokně změněn k potřebám letního sídla plaských cisterciáckých mnichů. Po zrušení kláštera chátral a dnes nese podobu úprav Spolku přátel Krašova, kterou někteří archeologové nesou poměrně nelibě.

Hrad Krašov se tyčí na ostrožně nad přítokem Brodeslavského potoka do řeky Berounky. Jádru hradu bylo dvoudílné. Část zadního jádra nad řekou Berounkou byla přirozeně chráněna srázem, a právě v nejzazší části stál palác existující už od 13. století. V období Hanušova života stál na Krašově ještě druhý větší palác, který byl situovaný

---

¹⁵⁸ SEDLÁČEK XIII., s. 119.

¹⁵⁹ LC VII., s. 198.

¹⁶⁰ SEDLÁČEK XIII., s. 91.

¹⁶¹ AČ II. s. 301.

při boční straně zadního jádra. Zadní část jádra byla chráněna hradbou, jejíž součástí byla čtvercová věžovitá stavba položená blízko brány. Na nádvoří pak stál ve volné ploše okrouhlý bergfrit. Někdy v průběhu svého života pak nechal Hanuš z Kolovrat vylepšit obrannou schopnost svého sídla novou první bránou s parkánem, archeologové však nejsou schopni výstavbu těchto obraných prvků přesněji časově zařadit.¹⁶²

Jak brzy zjistíme, Hanuš z Kolovrat velice úzce spolupracoval se svým bratrem Bedřichem i jeho synem Jindřichem, pány na nedalekém Libštejně. Předpokládejme tedy, že byl častým návštěvníkem sídla svých příbuzných. Pojďme se podívat, v jakých prostorech se všichni tři výše zmínění Kolovratové pohybovali. I hrad Libštejn je dnes zříceninou, částmi zachovalého zdiva pouze připomínající tehdejší slávu. Hrad se nachází nad pravým břehem Berounky u vesnice Liblín. Stojí na pahorku uprostřed lesní kotliny. Pahorek ale převyšuje několik blízkých kopců, což nebylo pro obranu hradu příliš výhodné.

Libštejn je mladšího založení než Krašov. Založil ho dvořan Karla IV. Oldřich Tista z Hedčan před rokem 1361. Za života Bedřicha z Kolovrat měl hrad dvoudílnou dispozici. Čtvercové předhradí s hospodářským zázemím leželo při obvodu jádra hradu. Samotnému jádru vévodily dva rovnoběžné paláce obdélníkového půdorysu, které mezi sebou svíraly úzké nádvoří, v jehož čele stály dvě čtverhranné obytné věže. Spojení palácového komplexu zajišťoval pavlačový systém. V období držby hradu Albrechtem mladším či Bedřichem z Kolovrat došlo k stavbě níže položeného paláce, který byl ke stávajícímu jádru připojen hradbou s mohutnou nárožní baštou. Až po Bedřichově smrti došlo ke stavbě předsunuté bašty na kopci, který se tyčil nad Libštejnem. Tato stavba reagovala na opevnění hradu, které se během husitských válek ukázalo jako nedostatečné.¹⁶³

Z období, kdy se Hanuš Krašovský z Kolovrat se svým bratrem Bedřichem ujali správy nad svými majetky, nemáme moc zpráv. Víme, že z pozice patrona v roce 1419 Hanuš z Kolovrat opět dosadil nového faráře do Kozojed, které patřily ke krašovskému panství.¹⁶⁴ Prvního většího nabytí majetku dosáhl Hanuš z Kolovrat v roce 1419, když získal čtyři vesnice z majetku cisterciáckého kláštera v Plasích. Majetky nejstaršího panovníkem založeného cisterciáckého kláštera v českých zemích, který byl založen už

---

¹⁶² Tomáš DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2009, s.293nn.

¹⁶³ Tamtéž, s. 329n.

¹⁶⁴ LC VII., s. 281.

roku 1144 Vladislavem II., sousedily s krašovským a libštejnským panstvím bratří Kolovratů. V roce 1419 se plaský opat dostal do tíživé finanční situace, když nebyl schopný zaplatit berni. Hanuš z Kolovrat za plaský konvent berni uhradil, za což od opata obdržel v doživotní užívání vesnice Hodyně, Lednice, Dřevec a Buček.¹⁶⁵

Při pohledu na mapu zjistíme, že všechny čtyři vsi leží mezi Kralovicemi a Kožlany, kde přímo navazují na dosavadní državy bratří Kolovratů. Tímto skromným nabytím majetku bratří Kolovratové naznačili svou ambici po vzoru otce dále systematicky budovat centrum své moci kolem rodových držav. Zároveň už před výbuchem revoluce ukázali, že další směřování jejich pozemkových ambicí bude mířit na církevní majetky, konkrétně na vesnice patřící klášteru v Plasích. O tom se více dozvíme v dalších kapitolách.

Někoho může zarazit, že už tak dlouhý název diplomové práce obsahuje jméno Hanuše z Kolovrat a v rámci textu této kapitoly mluvím o bratrech z Kolovrat. V další části diplomové práce se budu zabývat převážně osudy Hanuše z Kolovrat, který svého bratra Bedřicha, který zemřel roku 1432, přežil. Osudy Hanuše a Bedřicha z Kolovrat jsou ale až do onoho roku 1432 velice úzce spjaty. Majetky, které nově získali během husitské revoluce, jim byly zapsány společně.¹⁶⁶ Po dobu celé husitské revoluce spolu koordinovali své kroky, často si rozdělovali své úkoly, aby při svých plánech obsáhli větší akční rádius.¹⁶⁷ Nedílnou částí práce tedy budou životní běhy Hanušova bratra.

Co se týče pokračování rodu, tak Hanuš z Kolovrat měl syna stejného jména, tedy označovaného jako Hanuš II. z Kolovrat. Svého syna Hanuš starší využil pro dynastické spojenectví s rodem Šternberků. Manželka Hanuše II. z Kolovrat byla Kateřina ze Šternberka, většinou označovaná jako sestra Alše Holického ze Šternberka.¹⁶⁸ Osobně se domnívám, že rodinný vztah mezi Kateřinou a Alšem ze Šternberka bude potřeba do budoucna blíže prozkoumat. Domnívám se, že se spíše jednalo o jeho dceru. Jak brzy zjistíme, tak Aleš ze Šternberka a Hanuš z Kolovrat byli v počátku husitských válek souputníky v mnoha bojových akcích. Zajímavý je i závěr života Hanuše II. z Kolovrat. Po smrti své ženy v roce 1465 požádal papeže Pavla II. o povolení k vysvěcení na kněze. Povolení mu bylo uděleno a Hanuš II. nastoupil velice zajímavou církevní dráhu.¹⁶⁹

---

¹⁶⁵ Václav KOČKA, *Dějiny politického okresu kralovického*, Praha 2010, s. 21.

¹⁶⁶ ZR, s. 135.

¹⁶⁷ GRUNT 2002, s. 13nn.

¹⁶⁸ August SEDLÁČEK, *Hrady zámky a tvrze království českého I.*, Praha 1996, s. 62n.

¹⁶⁹ BORŮVKA 2018, s. 69.

Na tomto místě bych rád ve zkratce zmínil další Kolovraty, na které v dalších kapitolách narazíme. Na prvním místě musím zmínit syna Bedřicha z Kolovrat jménem Jindřich. V průběhu líčení osudů Hanuše z Kolovrat zjistíme, že se Jindřich po smrti svého otce stal spolu se strýcem Hanušem spoludržitelem zboží nabytého během revoluce. Synovec se strýcem spolu velice blízko kooperovali, ale také zjistíme, že se jim nevyhnuly jisté spory.

Jako posledního člena rodu Kolovratů bych zde chtěl jmenovat Beneše zvaného Svině z Kolovrat. Pocházel z maš'ovské větve Kolovratů a jeho otcem byl výše zmíněný Herbort z Kolovrat. Herbort z Kolovrat je připomínán jako spoluzakladatel výše zmíněného augustiniánského kláštera v Ročově. Jeho syn Beneš po něm ves Ročov zdědil.¹⁷⁰ Brzy se v dalších částech diplomové práce dočteme o tom, že Beneš z Kolovrat stál na opačné straně, než jeho příbuzný Hanuš. Beneš zvaný Svině byl kališníkem. Zde můžeme nalézt důvod zpusnutí kláštera v Ročově během husitských válek. Otázku kláštera v Ročově je však potřeba ještě blíže prozkoumat.

---

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 37n.

5. První střety s husity (1419 – 1421)

Velkou změnu v životě bratří Kolovratů přinesl, tak jako pro mnoho dalších, začátek husitské revoluce a smrt krále Václava IV. Právě v prvním revolučním roce, tedy v roce 1419, přichází první doklad Hanušovy aktivity v celostátní politice. Pojďme si schematicky nastínit situaci v Českém království v druhé polovině roku 1419.

Dne 30. července 1419 proběhla pražská defenestrace, při které byli z okna novoměstské radnice vyházeni purkmistr a konšelé Nového Města. Už 2. srpna byla zvolena nová městská rada, kterou potvrdil král Václav IV., čímž definitivně rezignoval na zásahy do politického dění.¹⁷¹ Dva týdny poté český král Václav IV. zemřel, jak o tom píše kronikář Vavřinec z Březové: „byv raněn mrtvicí, s velikým křikem a řevem takřka lvím náhle skončil na Novém hradě blízko Prahy.“¹⁷²

5.1. Oповěď Praze

Právoplatným nástupcem trůnu byl Václavův mladší bratr Zikmund Lucemburský. Jak jsme si však dokázali v první polovině práce, nástup nového krále býval často komplikovaný a zejména panský stav dokázal při jednání získat důležité výdobytky. Po smrti Václava IV. bylo sebevědomí české šlechty posilněno tím, jak daleko beztestně zašla při jednání s nyní už zvěčnělým králem.

Vysoká husitská nobilita a zástupci Starého Města pražského tedy zaslali Zikmundovi list se svými požadavky.¹⁷³ Mísí se v nich požadavky na potvrzení výdobytků náboženské reformy (přijímání pod obojí, zákaz světskému panování církve, zákaz prostituce) s tradičními politickými proklamacemi panského stavu (odúmrti, zemský soud pouze pro panský stav).¹⁷⁴ Zikmund Lucemburský vzkázal, že chce většinu sporných otázek vyřešit až po svém příjezdu do Prahy. Přičemž spoléhal na to, že se domluví s vyšší šlechtou jak pod jednou, tak pod obojí.¹⁷⁵

Klid v zemi měli mezitím zajistit páni, kteří slíbili věrnost královně vdově, a slíbili se postarat o dodržování zemských pořádků. Jednalo se o šlechtice podporující přijímání pod obojí, v jejichž čele stál pražský purkrabí Čeněk z Vartenberka.¹⁷⁶ Brzy se

---

¹⁷¹ Petr ČORNEJ, *30.7. 1419 – První pražská defenestrace – Krvavá neděle uprostřed léta*, Praha 2010.

¹⁷² Vavřinec Z BŘEZOVÉ, *Husitská kronika*, Ed. Marie Bláhová, Praha 1979, s. 30. Text přeložil

František Heřmanský

¹⁷³ ČORNEJ 2010, s. 217nn.

¹⁷⁴ AČ III., s. 206.

¹⁷⁵ ČORNEJ 2010, s. 218.

¹⁷⁶ AČ III., s. 208.

však měly projevit rozdíly mezi kališnickou nobilitou a radikálnějšími proudy. Radikální kazatelé z venkova ustanovili na 10. listopadu 1419 velké celozemské setkání do Prahy. Čeněk z Vartenberka v obavách obsadil strategická místa pražského souměstí žoldnéři ve svých službách. Jan Žižka na Vartenberkovu aktivitu odpověděl obsazením Vyšehradu. Ještě před datem plánovaného shromáždění došlo k četným bojům v pražském souměstí. V této chvíli se proti radikálním husitům postavila zemská nobilita. Pražskému souměstí vyhlásilo nepřátelství, takzvanou opověď, 135 šlechticů. Pražské souměstí překvapené tímto postupem uzavřelo s regentskou vládou příměří a husitští radikálové začali opouštět Prahu.

Jedním ze šlechticů, který vyhlásil Praze nepřátelství, byl i Hanuš z Kolovrat sezením na Krašově.¹⁷⁷ O náboženském životě Hanuše z Kolovrat a jeho vztahu k reformnímu proudu nemáme žádné pramenné doklady. Pokud se podíváme na výše citovaný stížný list české šlechty do Kostnice, nenalezneme zde žádného člena rodu Kolovratů, ale při bližším prozkoumání zde nenalezneme podpisy žádného významného rodu sídlících na Plzeňsku, mezi které počítáme především Švamberky, Gutštejny a Kolovraty. Plzeňský landfrýd, který fakticky vznikl už v roce 1417, se stal hlavní oporou katolicismu a krále Zikmunda.¹⁷⁸ Proti radikálnímu hnutí tak svorně vystoupili šlechtici pod jednou i pod obojí. Cílem všech bylo udržet pořádek do příjezdu právoplatného dědice trůnu. Udržením pořádku se v této souvislosti myslí i udržení vůdčí role panského stavu.

Proti radikálům vystoupili bok po boku páni pod jednou i podobojí, ale zastavme se ještě na několik okamžiků v západních Čechách. Můžeme předpokládat, že právě poloha rodových statků na hranicích tehdejšího Plzeňska, Podbrdsko a Rakovnicka do jisté míry předurčila konfesní i politickou příslušnost Hanuše z Kolovrat v prvních deseti letech husitských válek. Není jistě náhodou, že se náboženská reforma v západních Čechách mezi šlechtou nerozšířila. Předpoklady k tomu, aby šlechtici na Plzeňsku vytvořili protireformní blok, najdeme už v době vlády Václava IV. Jedná se o předpoklady politicko-náboženské povahy. Západočeská šlechta se v předrevolučních letech několikrát postavila na odpor králi Václavovi IV. Ten proti odbojným šlechticům několikrát nevybíravě zasáhl vojenskou silou. Odpor k náboženské reformě měl tedy

---

¹⁷⁷ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy IV.*, Praha 1899, s. 20.

¹⁷⁸ ČORNEJ 2010, s. 225.

základy v odporu proti rádcům a vysoce postaveným šlechticům z okolí Václava IV., kteří, jak jsme si už ukázali, měli k náboženské reformě blízko.¹⁷⁹

Vraťme se však do listopadu roku 1419. Jan Žižka musel po uzavření příměří vydat zpět Vyšehrad, zklamaný se svými lidmi opustil Prahu a vydal se do Plzně, ve které sídlil radikální kněz Václav Koranda.¹⁸⁰ Jak uvidíme v příští kapitole, tak Žižkovo směřování do Plzně mělo za následek první ozbrojený střet Hanuše z Kolovrat s radikálními husity.

5.2. Hanuš z Kolovrat a bitva u Sudoměře

Kromě opovědi husitské Praze, kterou vyhlásili páni pod jednou i pod obojí, máme o konfesní příslušnosti Hanuše z Kolovrat jen nepřímé důkazy. Husité z jižních Čech a Plzeňska putovali na shromáždění konané v Praze, které bylo svolané na 10. listopadu, společně. Nejprve se sešli v Žinkovech, které se nachází jižně od Plzně. Žinkovy byly majetkem Bavora z Potštejna, jenž jako jediný ze západočeských pánů přivěsil svou pečeť pod stížný list do Kostnice. Poté se husité z jihozápadu Čech přesuli do nedaleké Březnice, která leží jižně pod Příbramí. Březnice v té době patřila Petru Zmrzlíkovi ze Svojšína, o jehož sympatiích k reformě jsme se už přesvědčili. Do Prahy tedy husité mířili po benešovské cestě, která rozhodně není tím nejkratším přístupem ku hlavnímu městu království z jihozápadních Čech.¹⁸¹ Husité si očividně vybírali bezpečný přechod přes panství pánů, kteří poutníky chránili. Nejrychlejší a nejpohodlnější cesta z Plzně do Prahy vedla přes Rokycany, Zbiroh, Zdice a Beroun. Jednalo se o Norimberskou stezku známou už od 13. století.¹⁸² Kdyby husité postupovali touto cestou, procházeli by v sousedství krašovsko-libštejnského panství bratří Kolovratů, ale i dalších členů plzeňského landfrýdu. Vybraná trasa svědčí o vědomí husitů o nebezpečí ze strany pánů sídlících na Plzeňsku.

Jak ukázaly další dny, obavy to byly oprávněné. Plzeňský houf, který se spojil s husity z okolí Sezimova Ústí, byl 5. a 6. listopadu přepaden Zikmundovým služebníkem Petrem Konopišťským ze Šternberka, který nedaleko svého sídla svedl

---

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 184n.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 223.

¹⁸¹ Petr ČORNEJ, *Jan Žižka – Život a doba husitského válečníka*, Praha 2019, s. 174.

¹⁸² Radovan KVĚT, *Staré stezky v České republice*, Brno 2002, s. 18.

s husity šarvátku u zpustlého hradiště Ostromeč. Téměř stovka husitů padla do zajetí a následně je Petr ze Šternberka prodal do Kutné Hory.¹⁸³

Vraťme se však k okamžiku, kdy Jan Žižka se svými souputníky opustil Prahu a vydal se do nového zaslíbeného města, města Slunce, do Plzně. Jak už bylo řečeno, plzeňský landfrýd sdružoval katolické pány sídlící v západních Čechách. Vůdcem landfrýdu byl Bohuslav ze Švamberka, který se z plzeňských pánů s husity utkal jako první. Jan Žižka si po příchodu do Plzně vytkl cíl pobořit drobné stavby, které by nepřátelé mohli využít při boji proti věrným kalichu. Při jedné z takovýchto výprav přepadl Žižku s jeho houfem Bohuslav ze Švamberka. Husitský hejtman se svými bojovníky v počtu tří set Bohuslava ze Švamberka odrazil u tvrze v Nekomíři.¹⁸⁴

Přes dílčí úspěchy se husité nedokázali ve většinově katolické Plzni udržet. Když část bojovníků pod vedením Chvala Řepického z Machovic odešla na pomoc bratrům ze Sezimova Ústí, kteří právě zakládali Hradiště hory Tábor, vycítili západočeští páni i služebníci krále Zikmunda svou šanci. Páni plzeňského landfrýdu Plzeň oblehli a na pomoc jim přišlo vojsko Zikmundem nově jmenovaného podkomořího Václava z Dubé. Ano, jedná se o Václava z Dubé na Leštně, kterého ve svých listech z Kostnice chválil Jan Hus. Janu Žižkovi se v bezvýchodné situaci podařilo skrze pražské vyjednavče dohodnout bezpečný odchod svých lidí na horu Tábor, zároveň mu bylo přislíbeno povolení přijímání pod obojí v Plzni. Nemáme pramenně doložené, zda se Hanuš z Kolovrat nacházel v landfrýdním vojenském ležení před Plzní, ale díky dalším událostem to můžeme považovat za pravděpodobné. Žižkův houf čítající čtyři sta osob včetně žen a dětí se vydal směrem k Táboru. Od začátku je sledovali páni Bohuslav ze Švamberka a Hanuš z Kolovrat se svými lidmi.

Páni Hanuš a Bohuslav se na ozbrojený houf neodvážili zaútočit a požádali o pomoc převora řádu johanitů Jindřicha z Hradce. Postarší převor však nemohl přispět příliš velkým počtem řádových bojovníků. Se západočeskými pány se pak spojily oddíly Petra Konopištského ze Šternberka, nového kutnohorského mincmistra Mikuláše Divůčka z Jemniště, který z vůle Zikmunda Lucemburského nahradil v úřadu Petra Zmrzlíka. Svými lidmi přispěl i východočeský pán Jan Městecký z Opočna.¹⁸⁵ Celková síla pronásledující husitský houf čítala kolem dvou tisíc v železe oděných bojovníků.

---

¹⁸³ ČORNEJ 2019, s. 175n.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 189.

¹⁸⁵ Edd. Alena ČERNÁ - Petr ČORNEJ - Markéta KLOSOVÁ, *Chronicon Veteris collegiati Pragensis*, in: FRB Seria nova III., Praha 2018, s. 83.

Jan Žižka se rozhodl bránit u vsi Sudoměř, kde na hrázi rybníka, který se dodnes jmenuje Škaredý, nechal postavit vozovou hradbu.

Jak všichni dobře víme, střetnutí s nejméně významným husitským vojevůdcem pro mladého Hanuše z Kolovrat nedopadlo dobře. Čtyři stovky husitů dvě hodiny odolávaly náporu železných pánů, kteří nakonec za soumraku z bitvy odjeli poražení s početně většími ztrátami než protivník. Bitva u Sudoměře je jistě jednou z nejznámějších bitev husitských válek, ať už badatele fascinuje početní převaha, které husitský houf čelil, nebo Žižkova strategie navázaná na terén vhodně zvoleného bojiště.¹⁸⁶ Hanuš z Kolovrat si však z bojiště u Sudoměře neodnesl dobré vzpomínky. Zároveň můžu čtenáři prozradit, že se nejednalo o poslední setkání pana Hanuše s Janem Žižkou.

5.3. Ve službách krále Zikmunda

Poté co Zikmund Lucemburský o Vánocích roku 1419 přijal v Brně slib věrnosti od významných českých šlechticů a královských měst, nařídil zástupcům Prahy, aby odklidili všechny záтары, zrušili opevnění proti Pražskému hradu a umožnili návrat vyhnaným řeholníkům. Přítomným pánům pod obojí, kteří neviděli rozpor mezi následováním české náboženské reformy a službou právoplatnému králi, naznačil svou schovívavost. Velkým ústupkem jistě bylo, že Zikmund v přítomnosti papežského nuncia Fernanda potvrdil v úradě nejvyššího purkrabí Čenka z Vartenberka, který byl stíhán církevní klatbou.

Ne všichni šlechtici hlásící se k pod obojí si své úřady udrželi. Ti, kteří zašli příliš daleko, a svým jednáním podpořili husitský radikalismus, byli nahrazeni lidmi, kterým mohl Zikmund důvěřovat.¹⁸⁷ Například v úradě podkomořího, který ze své funkce spravoval královská města, nahradil Jana z Bechyně Zikmundův oddaný dvořan Václav z Dubé. Dobře informovaný Lucemburk pravděpodobně věděl, že husitsky smýšlející Jan Bechyně svým jednáním 30. července umožnil provedení první pražské defenestrace.¹⁸⁸ Jak už víme, dědic českého trůnu nedůvěřoval ani člověku, kterého ve svém posledním dopise z kostnického žaláře zdravil Jan Hus.¹⁸⁹ Mním tím Petra Zmrzlíka ze Svojšína, o jehož konci ve funkci kutnohorského mincmistra jsme se dočetli výše. Pro další směřování životních běhů Hanuše z Kolovrat je důležité, že

---

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 204nn.

¹⁸⁷ ČORNEJ 2010, s.225n.

¹⁸⁸ ČORNEJ, První pražská defenestrace, 2010, s. 125n.

¹⁸⁹ Ed. Ivan HLAVÁČEK, *Husovy listy z Kostnice*, in: *Ze zpráv a kronik doby husitské*, Praha 1981, s. 193.

v rámci Zikmundových čistek nahradil Jana Sádla v úřadě karlštejnského purkrabí Zdeslav Tluksa z Buřenic, na jehož osobu ještě několikrát narazíme.¹⁹⁰

Mírný přístup byl však pouze diplomatickým manévrem politicky obratného Lucemburka, který hned od ledna roku 1420 na říšském sněmu ve Vratislavi vyjednával vyhlášení křížové výpravy proti českým kacířům. Ta byla nakonec vyhlášena 17. března.¹⁹¹ Vyhlášení kruciáty nesl těžce především Čeněk z Vartenberka, který podle všeho Zikmundův akt považoval za újmu na cti osobní, i na cti celého království. Vyplývá to z listu s výzvou, kterou nejvyšší purkrabí rozeslal po Čechách i na Moravě. Z pánů je dalším signatářem pouze sedmnáctiletý Oldřich z Rožmberka, který se teprve nedávno samostatně ujal svých statků a patrně stále následoval kroky svého bývalého poručníka. Co bylo obsahem Čeněkovy listu? Celé království vyzýval, aby: „*králi (Zikmundovi) poddáni nebyli a w něho neslušali, ani jeho poslúchali jakožto krále Českého, ani jeho úředníkóv. Nebo to dobře wiete, žeť Jeho Milost nenie ještě pány Českými za krále wolen, ani k českému králowství korunován, ale králowstwie a jazyku Českého jest veliký a ukrutný nepřítel.*“

Čeněk z Vartenberka zašel tak daleko, že popřel nárok římského a uherského krále na dědictví po jeho otci Karlovi IV. Zároveň zde vyzdvihl roli panstva, které zodpovídá za situaci v českém království a volí, ne pouze přijímá, nového panovníka. V této chvíli bych čtenáře rád odkázal na řádky o vývoji moci české šlechty a poukázal na to, že takto daleko při nástupu nového krále zašla česká šlechta pouze v situaci zmatků na počátku 14. století po smrti posledního Přemyslovce.

Kromě práva panského stavu volit nového krále, se nám objevuje další už dříve poznaný motiv. Už ve stížných listech do Kostnice se čeští páni považovali za ochránce dobré cti personifikovaného Českého království, a tuto čest hodlali bránit. Čeněk z Vartenberka tuto notu rozehrál i v tomto případě. Zatímco však stížné listy, jak bylo výše řečeno, římského a uherského krále vyvíňovaly, tentokrát pan Čeněk útočil přímo na dědice českého trůnu. Vartenberk v listu připomíná největší Lucemburkovy hříchy. Totiž že před papežským legátem prohlásil, že laické přijímání z kalicha je kacířstvím, vyhlásil proti Českému království kruciátu, ve Vratislavi mučil a upálil člověka, protože se nevzdal přijímání pod obojí. Dále Čeněk nehodlal strpět, že římský král nařídil kutnohorským, aby husity popravovali svržením do šachet.¹⁹²

¹⁹⁰ August SEDLÁČEK, *Hrady zámky a tvrze království českého VI.*, Praha 1889, s. 46.

¹⁹¹ ČORNEJ 2010, s. 230.

¹⁹² AČ III., s. 211n.

Jestliže se Čeněk z Vartenberka domníval, že pro svou akci získá mezi šlechtou masovou podporu, tak se zmýlil. Do otevřené vzpoury proti následníkovi trůnu se pánům Českého království nechtělo. Jediným významným velmožem, který se k Čenkově kampani připojil, byl Hynek Krušina z Lichtenburka. Na Prahu, Čenka z Vartenberka i pána Krušinu se strhla nová vlna opovědí. Z velké části dorazily z Plzeňska. Podpis Hanuše z Kolovrat v dokumentu nenajdeme, ale i kvůli následujícím událostem můžeme předpokládat, že měl stejný názor jako jeho spolubojovník od Sudoměře Bohuslav ze Švamberka, který se vyjádřil proti konání Hynka Krušiny.¹⁹³

Zaskočený a osamocení Čeněk z Vartenberka vydal Pražský hrad Zikmundovým přívržencům a prosil uherského krále o milost. Pražská obec strhla Vartenberkovu korouhev, vláčeli jí po zemi, potrhali a na symbol odpadlictví pana Čenka od pravé víry ji pověsili na pranýř.¹⁹⁴ Pražskému souměstí dorazily pomoci posily z Tábora, Lounska, Žatecka a Slánska. Stejně jako v případě sudoměřské bitvy nemá v našem kontextu význam detailně rozebírat notoricky známý průběh obléhání Prahy křižáckými vojsky zakončený neúspěšným útokem proti Žižkou postaveným srubům na Vítkově hoře poblíž pražského popraviště.¹⁹⁵

Čtrnáct dnů po neúspěšném pokusu o dobytí Vítkova, který zajišťoval přísun potravin do obleženého města, se nechal Zikmund Lucemburský korunovat českým králem. Vavřinec z Březové, který psal své dílo z pozice umírněně smýšlejícího husity, ve svém textu popsal korunovaci jako z části nelegitimní. Jako jeden z důvodů udal, že se korunovace neúčastnil plný počet českého panstva.¹⁹⁶ Petr Čornej se pokusil určit čtyřicet pánů, kteří se korunovace účastnili. Mimo téměř jistá jména jako Vilém Zajíc z Hazmburka, který byl velitelem Pražského hradu, či Václav z Dubé a Aleš Holický ze Šternberka, kteří se pokoušeli vyjednávat s Pražany, můžeme mezi účastníky korunovace tušit i Hanuše z Kolovrat sezením na Krašově.¹⁹⁷

Součástí korunovace bylo tradiční pasování na rytíře. Ani korunovace Zikmunda Lucemburského konaná v improvizovaných podmínkách, které nedovolovaly naplnit veškerý obsah korunovačního řádu Karla IV., se bez pasování nových rytířů neobešla. Pro naši sondu do vnímání šlechtického stavu v období husitských válek je velice cenná poznámka Vavřince z Březové. Mezi množstvím nově pasovaných rytířů byla totiž

---

¹⁹³ AČ IV., s. 378.

¹⁹⁴ VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, s. 56.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 86.; nejnověji ČORNEJ 2019, s. 253nn.

¹⁹⁶ VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, s. 100.

¹⁹⁷ ČORNEJ 2019, s. 290n.

většina, která doposavad neuskutečnila žádný rytířský čin pro *obecné dobré*. Husitský lid pobývajících v té době v pražském souměstí tak tyto rytíře nazval ne skutečnými, ale malovanými. Na tomto příkladu vidíme, že mezi obecným lidem přetrvávaly obrazy ideálního šlechtice - rytíře, který by se měl starat o dobro v zemi a ochraňovat zranitelné.¹⁹⁸

Nemáme žádný pramenný doklad, že by se pán Hanuš účastnil Zikmundovy korunovace ve svatovítském chrámu. Ale s určitostí víme, že se v létě roku 1420 pohyboval v blízkosti římského, uherského a nově i českého krále. Zikmund přispěl včele křížové výpravy do Prahy v neděli 30. června po svátku sv. Petra, kde byl po nedělní mši přijat na Pražském hradě. Křižácké vojsko se mezitím rozložilo mezi Pražským hradem, přes Leteňskou plán až na místě dnešního Strossmayerova náměstí.¹⁹⁹

A právě z 30. června máme první doklad o kontaktu mezi Hanušem, Bedřichem z Kolovrat a králem Zikmundem, který ocenil jejich dosavadní služby ve vojenské hotovosti plzeňského landfrýdu a účast na dobývání Prahy. V neděli 30. června na Pražském hradě totiž Zikmund Lucemburský zapsal bratřím Kolovratům královskou berni Plaského kláštera ve výši 800 kop grošů.²⁰⁰ August Sedláček se domnívá, že se jedná o chybu v zápisu klášterní berně a králův zápis obdrželi páni krašovsko-libštejnského panství až 30. července, tedy třetí den po korunovaci.²⁰¹ Právě v tento den byla neslavně rozpuštěna křížová výprava, když vojáci spálili své stany a při odchodu Zikmundovi nadávali do podvodníků a podporovatele kacírů. Nově korunovaný český král z Prahy odjel do Kutné Hory.²⁰² Zda se zápis klášterní berně odehrál v kulisách Zikmundova příjezdu na Pražský hrad, nebo při potupném útěku, nám vlastně může být jedno, obě dvě varianty dávají smysl a jsou možné. Důležitý je pro nás doklad toho, že Hanuš Krašovský pobýval v blízkosti krále.

Ryšavý král sice z Prahy odjel do Kutné Hory, ale sídlo českých panovníků obsadil posádkou svých věrných. To samé učinil s druhou pražskou pevností, s Vyšehradem.²⁰³ Je možné, že členem posádky Pražského hradu byl i Hanuš z Kolovrat. Naznačují to následující události. Pražanům se sice ulevilo, když od jejich

---

¹⁹⁸ VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, s. 100.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 82.

²⁰⁰ AČ II., s. 451.

²⁰¹ ZR, s. 140.

²⁰² VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, s. 100.

²⁰³ Tamtéž, s. 100.

hradeb odtáhla vojska křížové výpravy, stále je však znervózňovalo sevření dvou pražských hradních pevností. Z Pražského hradu bylo možné odstřelovat pražské souměstí, což jistě Pražanům na klidu nepřidalo. Jednou byla dokonce z Hradu vypálena rána, která zasáhla těhotnou ženu na Staroměstském rynku. Z mrtvé ženy vyšlo živé dítě, které bylo rychle pokřtěno.²⁰⁴

V této situaci se Pražané rozhodli dobýt vyšehradskou pevnost a ulevit si ve svém těžkém postavení. Zikmundova vyšehradská posádka vedená Janem Všemberou z Boskovic byla brzy vyhladověná. Zikmundovy pokusy o zásobení Vyšehradu selhaly, a tak vojáci z nouze snědli i všechny své koně.²⁰⁵ Poté Jan Všembera z Boskovic uzavřel s husity dohodu. Pokud jim Zikmund nepřijde do 31. října roku 1420 na pomoc, tak 1. listopadu v osm hodin ráno složí zbraně. Král Zikmund o této dohodě pravděpodobně nevěděl a pod Vyšehrad dorazil pozdě.²⁰⁶ Posádka Vyšehradu pak do bitvy opravdu nezasáhla. Zikmund před bitvou tajně přikázal posádce Pražského hradu, aby učinila výpad na Malou Stranu, tento plán však nevyšel. Samotná prohraná vyšehradská bitva byla pro Zikmunda tragédií. V bitvě zemřel opravdový výkvět české šlechty a králových nejvyšších podporovatelů. Jednalo se o moravského hejtmana Jindřicha Plumlovského z Kravař, Petra Konopišťského ze Šternberka, Jaroslava Veselského ze Šternberka, nebo Mikuláše Zajíce z Házmburka. Na Zikmundově straně zahynul i hostitel Jana Husa na Krakovci, Jindřich Lefl z Ležan.²⁰⁷

Nevíme, zda byl Hanuš z Kolovrat členem pražské posádky, která měla za úkol při útoku zaměstnat Pražany uvnitř města, zda se účastnil přímo bitvy, nebo se do plánů svého krále zapojil jiným způsobem. Jisté je, že Hanuš z Kolovrat se svým bratrem Bedřichem obdrželi 18. listopadu za své služby a „za škody u Vyšehradu wzaté“ zápis mnoha vsí, které až na výjimku Blšan bezprostředně navazovaly na jejich dosavadní držby v okolí Krašova a Libštejna. Zápis obsahoval 28 vsí, mezi nimi například Kralovice, Výrov či Bělou patřící cisterciákům v Plasích. Na újmě však byli i strážci Božího hrobu sídlící ze Zderaze, kteří museli bratřím z Kolovrat přenechat nedalekou

---

²⁰⁴ Tamtéž, s. 150.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 152.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 156nn.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 162nn.; období mezi začátkem kruciáty a bitvou na Vyšehradě popisuje z pramenů nejlépe Vavřínek z Březové. Z literatury pak: František ŠMAHEL, *Husitská revoluce 3 – Kronika válečných let*, Praha 1993, s. 36 – 63.

ves Potvorov.²⁰⁸ Územními zisky bratří Kolovratů se budeme blíže zabývat ve speciální kapitole, zde není potřeba zápis detailně rozebírat.

Důvod, proč mohl tušit přítomnost Hanuše z Kolovrat mezi členy posádky Pražského hradu mezi 30. červencem a bitvou u Vyšehradu je ten, že zde pobýval na začátku roku 1421, kdy se svým služebníkem Bartoškem z Drahonic podnikal bojové výpravy ke škodě Pražanům. Z Pražského hradu vedli výpad společně s dalšími jmenovanými služebníky Švábem a Albertem z Beškovic. Svě nepřátele zahnali až do kostela ve Stodůlkách, kde se opevnili. Hanuš z Kolovrat se svými služebníky kostel dobyli a zajali šestnáct nepřátel i s ceněnými koňmi. Dále přepadli na malostranském brodu vozky a při té příležitosti zajali padesát lidí a třicet koní.²⁰⁹

Hanuš z Kolovrat tedy od roku 1420 patřil mezi přívržence krále Zikmunda. Nejprve ho do královské strany přivedla poloha jeho statků, která Hanuše a Bedřicha přirozeně přivedla do spolku pánů plzeňského landfrýdu. Je vidět, že Hanuš z Kolovrat si za své činy neváhal říci o dostatečnou odměnu. Nejednalo o nahodilé územní zisky, ale pečlivě spolu se svým bratrem pečovali o růst svého panství okolo rodových hradů Krašova a Libštejna. Výše citované zápisy bratří Kolovratové obdrželi společně a můžeme tedy předpokládat jejich těsnou součinnost. Na rozdíl od Bedřicha jsme mohli vidět, že se Hanuš hojněji zapojoval do bojových akcí. Tuto tendenci potvrdí i vyprávění o dalších revolučních letech. Zápis mnoha obcí z 18. listopadu také ukazuje na to, že Zikmundovi po bitvě u Vyšehradu nezůstalo v Českém království mnoho významných šlechtických spojenců. Jak dále uvidíme, smrt výkvětu české nobility ve vyšehradské bitvě, usnadnila Hanušovi vzestup mezi špičku politiků z řad panstva. Počet věrných pánů římského krále v Českém království se povážlivě ztenčil.

5.4. Konfesní příslušnost české šlechty v optice vyšehradské bitvy

Už v úvodní metodologii jsem jako jeden z důležitých výzkumných cílů načrtl téma konfesní příslušnosti české šlechty. Také bylo řečeno, že se tímto tématem v současné době zabývá hlavně historik Robert Novotný, jehož práce mi jsou v této oblasti hlavní metodologickou oporou. Česká společnost byla během husitských válek rozdělena na dva tábory. Samozřejmě tím myslím tábor katolický a kališnický.²¹⁰ Dle

---

²⁰⁸ AČ II., s. 450.; ZR, s. 135.

²⁰⁹ BARTOŠEK Z DRAHONIC, s. 286.

²¹⁰ NOVOTNÝ 2013, s. 234.

tohoto zjednodušeného pohledu se společnost během několika málo let rozdělila podle nového klíče, a to podle konfesního klíče. Stavovský princip, který vznikl, jak jsme si ukázali z učení o trojím lidu, jež bylo středověkému člověku, a to i v českých zemích, známo už od raného středověku, jako by rázem přestal platit a společnost se začala řídit podle nové šablony. Je však možné, aby společenské principy budované po stovky let přestaly během chvíle platit?

Historik zabývající se husitskou revolucí pak často české panstvo rozdělí do těchto dvou věroučných táborů. Robert Novotný o tom říká: „*V českém husitologickém bádání jsou mnozí šlechtici zařazováni do konfesních táborů podle určitých indicií či aktů, aniž by bylo zkoumáno, co vlastně tyto akty vyjadřují, jestli mohou sloužit jako indikátor věroučné příslušnosti či zda vůbec mají konfesní konotaci.*“²¹¹ Jak už jsme, při snaze rozklíčovat životní běhy Hanuše z Kolovrat v druhém revolučním roce 1420, zjistili, ne vždy máme po ruce prameny, které by nám pověděly bližší informace o niterném životě nobility pozdního středověku. Často jsme odkázáni na prameny hospodářské či politické povahy, které jsme nuceni interpretovat v rovině věroučné.

Jedním z ukazatelů toho, zda byl šlechtic katolík či pod obojí, často usuzujeme z faktu, zda daná osoba sloužila králi Zikmundovi Lucemburskému. Na jeden případ, který bývá dokonce označován jako konfesní přeběhlictví, jsme už narazili. Výše jsem citoval výrok Vavřince z Březové, který barvitě popsal znectění korouhve Čeňka z Vartenberka, který se odklonil od radikální Prahy, a vydal Pražský hrad Zikmundovi. Čeňkovo chování pak bývá hodnoceno jako změna věroučného tábora.²¹² Pro toto tvrzení však nejsou žádné důkazy. Spíše bychom měli mluvit o změně politického kurzu, ke které nejvyššího purkrabí přivedla aktuální situace. Jak bylo řečeno, Vartenberk se ve svém manifestu postavil proti nástupu Zikmunda a vyzval české panstvo k převzetí odpovědnosti za zvolení správného krále, který nebude hanobit českou korunu. K Vartenberkově výzvě se však z významných pánů, kromě mladého Oldřicha z Rožmberka, nikdo nepřipojil. Čeňk z Vartenberka tedy nejspíše vyhodnotil svou situaci jako bezvýchodnou, obrátil a Pražský hrad vydal.

Kromě aktuální situace mohlo Čeňka znechutit chování radikálních husitů z venkova, jejichž obrazoborecké vandalství v pražském souměstí neznalo mezí.²¹³ Vliv tedy mohlo mít i stavovské stanovisko. První velmož českého království, opuštěný

---

²¹¹ Tamtéž, s. 240.

²¹² Tamtéž, s. 239.

²¹³ VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, s. 66.

zbytkem šlechty, rozhodně nechtěl zůstat osamocený mezi husitskými radikály z venkova, kteří ničili pražské kostely a kláštery. O změnu osobního vyznání se však nejednalo. Vždyť dokonce Zikmund Lucemburský slíbil Čěnkovi volnost utrakvismu na jeho panství.²¹⁴

Právě bitva o Vyšehrad nám dává představu o rozpolcenosti českých a moravských pánů, tedy o různých fenoménech, které určovaly jejich jednání v druhém roce husitské revoluce. Už v úvodních částech práce jsme si jako klíčový pojem k pochopení etického kódu evropské šlechty, určili slovo čest. Jedná se o antropologickou konstantu. Každá lidská společnost vnímá slova čest jako svou důležitou součást. V každém období lidských dějin má však čest jiný obsah, jiný význam má pak i pro jednotlivé společenské skupiny současníků.²¹⁵ Dále jsme si v úvodních částech práce dokázali, že už od raně středověkých dob patří k souboru ctností šlechtice věrnost panovníkovi. Do tohoto souboru však patří i obrana pravé víry. V období před husitskou revolucí tento článek nebyl obecně nikterak problematický. Česká náboženská reforma však přinesla, jak říká Novotný, *nové dělitko*. Věřoučné stanovisko šlechtice a jeho povinnost bránit pravou víru, se nově dostávalo do konfliktu s jinými složkami šlechtické cti. A v bitvě u Vyšehradu touto složkou šlechtické cti byla věrnost králi.²¹⁶

Když Zikmundovo vojsko přitáhlo k Vyšehradu, tak ryšavý král obnažil svůj meč z pochvy, čímž dal znamení pevnostní posádce, aby zaútočila na husitské oblehatele. Když čeští páni zjistili, že vyšehradští vojáci do boje nezasáhnou, zároveň viděli husity kvalitně zhotovené příkopy, zrazovali svého krále od útoku. Jindřich Plumlovský z Kravař Zikmunda uctivě oslovil a prorokoval, že pokud dnes za dané konstelace zaútočí, tak vojsko utrpí velké ztráty. Lucemburk však moravskému správci posměšně odpověděl: „*Vím, že vy Moraváci jste bázlivý a mně ne věrní.*“ Zikmund tím urazil hned tři složky Jindřichovi panské cti. Jedním krátkým souvětím urazil velmožovo zemské cítění, odvahu a zpochybnil jeho věrnost králi. Uražený pán z Kravař kontroloval slovy: „*Hle, již jsme hotovi jíti, kam rozkazuješ, a budeme tam, kde ty, králi, nebudeš.*“ Jak víme, moravský zemský hejtman i další páni v bitvě u Vyšehradu skonali.

---

²¹⁴ NOVOTNÝ 2013, s. 239.

²¹⁵ Ed. Tomáš BOROVSÝ - Dalibor JANIŠ - Michaela MALANÍKOVÁ, *Spory o čest ve středověku a raném novověku*, Brno 2010, s. 7nn.

²¹⁶ NOVOTNÝ 2010, s. 60.

Zraněný Jindřich Plumlovský z Kravař byl odnesen na pankrácký hřbitov, kde přijal pod obojí a zemřel. Bitvy se na Zikmundově straně účastnil i Jindřich Lefl pán na hradě Krakovci, který hostil Jana Husa před jeho kostnickou cestou. I krakovecký pán se ve své poslední chvíli vyzpovídal a přijal pod obojí způsobou.²¹⁷ Na příkladu vyšehradské bitvy můžeme vidět, že není úplně jednoduché rozklíčovat věroučnou příslušnost české šlechty. U pánů pod obojí zvítězila věrnost svému králi a bojovali proti mužům, ke kterým je poжил stejný názor na způsob přijímání oltářní svátosti. Zároveň tito páni zemřeli bok po boku například s Petrem Konopišťským ze Šternberka, o jehož konfesní příslušnosti vzhledem k nesmiřitelnému pronásledování husitů nemusíme pochybovat. Na základě tohoto příkladu se domnívám, že je přesnější nazývat v prvních revolučních letech šlechtice podporující nástup Zikmunda na trůn spíše stranou královskou či Zikmundovou než stranou katolickou.

Až později začal Zikmund Lucemburský požadovat po české a moravské šlechtě vzdání se kalicha. Takovým příkladem může být smlouva, kterou bychom mohli nazvat spíše kapitulací Petra Strážnického z Kravař vůči Zikmundovi Lucemburskému. Ten se po smrti Husova blízkého podporovatele Lacka z Kravař stal moravským zemským hejtmanem. Zikmund Lucemburský ho však nahradil taktéž kališníkem, kterému však více důvěřoval, Jindřichem Plumlovským z Kravař, který zemřel právě v bitvě u Vyšehradu.²¹⁸ Po krátkém smíření mezi Petrem Strážnickým a Zikmundem, vpadl Lucemburk z Uher na Moravu a plenil statky moravských kališnických pánů, zejména statky Petra z Kravař. Petr z Kravař byl nucen vykázat kališnické kněze z městečka Strážnice, odřeknout se kalicha a odevzdat svůj hrad Helfštejn.²¹⁹ Zikmund Lucemburský pak donutil smlouvou datovanou k 13. listopadu 1421 Petra Strážnického z Kravař vydědit svého nejstaršího syna Václava, protože se nevzdal obrany čtyř pražských artikulů. Zároveň Petrovi Zikmund určil v případě smrti poručníky jeho dětí z řad katolíků. Kdyby některý z oněch katolických pánů přešel ke kalichu, poručníkem by býti nemohl. Kdyby všechny děti Petra z Kravař zemřely, tak by majetky nemohl zdědit nikdo, kdo by vyznával viklefskou herezi.²²⁰ Zde už tedy Zikmund požadoval důsledné zřeknutí se čtyř artikulů pražských, tedy i vnějškově nejlépe viditelného přijímání laického kalicha. Je však otázkou, zda lze brát konverzi vynucenou hrozbou

---

²¹⁷ VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, s. 162nn. Překlad František Heřmanský

²¹⁸ ČORNEJ 2010, s. 226.

²¹⁹ VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, s. 268.

²²⁰ AČ VI., s. 400.

dalším pleněním statků uherským vojskem, jako věroučný přestup moravské šlechty do katolického tábora.²²¹

---

²²¹ VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, s. 270.

6. Válka na denním pořádku (1421-1424)

Šestá kapitola popisuje léta, která byla pro obyvatele Českého království více než obtížná. Léta, kdy téměř na celém území probíhala každodenní válka. I Hanuš z Kolovrat tyto čtyři roky prožil ve válečné pohotovosti. Jak brzy zjistíme, zúčastnil se řady menších lokálních bitev, ale i větších významných tažení. Čtenáře jistě zajímá, zda ambiciózní plán bratří Kolovratů na vybudování mocného panství okolo horního toku řeky Berounky vzal v těžkých válečných letech za své, nebo ho dokázali udržet i v nelehkých časech. Díky kronice Hanušova společníka a pozdějšího člena karlštejnské posádky Bartoška z Drahonic, jsou roky 1422-1424 nejlépe zmapovatelným obdobím života krašovského pána v rámci husitské revoluce. Také nám pomůže další velice zajímavý pramen pocházející z prostředí hradu Karlštejna. Jedná se o účetní knihy, které vedli písaři hradního purkrabí Zdeslava Tluksy z Buřenic.

6.1. Plenění arcibiskupských statků

Výše jsme se dočetli o nemovitých ziscích bratří Kolovratů za škody v bitvě u Vyšehradu. Kolovratové pak nepřímo díky této bitvě získali další důležité opěrné body své moci. Za půjčky a pomoc v bitvě u Vyšehradu dostal do zástavy dva podbrdské hrady Žebrák a Točnick kondotiér Erkinger ze Seinsheimu. Jedná se o zakladatele do té doby neznámého rodu Švarcenberků. Dále dostal do zástavy město Beroun. Erkingerovi ze Seinsheimu se líbila myšlenka spojit svoji rodinu se starým a významným panským rodem. Bratřím z Kolovrat se zase zamlouvala myšlenka rozšířit své državy o dva pevné hrady.

Bedřich z Kolovrat tak začal s Erkingerem ze Seinsheimu vyjednávat svatební smlouvy. Erkingerův syn Heřman si měl za tři roky vzít dceru libštejnského pána Bedřicha jménem Eliška. Jako záruka a dar připadly Bedřichovi z Kolovrat důchody na vsích kolem Žebráku a Točnicku, do zástavy pak dostal i oba dva hrady.²²² Přestože se jednalo o územní zisk v rámci svatební smlouvy dcery Bedřicha z Kolovrat, hrady opět drželi a používali bratři Kolovratové společně. Už 7. července roku 1421 oba bratři společně potvrdili v Cerhovicích, patřících k Žebráckému panství, ve funkci faráře Jana.²²³ Vidíme tedy, že bratři postupují ve shodě, společně nabývají statky a spolupracují spolu.

---

²²² SEDLÁČEK VI., s. 20.

²²³ LC VIII-X, s. 4.

Bratři tak společně v roce 1421 vlastnili už čtyři pevné kamenné hrady. Žebrák a Točnick se nenacházejí příliš daleko od Krašova a Libštejna a přirozeně navazovaly na rodové mocenské centrum, které se vysunulo více na východ, směrem ku Praze a hradu Karlštejnu, který byl stále v rukou Zikmundových služebníků. Zároveň bylo z Žebráku a Točnicku možné kontrolovat už výše jmenovanou významnou norimberskou obchodní cestu vedoucí z Plzně do Prahy.

Vzestup bratří Kolovratů však nekončil. Ruku v ruce s majetkovým vzestupem stoupal i politický vliv Kolovratů. Počátkem roku 1421 Jan Žižka podnikal řadu ofenzív v západních Čechách. Jednooký hejtman obdržel zprávu, že na nedaleký hrad Švamberk dorazil pouze s nepočetnou družinou hejtman plzeňského landfrýdu Bohuslav ze Švamberka. Jak si dobře pamatujeme, pán Bohuslav na Jana Žižku zaútočil u tvrze Nekmír, obléhal husitského hejtmana v Plzni a poté spolu s Hanušem z Kolovrat a dalšími přepadl husitský houf u Sudoměře. Jan Žižka neváhal, hrad Švamberk oblehl a zaútočil. Bohuslav ze Švamberka se husitům vzdal, ale jen s podmínkou, že nepadne do rukou Žižkovi, ale sám sebe vydá do rukou Petra Zmrzlíka ze Svojšína, který nyní spolupracoval s tábority. Od bývalého kutnohorského mincmistra očekával lepší zacházení než od nesmířlivého hejtmana Žižky.

Bohuslav ze Švamberka zůstal na hradě ve vězení a po několika měsících přestoupil ke kalichu. V roce 1422 se pak pan Bohuslav dokonce stal tábořským hejtmanem.²²⁴ Této podivuhodné konverzi se ještě budeme věnovat v příslušné kapitole. Zikmund Lucemburský tak přišel o dalšího urozeného pána, který ho do té doby věrně podporoval. Pro nás je pak zajímavé, že volněné místo hejtmana plzeňského landfrýdu zaujal rod Kolovratů. Konkrétně Hanušův bratr Bedřich z Kolovrat. Dosvědčuje nám to dopis, kde Bedřich ve své nové funkci žádá o vojenskou pomoc. Paradoxně žádá o pomoc proti svému předchůdci Bohuslavovi ze Švamberka, který už bojoval na straně táboritů.²²⁵

My už víme, že počátkem roku 1421 byl Hanuš z Kolovrat členem posádky Pražského hradu a podnikal výpady do blízkého okolí. Těsně před velikonočními svátky po polovině března roku 1421 už Hanuš Kolovrat se svým oddílem, jehož součástí byl i služebník Bartošek z Drahonice, operoval na Příbramsku. Dne 18. března dobyl Hanuš se svými vojáky město Příbram, které vyplnil. Příbramským sebrali mnoho obilí, sladu a

---

²²⁴ ČORNEJ 2019, s. 354.

²²⁵ Ed. František PALACKÝ, *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges I.*, Praha 1873, s. 271. Dále jen UB

vůbec všeho, co jim v příbramských spížích přišlo pod ruku.²²⁶ Příbram byla arcibiskupský městem. Král Zikmund však nebyl spokojený s přímou angažovaností arcibiskupa Konráda z Vechty proti husitům, ani s jeho malou ochotou podpořit kruciátu.²²⁷ Zda Hanuš z Kolovrat věděl o tom, že je na Konráda z Vechty dokonce podána stížnost k římské kurii, nemáme zprávy. Každopádně si však nebral žádné servítky a statky prvního představitele římské církve v Českém království nevybíravě plnil.

Myslím, že si pomalu můžeme udělat úsudek o Hanušově vztahu ke konfesním otázkám. Nelze zpochybnit, že se Hanuš z Kolovrat pohyboval v okolí katolických pánů, kteří nikdy nepodporovali Husovu reformu. Dokonce už v této chvíli máme několik příkladů o tom, že proti husitům aktivně bojoval. O pánu hradu Krašova však nemůžeme říci ani to, že by jakkoliv hájil zájmy římsko-katolické církve. Za své boje proti husitům si nechal dobře zaplatit, a jak jsme viděli, odměna plynula z bohatství katolických klášterů. Hanuš z Kolovrat nevybíravě zabíral statky nejvýznamnějšího náboženského centra sousedícího s jeho panstvím, tedy cisterciáckého kláštera v Plasích. Přestože není jednoduché z pramenů, které zatím máme k dispozici, modelovat osobnostní profil Hanuše z Kolovrat, myslím si, že můžeme s opatrností konstatovat, že se jednalo o velmože, který byl velice vlažný ve vnímání náboženských otázek, a jeho počínání se řídilo spíše jinými faktory. Ať už to byla poloha statků, které ho přirozeně přivedli do tábora plzeňského landfrýdu, nebo odměny, které za své činy obdržel.

To že se i katoličtí páni chovali na arcibiskupském území takovýmto způsobem, mohlo přispět k tomu, že Konrád z Vechty viděl svoji situaci jako bezvýhodnou. Brzy po vyplenění Příbrami, odjel Konrád ze sídelní Roudnice nad Labem pod bezpečí glejtu do Prahy, kde 21. dubna uznal čtyři artikuly a k těmž činů vyzval veškeré české duchovenstvo.²²⁸

6.2. Pomoc Karlštejnu, dobytí Křivoklátu

I roku 1422 Hanuš pokračoval ve svých válečných aktivitách a bez nadsázky můžeme říct, že ho prožil v neutuchající válečné vřavě. Už v dubnu odehnal od katolických měst Stříbra a Horšovského Týna Žižkovy táborské bojovníky, kteří se

---

²²⁶ BARTOŠEK Z DRAHONIC, s. 285.

²²⁷ ŠMAHEL 3; 1993, s. 78

²²⁸ Tamtéž, s. 79.

pokoušeli dobýt hrad Gutštejn.²²⁹ Nenáviděnou osobou se krašovský pán rozhodně stal na Příbramsku. 7. dubna už podruhé dobyl Příbram, při útoku zajal více než dvacet osob a v městě sebral dvaadvacetic koní. Koně začínaly být v Českém království větší a větší vzácností. Hanuš z Kolovrat si z Příbrami udělal jakousi zásobárnu potravin a koní, protože téhož roku Příbram dobyl ještě potřetí a počtvrté.²³⁰

Už tak dosti nepřehlednou a složitou situace v Českém království znesnadnil příchod Zikmunda Korybutoviče, synovce polského krále Vladislava II. Jagella. Do Čech přijel jako zástupce litevského velkoknížete Vitolda, který byl částí husitů, zejména umírněných Pražanů reprezentovanými Vilémem Kostkou z Postupic, vyzván, aby se ujal českého trůnu. Litevský kníže Zikmund Korybut se nemusel vyrovnat pouze s přívrženci Zikmunda Lucemburského, kteří v Českém království hájili jeho pozici, ale i s nedůvěrou husitských radikálů.

Za správce země ho nakonec uznali i táboři včetně Jana Žižky mimo jiné poté, co si získal ostruhy odvážným pokusem dobýt hrad Karlštejn.²³¹ Hrad Karlštejn, který byl Korybutovými Poláky ve spojení s Pražany obléhán od května do listopadu roku 1422. Karlštejnské posádce v počtu čtyři sta bojovníků velel už výše zmíněný purkrabí Zdeslav Tluksa z Buřenic. Jenom Korybutova armáda čítala kolem sedmi tisíc jezdců na koních. Zikmund Korybutovič ke Karlštejnu přitáhl s těžkými děly a pěti obléhacími praky.²³² Jedním z mála pánů Zikmundovy strany, který dlouhé měsíce obleženému Karlštejnu pomáhal, byl právě hlavní protagonista této práce, Hanuš z Kolovrat. Větší část roku 1422 strávil krašovský pán po boku dalšího straníka lucemburského dědice trůnu, Alše Holického ze Šternberka. Právě s Alšem ze Šternberka soustavně narušovali obléhání Karlštejna a snažili se ulehčit místní posádce. Víme, že Aleš ze Šternberka, Hanuš z Kolovrat se svými lidmi, mimo jiné s Hanušovi oddaným Bartoškem z Drahonic, přepadli Korybutovi vojáky v obci Borek, která leží napůl cesty mezi Karlštejnem a Žebrákem bratří Kolovratů. U kostela v Borku pak oddíly Alše a Hanuše zajaly rytíře Jana Sršně, Stanislava Poraje a Jana Kočovského a k tomu dvanáct polských vojáků.²³³

Hanuš z Kolovrat neškodil Korybutovičovi pouze přímo u Karlštejna. Úder zasadil husitům i u jiného královského hradu ležícím stejně jako Karlštejn u řeky

---

²²⁹ BARTOŠEK Z DRAHONIC, s. 285. a ŠMAHEL 3; 1993, s. 126.

²³⁰ BARTOŠEK Z DRAHONIC, s. 284.

²³¹ ČORNEJ 2010, s. 316n.

²³² BARTOŠEK Z DRAHONIC, s. 233.

²³³ Tamtéž, s. 284.

Berounky, ale na jejím hornějším toku. Jednalo se o hrad Křivoklát, který byl v rukou husitského hejtmána Absolona z Chříče. Poté co byli po vyhlášení první křížové výpravy vyhnáni, kvůli nedůvěře husitů, z pražského souměstí katoličtí měšťané, často hledali úkryt na královských hradech. Jedna taková skupina se usídlila na Křivoklátě. V březnu roku 1422 však na hradě z neopatrnosti vypukl požár a skupina pražských katolíků hrad opustila. Toho využili pražští husité vedeni právě Absolonem z Chříče a hrad v čase počátku obléhání Karlštejna obsadili. Tato kapitola je ukázkou toho, kolik drobných lokálních konfliktů se událo na poměrně malém prostoru.

Na Křivoklát totiž během svátku svatého Vavřince, tedy 10. srpna zaútočil Hanuš z Kolovrat, zajal velitele Křivoklátu Absolona z Chříče a dalších padesát osob. Hanuš z Kolovrat po dobytí hradu z Křivoklátu odjel a neměl dostatek mužů, kteří by byli schopni hrad dlouhodobě uhájit. Ke hradu tak během krátké chvíle dorazil Absolonův bratr jménem Žibřid, který se ujal vlády nad Křivoklátem. Když se o tom Hanuš dozvěděl, spojil své síly s výše jmenovaným Alšem ze Šternberka a vydali se hrad opětovně obléhat. Spojené oddíly dvou pánů v Žibřidovi vzbudily takový respekt, že nečekal na to, až páni z Kolovrat a ze Šternberka hrad oblehnou a dal se na útěk hned, jak o příjezdu straníků Zikmunda Lucemburského uslyšel od svých zvěděů. Žibřid z Chříče se spolu se svými bojovníky vydali směrem k nedalekému městu Rakovník. Hanuš z Kolovrat s Alšem ze Šternberka je pronásledovali. Žibřid z Chříče se se svými lidmi schoval v rakovnickém kostele zasvěceném sv. Bartoloměji a použil ho jako obranou tvrz. Hanušovi a Alšovi lidé město Rakovník vypálili, ale kostel se jim dobýt nepodařilo. Zato Žibřidovi z Chříče se povedlo z hořícího města uprchnout do husitského Žatce.²³⁴ Aleš ze Šternberka pak dobytý Křivoklát spolu s nedalekým hradem Týřov dostal za své služby do zástavy od Zikmunda Lucemburského.²³⁵

Souběžně s několikerým bojem o hrad Křivoklát dokázal Hanuš z Kolovrat narušovat obléhání Karlštejna. Hanušovi služebníci, mezi nimiž jsou jmenováni Bartošek z Drahonic a Bohuslávek, dokázali zajmout dalších čtyřadvacet polských vojáků Zikmunda Korybutoviče. K tomu jim pobrali dvaadvacet samostřílů. Neuvěřitelný počet drobných bojových akcí, které Hanuš z Kolovrat během roku 1422 absolvoval, tímto výčtem nekončí. Dále víme, že dobýval jakousi tvrz na Slánsku a účastnil se drobné bitvy u Tachlovic. Účty si s Hanušem chtěli vyrovnat příbramští,

---

²³⁴ Tamtéž, s. 284; z literatury pak Václav KOČKA, *Dějiny Rakovnicka*, Rakovník 2009, s. 26-27 a František LEVÝ, *Dějiny královského města Rakovnicka*, Rakovník 2010, s. 12.

²³⁵ AČ I., s. 522.

kteří ho 8. září spolu s hejtmanem Alšíkem přepadli. Tato potyčka nám konečně dává představu, kolik služebných bojovníků následovalo krašovského pána během roku 1422 na válečných taženích. Hejtman Alšík napadl Hanuše se třemi stovkami bojovníků. Hanuš z Kolovrat měl k dispozici sto čtyři jezdců. Kronikář Bartošek z Drahonic byl na středověkého kronikáře ve svých údajích o počtu bojovníků v bitvách střízlivý a jeho údaje jsou poměrně spolehlivé. Můžeme tedy počítat s tím, že Hanuš z Kolovrat se obklopoval skupinou o velikosti přibližně sto jezdců. Tento údaj poměrně dobře odpovídá tomu, kolik zajatců byli Hanušovi lidé z bitvy odvést, nebo tomu, že nedokázal trvale osadit Křivoklát posádkou, která by dokázala hrad ubránit. V této bitvě s hejtmanem Alšíkem se proti Hanušovi postavilo tři stovky příbramských. Hanuš z Kolovrat se svými bojovníky třicet protivníků zabil a přes dvacet jich dokázal zajmout.²³⁶ Na Hanušových bojových aktivitách v roce 1422 vidíme, že byl dozajista schopným válečníkem. Všechny zmíněné bojové akce skončily jeho úspěchem. Zda Bartošek z Drahonic zamlčel některé válečné neúspěchy, se už nedozvíme. Nejednalo se o velké významné bitvy, které mocně hýbaly husitskou revolucí, ale během roku 1422 byl Hanuš z Kolovrat jistě jedním z nejaktivnějších straníků krále Zikmunda, jestli ne tím vůbec nejaktivnějším.

Paralelně s Hanušovou aktivitou na válečném poli v okolí Karlštejna se na pomoc hradu plánovala, v pořadí už druhá, křížová výprava. Říšského sněmu, který byl svolán na 15. červenec do Norimberku, se účastnili i čeští šlechtici, kteří ve svém listu na rokování s císařem v Norimberku odkazují.²³⁷ Jejich jména si můžeme pouze domýšlet. Jelikož byl nejpozději na podzim roku 1422 Bedřich z Kolovrat vrchním hejtmanem obrany města Plzně, a křížová výprava se měla scházet v Plzeňském kraji, zároveň velkou část nákladů na výpravu nesli bratři Kolovratové, můžeme na sněmu předpokládat účast Bedřicha z Kolovrat.²³⁸

Hanuše a Bedřicha z Kolovrat mohl vyděsit krok Zikmunda Lucemburského, který byl, nejspíše hlavně kvůli říšským představitelům církve, nucen učinit. 23. srpna totiž zrušil zástavy církevního majetku, nejen bratřím Kolovratům, ale i dalším svým podporovatelům.²³⁹ Na sekularizaci církevního majetku se totiž samozřejmě nepodíleli jen Kolovratové. V západních Čechách obdrželi srovnatelné množství církevních zástav

---

²³⁶ BARTOŠEK Z DRAHONIC, s. 233.

²³⁷ AČ VI., s. 402.

²³⁸ UB I., s. 271.; ČORNEJ 2019, s. 475.

²³⁹ ZR, s. 167.

další katolické rody. Mluvíme zde především o rodu Švamberků a Gutštejnů. Spíše se však jednalo o formální ústupek. Neexistovala reálná síla, která by Kolovraty, ale i další velmože plzeňského landfrýdu, donutila vsi klášteru vrátit. K tomu byl klášter v Plasích už začátkem roku dobyt Janem Žižkou, většina konventu odešla do Plzně a opat sídlil v Manětíně.²⁴⁰ Domněnku o tom, že se jednalo pouze o ústupek zástupcům říšského sněmu, který Zikmund Lucemburský nemyslel příliš vážně, dokládá smlouva mezi ním a bratry Kolovraty z roku 1425, kdy jim zápisy klášterního zboží z roku 1420 znovu potvrdil. Odkazuje se přitom přímo na původní zástavní listinu z léta roku 1420.²⁴¹

Druhá křížová výprava skončila fiaskem. Papežskou korouhev se znamením kříže tentokrát neměl třímát Zikmund Lucemburský, ale braniborský markrabě Fridrich z rodu Hohenzollernů. Z českých pánů měli nést nejvyšší náklady Hanuš a Bedřich z Kolovrat společně s Hynkem Krušinou ze Švamberka. Hynek Krušina měl dodat dvě stovky vojáků, bratři Kolovratové stejný počet. Celkově se mělo v západních Čechách sejít až čtyřicet tisíc bojovníků, kvůli vnitřním říšským sporům se kolem 10. října sešla desetina původně plánovaného počtu křížáků. Mezitím karlštejnská posádka a páni, kteří se aktivně podíleli v bojích proti Korybutovi, marně volali o pomoc.²⁴² Na sklonku měsíce října byli nakonec vedením vojenských operací a zásobením téměř vyhladovělého Karlštejna markrabětem Fridrichem zaúkolováni Aleš Holický ze Šternberka a Jindřich z Plavna.²⁴³ Patovou situaci nakonec v kulisách blížící se zimy vyřešilo příměří mezi Zikmundem Korybutem, Pražany a karlštejnskou posádkou reprezentovanou zejména Zdeslavem Tluksou z Buřenic.²⁴⁴ Vyjednávání o příměří se dělo prostřednictvím bratří Kolovratů a Alše ze Šternberka. Druhá křížová výprava tak vyzněla do ztracena. Zikmund Korybut byl brzy odvolán z Čech, přičemž Prahu opustil 24. prosince.²⁴⁵

Ani z válečných útrap dvaadvacátého roku 15. století nevyšel Hanuš z Kolovrat se svým bratrem naprázdno. Už 5. září zapsal Zikmund Lucemburský za služby hrad Dobříš ve výši 7200 uherských zlatých, zároveň k němu připsal 1500 kop grošů, které předtím bratřím Kolovratům zapsal na Domažlice.²⁴⁶ Připomeňme si, že se jednalo už o

---

²⁴⁰ Jaroslav ČECHURA, *Sekularizace církevních statků v západních Čechách v letech 1421-1454*, in: *Časopis národního muzea – Řada historická*, č. 1-2, Praha 1996, s. 1-4.

²⁴¹ AČ II., s. 451.; ZR, s. 174.

²⁴² AČ VI., s. 402.

²⁴³ UB I., s. 261.

²⁴⁴ AČ VI., s. 407.

²⁴⁵ O třetí křížové výpravě: ŠMAHEL 3; 1993, s. 128-131.

²⁴⁶ ZR, s. 119.

pátý hrad, kteří bratři z rodu orlice vlastnili, či měli v zástavě. Rázem se tak stali jedněmi z největších vlastníků hradů v českém království.²⁴⁷ Poloha podbrdského Dobříše zároveň vhodně doplňovala jejich majetkovou držbu. Příčinu toho, proč si krašovský pán za cíl svých loupeživých výpadů vybral Příbram, můžeme hledat i v poloze Příbrami vůči nové pevnosti držené bratry z Kolovrat. Hrad Dobříš, který je od Příbrami vzdálený asi 17 kilometrů severovýchodním směrem. Mimochodem Příbram nalezneme v přehledu zastavených arcibiskupských statků, kdy ji od Zikmunda Lucemburského obdržel právě Hanuš z Kolovrat.²⁴⁸ Důkaz držby Příbrami Hanušem z Kolovrat pak najdeme ještě ve zmínce revizní majetkové komise Jiřího z Poděbrad z roku 1454.²⁴⁹ Bohužel nevíme, zda jedná o zápis z 20. let, nebo z roku 1437.

Pokud k hradům přičteme Křivoklát Hanušova spojence Alše Holického ze Šternberka, získaný v témže roce, ovládali tito Zikmundovi straníci území spojující největší katolickou baštu Plzeň s, jak se ukázalo nedobytným, Karlštejnem.

6.3. Svatohavelský sněm a Bedřich z Kolovrat

Byť se předchozí podkapitola zaměřila jen na poměrně malé teritorium převážně středních Čech, zjistili jsme, že válka pustošící zemi byla opravdu na každodenním pořádku. Po odchodu Korybuta z Čech, tedy na přelomu roku 1422 a 1423 došlo k události, která vedla k další změně politické mapy Čech. S Tábořem se z několika důvodů, do kterých můžeme počítat rivalitu s Bohuslavem ze Švamberka či spor s tábořským kněžstvem, rozloučil Jan Žižka, který odešel do východních Čech.²⁵⁰ V bitvě u Hořic, která proběhla 20. dubna, Žižka ztrestal, ve svých očích nestálého, Čeňka z Vartenberka. Další Žižkovo počínání bylo překvapivé téměř pro všechny významné politické aktéry. Jan Žižka se svými lidmi s pomocí radikálního kněze Ambrože obsadil Hradec Králové, který vlastnil Korybutem dosazený husitský hejtman Diviš Bořek z Miletínka. V textu jsme narazili na různé proudy vyznavačů z kalicha z různých sociálních prostředí. Žižkovo obsazení Hradce Králové však mělo za následek, že se proti sobě v bitvě poprvé postavila dvě uskupení vyznavačů kalicha. Jan Žižka v bitvě u Strauchova dvora Diviše Bořka z Miletínka a jeho spojence porazil.²⁵¹

---

²⁴⁷ Tabulka držitelů hradů v českém království 1418-1438 in: ČORNEJ 2010, s. 658n.

²⁴⁸ BÁRTA 2016, s. 241.

²⁴⁹ AČ II., s. 451.

²⁵⁰ ČORNEJ 2019, s. 493nn.

²⁵¹ Tamtéž, 512nn.

Téměř tři roky neutuchající plenění země a nejistota vývoje politické situace vedly k obnovení hlavního šlechtického fóra Českého království, tedy zemského sněmu. To, že se Žižka rozhodl zaútočit do kališnických řad a dal tím najevo, že se v celém království pokusí prosadit svůj vlastní výklad víry, vehnalo české pány i nižší šlechtu napříč konfesemi k jednacímu stolu. Když se v roce 1421 konal zemský sněm v čáslavském kostele svatého Petra a Pavla, neúčast šlechticů z řad Zikmundových podporovatelů, znemožnila, abychom mohli sněm pokládat za opravdu celozemské fórum, rozhodující o směřování království. Tehdy na sněmu vystoupili pouze Zikmundovi služebníci Půta z Častolovic a souputník Hanuše z Kolovrat Aleš Holický ze Šternberka, kteří se jen s těžkostí dostali ke slovu, když chtěli učinit předmluvu k Zikmundovu listu, ve kterém připomínal legitimitu svého nástupnictví.²⁵²

Zato svatohavelský sněm konaný v druhé polovině října roku 1423 proběhl v paritním zastoupení kališnických šlechticů a podporovatelů krále Zikmunda, ať už se jednalo o nejmocnější katolické šlechtice plzeňského kraje, nebo jihočeského zeměpána Oldřicha z Rožmberka. Dle sněmovního zápisu zastával na pražském jednání významnou roli rod Kolovratů. V popředí sněmovního dění však nevidíme Hanuše z Kolovrat, ale jeho bratra Bedřicha, pána sezením na Libštejně. Největší slovo měla na svatohavelském sněmu vyšší šlechta. Šlechta svolala sjezd, aby sjednala pořádek v království a hnala k odpovědnosti zemské škůdce. Minimálně dle sněmovního zápisu si čeští šlechtici vzpomněli na svou úlohu, kterou dle, v prvních kapitolách představeném, učení o trojím lidu v českém království zastávali. Páni sebe sami označili za činitele odpovědné za *obecné dobré*. Odpovědnost za obnovení pořádku v zemi pak považovali za svou přirozenou povinnost. V průřezu jednání šlechty napříč středověkem jsme se zastavili u případů, kdy vyšší šlechta v těžkých chvílích dokázala najít konsenzus a zasadit se o konsolidaci království. Svatohavelský sněm na tyto aktivity nepřímo navazoval.

Motivace jednotlivých šlechticů k účasti na svatohavelské alianci mohla být různá. Někteří páni mohli opravdu považovat svůj úkol ochraňovat mír v Českém království za posvátný. Jedním z důvodů, který šlechtu obou dvou táborů připoutal k jednacímu stolu, byla jistě ekonomická situace. Každý šlechtic byl závislý na dobrém fungování svého panství. Celé České království se však zákonitě nořilo do větší a větší krize. Už po téměř tři roky zemi brázdila bezostyšně plenící vojska. Ve středověkém

---

²⁵² VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, s. 230.

světě nebylo běžné, aby byla vojska držena v pohotovosti po celý kalendářní rok. Během husitské revoluce válečné aktivity všech zúčastněných stran probíhaly nepřetržitě téměř po celé tři roky. Konsolidace země tedy byla pro šlechtu i pragmatickou nutností. Ve sněmovním usnesení se šlechta shoduje v tom, že za rozvrácené království může neshoda v náboženských otázkách. Tyto náboženské otázky však na svatohavelském sněmu překlenulo stavovské vědomí panského stavu, který se považoval za společenskou skupinu a politickou sílu, odpovědnou za stav země. Otázky náboženské ustoupily jiným vlivům, které na rozhodování šlechty působily.

Na sněmu byla kališníkům přislíbena disputace o svatých pravdách, která se měla konat příští rok v Brně. Bedřich z Kolovrat pak byl s Janem z Michalovic, Čeňkem z Vartenberka, Alšem Holickým ze Šternberka a Mikulášem z Hazmburka na Kosti, pověřen k ochraně delegace, kterou měli doprovodit z Kolína do Brna a zpět. Na svatohavelském sněmu tak byla potvrzena významná pozice bratří Kolovratů, kterou si během revolučních let vybudovali. Bedřich z Kolovrat se totiž stal jedním z dvanácti správců českého království. Zemští správci byli paritně zastoupeni z řad kališníků i katolíků, byť takto nejsou ve sněmovním usnesení jmenováni. V dokumentu se skupiny nazývají prostě stranou jednou a druhou. Mezi skupinou správců z řad katolíků nalezneme i dříve zmíněného Čeňka z Vartenberka. Zemští správci z obou táborů měli stát v čele boje proti *zhúbciem země této*.²⁵³ Přestože nebyl v textu sněmovního usnesení nikde jmenován, nemusíme pochybovat o tom, že za největšího zhoubce českého království byl považován Jan Žižka a svatohavelské úmluvy o roční spolupráci a neútočení mezi šlechtou byly namířeny především proti němu.²⁵⁴

6.4. Jan Žižka na útěku

Prameny vztahující se k roku 1423 o dalších krocích Hanuše z Kolovrat zatvrzele mlčí. Jen velice opatrně se můžeme zamýšlet nad tím, zda byl krašovský pán nějakým způsobem indisponován, nebo se jedná o přirozenou torzovitost pramenů. Chybí nám především zprávy od Bartoška z Drahonic, který ve své kronice rok 1423 nepokrývá. Právě od Bartoška pochází většina zpráv o Hanušově válečné aktivitě. Také je otázkou, proč se Hanuš, jakožto nejaktivnější Zikmundův straník v království z předchozího roku, neúčastnil zemského sněmu. Můžeme uvažovat o tom, že zatímco Hanuš sklízel vavříny na válečném poli, jeho bratru Bedřichovi, o jehož válečných

---

²⁵³ AČ III., s. 240nn.

²⁵⁴ ČORNEJ 2019, s. 542.

aktivitách příliš mnoho zpráv nemáme, bylo přirozenější diplomatické jednání. Možností je ale více. Hanuš mohl v době sněmovních jednání plnit jiné úkoly mimo Prahu, čímž by bratři Kolovratové efektivně rozdělili své síly. Vyloučené není ani to, že se Hanuš z Kolovrat svatohavelského sněmu účastnil, ale do sněmovních zápisů byl za oba dva bratry uveden pouze Bedřich. Ale konec spekulativních otázek.

Začátek roku 1424 byl pro bratry z Kolovrat ve znamení příměří s tábority, které celý plzeňský landfrýd uzavřel na dobu mezi 10. únorem a 23. dubnem.²⁵⁵ Po vypršení příměří se na Plzeňsko z východu vrátil Jan Žižka. Spojil se s Janem Bzdínkou a zamířil do Klatov, kde ke svému polnímu vojsku získal další tři stovky bojovníků. Z Klatov se 11. června vypravil na trestnou výpravu severním směrem k Plzni. Po cestě páčil vesnice a městečka svých protivníků. Od Plzně se vypravil až ke Kralovicím, které byly v držení bratří Kolovratů. Jan Žižka tedy plnil statky svého dávného nepřítele od Sudoměře. Teď už to ale byl ostřílený nepřítel, protřelý mnoha válečnými střety.

Proti Žižkovi se rychle zmobilizovali páni plzeňského landfrýdu, kterým pomohli další páni z Podbrdsko a karlštejnská posádka. Mezi Žižkovými pronásledovateli byli Hanuš z Kolovrat, Hynek Krušina ze Švamberka, Vilém Švihovský či Burián Calta. Přestože Jan Žižka disponoval pěti sty jízdními, sedmi tisíci pěšími bojovníky a třemi sty bojovými vozy, dal se na ústup. Udané velikosti Žižkovy síly můžeme věřit. Bartošek z Drahonic bývá, jak už bylo řečeno, v udaných počtech bojovníků poměrně strážlivý. Spojené síly hnaly Jana Žižku s jeho polním vojskem půl míle za Kralovice, přičemž se se slepým vojevůdcem chtěly utkat v bitvě. Žižka však utekl do Žatce a jeho pronásledovatelé se uchýlili za plzeňské hradby. Druhého dne, tedy 20. června, pak Hanuš z Kolovrat a další zmínění páni podnikli odvetnou akci do Klatov. Vypálili klatovské předměstí a několik přilehlých vsí. Jednalo se o pomstu za to, že klatovští poskytli Žižkovi výše zmíněné bojovníky.²⁵⁶ Zde najdeme další důkaz o tom, že Hanuš z Kolovrat byl bezskrupulózní válečník, který dlouho nepřemýšlel o tvrdé odvetě, která postihla i nevinné civilní obyvatelstvo.

Útok na signatáře svatohavelských úmluv aktivoval domluvenou koalici proti zhoubcům české země. Své muže poslal na pomoc plzeňským pánům aristokrat vždy věrný kalichu, Hašek z Valdštejna. Do boje proti Žižkovi přispěl i Čeněk z Vartenberka, nebo karlštejnští. Jan Žižka vyrazil z Žatce do oblasti na sever od Prahy, kde za pomoci Hynka Bočka z Kunštátu unikl z fatálního obklíčení u Kostelce nad Labem. Poté se

---

²⁵⁵ ŠMAHEL 3, 1993, s. 149.

²⁵⁶ BARTOŠEK Z DRAHONIC, s. 233.

koaličnímu vojsku postavil na bojišti u malešovské tvrze nedaleko Kutné Hory. Vojsko svatohavelské koalice, které se z velké části skládalo z Pražanů, zde bylo Janem Žižkou, Janem Hvězdou u Vícemilic zvaným Bzdinka či Janem Roháčem z Dubé, poraženo.²⁵⁷ Bartošek z Drahonic nebyl tentokrát přímým účastníkem bitvy, ale informuje nás o tom, že u Malešova zemřelo čtrnáct set mužů z obou stran konfliktu. Nevíme, zda se Hanuš z Kolovrat stačil během devíti dnů přesunout od Klatov k Malešovu, ale protože ho jinak sdílí kronikář Bartošek nejmenuje, můžeme předpokládat, že se bitvy neúčastnil.²⁵⁸

6.5. Zdické úmluvy

Po vítězství u Malešova Jan Žižka obsadil nedalekou stříbrnosnou Kutnou Horu a nikdo nepochyboval, že dalším cílem trestné výpravy bude pražské souměstí.²⁵⁹ Těžkost situace si velice rychle uvědomil karlštejský purkrabí Zdeslav Tluksa z Buřenic, který měl, jak víme nepříjemné zkušenosti s obléháním Karlštejna. Jelikož na kampaň proti Janu Žižkovi poslal několik desítek členů své posádky, jistě tušil, že Karlštejn může být dalším z cílů nesmiřitelného hejtmana. Karlštejský purkrabí už od poloviny července roku 1424 rozvinul rozsáhlou korespondenci, ve které žádal své spojence o pomoc. Prvního posla Zdeslav Tluksa z Buřenic poručil k osvědčenému válečníkovi Hanušovi z Kolovrat, který v té době prodléval na podbrdském Žebráku. Další volání o pomoc Zdeslav Tluksa směřoval na Bezděz za Janem z Michalovic a pomoc si sliboval i od dalšího osvědčeného pomocníka Alše Holického ze Šternberka, který si se svou družinou počátkem září v podhradí Karlštejna dokonce zřídil vojenské ležení.²⁶⁰

Kromě toho, že byl Hanuš z Kolovrat během roku 1424 v čilé korespondenci se Zdeslavem Tluksou z Buřenic, byl i častým karlštejským hostem. Díky pečlivě vedeným karlštejským účtům víme, že 6. srpna poslal karlštejský purkrabí Hanušovi z Kolovrat další zprávu.²⁶¹ O týden později už byl krašovský pán přítomný přímo na Karlštejně. Se Zdeslavem Tluksou z Buřenic jednal během hostiny, při které se podávali čerstvé ryby, raci, zpěvní ptáci a sýr. Vybrané pochoutky pak přítomní zapíjeli

---

²⁵⁷ ŠMAHEL 3; 1993, s. 149n a ČORNEJ 2019, s. 554nn.

²⁵⁸ BARTOŠEK Z DRAHONIC, s. 233.

²⁵⁹ ČORNEJ 2019, s. 560.

²⁶⁰ Účty hradu Karlštejna, s. 57n.

²⁶¹ Tamtéž, s. 63.

medovinou.²⁶² Na hradě byl Hanuš z Kolovrat přítomný i 27. srpna, kdy tabuli vévodila kuřata, divoké ptactvo a vepřové maso.²⁶³

Nové obléhání Karlštejna, kterého se purkrabí Zdeslav tak obával, se nakonec neuskutečnilo. Jan Žižka táhl ku Praze a své polní vojsko rozložil v okolí Libně. K očekávanému potrestání Pražanů za jejich aktivní účast ve svatohavelské koalici proti Žižkovi také nedošlo. Pražané a Jan Žižka se usmířili, i když podle vyjádření starého letopisce, Jan Žižka uzavřené dohodě příliš nedůvěřoval. Po uzavření příměří byla na u novoměstského kostela svatého Ambrože snesena hromada kamení.²⁶⁴ Podle jiné verze bylo kamení sneseno na Špitálské pole, ale pro náš účel není tento fakt důležitý. Petr Čornej tuto událost interpretoval jako odkaz na starozákonní příběh Deutoronomia, kde se praví, že bude ukamenován každý, kdo se odvrátí od pravého Boha, který židovský lid vyvedl z egyptského otroctví. Stvrzením dohody pak měla být společná výprava na Moravu, kde byl vojensky přítomný Albrecht Habsburský, zeť krále Zikmunda.²⁶⁵

Uzavření libeňského míru bratry Hanuše a Bedřicha z Kolovrat jistě nepotěšilo. Svatohavelská koalice byla nenávratně pohřbena a oni i jejich spojenci se náhle ocitli ve vojenské nevýhodě. Smíření mezi Žižkou a Prahou bylo uzavřeno 14. září roku 1424.²⁶⁶ Ještě koncem září Hanuš a Bedřich z Kolovrat zorganizovali sérii jednání, které měly za úkol zvrátit jejich nevýhodné postavení. Dále si spolu s dalšími účastníky rokování vytkli za úkol, podobně jako na svatohavelském sněmu, konsolidovat politickou i ekonomickou situaci Českého království. Jak vše poeticky vyjádřili Zikmundovi věrní šlechtici ve svém návrhu úmluv, sjezd měl vést k: „*upokojení a očištění země z nářku.*“ Šlechtici podporující krále Zikmunda se ubytovali a svá stanoviska formulovali na Žebráku, který jak už víme, drželi v zástavě Hanuš a Bedřich z Kolovrat. Delegation zastupující stranu pod obojí se ubytovala v městě Beroun. Společné rokování pak probíhalo na půli cesty ve Zdicích.

Stejně jako v textu svatohavelské smlouvy můžeme v navrhovaném textu úmluv zdických najít snahu zúčastněných vyřešit neúnosnou situaci Českého království a nastolit cestu ke kompromisu. Na rozdíl od svatohavelských úmluv, které byly namířeny proti zemskému škůdci Žižkovi, se rokující ve Zdicích pokusili Žižku

---

²⁶² Tamtéž, s. 43.

²⁶³ Tamtéž, s. 45.

²⁶⁴ Ed. František PALACKÝ, *Starí letopisové čeští*, vydal Jaroslav Charvát, Praha 1941. s. 72. Dále jen SLČ Palacký

²⁶⁵ ČORNEJ 2019, s. 567.

²⁶⁶ SLČ Palacký, s. 72.

zahrnout do rámce úmluv. O jakých bodech zúčastnění jednali? V textu se už nemluví o zhoubcích zemských, ale o tom, že se všichni obrátí proti těm, kteří nebudou úmluvy dodržovat. Nadčasovou myšlenkou, která předčasně ohlašovala znění jihlavských kompaktát, bylo povolení pro podané, aby podle svého uvážení navštěvovali bohoslužby husitské, nebo katolické. Vrchnost jim v cestě na bohoslužbu neměla bránit. Na článku úmluv, který mluvil o tom, že získané statky během válečných let měly zůstat v držení aktuálních majitelů, měli jistě bratři Kolovratové eminentní zájem.

O věroučných otázkách se mělo hovořit na příštím sněmu, který měl být položen do Kouřimi. Na sněmu by pak za stranu katolickou i podobojí diskutovalo padesát zástupců z každé strany. Padesáti členná delegace se měla skládat z panstva, nižší šlechty, kněží, mistrů i zástupců měst a husitských obcí.²⁶⁷ Už Josef Pekař ocenil kompromisní myšlenky diskutované ve Zdicích. Vysoce oceňoval hlavně politický smysl panstva, které bylo kvůli míru v království přístupné hledání kompromisnímu smíru. Jmenovitě ve svém textu vyzdvihl politický smysl Hanušova blízkého spojence Alše Holického ze Šternberka, ale i Čeňka z Vartenberka. Jak je známo, ne příliš kladně v tomto smyslu hodnotil Žižku, který podle Pekaře vedl *svůj boj bez konce*.²⁶⁸

Pokud snaha o dohodu navazovala na duch svatohavelského sněmu, nelze si nevšimnout změny postavení panského stavu. Zatímco při pražských jednáních, hrála vyšší šlechta jednoznačně prim, při zdických rokováních musela lehce ustoupit do pozadí a k debatě připustit i zástupce jiných stavů, včetně měšťanů a husitských obcí. Tento stav odpovídal realitě rozdělení politických sil, a je předčasné mluvit o stavovském principu, který je typický až pro pozdější období. Co se týče zástupců katolického panstva, můžeme vzhledem k lokalitě Žebráku téměř s jistotou říci, že se jednání zúčastnili Hanuš a Bedřich z Kolovrat. Díky korespondenční aktivitě, kterou v létě a na podzim vyvinul karlštejský purkrabí Zdeslav Tluksa z Buřenic, můžeme na rokováních předpokládat i jeho účast. Vždyť Karlštejn se stal jakousi spojnicí mezi Zikmundovými přívrženci.²⁶⁹ Vzhledem k tomu, že Hanuš z Kolovrat 16. září a 21. října pobýval na Karlštejně s Alšem Holickým ze Šternberka, můžeme tohoto Hanušova souputníka z prvních let revoluce počítat mezi účastníka zdického setkání.²⁷⁰

---

²⁶⁷ AČ III., s. 248nn.

²⁶⁸ Josef PEKAŘ, *Žižka a jeho doba*, Praha 1992, s. 260nn.

²⁶⁹ Účty hradu Karlštejna, s. 57nn.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 48, s. 70.

Těžko říci, zda se na Žebráku ubytoval i Oldřich z Rožmberka, který byl známý pro svou nechuť k cestám mimo rožmberské panství. Jistě ale byl o jednáních informován, stejně tak byl zahrnut do půlročního příměří, které měly úmluvy zaručit. Oldřichovi z Rožmberka za kladný postoj k příměří ve svých dopisech vypeskoval král Zikmund Lucemburský. I on si všiml toho, že panský stav vyklidil své pozice. Mladému Rožmberkovi vynadal zejména za postoj pánů, kteří ustoupili jiným, neurozeným stavům a nyní si nechávají diktovat od měšťanů a selského lidu. Oldřich z Rožmberka se bránil tím, že za daného rozložení vojenských sil neměl na vybranou a na dohody musel přistoupit.²⁷¹

Hanuš z Kolovrat spolu s Alšem ze Šternberka a Zdeslavem Tluksou, oslavili Zdické úmluvy hostinou pořádanou na hradě Karlštejně, dle hradních účtů teklo víno a medovina proudem. Další důvod k radosti těmto zmíněným pánům dal skon Jana Žižky. Největší nepřítel Hanuše z Kolovrat odešel 11. října na pravdu boží a my můžeme směle předpokládat upřímnou radost krašovského válečníka ze smrti obávaného hejtmana, kterému stanul tvář v tvář v sudoměřské bitvě.²⁷²

Přestože Zdické úmluvy ve skutečnosti nikdy nenabýly platnosti,²⁷³ poskytl nám jejich rozbor další sondu do postavení panského stavu, které si blíže shrneme v poslední části této kapitoly. Co se týče smrti Jana Žižky, Hanuš z Kolovrat se z jeho úmrtí dlouho neradoval. Jeho boje s husity pokračovaly a v dalších kapitolách zjistíme, že válečné štěstí netrvá navždy.

6.6. Kolektivní vědomí panského stavu

Během jednání svatohavelského sněmu i při rokování ve Zdicích jsme zaznamenali snahu panstva o sjednání příměří v Českém království. Příměří mělo vytvořit prostor pro jednání o kompromisu v náboženských otázkách, který byl předpokladem pro trvalý mír v zemi. V rámci námi sledovaného tématu se musíme zeptat, zda můžeme mírotvorné snahy vyšší šlechty zahrnout do dlouhodobějších tendencí dějin českého středověku.

V kapitolách, které ve stručnosti nastínilly tendence jednání šlechty napříč jednotlivými obdobími českého středověku, jsme narazili na momenty, kdy se čeští páni

---

²⁷¹ Ed. Blažena RYNEŠOVÁ, *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka, svazek I., 1418-1437*, Praha 1929, s. 68nn. Dále jen LL

²⁷² Účty hradu Karlštejna, s. 70.

²⁷³ ČORNEJ 2019, s. 572.

chovali sobecky, kořistnický a svým konáním zaseli v království nemalý chaos. Můžeme si připomenout odboj šlechty proti Přemyslu Otakaru II., nebo sobecké jednání určitých skupin v období mezi smrtí Václava III. a nástupem Jana Lucemburského. Také jsme si ukázali příklady, kdy se panstvo sjednotilo ve chvíli, kdy byla potřeba poměry v zemi zkonsolidovat a panovnická moc toho nebyla schopna, nebo v zemi úplně chyběla. Opět si můžeme uvést příklady. Vzpomeňme na řádky popisující jednání české šlechty po smrti Přemysla Otakara II., nebo skupinu podporující cisterciáky zorganizované námluvy o nástupu Lucemburků.

Okolnosti svatohavelského sněmu a jednání ve Zdicích tedy navazují na tendence panského stavu, kdy vysoce postavení šlechtici dokázali převzít odpovědnost za stav rozpadajícího se království. Proč byl právě panský stav katalyzátorem těchto kompromisních dohod? Vzhledem k formulacím, které jsem citoval z listinného zápisu obou jednání, můžeme k důvodům počítat přirozenou odpovědnost šlechty, kterou jsme si představili v kapitole o šlechtickém étosu vycházejícím z učení o trojím lidu. Z listiny vyplývá, že se znesvářené strany sešly z důvodu přirozené odpovědnosti za *obecné dobré*.

Důvody, proč právě páni stáli za mírovými snahami, ale nemůžeme hledat pouze v tom, že jim to přikazoval jejich vnitřní imperativ. Panské rody byly vedle panovníka největšími majiteli země. Na významné panské rody byla navázaná početná klientela z řad nižší šlechty. Tento ekonomicko - vojenský kapitál se samozřejmě promítal i do politické síly, kterou vyšší šlechta samozřejmě měla. Kdo jiný by tedy přirozeně našel sílu k tomu, pokusit se vyřešit složitou situaci, ve které se země nacházela? Na to samozřejmě navazuje další, ryze utilitární důvod. Panské rody byly těmi, kdo mohl nejvíce ztratit, a proto měly samozřejmě největší zájem na tom, aby v Českém království zavládl mír.

V části práce věnované době vlády Přemysla Otakara II. jsme narazili na téma vzniku zemského soudu a kolektivního vědomí panského stavu o výlučném postavení v království, které se při této šlechtické instituci rozvíjelo. Dalším důvodem, proč se do čela mírových snah postavil panský stav, můžeme hledat právě v tomto kolektivním vědomí. Kdo jiný by měl mít schopnost překonat náboženské i jiné animozity než právě vyšší šlechta? Jak už bylo řečeno v úvodu práce slovy Roberta Novotného, náboženské

dělítko bylo ve středověkém světě novinkou. Sociologické hledisko v tomto případě převládlo a páni obou dvou táborů se pokusili najít společnou řeč.²⁷⁴

---

²⁷⁴ NOVOTNÝ 2007, s. 241nn; NOVOTNÝ 2013, s. 234nn, HUSITSKÉ STOLETÍ 2014, s. 295nn.

7. Příměří s husity (1425-1429)

Dlouhých pět let byli bratři Kolovratové jednou z nejspolehlivějších sil krále Zikmunda při snaze prosadit své zájmy v Českém království. Dlouhých pět let Hanuš z Kolovrat neúnavně bojoval s husitskými vojsky, ať už s tábority, východočeským svazem Jana Žižky či Pražany. Z předchozích stran textu víme, že Hanušovi z Kolovrat válečná fortuna více než přála. Během roku 1425 však už vojenská síla kolovratského panství nedokázala náporu nepřátel vzdorovat. Následující kapitola se bude věnovat nejen okolnostem a podmínkám kapitulace, ale detailněji se podíváme i na význam kolovratských držav v prvních pěti válečných letech husitské revoluce. Zároveň nás bude zajímat obecné téma panských majetkových přesunů během revoluce.

7.1. Drancování kolovratského panství

Období přímo navazující na Žižkovu smrt Petr Čornej charakterizoval takto: *„Střetnutí, v němž se na delší čas vymezovaly sféry vlivu, vyplnilo deset měsíců roku 1425, jež už současníci vnímali jako nepřehlednou sérii bitev, obléhání a dobývání měst a hradů, násilných excesů i smrtí významných osobností.“*²⁷⁵ Velice razantně si při vyznačování svého politického prostoru počínali Žižkovi nejbližší. Před Velikonocemi roku 1425 vytáhli na pozoruhodné váleční tažení Bohuslav ze Švamberka, Jan Roháč z Dubé a Jan Hvězda z Vícemilic zvaný Bzdinka. Společně se tedy na krvavou výpravu vypravili dva nejbližší Žižkovi souputníci spolu s pánem ze Švamberka, kterému Žižka asi nikdy nezačal po jeho konverzi naplno důvěřovat. Jejich první cílem se stala Praha. Hradby Prahy, které se nepokusilo ztéci ani několikanásobně větší vojsko křížové výpravy v roce 1420, vydržely i útok tří výše zmíněných hejtmanů, kteří se pokusili zdolat hradby Nového Města po žebřících.

Neúspěch je neodradil a vydali se dobýt a vypálit město Slaný, odtamtud zamířili do arcibiskupské Roudnice. Pevný roudnický hrad se jim dobýt nepodařilo, tak alespoň vypálili město. Jejich další kroky vedly západním směrem. Vojenská síla tří hejtmanů byla impozantní. Bartošek z Drahonice nás informuje, že se 2. května pod hrady Žebrákem a Točnickem položilo devět set jezdců a sedm tisíc pěších bojovníků. Ani takový počet však nestačil k tomu, aby pevné hrady v držení bratří Kolovratů dobyli. Obléhání trvalo tři dny, a poté husité zvolili stejnou taktiku jako při obléhání

---

²⁷⁵ ČORNEJ 2010, s. 348.

Roudnice. Spokojili se s tím, že bratřím Kolovratům vypálili městečka Žebrák a Hořovice.

Hanuš z Kolovrat se musel vypořádat s problémy na několika frontách zároveň. Během obléhání hradů Žebráku a Točnicku obsadil Otík Lout z Vlazovic se svými společníky jmenovitě Olamírem, Jindříškem a Myslínským opuštěný hrad Nižbor. Nemáme zprávy o tom, proč byla nižborská pevnost opuštěná, August Sedláček spekuluje, že hrad nedlouho předtím vyhořel. Hanušovi z Kolovrat a Alšovi Holickému ze Šternberka dělalo starost, aby dotyční neškodili loupeživými výpady do okolí a hned druhého dne vzali hrad útokem. Hrad dobyli a popravili třicet osob z řad nepřátel.²⁷⁶ Jako nového správce hradu Nižbor pak ustanovili křivoklátského purkrabí Mikuláše Kapouna ze Smiřic. Držitelem hradu Křivoklát byl v té době stále Aleš Holický ze Šternberka a svému služebníku dal hrad do držby za věrné služby. Mikuláš Kapoun ze Smiřic se o práva k Nižboru hlásil ještě u majetkové komise zřízené Jiřím z Poděbrad v roce 1453.²⁷⁷

Zatímco Hanuš z Kolovrat se svým společníkem ze šternberského rodu vojensky operovali okolo Nižbora, tak Bohuslav ze Švamberka a Jan zvaný Bzdinka pokračovali ve svém ničivém tažení. Od doutnajícího spáleniště městečka Hořovice se vypravili přímo do centra držav Hanuše a Bedřicha z Kolovrat, tedy ke Krašovu a Libštejnu. Přestože jsme si během představování těchto dvou hradů ukázali, že jejich fortifikace nebyla bez chyb, tak si Švamberk se Bzdinkou po nezdarech s obléháním z předchozích dnů vyhodnotili, že nemá smysl pokoušet se o přímé dobytí hradů. Rovnou tedy přistoupili ke své oblíbené kratochvíli, když vyplenili a vypálili mnoho okolních vesnic.²⁷⁸

Právě tato zběsilá válečná výprava bývalého Hanušova spojence, souputníka od Sodoměře, a dokonce velitele plzeňského landfrýdu Bohuslava ze Švamberka, dohnala Hanuše a Bedřicha z Kolovrat k podepsání příměří se všemi třemi významnými husitskými svazy. Jejich jména jsou na prvních místech listiny, na které jsou spolu s dalšími straníky Zikmunda Lucemburského, mezi kterými můžeme jmenovat i námi dobře známého Zdeslava Tluksu z Buřenic. Na smlouvě o příměří najdeme i jména Habarta z Adlaru a Petra Kapouna ze Smiřic, což byli služebníci Alše ze Šternberka,

---

²⁷⁶ Bartošek z Drahonice, s. 234.

²⁷⁷ August SEDLÁČEK, *Hrady zámky a tvrze království českého VIII.*, Praha 1996, s. 76.

²⁷⁸ Bartošek z Drahonice, s. 234.

spojení se správou hradu Týřov, který měl Šternberk ve svém držení.²⁷⁹ Jméno Hanušova největšího spojence Alše Holického ze Šternberka na smlouvě nenajdeme snad proto, že už v předchozím roce pod tlakem přistoupil ke straně pod obojí a čtyřem pražským artikulům.²⁸⁰

Smlouva o příměří Hanuše a Bedřicha z Kolovrat, nenutila přistoupit k přijímání pod obojí způsobou, ale zaručovala roční příměří mezi nimi a pražským, táborským i východočeským husitským svazem. Dále byl do příměří zahrnut Zikmund Korybut a arcibiskup Konrád z Vechty.²⁸¹ Zajímavé je, že garantem příměří Alše ze Šternberka z roku 1424 i Hanuše z Kolovrat z roku 1425 byl Smil Holický ze Šternberka. Smil ze Šternberka byl Alšův bratr, který stál od počátku revoluce na straně husitů. Svou pečeť přivěsil už na protestní list českých pánů zaslaný otcům kostnického koncilu a kalichu zůstal věrný až do konce života.²⁸² Protože Aleš ze Šternberka provdal sestru Kateřinu ze Šternberka za Hanušova syna, který se po otci jmenoval Hanuš II. z Kolovrat, byli všichni tři páni příbuzní.²⁸³ Smil ze Šternberka byl tedy vhodným kandidátem pro dohlížení nad příměřím. Příbuzenské vztahy a urozený panský původ ho k tomuto úkolu jistě kvalifikovaly více než jiné.

Nekompromisní vojenská ofenziva Bohuslava ze Švamberka během jara a léta roku 1425 vehnala Hanuše z Kolovrat po pěti letech litých bojů proti husitům k podepsání smlouvy o příměří. Smlouva o příměří mezi Zikmundovými stoupenci a husitskými svazy není přesně datována. Den po svátku narození Panny Marie, tedy 9. září, obdrželi Hanuš a Bedřich z Kolovrat finanční kompenzaci od Zikmunda Lucemburského za válečné škody. Zároveň se bratři Kolovratové zavázali chovat pro vojenské účely Zikmundovy strany dvě stě koní. K tomu bratřím Kolovratům římský a uherský král potvrdil zápisy původně klášterních majetků z roku 1420. Ano jedná se o ty zápisy, které pod tlakem účastníků říšského sněmu dědic českého trůnu roku 1422 zrušil.²⁸⁴ Kvůli chybějící dataci smlouvy o příměří tedy nevíme, zda se Zikmundem Lucemburským spolupracovali i po podepsání smlouvy o příměří. V další podkapitole však uvidíme, že se nejednalo o poslední příměří mezi Hanušem z Kolovrat a husitskými svazy.

---

²⁷⁹ Tomáš DURDÍK, *Hrad Týřov*, Praha 2001, s. 12.

²⁸⁰ AČ I., s. 151.

²⁸¹ AČ III., s. 254.

²⁸² Tamtéž, s. 187.

²⁸³ August SEDLÁČEK, *Hrady zámky a tvrze království českého I.*, Praha 1996, s. 62n.; František PALACKÝ, *Dějiny rodu Sternbergů. Geschichte der Familie Sternberg*, Bruntál 2001, s. 73.

²⁸⁴ AČ II., s. 451; ZR, s. 174.

7.2. Série příměří s husitskými svazy

V období příměří, které Hanuš z Kolovrat uzavíral se svými protivníky, vysychá i pramenná základna, díky které bychom mohli detailně sledovat kroky krašovského pána. Poslední evidovaná návštěva karlštejnského hradu se váže k 28. únoru roku 1425, kdy Hanuš potřeboval služby zlatníka pro blíže nspecifikovanou práci.²⁸⁵ Vojensky zaměřený kronikář Bartošek z Drahonice v době příměří neměl možnost popisovat heroické Hanušovy činy na válečném poli, a tak se ve svých zprávách o bratrech z Kolovrat na několik let odmlčel. Nejvýmluvnějšími prameny jsou tak mezi léty 1426 – 1429 právě smlouvy o příměří s husitskými svazy, které bratři z Kolovrat pravidelně uzavírali.

Léto roku 1427 probíhalo ve znamení už třetí křížové výpravy proti husitským kacírům, vyhlášené papežem Martinem V., kterého do úřadu Kristova náměstka na zemi povznesla volba kostnického koncilu. Vrchním velitelem výpravy se stal trevírský arcibiskup Ota ze Ziegenheimu. Ze světských knížat říše byl pak nejvýše postaveným braniborský markrabě Fridrich Hohenzollernský, který se jen těžce smířoval s podřízeností arcibiskupovi sídlícím v městě, ležícím na břehu řeky Mosely. 12. července braniborský markrabě spolu se saským vévodou obsadili Žlutice, obec ležící na okraji dnešního Karlovarska.²⁸⁶ Žlutice byly místem důležitým pro přístup ze severozápadních Čech na Rakovnicko, zároveň leželi nedaleko od Kralovic bratří Kolovratů. Před vypuknutím revoluce patřily Žlutice Jindřichovi z Elsterberka, kterého kališnické ideje neoslovily, a proti husitům nesmiřitelně bojoval. Poté Žlutice obsadili Pražané, následně husitský hejtman operující v severních Čechách, Jakoubek z Vřesovic.²⁸⁷ Právě ten bez boje ustoupil třetí křížové výpravě. Správy Žlutic se ujal Aleš Holický ze Šternberka, což ukazuje na jeho spolupráci s Fridrichem Braniborským, potažmo s třetí křížovou výpravou.

O aktivitě Hanuše a Bedřicha z Kolovrat nemáme zprávy. A to přes okolnost, že husitské vojsko sebrané proti křížové výpravě tábořilo pod Karlštejnem. Od shromaždiště u Karlštejna táhlo vojsko táboritů, sirotků a Pražanů ke křížáky obléhanému Stříbru. V kališnickém vojsku byl přítomný pán z významného jihočeského panského rodu, Menhart z Hradce. Rozhodující bitva měla proběhnout u Tachova. Žoldnéři neochotni bojovat však využili zmatků způsobených neshodami ve vedení

---

²⁸⁵ Účty hradu Karlštejna, s. 78n.

²⁸⁶ ŠMAHEL 3, 1993, s. 195.

²⁸⁷ ČECHURA 1996, s. 1.

výpravy a bojiště opustili, dříve než mohla bitva začít. Přestože musely spojené husitské síly ke Stříbru, potažmo k Tachovu táhnout přes statky Hanuše a Bedřicha z Kolovrat, nebo v jejich těsné blízkosti, neslyšíme o tom, že by se v boji proti husitům bratři jakkoliv angažovali.

Po krachu třetí křížové výpravy se sjeli na Hanušově hradu a městečku Žebráku zástupci strany pod jednou i podobojí, aby zde opět rokovali o příměří a o dalším postupu, jak zajistit v království trvalejší mír založený na kompromisu. Mezi jmény přítomnými na Žebráku hrála prim vysoká šlechta. Mezi katolické pány, kteří zde uzavřeli příměří, patřili Hanuš z Kolovrat, Hynek Krušina ze Švamberka, Aleš Holický ze Šternberka, Zdeněk z Rožmitálu. Mezi přítomnými nechyběl ani karlštejnský purkrabí Zdeslav či Habart z Adlaru. Pozvánku k rokování přijal i purkmistr města Plzně spolu s městskou radou. Ti všichni a další uzavřeli příměří se všemi třemi významnými husitskými svazy, jmenovitě s Prokopem Holým či Chvalem Řepickým z Machovic, ale také s kališnickými pány. Ať už s Benešem z Kolovrat, Hanušovým strýcem, který byl kalichu věrný od počátku revoluce, nebo s Menhartem z Hradce, který kalich přijal teprve nedávno pod tlakem událostí.

Kromě příměří se přítomní stavové smluvili na sjezdu, který se měl konat na štědrý den téhož roku. Opět se měli setkat vybraní zástupci z řad církevních činitelů, kteří měli najít kompromisní hledisko a opětovně se pokusit o to: „*zdaliby s pomoci pána boha všemuhúcieho mohli se sami sjednati a mezi námi tyto swáry a krwe proléwanie stawiti.*“ Opravci, tedy muži, kteří za příměří ručili, se stali Hanuš z Kolovrat a opět jeho strýc Beneš z Kolovrat.²⁸⁸

Lokální příměří pak Hanuš a Bedřich z Kolovrat uzavřeli s husitským hejtmanem Janem Řitkou z Bezdědic, který sídlil v Domažlicích.²⁸⁹ Proč Hanuš z Kolovrat uzavíral příměří s domažlickými měšťany a hejtmanem Janem z Bezdědic? Na první pohled by se zdálo, že pohraniční město je mimo zorné pole zájmu bratří z Kolovrat. My se však můžeme domnívat, že se Kolovratové pokusili uplatnit na Domažlice svá zástavní práva. Městečko Domažlice s kamenným hradem dostal Hanuš a Bedřich z Kolovrat do zástavy od Zikmunda Lucemburského už v roce 1422. Poté však zástavní částku převedl na Dobříš. Jak už z předcházejících kapitol víme, Kolovratové dbali při získávání nových statků na systematickosti. Pravděpodobně si tedy na králi Zikmundovi Lucemburském vymohli změnu v zápisu zboží. Dobříšská pevnost

---

²⁸⁸ AČ III., s. 264.

²⁸⁹ AČ III., s. 267.

mnohem lépe doplňovala jejich stávající državy.²⁹⁰ Domažlice místo toho připadly Zdeňkovi z Drštky. Domažličtí však byli převážně kališnického vyznání a brzy se přidali k tábořskému svazu a hejtmanem se stal výše jmenovaný Jan z Bezdědic. Domažlice se tak staly kališnickým ostrůvkem ve vodách držav katolických šlechticů.²⁹¹ Z jakých příčin pak domažličtí v roce 1428 uzavřeli separátní příměří s Hanušem a Bedřichem z Kolovrat, nemůžeme s jistotou doložit.

7.3. Povaha příměří (nejen) v husitských Čechách

Institut příměří je starým konceptem, který je ve středověké západní Evropě známý už z dob raného a vrcholného středověku. Definovat ho můžeme jako dočasné přerušení boje, aniž by byl ukončen válečný konflikt jako takový. Příměří bylo zpravidla uzavíráno kvůli získání času pro jednání o konečném míru, nebo z důvodu vyčerpání válčících stran. Jak jsme se přesvědčili příměří uzavírané mezi husity a Hanušem z Kolovrat, měla obě tyto charakteristiky. Kořeny institutu středověkého příměří můžeme vystopovat k církevnímu mírovému hnutí *Božího míru (pax Dei)*, které se snažilo zajistit trvalý mír v určitých diecézích. Variantou trvalého Božího míru pak bylo Boží příměří (*treuga Dei*), které mělo za úkol zajistit příměří v určitém období, hlavně v době církevních svátků. Ve světské podobě se pak na půdě Svaté říše římské prosadilo v podobě nám známého landfrýdního hnutí. I světskému příměří byly prisuzovány křesťanské kvality.²⁹²

Jak tomu bylo při uzavírání příměří mezi stranou katolických šlechticů s husity? Teoreticky by pravověrný římský katolík příměří s kacíři uzavírat neměl. Komplikované je v tomto případě i odvolání se na křesťanské hodnoty.²⁹³ Pokud se podíváme na rozsáhlou listinu o příměří uzavřeném o vánočních svátcích roku 1427, ve které figuroval Hanuš z Kolovrat, můžeme nalézt světskou i církevní rovinu příměří. Toho kdo uzavřené příměří poruší, označuje jako člověka bez křesťanské víry. Na stejnou úroveň pak ale text listiny klade šlechtickou čest, jejíž povahu a důležitost v myšlenkovém světě středověké nobility jsme rozebrali v předchozích částech práce.²⁹⁴

---

²⁹⁰ AČ II., s. 449.

²⁹¹ August SEDLÁČEK, *Hrady zámky a tvrze království českého IX.*, Praha 1893, s. 77.

²⁹² Petr ELBEL, *Pravé, věrné a křesťanské příměří... Dohody o příměří mezi husity a stranou markraběte Albrechta na jižní Moravě*, Brno 2016, s. 9n.

²⁹³ Tamtéž, s. 10.

²⁹⁴ AČ III., s. 264nn.

V příměřích, která Hanuš z Kolovrat uzavíral, byl dáván důraz spíše na šlechtickou čest než na princip Božího příměří. Pokud si listiny o uzavření příměří přečteme, nalezneme více narážek na okolnosti ztráty šlechtické cti než na hrozbu božího trestu v případě neuposlechnutí závazků. A to i v případě, kdy měla doba klidu zbraní sloužit k diskuzi o povaze křesťanské reformy. Série příměří, které Hanuš z Kolovrat uzavřel mezi léty 1425 – 1429 neměla vliv na jeho vztah ke králi Zikmundovi. Jednalo se o příměří, které byli Hanuš a Bedřich z Kolovrat nuceni uzavřít z vojensko-politických důvodů. Příměří vždy měla přesně ohraničené datum trvání, dále byly určeny konkrétní peněžité sankce za porušení. Případné porušení smlouvy měli řešit takzvaní opravci, kteří jak jsme viděli, byli kališníci, kteří pocházeli z panských rodů a měli k Bedřichovi a Hanušovi příbuzenské vazby. Zde můžeme pozorovat, jak se na politické jednání působily faktory stavovské příslušnosti a rodinných vazeb. Žádná smlouva o příměří nenutila bratry Kolovraty k tomu, aby přijali kalich, naopak se zde mluvilo o možnosti hledání kompromisního řešení v náboženských otázkách. Najdeme však i případy, kdy se katoličtí páni zavázali k povolení přijímání pod obojí na svém panství.²⁹⁵

Požadavky, které museli katoličtí páni po podpisu příměří plnit, se však lišily případ od případu. Požadavky husitských svazů, které najdeme v listinách o příměří, jsou samozřejmě výsledkem jednání o konečné podobě listiny. Můžeme předpokládat, že síla požadavků souvisí s aktuální vojenskou i politickou situací na regionální, celostátní i evropské úrovni.

To že zůstal Hanuš z Kolovrat věrný králi Zikmundovi Lucemburskému, dosvědčuje jeho účast na jednání mezi zástupci kališníků a strany královské o velikonočních svátcích roku 1429, které se konalo v Bratislavě. Za stranu kališníků do Bratislavy byl jako hlavní vyjednaváč přirozeně zvolen Prokop Holý. Výprava jela přes Rakousy, kde se k poselstvu připojil Menhart z Hradce, významný šlechtic, na jehož konverzi ke kalichu se podíváme v příslušné kapitole, či Petr mladší ze Strážnice. Po boku Zikmunda Lucemburského se jednání účastnil i jeho zeť Albrecht Habsburský. Z českých pánů, které ryšavý Lucemburk na jednání pozval, musíme, vedle Hanuše z Kolovrat, jako prvního jmenovat Oldřicha z Rožmberka, který protentokrát překonal svoji nechuť k cestování mimo svou krumlovskou rezidenci. Dále se za stranu

---

²⁹⁵ ELBEL 2016, s. 11.

královskou jednání účastnil Půta z Častolovic, Jan a Vilém ze Skály, Jan z Opočna a karlštejnský purkrabí Zdeslav Tluksa.

Jednalo se o míru v Českém království, o přijetí Zikmunda na trůn a samozřejmě o otázkách náboženské povahy. Zikmundův návrh, aby se husité v otázce přijímání podobojí podřídili rozhodnutí příštího koncilu, neprošel.²⁹⁶ Pro nás je však důležité zjištění, že Hanuš z Kolovrat kvůli svým příměřím uzavíranými s husitskými svazy neupadl v nemilost římského, českého a uherského krále Zikmunda. Zároveň si musíme uvědomit, že Zikmund Lucemburský neměl příliš na výběr. I ze seznamu jmen účastníků se setkání, můžeme vidět, že významných katolických pánů, kteří byli ochotni podpořit Zikmundovo přijetí na trůn, ubývalo.

Neznamená to však, že by Zikmund Lucemburský s uzavíráním příměří jemu věrných šlechticů s husitskými svazy souhlasil. V předchozí části práce jsme věnovali prostor uzavření mírové smlouvy ve Zdicích, na jehož uzavření se Hanuš z Kolovrat podílel. Zachovaly se nám dva dopisy, které Zikmund Lucemburský adresoval Oldřichovi z Rožmberka, a ve kterých se snaží sobě věrné pány od uzavření příměří odradit. První z listů je velice ostře formulovaný a pravděpodobně měl být manifestem pro celou šlechtickou obec. Druhý, mírnější, byl asi osobním listem pouze pro oči Oldřicha z Rožmberka.²⁹⁷

Podle dramatických slov Zikmunda Lucemburského spějí signatáři tohoto příměří k tomu, aby ztratili svoji duši. Není totiž možné uzavírat příměří s kacíři a ještě k tomu pověřovat laiky k debatám o povaze Písma. Zikmund si uvědomoval problematičnost porušení uzavřené smlouvy, ale za čestnější v tomto případě považoval odstoupení od dohody – vždyť byla uzavřena s kacíři. Je to podle něj čestnější cesta, než spolupracovat s odpadlíky od pravé církve, protože to je jak nekřesťanské, tak nečestné. A k tomu je to dohoda namířená proti němu, proti českému králi.²⁹⁸ Tím signatáři porušili další složku ze souboru šlechtických ctností.

Zajímavý je také list Zikmunda adresovaný krumlovskému pánovi z října 1426. Oldřicha z Rožmberka zde napomíná nejenom, aby neuzavíral příměří s kacíři. Hlavně Oldřichovi z Rožmberka vytýká, aby veřejně neprohlašoval, že mu on sám povolil a dokonce poradil příměří s husity uzavírat.²⁹⁹ Může nás to přivést na myšlenku, do jaké

---

²⁹⁶ Bartošek z Drahonic, s. 243.

²⁹⁷ ELBEL 2016, s. 12.

²⁹⁸ LL I., s. 69n.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 85.

míry jsou tyto listy určené pro církevní představitele a nobilitu Svaté říše římské. Stejně tak jako výše zmíněné zrušení církevních zástav bratřím Kolovratům, které Zikmund učinil kvůli odporu říšského sněmu. Každopádně můžeme říci, že dočasně uzavřená příměří spolupráci mezi Zikmundem a jemu věrnými šlechtici nenarušila.

7.4. Význam panství bratří Kolovratů, revoluční zisky, ekonomické vazby

Ekonomické vazby, revoluční zisky, snaha zachovat své statky v rozbouřených dobách husitské revoluce, prostě vše spojené s majetkovými poměry českých pánů jsme si vytyčili jako jeden z možných fenoménů, který významně ovlivňoval jednání nobility během válečných let. V průběhu dosavadního líčení osudů bratří z Kolovrat jsme narazili na okolnosti majetkových zisků mezi léty 1420 – 1428, stejně tak jsme se zabývali tím, že budování kolovratského panství rozhodně nebylo nahodilé. Kromě toho není jistě náhodou, že Hanuš a Bedřich z Kolovrat přistupovali k uzavírání příměří, a mohu prozradit, že v budoucnu k přestupu do tábora protivníků, ve chvíli, kdy byly ohroženy opěrné body jejich vlastnické domény. Tato kapitola shrne okolnosti majetkových zisků bratří z Kolovrat, zároveň se podívá na význam jejich panství pro politickou, válečnou i ekonomickou situaci v Českém království.

Důležité nemovité zisky Hanuše a Bedřicha z Kolovrat jsme už s příslušnými citacemi rozebrali v jednotlivých kapitolách. Následující řádky jsou tedy pouze rychlým shrnutím těch nejdůležitějších momentů. Poté se pozastavíme nad významem majetkové domény bratrů z Kolovrat.

Po smrti Albrechta mladšího z Kolovrat zdědil jeho syn Hanuš hrad Krašov, zatímco jeho bratr Bedřich obdržel hrad Libštejn. Hrady postavené nad řekou Berouňkou od sebe nejsou příliš vzdálené a nalezneme je na rozhraní tehdejšího Plzeňska, Podbrdsko a Rakovnicka. Nejvýznamnějším církevním centrem v blízkosti Krašova a Libštejna je bezesporu cisterciácký klášter z 12. století, klášter Plasy. Když Zikmund Lucemburský po konci první křížové výpravy a neúspěšné bitvě u Vyšehradu musel odměnit a odškodnit sobě věrné rytíře a pány, sáhl při této příležitosti po zástavách církevního majetku a největší podíl vsí Plaského kláštera připadlo Hanušovi a Bedřichovi z Kolovrat. Nedošlo k újmě pouze cisterciáckého opata. Ves Potvorov získali bratři z Kolovrat z majetku křížovníků na Zderaze, vsi Habrov a Březí pak

Zikmund odejmul rokycanskému proboštovi.³⁰⁰ Pokud prozkoumáme polohu vsí, které Zikmund Lucemburský bratřím z Kolovrat zapsal, zjistíme, že se nemohlo jednat o nahodilé odměny za věrné služby. Všechna místa vhodně doplnila dosavadní državy okolo hradů Krašova a Libštejna. Je tedy zřejmé, že si Kolovratové odměnu pečlivě vybrali.

Ruku v ruce s nárůstem politické a vojenské moci Kolovratů rostl i rozsah jejich panství. V dalším roce se zaměřili na získání dalších hradních pevností. Bedřich z Kolovrat si roku 1421 vzal dceru Ergingera ze Seinsheimu, předka rodu Švarcenberků, a ten na bratry převedl zápis na hrady Žebrák a Točník, který obdržel od Zikmunda Lucemburského. Pokud se podíváme na mapu, zjistíme, že hrady Žebrák a Točník nejsou od Krašova s Libštejnem příliš vzdáleny, a že přiblížily državy bratrů z Kolovrat směrem ke katolické pevnosti Karlštejn. Vlastnictví hradních pevností pak doplnil získání Dobříše v roce 1422.³⁰¹ Získání Dobříše je dalším důkazem toho, že jednání bratrů z Kolovrat ohledně majetkových otázek nebylo nahodilé. Jak už bylo řečeno, Zikmund Lucemburský Kolovratům původně zapsal Domažlice. Z listiny zápisu však vyplývá, že si Kolovratové vyměnili změnu. Místo získání pohraničních Domažlic jim Zikmund Lucemburský zapsal Dobříš. Můžeme se domnívat, že se nově nabytý hrad stal výchozím bodem pro loupeživé výpravy do nedaleké arcibiskupské Příbrami, o kterých pojednávala příslušná kapitola.

Při promyšlení významu hradů v držení bratří z Kolovrat nesmíme zapomenout na pevnosti, které byly v držení jejich spojenců. V příslušných kapitolách jsme narazili na to, že nejbližším spolupracovníkem Hanuše z Kolovrat, vedle bratra Bedřicha, byl Aleš Holický ze Šternberka, jehož hrady Křivoklát a Týřov vhodně doplňovaly pás katolických pevností, který se táhl na hranici Křivoklátska a Podbrdská směrem k výše zmíněnému Karlštejnu, který spojoval s největším městem v držení katolíků, s Plzní. Také nesmíme zapomenout na informaci, že Bedřich z Kolovrat byl v době druhé křížové výpravy vojenským hejtmanem Plzně. Několikrát jsme pak zmínili blízkou spolupráci Hanuše z Kolovrat s karlštejnským purkrabím Zdeslavem Tluksou. V geografickém popisu není možné opomenout řeku Berounku, nad kterou se tyčí hrady Krašov, Libštejn, Týřov, Křivoklát i Karlštejn. Komplex hradních pevností mezi Plzní a Karlštejnem v držení spojenců krále Zikmunda pak v roce 1425 doplnil Nižbor. Hanuš

---

³⁰⁰ ZR, s. 135; 157; 159

³⁰¹ ZR, s. 119, 204.

z Kolovrat hrad Nižbor dobyl, a do držení ho dostal křivoklátský purkrabí Mikuláš Kapoun ze Smiřic, kterého také počítáme mezi Hanušova spojence.

Podívejme se na vojensko-politický význam kolovratského pásu držav, který spojoval katolickou Plzeň s Karlštejnem. Pro takový příklad, kdy kolovratské državy sehrály klíčovou roli v událostech celostátního i evropského významu nemusíme chodit daleko. Vzpomeňme si na řádky popisující události obléhání karlštejnské pevnosti Zikmundem Korybutem a okolnosti organizace druhé křížové výpravy, která měla těžce zkušnému Karlštejnu přijít na pomoc. Hejtmanem Plzně byl Bedřich z Kolovrat, který se podílel na koordinaci českých západočeských šlechticů s říšskou nobilitou. Hanuš z Kolovrat mezitím ze svých hradních pevností činil záškodnickou práci proti polským bojovníkům i proti českým husitům.

Křížová výprava se měla sejít poblíž Plzně, jejímž hejtmanem byl Bedřich z Kolovrat. Spolu s bratrem pak mohli díky svým državám zajistit klidný průchod vojsk křížové výpravy až ke Karlštejnu. Jak už víme, druhá křížová výprava skončila fiaskem. Vedení křížové výpravy alespoň zorganizovali zásobení karlštejnské posádky potravinami. Úkolem byl pověřen Hanušův spolubojovník Aleš Holický ze Šternberka, který se po celý rok 1422 pohyboval po Kolovratově boku. Nemusím dodávat, že zásobování Karlštejna mohlo hladce proběhnout díky cestě, která byla střežena z hradů pánů z Kolovrat. Na význam panství bratří Kolovratů z pohledu zásobování, nejen během druhé křížové výpravy, se podíváme na dalších řádcích. Hanušův vliv se projevil i v oblasti diplomacie. Organizace druhé křížové výpravy nedopadlo vůbec dobře, ale ani oblehatelé Karlštejna neměli dostatek sil, aby hrad dobyli. A právě Hanuš z Kolovrat spolu s Alšem ze Šternberka dostali pověření k jednání o podmínkách příměří.

Nemá cenu opakovat všechny zdařilé válečné akce proti nepřátelům nástupu Zikmunda Lucemburského na český královský trůn. Směle však můžeme říci, že kolovratské državy byly trnem v oku husitských svazů. Útoky na klíčové body kolovratského panství byly logickým vyústěním vojensko-politické situace. Můžeme se pokusit zamyslet nad průběhem třetí křížové výpravy, která proběhla poté, co Hanuš a Bedřich z Kolovrat podepsali s husitskými svazy příměří. Třetí křížová výprava se sešla ve Žluticích, nedaleko na sever držav bratří z Kolovrat. Nemáme však zmínky o podpoře křížáckého tažení Kolovraty. Husitské vojsko mělo shromaždiště nedaleko Karlštejna. Při přesunu z Karlštejna k Tachovu pak husitské síly procházely přes panství Kolovratů. Nemáme zprávy o tom, že by Hanuš a Bedřich z Kolovrat do průběhu třetí

křížové výpravy tentokrát zasáhli. Jedná se tedy o nepřímý důkaz, že ctili uzavřené příměří. Po porážce křížové výpravy se pak na kolovratském Žebráku jednalo o dalším příměří. Třetí křížová výprava je tedy další ukázkou významu kolovratských držav, tentokrát se jedná o příklad toho, kdy se Kolovratové aktivně nezapojili.

Slíbil jsem, že se podrobněji podíváme na otázku zásobování Karlštejna potravinami. Obyvatelé Českého království v důsledku husitských válek rozhodně nežili v blahobytu. Nedá se to však tvrdit o všech. Právě Hanuš z Kolovrat si se svými blízkými společníky dokázal i v pohnutých dobách husitských válek obstarat luxusní zboží, o kterém si jiní mohli ve 20. letech nechat jen zdát. Už jsme narazili na karlštejnskou účetní knihu a vyjmenovali jsme některé pochoutky, které si Hanuš z Kolovrat společně se Zdeslavem Tluksou a Alšem ze Šternberka při hostinách dopřávali. Nejednalo se o výjimečné události. A není bez zajímavosti, že se luxusní zboží na Karlštejn lehce dostávalo díky poloze hradů bratří Kolovratů, které kontrolovaly významnou obchodní stezku z říše do Čech.

Na Karlštejn byly během roku 1420 převezeny drahocenné předměty ze svatovítské katedrály, Vyšehradu, Zbraslavi či z Ostrova u Davle. Zdeslav Tluksa z Buřenic pak prodával stříbro a zlato z rozbitých křížů a monstrancí. Drahé kovy směňoval za zboží přímo na Karlštejně, ale pomocí překupníků i v Plzni a v Norimberku. Z Norimberku pak výměnou za drahé kovy zásobovali bratři Hanuš a Konrád Imhoffové.³⁰² Zboží z Norimberka a Plzně nepochybně na Karlštejn proudilo po staré obchodní stezce, která vedla z Norimberka do Plzně. Poté obchodníci putovali po cestě, která byla nedaleko Libštejna, Žebráku a Zbiroha.³⁰³ I zde můžeme najít význam panství bratrů z Kolovrat. A bylo by zvláštní, kdyby část norimberského zboží neskončila na hodovních stolech Krašova, Libštejna či Žebráku.

---

³⁰² František ŠMAHEL, *Husitská revoluce 4 – Epilog bouřlivého věku*, Praha 1993, s. 17n.

³⁰³ KVĚT 2002, s. 44.

8. Hanuš z Kolovrat a jeho přestup k husitům

Příměří s Janem Řítkou z Bezdědic a Domažlickými, které uzavřel Hanuš z Kolovrat v roce 1428, trvalo do dne svatého Jiří roku 1429. Hanuš z Kolovrat nebyl sám, kdo se k institutu příměří uchýlil. Jeho konání lze zahrnout do širších tendencí pánů Zikmundovy strany zajistit si alespoň krátký oddech od válečné vřavy, která království sužovala už devátým rokem. Příměří s husitskými svazy v té době uzavřel i krumlovský pán Oldřich z Rožmberka.³⁰⁴ V předchozí kapitole jsme narazili na fakt, že Zikmund Lucemburský sice uzavírání příměří s kacíři neschvaloval, ale také mu uzavření takového příměří nesvazovalo ruce v tom, aby dále využíval služeb těchto pánů. Ostatně mu nic jiného nezbývalo. Navíc se během velikonočních svátků roku 1429 sám uchýlil k pokusu vyjednat s husity mír.

Velikonoční rokování se konalo v Bratislavě. Zikmund Lucemburský měl na své straně během jednání svého zetě Albrechta Habsburského a české šlechtice Oldřicha z Rožmberka, Půtu z Častolovic, Hanuše z Kolovrat či Jana z Opočna. Přítomen byl i karlštejský pukrabí Zdeslav Tluksa z Buřenic. Za stranu podobojí jednal Prokop Holý, který měl k ruce pána Menharta z Hradce, umírněného přívržence reformy církve, o kterém bude ještě řeč, Petra mladšího ze Strážnice a přítomní byli i pražští husité.³⁰⁵ V Bratislavě sám Zikmund Lucemburský přišel s nabídkou příměří. Přítomných se otázal, zda by byli ochotni podřídit se ohledně otázky povolení přijímání pod obojí církevnímu koncilu. Zástupci husitských svazů se vyjádřili vyhybavě a k dohodě nedošlo.³⁰⁶

8.1. Libštejn v obležení, přestup k husitům

Po svátku svatého Jiří (23. dubna), tedy hned po konci posledního příměří, které Hanuš z Kolovrat uzavřel, došlo k dalším bojům. Nemáme doklad o tom, že se některé z bitev zúčastnil přímo krašovský pán, ale zachovala se nám zpráva o loupeživé akci provedené jeho spojenci a služebníky. Násilné akci, o které bude řeč, veleli Habart z Adlaru, tehdy sezením na Týřově, služebník Alše Holického ze Šternberka, spolu s pukrabím kolovratského hradu Libštejn Janem Šmykouským. Habart z Adlaru a Jan řečený Šmykouský se sto padesáti čtyřmi jezdci podnikli loupeživý nájezd ku Praze, kde zajali dvě stě kusů dobytčat. Poté je hnali na jih ke klášteru na Zbraslavi.

---

³⁰⁴ TOMEK IV. 1899, s. 417.

³⁰⁵ BARTOŠEK Z DRAHONIC, s. 243.

³⁰⁶ ŠMAHEL 3; 1993, s. 210n.

Novoměstští je dohnali u brodu přes řeku Vltavu a svedli s nimi bitvu. Bojovníci Habarta z Adlaru a Jana Šmykouského utopili a pobili dvacet čtyři novoměstských. Sto šedesát zajatců pak podle Bartoška z Drahonic dovlekli jako zajatce až na Týřov. Dobyčcata se jim na hrad dopravit nepodařilo, zabránili jim v tom staroměstští Pražané. Zkrátka však spojenci Zikmunda Lucemburského nepřišli. Novoměstští měšťané své zajatce vykoupili za dva tisíce šest set čtyři kop grošů.³⁰⁷

Rok po této události se karta obrátila a řada přišla na kolovratského služebníka Jana Šmykouského. 11. července roku 1430 se spojené vojsko východočeských sirotků a novoměstských pod vedením hejtmána Jana zvaného Čert rozložilo s děly a oblévacím prakem před tvrzí Hořovice. Hořovickou tvrz v té době držel Zikmund z Chebu, který byl služebníkem Hanuše a Bedřicha z Kolovrat. Obléhání tvrze trvalo poměrně dlouho. Trvalo devět dní, po kterých Zikmund tvrz vydal a slíbil, že se přidá na stranu svých protivníků a potáhne s nimi do pole.

Obléhání hořovické tvrze, která ležela nedaleko kolovratského Žebráku, bylo pouze predehrou. Sirotčí vojsko doplněné o novoměstské husity se spojilo s kališníky z Žatce, Loun a Slaného a s mnoha děly a třemi praký oblehli Libštejn Bedřicha z Kolovrat. Hejtmány Libštejna byli už výše zmíněný Jan Šmykouský, se kterým si novoměstští přišli srovnat účty, spolu s Janem Bukovským. K ruce měli libštejnští správci osmdesáti člennou posádku. Obléhatelé obstřelovali Libštejn z děl i praků, několikrát se pokusili vzít pevnost ztečí. Libštejnská posádka vydržela dlouhých sedm týdnů, po kterých s nimi Bedřich i Hanuš z Kolovrat začali vyjednávat o příměří. Dále se Hanuš a Bedřich z Kolovrat obrátili na zástupce staroměstské obce i na správce táboritů Prokopa Holého. Tentokrát však nešlo jen o vyjednání dalšího termínovaného příměří. Tentokrát Hanuš a Bedřich z Kolovrat slíbili svou věrnou pomoc všem výše zmíněným husitským svazům. Hanuš a Bedřich z Kolovrat přestoupili od skupiny straníků Zikmunda Lucemburského k husitům.³⁰⁸

Proč Hanuš z Kolovrat přestoupil do tábora svých odvěkých nepřátel právě v létě roku 1430, tedy po dlouhých deseti letech nepřátelství, se můžeme dohadovat z nepřímých důkazů. Už předchozí kapitoly se věnovaly příměřím, které byli pod nátlakem nuceni Kolovratové s husitskými svazy uzavírat. Nevíme, kde se Hanuš z Kolovrat v červenci a srpnu roku 1430 nacházel, ale časový prostor účinně zasáhnout proti drancování svého a bratrova panství měl dostatek. Z vyprávění Bartoška

---

³⁰⁷ BARTOŠEK Z DRAHONIC, s. 243.

³⁰⁸ Tamtéž, s. 248.

z Drahonic jen vyplývá to, že Hanuš ani Bedřich z Kolovrat nebyli v době obléhání přímo na Libštejně. Vždyť jen hořovickou tvrz spojené husitské síly dobývali devět dní. Poté se přesunuly k Libštejnu, který obléhaly dlouhých sedm týdnů. Nemůžeme si dělat iluze o tom, že by součástí obléhání Libštejna nebylo drancování vesnic patřících bratrům z Kolovrat. Přesto se Bartošek z Drahonic, který tažení popisuje velice podrobně, nezmínil o tom, že by se Hanuš, nebo Bedřich z Kolovrat či jejich spojenci pokusili proti spojeným husitským silám jakkoliv zasáhnout. Předpokládejme tedy, že v létě 1430 byli bratři Kolovratové, jejich klientela i spojenci vojensky zcela vyčerpaní a neměli sílu situaci zvrátit. Jedinou možností jak mohli Hanuš a Bedřich z Kolovrat zachovat své statky, byl přestup do tábora protivníků.

Zikmund Lucemburský se o přeběhlictví svých věrných služebníků dozvěděl záhy. 13. října téhož roku římský král vydal rozhodnutí, že ruší zápisy, které vydal Hanušovi a Bedřichovi z Kolovrat na klášterství Plaské. Zikmund Lucemburský své rozhodnutí i zdůvodnil. Učinil tak, protože *bratří se kacírův přidržují*.³⁰⁹ Zikmund Lucemburský tak už podruhé zrušil svůj zápis, který dal bratrům z Kolovrat na vsi plaského kláštera. Připomeňme si, že poprvé zápisy zrušil už v roce 1422. Jak už bylo řečeno, v české historiografii je tento akt tradičně brán jako ústupek říšské nobilitě a církevním představitelům kterým se nezamlouvalo to, že Zikmund zastavoval majetky katolických klášterů.³¹⁰ To, že měl Zikmund potřebu zrušit zápis podruhé, svědčí o tom, že právní akt z roku 1422 opravdu nebral závazně. S jistotou můžeme říci, že nyní v roce 1430 mínil zrušení zápisů Kolovratům smrtelně vážně. Stejně tak jako v roce 1422 však ani nyní neměl Zikmund Lucemburský žádnou naději, že bude mít jeho anulace zástav reálný dopad.

8.2. Hanuš z Kolovrat v bojích proti bývalým spojencům, ve vojsku Prokopa Holého

25. března roku 1420 se Hanuš z Kolovrat v bitvě u Sudoměře pokusil rozprášíť houf husitů, kteří se snažili dostat z Plzně na horu Tábor. V červenci roku 1431 pak Hanuš z Kolovrat spočinul po boku táboritů v ležení před Plzní, aby pomohl svému novému spojenci Prokopovi Holému město oblehnout.³¹¹ Prokop Holý věděl, že ani spojené husitské svazy s podporou šlechty, mimo bratry z Kolovrat k Plzni přispěl se

---

³⁰⁹ ZR, s. 178.

³¹⁰ BÁRTA 2016, s. 59.

³¹¹ BARTOŠEK Z DRAHONIC, s. 250.

svými oddíly i Menhart z Hradce, nemají šanci katolickou pevnost dobýt. Obležení Plzně souviselo se čtvrtou křížovou výpravou, která se v létě 1431 liknavě scházela na území říše. Obléhání Plzně a s ní spojené vojenské operace v západočeském prostoru tak měla asi znejistit vojáky křížové výpravy. Dalším důvodem, který udal i náš dobrý známý Bartošek z Drahonic, bylo vydrancování hospodářského zázemí západních Čech. Křížová výprava tak neměla kde sehnat zásoby.³¹²

Během popisu prvních deseti revolučních let jsme se přesvědčili o tom, že Hanuš z Kolovrat byl bezesporu skvělým válečníkem, který sklízel jeden vojenský úspěch za druhým, byť se často jednalo spíše o šarvátky čítající na obou dvou stranách konfliktu několik desítek až lehce nad sto bojovníků. I po opuštění skupiny šlechticů věrných králi Zikmundovi Lucemburskému pokračoval ve válečných aktivitách. Pokud dle Bartoška z Drahonic slíbil Hanuš z Kolovrat Prokopovi Holému a dalším husitským svazům věrnou pomoc, tak tento svůj slib plnil.

Po neúspěchu čtvrté křížové výpravy, která byla zakončena, pro křížáky neslavně, bitvou u Domažlic, Hanuš z Kolovrat pokračoval v úzké součinnosti s knězem Prokopem. Spolu s ním a se správcem východočeských sirotků Prokúpkem se vydal do Slezska a Uher. Spolu s Hanušem z Kolovrat se na výpravu vydal i syn Bedřicha z Kolovrat jménem Jindřich. O pevném vztahu mezi Hanušem a Bedřichem z Kolovrat není třeba pochybovat, a je zajímavé, že Hanušův synovec Jindřich zaujme po strýcově boku pevné místo a budou spolu v následujících letech spolupracovat stejně tak úzce. Výprava mířila až k městu Nitra, tedy na území Uher, kde místním ukradli koně, dobytek a vůbec vše, co mělo významnou hodnotu. Kolovratové se poté rozdělili. Zatímco Hanuš z Kolovrat se vydal spolu s Prokopem do Českého království, konkrétně k Uherskému Brodu, tak Jindřich z Kolovrat spolu s Prokúpkem zůstal v Uhrách. Spolu s Jindřichem z Kolovrat pak byli ve vojsku například Jan Šmykouský, nebo Zikmund, majitel tvrze v Hořovicích, tedy služebníci bratrů z Kolovrat, o kterých už byla řeč. Jedná se o cenné svědectví o tom, že klientela následovala své pány při přestupu do husitského tábora.

Mladý pán z Kolovrat, dědic hradu Libštejna, však na tuto válečnou zkušenost rozhodně nevzpomínal v dobrém. Bartošek z Drahonic nám zanechal zprávu, že husitské vojsko mělo sedm tisíc bojovníků a kolem tří set bojových vozů. U Ilavy ho však přepadli Uhři a čeští a moravští šlechtici věrní králi Zikmundovi. Sváděli spolu

---

³¹² ČORNEJ 2010, s. 552nn.

boje po devět dní, které pro vojsko pod správou Prokopa Malého nedopadly vůbec dobře. Prý se zpět vrátilo pouze dva tisíce bojovníků a padesátka vozů. Zbytek vojska byl pobit, zajat, a někteří dokonce umrzli. Tažení se totiž protáhlo až do Vánoc. Zima roku 1431 přišla brzy a byla krutá. Zajat byl mimochodem i Hanušův klient Zikmund z Hořovic.³¹³

8.3. Spory s karlštejnskými, smrt Bedřicha z Kolovrat

Hanuš z Kolovrat i jeho synovec Jindřich se tedy hned po slibu věrnosti husitům zařadili po bok těch nejmocnějších hejtmanů. S podivem však je, jak se jejich přestup projevil ve vztahu k těm nejbližším spojencům z posledních let. A mezi ně můžeme rozhodně počítat karlštejnskou posádku včele se Zdeslavem Tluksou z Buřenic. Radost ze změny situace rozhodně neměl ani bývalý Hanušův služebník Bartošek z Drahonic, který s krašovským pánem prožil bok po boku nejednu válečnou vřavu.

V roce 1432 byl karlštejnským purkrabím stále Zdeslav Tluksa z Buřenic, správcem hradu byl jeho bratr Kuneš z Buřenic, vojenským velitelem nad posádkou pak byl rytíř Hřešihlav. V té době byl největším nepřítelem karlštejnských Bedřich z Kolovrat. Přestože se o to výše zmínění pokoušeli, Bedřich z Kolovrat odmítal uzavřít jakoukoliv smlouvu o příměří. Bedřichovi z Kolovrat se takové jednání málem nevyplatilo. Dne 1. dubna roku 1432 jel Bedřich z Kolovrat pravděpodobně z Libštejna, nebo Žebráku do Prahy. U vesnice jménem Chrustenice, která leží několik kilometrů za Berounem, a tedy nedaleko od Karlštejna, karlštejnští Bedřicha z Kolovrat přepadli. Bedřich z Kolovrat mířil do Prahy v přepychovém kočáře potaženém červeným sukem, ve kterém byli zapřaženi čtyři koně. Jako doprovod měl posádku padesáti mužů. Když si Bedřich z Kolovrat uvědomil, co se děje, slezl z kočáru, vyskočil na koně a v doprovodu čtyř jezdců odjel z bojiště do bezpečí. Kořist karlštejnských byla nezanedbatelná. Do hradu přivezli čtyřicet šest rukojmích. Díky zprávě Bartoška z Drahonic pak můžeme slyšet jména zajatých kolovratských služebníků, Hugvicz, Pinta, Otík, Zbramír, Šlechta, Lantfríd. K tomu ukořistili Bedřichův vůz se čtyřmi koňmi, pancíře, samostříly a samozřejmě vzácné válečné koně.

Bedřicha z Kolovrat nám rozhodně nemusí být líto. Při líčení následujícího příběhu, který se udál jen o měsíc poté, zjistíme, že se v této době bratři z Kolovrat nechovali dle pravidel šlechtického étosu, ale svou obživu získávali jako prachspostří

---

³¹³ BARTOŠEK Z DRAHONIC, s. 253n.

lapkové, kteří neváhali brutálně pobít nevinné vesničany. V květnu téhož roku se Bedřich, Hanuš a Beneš zvaný Svině z Kolovrat vydali na loupeživou výpravu do vesnic Nové Dvory a Krámy, které leží asi třináct kilometrů od Mníšku pod Brdy směrem ke Slapům. Výše zmínění páni spolu s celkem třemi sty bojovníky pěšími i na koních vzali sedlákům vše, co dokázali pobrat. Vesničané ale kolovratské bojovníky pronásledovali ve snaze získat svůj majetek zpět. Ti se však schovali v lesích, a když je vesničané dohonili, nečekaně se z úkrytu vyřítili, zabili deset lidí, mnoho jich zranili a třicet vesničanů odvedli jako zajatce. Bartošek z Drahonic, byť vysloužilý voják, vždy odsuzoval zbytečné násilí, zvláště na nevinném civilním obyvatelstvu, ať se dělo na jakékoliv straně. Událost lapkovského nájezdu Kolovratů pak okomentoval slovy (v českém překladu): „*Ať želí tak ohavných křivd všemohoucí Bůh nyní i na věky!*“

Jakoby Bůh kronikářova slova vyslyšel a Bedřicha z Kolovrat za jeho činy ztrestal. Bedřich z Kolovrat zemřel ve středu po sv. Markétě, tedy 16. července roku 1432 na svém otcovském dědictví, na hradě Libštejně. V době, kdy Bedřich z Kolovrat zemřel, byl Libštejn vyhlášeným a krutým vězením. Však jsme často slyšávali o zajatcích, které bratři z Kolovrat ze svých výprav odváželi. V době Bedřichově smrti bylo na Libštejně více než padesát zajatců držených ve sklepech a kládách. Mezi nimi i nevinní vesničané. Bartošek z Drahonic smrt libštejnského pána okomentoval těmito slovy: „*Ať se za jeho duši modlí, kdo chce!*“ A my víme, že kronikář Bartošek za zemřelého Bedřicha z Kolovrat mši v karlštejnské kapli rozhodně sloužit nenechal.³¹⁴ Mimochodem, jedna zádušní mše na Karlštejně vyšla objednavatele na 28 grošů, a pro ty Bartošek jistě našel lepší upotřebení.³¹⁵

8.4. Konverze české šlechty

Téma konverze české šlechty jsem už v metodologickém úvodu označil jako jednu z oblastí, které nás budou zajímat. Pomocí textů českých autorů, kteří se tématem konverze šlechty zabývají, se pokusíme toto téma kategorizovat, také se podíváme na příklady konverzí dalších šlechticů.

Zajímavá je v tomto případě už terminologie. Současné vnímání slova konverze se nehoduje s dobovým náhledem. Pro římské katolíky pozdního středověku a raného novověku, nebyli přeběhlíci k reformním církvím konvertity, označovali je jako apostaty, tedy odpadlíky od obecně závazného ritu římské církve. V období na které se

³¹⁴ Tamtéž, s. 257.

³¹⁵ ŠMAHEL 4; 1993, s. 18.

v práci soustředíme, tedy na léta 1420-1437, nemělo husitství jeden obecně závazný věroučný dokument, neexistovala jednotná konfese. Navenek tak mohla konverze (přestože se označení neshoduje s dobovým vnímáním, budeme ho používat) projevit pouze jako změna bohoslužebného ritu, kdy na konci bohoslužby konvertita místo přijímání pouze těla Páně, přijal vedle hostie i víno z kalicha.

V prostředí husitských Čech je pak, zejména v okruhu šlechty, doložit, zda se jednalo o opravdovou náboženskou konverzi, nebo pouze o změnu politického a válečného tábora. Konverze šlechty v období husitských válek často dotyčného ani příliš nepoznamenala. Konvertující šlechtic si často zachoval své ekonomické, profesní i sociální vazby.³¹⁶ Už v dosavadním průběhu práce jsme narazili na konkrétní příklady toho, že náboženská konverze neznamenal automatický konec ostatních součástí šlechtické identity. Už v úvodu práce jsme za příklad zvolili sňatek Hynka Krušiny z Lichtenburka s dcerou tvrdého katolíka Viléma Zajíce z Házmburka. Odlišný způsob přijímání oltární svátosti jim nebyl při dojednání sňatku překážkou. Jako další ze součástí šlechtické identity jsme uvedli věrnost svému králi. Na příkladu, pro českou nobilitu smutné události, bitvy u Vyšehradu jsme si ukázali, jak na straně Zikmunda Lucemburského bojovalo panstvo prokazatelně vyznávající utrakvistický náboženský ritus. V počátcích revoluce, tak konverze šlechty nebyla významným problémem ani pro Zikmunda Lucemburského. Pro panstvo pak náboženská konverze neznamenal ani ztrátu klientely z řad nižší šlechty. Dokázali jsme to i na příkladu Hanuše a Bedřicha z Kolovrat, které jejich věrní následovali do tábora kališníků.

Podívejme se podrobněji na okolnosti dalších náboženských konverzí z řad panstva. Jedna z prvních náboženských konverzí po propuknutí revoluce je návrat mladého kališnického pána Oldřicha z Rožmberka zpět do lůna římsko-katolické církve. Oldřich z Rožmberka přijal kalich díky své matce Elišce z Kravař a svému poručníkovi Čeňkovi z Vartenberka.³¹⁷ Kroky nejvyššího pražského purkrabí kopíroval mladý dědic jihočeského panství až do jara roku 1420. Můžeme vzpomenout na výše zmíněnou akci Čeňka z Vartenberka proti králi Zikmundovi, ke které však svůj podpis připojil pouze Oldřich z Rožmberka.

---

³¹⁶ Robert NOVOTNÝ, *Konverze české a moravské šlechty v husitském století*, in: edd. Pavlína CERMANOVÁ - Pavel SOUKUP, *Husitské re-formace – Proměna kulturního kódu v 15. století*, Praha 2019, s. 305nn.

³¹⁷ Tamtéž, s. 307.

Oldřich z Rožmberka začal hledat cestu zpět ke králi Zikmundovi ještě dříve, než se zřekl kalicha. Ač byl Oldřich z Rožmberka utrakvistického vyznání, tak hradíště Tábor, které sousedilo s jeho statky, mu bylo trnem v oku. V průběhu první křížové výpravy do Českého království Oldřich z Rožmberka dědice svatováclavské koruny kontaktoval listem, který se nám bohužel nedochoval, ale ze Zikmundovy odpovědi můžeme odvodit úmysly v té době teprve sedmnáctiletého pána z růže. Oldřich z Rožmberka římskému a uherskému králi, který se právě chystal vynutit korunovaci v Praze, nabídl, že se svými oddíly oblehne a dobude Tábor. Zikmund Lucemburský tuto nabídku uvítal, a dále Oldřicha zval, aby se k němu po úspěšném i neúspěšném obléhání připojil.³¹⁸

Proč se k tomuto kroku mladý kališnický pán odhodlal? Pravděpodobně využil situace, aby zlikvidoval mocného regionálního konkurenta. A stejný způsob přijímání oltářní svátosti ve snaze o dobytí Tábora nehrál roli. Rožmberkovi byl cizí táborský radikalismus. Přestože se vojenské výpady z Tábora zaměřovaly na ostrůvky katolických šlechticů, na majetky klášterů jihočeského prostoru, a rožmberské panství nechávaly na pokoji, tak Oldřichovi z Rožmberka soužití s Táborem rozhodně nebylo příjemné.³¹⁹ To že pragmatický Oldřich z Rožmberka neměl v lásce fanatiky, dokládá i skutečnost, že i v období sympatií ke kalichu, věznil v Krumlově několik adamtů, které nechal posléze upálit.³²⁰

Tažení proti Táboru se účastnil i Zikmundův zeť, a budoucí český král, rakouský vévoda Albrecht Habsburský. Tohoto bigotního katolíka pravděpodobně překvapilo, když ve společném vojenském ležení nechal Oldřich z Rožmberka zřídit stany, kde kněží podávali svátost Páně pod obojí způsobu. Oldřich z Růže ale velice rychle otočil. Při setkání se Zikmundem Lucemburským na hradě Žebráku se před lucenským biskupem Fernandem odřekl přijímání pod obojí. Podle kronikáře Vavřince z Březové prý ze strachu před králem Zikmundem. A hned jak se z Žebráku vrátil do vojenského ležení, zakázal přijímání z kalicha.³²¹ Není příliš pravděpodobné, že by se Oldřich z Rožmberka vzdal kalicha ze strachu. Vždyť jsme si dokázali, že v době první křížové výpravy Zikmund u českých pánů husitskou víru toleroval. Spíše můžeme tušit větší

---

³¹⁸ AČ I., s. 12.

³¹⁹ Robert NOVOTNÝ, *Sloup království v počátcích revoluce - Oldřich z Rožmberka 1417-1420*, in: edd. Robert NOVOTNÝ - Petr ŠÁMAL, *Zrození mýtu – dva životy husitské epochy*, Praha 2011, s. 63.

³²⁰ Robert ŠIMŮNEK, *Táboři versus Rožmberkové – Konfesní tolerance z nutnosti*, in: edd. Robert NOVOTNÝ - Petr ŠÁMAL, *Zrození mýtu – dva životy husitské epochy*, Praha 2011, s. 92.

³²¹ VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, s. 76.

snahu mladého Oldřicha z Rožmberka zalíbit se svému panovníkovi. Vždyť v té době nemohl tušit, jak se situace ohledně Lucemburkovy vlády v Českém království vyvine. Co Oldřicha z Rožmberka také jistě lákalo, byly zástavní zisky majetků husity poničeného kláštera Zlatá Koruna.³²² I Robert Šimůnek ve svém článku přinesl spoustu důkazů o tom, že Oldřich z Rožmberka byl politickým pragmatikem, který byl v otázkách víry velice vlažný. Oldřich z Rožmberka byl podle Roberta Šimůnka ve věcech víry poměrně tolerantním člověkem, přičemž jeho tolerance vyplývala z jeho nezájmu o hlubší otázky víry. Jeho příklon ke katolicismu a králi Zikmundovi byl pak jen dalším z pragmatických kroků Oldřicha z Rožmberka.³²³

Ostatně i my jsme už narazili na téma vztahu Oldřicha z Rožmberka a Tábora. Často volil místo konfrontace příměří a na výzvy Zikmunda Lucemburského také reagoval pouze, když se mu to hodilo. Náboženský pragmatismus pak volili i významní klienti rožmberského pána. Stejně tak jako jsme si ukázali, že Hanuše z Kolovrat do husitského tábora následovali jeho významní služebníci, u Oldřicha z Rožmberka můžeme dokázat to samé. I když samozřejmě naopak, rožmberští se kalicha odřekli.

Ani vztahy mezi Oldřichem z Rožmberka a jeho někdejším poručíkem Čeněkem z Vartenberka nebyly zpretrhány. Čeněk z Vartenberka zůstal věrný kalichu, a přesto ho v té době bezdětný Rožmberk jmenoval svým jediným dědicem. Zde vidíme, že náboženská konverze na sociálních vazbách nic nezměnila.³²⁴

Zajímavé by jistě bylo na tomto místě věnovat prostor právě osobě Čenka z Vartenberka. Ale rozporuplné hodnocení jeho osoby, jak z per kronikářů, tak historiků, nám z prostorových důvodů nedovolí věnovat se zde tématu jednoho z nejvýznamnějších reformních politiků. Téma by vydalo na samostatnou práci.³²⁵ Ostatně je otázkou, zda osudy Čenka z Vartenberka do této podkapitoly patří. Zda se v případě Čenka z Vartenberka jednalo o náboženskou konverzi, nebo se pouze poddal z nutnosti králi Zikmundovi.³²⁶

Další náboženská konverze, která vždy budila zájem historiků a její okolnosti se asi nikdy nepodaří přesvědčivě vyložit, je přestup ke kalichu Bohuslava ze Švamberka. Na událost, kdy spolubojovník Hanuše z Kolovrat, významný západočeský pán

---

³²² NOVOTNÝ 2011, s. 66.

³²³ ŠIMŮNEK 2011, s. 90nn.

³²⁴ NOVOTNÝ 2011, s. 67.

³²⁵ O Čeněkovi z Vartenberka: Ivana RAKOVÁ, *Čeněk z Vartenberka – Příspěvek úlohy panstva v husitské revoluci*, in: Sborník historický 28, Praha 1981, s. 57-99.; Martin MUSÍLEK, *Čeněk z Vartenberka a jeho hodnocení v české historii*, in: *Historie – Paměť národa*, Praha 2008, s. 50-63.

³²⁶ VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, s. 273.

přestoupil ke kalichu, jsme už narazili. Po boku Hanuše z Kolovrat zpočátku bojoval proti Janu Žižkovi, a o pět let později spolu s Janem Hvězdou z Vícemilic plnil kolovratské državy v okolí Žebráku. Zajímavý zvrát navázaný přímo na osudy Hanuše z Kolovrat. Robert Novotný se v případě konverze Bohuslava ze Švamberka domnívá, že se jednalo o zcela upřímný přestup do husitského věroučného tábora. Argumentuje i tím, že si získal důvěru Jana Žižky, a postavil se do čela jednoho z tábořských vojsk (je také fakt, že jsme výše citovali názor P. Čorneje, který se domnívá, že si Švamberk plnou Žižkovu důvěru nezískal). Robert Novotný pan dodává, že kromě upřímné náboženské konverze můžeme najít další dva motivy, které jsou pragmatického rázu. To, že mohl Bohuslav ze Švamberka stanout v čele vojska, uspokojilo jeho šlechtické ambice. Dále si díky přestupu k husitům zachoval své statky, a osobní državy poté dokonce rozšířil. Majetkové spory vedl dokonce se svým bratrem Hynkem Krušinou ze Švamberka, který zůstal katolíkem na straně Zikmunda Lucemburského.³²⁷

Robert Novotný ve svém článku o konverzi české šlechty přináší ještě jeden příběh. Jedná se o konverzi Menharta z Hradce, který se vzdal kalicha roku 1448. Jméno Menharta z Hradce už několikrát zaznělo. Pokud by se práce mapující život Hanuše z Kolovrat zaměřila na polipanské období, naráželi bychom na osobu jindřichohradeckého pána mnohem častěji. Byl jedním z nejbližších spojenců Hanuše z Kolovrat. Menhart z Hradce byl umírněný kališník, na jehož působení v husitské revoluci můžeme jasně vidět, že věroučné rozdíly nemohly smazat jiné, v textu práce neustále zmiňované, vazby. Přestože byl Menhart z Hradce umírněným příznivcem náboženské reformy, politicky měl blíže ke katolickým pánům. Katoličtí páni, se kterými nejčastěji blízce spolupracoval, byli Oldřich z Rožmberka a Jan Švihovský z Rýzmburka. Oba dva navíc byli s jindřichohradeckým pánem příbuzní a jejich statky spolu sousedily. Menhart z Hradce byť kališník pak sváděl boje s tábority, a to i s vojskem, kterému velel Bohuslav ze Švamberka.³²⁸ Pro Menharta z Hradce tak stejný způsob přijímání svátosti nebyl důvodem spojit se s radikálními husity, také to pro něj nebyl důvod zpretrhat sociální vazby na úrovni urozenosti, rodiny a teritoria.

Kališnictví Menharta z Hradce nebylo překážkou ani pro církevní hodnostáře koncilu v Basileji. Když na jaře roku 1435 probíhalo jednání v Brně, kde se jednalo o podmínkách konečného přijetí Zikmunda Lucemburského na český trůn, legáti basilejského koncilu odměnili čtyři české pány za porážku radikálního husitství,

---

³²⁷ NOVOTNÝ 2019, s. 308n.

³²⁸ Tamtéž, s. 309n.

zároveň je chtěli motivovat k dalšímu potírání zbylých radikálních sil, včetně táboritů. Odměnu šest set dukátů z koncilní pokladny obdrželi Oldřich z Rožmberka a Menhart z Hradce. Sedm set dukátů si pak rovným dílem rozdělili Hynce Ptáček z Pirkštejna a Aleš Holický ze Šternberka.³²⁹ Až na Oldřicha z Rožmberka byli všichni zbylí páni umírněnými kališníky. I v jednání s legáty koncilu pak převážila jiná hlediska než věroučná. Menhart z Hradce se kalicha zřekl až roku 1448, tedy v době, kdy jeho i Hanušova role v politickém čele Českého království končila.³³⁰ O tom však blíže pojedná další kapitola. Co se týká náboženské konverze směřující od katolicismu ke kalichu Aleš Holického ze Šternberka, tak jsem se její okolnosti pokusil osvětlit ve své bakalářské práci.³³¹

Co nám tato podkapitola, která vycházela především ze studií Roberta Novotného, ukázala? Rozhodně jsme si ukázali, že věroučná příslušnost v husitských Čechách opravdu nebylo vším. Věřoučná příslušnost byla pro šlechtice husitských Čech pouze jednou z částí identity, která nemusela nutně zasahovat do jiných vazeb. Také jsme si ukázali, že okolnosti náboženských konverzí jednotlivých šlechticů vždy vycházely ze specifických kontextů, a každý příklad je tedy nutné prozkoumat jako jedinečný. V době dokončování této diplomové práce pak badatelská obec čeká na vydání knihy Roberta Novotného s názvem *Šlechta v období dvojvěří*, kterou nakladatelství Lidové noviny avizovalo už ve svém edičním plánu v roce 2019.

---

³²⁹ *Monumenta conciliorum generalium seculi decimi quinti I.*, Vídeň 1857, s. 615

³³⁰ NOVOTNÝ 2019, s. 310.

³³¹ Michal SÝKORA, *Aleš Holický ze Šternberka a česká šlechta v první polovině 15. století*, Praha 2016, nepublikovaná bakalářská práce.

9. Od lipanské bitvy po dobytí Prahy Jiřím z Poděbrad

Už v metodologickém úvodu práce jsem avizoval, že se práce soustředí na osudy Hanuše z Kolovrat ve válečných letech 1420 – 1434. V této kapitole se budeme věnovat situaci těsně před a po lipanské bitvě, také se pokusíme rekonstruovat znovu obnovený kontakt mezi Hanušem z Kolovrat a Zikmundem Lucemburským. Už v této chvíli mohu prozradit, že Hanuš z Kolovrat byl až do roku 1448 jedním z nejvýznamnějších politiků v celém království. Po smrti Zikmunda Lucemburského vznikly nové politické frakce, které se formovaly na jiných základech, než tomu bylo během husitských válek, stejně tak okolnosti ovlivňující jednání jednotlivých pánů byly nové. Podrobné líčení osudů Hanuše z Kolovrat mezi léty 1437-1448 by rozsah práce minimálně zdvojnásobil a zároveň by nás odvedl od záměru celé práce, tedy prozkoumat jednání panského stavu v revolučních letech. Zároveň by byla škod alespoň schematicky nenastínit zbytek života krašovského pána. I v líčení období pozdních třicátých a čtyřicátých let nám do mozaiky Kolovratova portrétu přibudou zajímavé střípky.

9.1. Koalice před bitvou u Lipan, zásah proti radikálům po lipanské bitvě

Protože kariéra Hanuše z Kolovrat ve dvacátých letech byla především kariérou válečníka, narazili jsme na mnoho příkladů toho, jak hrůzy války zasahovaly do života všech obyvatel království. Venkovské obyvatelstvo žilo pod neustálou hrozbou drancování majetku, své by o tom mohly vypovědět oběti kolovratských loupeživých výpadů v okolí Karlštejna po přestupu Kolovratů do husitského tábora. Lépe se nevedlo ani lidem žijícím ve městě. Připomenout můžeme několikeré drancování města Příbram, nebo obléhání Plzně a účelovou devastaci hospodářského zázemí západních Čech v roce 1431. Kvůli nedostatku potravy propukaly u obyvatel království stále častěji nemoci z podvýživy v pramenech souhrnně označované jako hladomor. Co se týče nemocí, tak za častější výskyt epidemií stál i neustálý pohyb vojsk, která bez přestání křižovala krajinu a rozšiřovala ohniska jednotlivých epidemií.

K těmto projevům krize se v letech 1431 – 1434 přidaly velice nepříznivé přírodní podmínky. Kruté zimy střídala dlouhá období sucha. Když zapršelo, jednalo se o několikadenní prudké přivalové deště, které zapříčinily povodně, které poničily zbytek už tak nedostatečné úrody. Ceny obilí dramaticky stouply a od podzimu roku 1433 do jara 1434 řádil hladomor, kterému podlehl mnoho lidí. Právě neutěšená hospodářsko-

politická situace byla jedním z hlavních důvodů, který znovu přivedl kališníky a katolíky k jednomu jednacímu stolu.³³²

Jednání proběhla koncem listopadu roku 1433 na zemském sněmu v Praze, kterého se zúčastnili páni, nižší šlechta, zástupci husitských obcí i zástupci měst a do historie vstoupila jako svatomartinský sněm. Sněm se věnoval dosažení smlouvy s basilejským koncilem, zároveň se rokující opět pokusili vyřešit politicko – hospodářskou situaci království, která byla, jak jsme se dočetli na předchozích řádcích, neudržitelná.³³³ Zápis svatomartinského sněmu obsahuje tradiční proklamace o povinnosti všech *obecné dobré téhož králowstwie Českého a markrabstwie Moravského uvěsti*. K tomu účelu byl zvolen zemský správce. Správcem království byl sněmem zvolen kompromisní kandidát Aleš Vřešťovský z Rýzmburka, kterému byla k ruce dvanáctičlenná rada, jejíž složení se nám bohužel nezachovalo.³³⁴ Sněmovního jednání se účastnili celkem tři členové kolovratského rodu. Nejvýše nalezneme podpis Hanuše z Kolovrat. Dále se jednání účastnil Beneš z Kolovrat, tedy mladší ze dvou synů Bedřicha libštejnského z Kolovrat. Spolu s nimi byl jednání účasten i Beneš z Kolovrat zvaný Svině, který pocházel z ročovské větve rozrodu pánů polcené orlice a po přestupu Hanuše z Kolovrat na stranu kalicha jsme zaznamenali jejich úzkou spolupráci.³³⁵

Těžko odhadnout, zda Hanuš z Kolovrat patřil do dvanáctičlenné rady vybrané svatomartinským sněmem. Z okruhu umírněných kališnických pánů můžeme vytušit jména Menharta z Hradce, Hynceho Ptáčka z Pirkštejna a Alše Holického ze Šternberka.³³⁶ Můžeme k nim přiřadit i krašovského pána? Hanuš byl stále politik s obrovským ekonomickým zázemím, jehož slovo muselo mít stále velký vliv. Na druhé straně je k podivu, jak málo o Hanušovi z Kolovrat v časech svatomartinského sněmu, tvorby panské jednoty i samotné lipanské bitvy, slyšíme. Jeho aktivita v letech 1433 – 1434 je kromě účasti na svatomartinském sněmu prameny nedoložitelná. Jasná není ani jeho role v událostech lipanské bitvy, kterou svedla jednota umírněných šlechticů pod jednou i podobojí proti radikálům nerespektujícím nařízení zemské vlády, kteří stále doufali v prosazení kalicha závazného pro celé království.

---

³³² ČORNEJ 2010, s. 589-599.

³³³ Tamtéž, s. 600nn.

³³⁴ AČ III., s. 412nn.

³³⁵ Tamtéž, s. 415n.

³³⁶ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka – příčiny, průběh a historický význam jedné bitvy*, Praha 1992, s. 107.

Bohužel se nám nedochovala listina s přivěšenými pečetěmi, která stvrzovala vznik panské jednoty katolických a kališnických pánů, která byla namířena proti tábořským a sirotčím radikálům. Snad by nám listina s pečetí či bez ní lépe osvětlila roli Hanuše z Kolovrat ohledně bitvy u Lipan. Je totiž s podivem, že prameny o účasti Hanuše z Kolovrat jak v případě dobytí Prahy, tak v případě samotného lipanského střetnutí zarytě mlčí. Bartošek z Drahonic ve své kronice zanechal dlouhý seznam účastníků lipanského klání a bylo by s podivem, že by vynechal jméno Hanuše z Kolovrat, který v jeho očích, po přestupu do husitského tábora klesl, ale i tak se o něm často zmiňoval. Bartošek z Drahonic se bitvy přímo neúčastnil, ale informace z první ruky mu jistě podal jeho služebník Linhart, který se střetnutí účastnil ve skupině karlštejnského purkrabí. Vypadá to, jako by Hanuš z Kolovrat vyčkával, jak střetnutí panské jednoty s husitskými radikály dopadne, a až poté se přidal ke straně vítězů.³³⁷

Jaké politické uskupení si Hanuš z Kolovrat vybral, deklaroval jasně v březnu roku 1435. V lipanské bitvě sice panská jednota umírněných politiků porazila husitské svazy táboritů a sirotků, to ale neznamená, že v Českém království nezůstaly skupiny radikálních husitů. Velkou moc i armádu si uchoval například žatecko-lounský hejtman Jakoubek z Vřesovic, slušnou pozici měl i Jan Čapek ze Sán. Hrad Ostromeč, jehož zřícenina se nachází jižně od soutoku Vltavy se Sázavou, obsadil hejtman Filip z Padařova. Hrad Ostromeč ležel nedaleko Konopiště, kde sídlila Perchta ze Šternberka, jejíž vojáci hrad s pomocí rožmburských oddílů 17. března oblehli. Zájem na tom, aby se v okolí Posázaví nepohybovali zemští škůdci, měli i Hynce Ptáček z Pirkštejna a Aleš Holický ze Šternberka, kteří se k oblehatelům připojili. Dne 15. května pak do ležení u Ostromeče dorazil na pomoc Hanuš z Kolovrat se svými sto dvaceti pěti jezdci a třemi sty pěšimi. Týden poté, co pod Ostromeč dorazil Hanuš z Kolovrat, obléhání skončilo mírovou dohodou a Filipovi z Padařova byl umožněn volný průchod na Tábor.³³⁸

9.2. Hanuš z Kolovrat a Zikmund Lucemburský mezi léty 1435 - 1437

Souběžně s obléháním Ostromeče probíhala jednání o požadavcích českých pánů, rytířů i měšťanů královských měst, které byly posléze adresovány Zikmundovi Lucemburskému, pro kterého se konečně rýsovala možnost vjet slavnostně do Prahy jako uznaný český král. A jak zjistíme, Zikmund Lucemburský musel pro své uznání králem spolknout leckterou hořkou pilulku. Proklamace svatovalentinského sněmu,

---

³³⁷ BARTOŠEK Z DRAHONIC, s. 268.

³³⁸ Tamtéž, s. 274.

který se sešel v březnu roku 1435, mohou čtenáře v mnohém překvapit. Požadavky šlechty i měst musely prchlivého Lucemburka nesmírně rozčítit, ale jeho touha stanout na českém trůnu byla tak velká, že dokázal překonat svou pýchu, a se zástupci království jednal dále.

Dříve, než se zaměříme na konkrétní požadavky šlechty, se podíváme na způsob jednání svatovalentinského sněmu, který je pro právní dějiny Českého království přelomovým sněmem. Poprvé můžeme doložit, že účastníci jednání rokovali v oddělených stavovských kuriích. Jedná se o důkaz nárůstu významu nižší šlechty a měst během husitské revoluce.³³⁹ Nejde o to, že by panský stav vyklízel své pozice, ale nižší šlechta a královská města politicky posílila. Existuje i takové stanovisko českých historiků, že můžeme ihned po konci husitských válek České království označit za stavovský stát. Vždyť se zemský sněm se zastoupením pánů, šlechty a královských měst stal institucí reprezentující zájmy země a nárokoval si právo volit českého krále.³⁴⁰

Nás budou v rámci našeho tématu samozřejmě nejvíce zajímat požadavky šlechty. Po přečtení jednotlivých bodů nám musí být jasné, že na sněmu převládla stanoviska husitské šlechty. Mezi jednotlivými body totiž najdeme požadavky z oblasti uznání náboženské reformy. A to i tak ostrý požadavek, aby Zikmund užíval pouze husitských kaplanů, a aby v jeho radě nezasedal žádný politik, který by nebyl kališníkem. Šlechtici rokující na svatovalentinském sněmu dále požadovali, aby císař potvrdil zvoleného arcibiskupa a biskupy, pod které bude náležet veškeré kněžstvo v království. A všem bylo jasné, že se bude jednat o biskupa podávajícího svátost oltářní pod obojí způsobou.³⁴¹

Co se týče volby arcibiskupa světskými osobami z řad pánů, rytířů a měšťanů, tak Zikmund vydal majestát, kterým tuto nevídanou praxi schválil.³⁴² K volbě arcibiskupa a dvou světicích biskupů pak došlo 21. října roku 1435. Volbu Jana Rokycany provedl výbor, který se skládal z osmi světských a osmi církevních osob. Z řad panstva se volby účastnili Menhart z Hradce a Hynce Ptáček z Pirkštejna.³⁴³ Návrh volební kapitulace obsahující řadu podmínek náboženského charakteru a volba Jana Rokycany jasně ukazuje, že pro část panského stavu byly náboženské otázky

---

³³⁹ ČORNEJ 2010, s. 623.

³⁴⁰ Jiří KEJŘ, *Počátky a upevnění stavovského zřízení v Čechách*, in: Právněhistorické studie, Praha 1997, s. 81nn.

³⁴¹ AČ III., s. 419.

³⁴² Tamtéž, s. 445n.

³⁴³ ČORNEJ 2010, s. 630.

klíčovým faktorem jejich jednání po čas husitských válek. Text diplomové práce se zaměřil na život Hanuše z Kolovrat a při jeho zkoumání jsme narazili na jiné fenomény než náboženskou víru, které jeho konání ovlivňovaly. To ale neznamená, že bych se snažil popřít náboženské hledisko husitských válek, jak už ukázala kapitola, která se věnovala šlechticům podporujícím náboženskou reformu ještě před vypuknutím revoluce.

Další požadavky české šlechty pak byly více tradiční. Šlechtici požadovali potvrzení všech starobylých práv, chtěli od císaře slib, že žádný úřad ani korunní majetek nedostane žádný cizozemec. Zikmund se měl také zavázat, že nebude využívat své právo odúmrti. V této chvíli bych se rád odkázal na kapitolu o inauguračním diplomu Jana Lucemburského nebo požadavky šlechty mířené k osobě Václava IV. Pro šlechtu zůstávaly důležité stále stejné záležitosti zaměřené na svobodné nakládání s majetkem a na prestiž spojenou s držbou úřadů.³⁴⁴

První osobní schůzka se Zikmundem Lucemburským po bitvě u Lipan proběhla v létě roku 1435 v Brně. V delegaci nechyběl ani Hanuš z Kolovrat.³⁴⁵ Kdysi jeden z nejméně straníků Zikmunda Lucemburského v první polovině dvacátých let dorazil na setkání jako konvertita, který ve vojsku Prokopa Holého neváhal plenit Uherské království nebo narušovat průběh čtvrté křížové výpravy. Hanuš z Kolovrat jistě uvítal první z bodů volební kapitulace, který říkal aby: „*což sú koliw w té swaté při proti Jeho Milosti zawinili, aby jim i těm všem, ktož sú s nimi w té při, ráčil milostivě odpustiti, a ničím zlým ani jich budúcím na věky nezpomínati.*“³⁴⁶

Ostatně osmašedesátiletý císař, který musel paralelně řešit nebezpečí tureckého vpádu, neměl mnoho prostoru pro osobní mstu. Jednání vedl co nejvíce pragmaticky, dopustil se mnoha ústupků, o nichž věděl, že s nimi nikdy nemohou souhlasit zástupci basilejského koncilu, ale jeho dvojaká hra měla jediný cíl. Tím cílem bylo konečně stanout v čele Českého království.³⁴⁷ Po brněnském sjezdu jednání pokračovala ve Stoličném Bělehradě a vláda v království byla Zikmundovi s konečnou platností přiřknuta v Jihlavě, kde byla slavně vyhlášena kompaktáta, zaručující svobodu přijímání oltářní svátosti pro obyvatele Českého království.³⁴⁸

---

³⁴⁴ AČ III, s. 419n.

³⁴⁵ BARTOŠEK Z DRAHONIC, s. 274.

³⁴⁶ AČ III, s. 419.

³⁴⁷ ČORNEJ 2010, s. 623 – 639.

³⁴⁸ AČ III., s. 442n.

Zikmund Lucemburský byl tedy uznán českým králem, korunovace ve svatovítském chrámu se nekonala, a bylo tak uznáno jeho pomazání z roku 1420. Slova úvahy o tom, že by se Zikmund Lucemburský mstil Hanušovi z Kolovrat za jeho přeběhlictví k husitům, byla přehnaná. Zikmund Lucemburský naopak potřeboval situaci v zemi uklidnit. A jak nejlépe upokojit pány a rytíře, než četnými zápisy zboží?³⁴⁹ Jeho nové zápisy často přiznávaly držbu zboží osobám, které se proti pořádku v Českém království v očích císaře provinily více než Hanuš z Kolovrat. Jmenovat můžeme například hejtmana Jakoubka z Vřesovic, kterému král Zikmund 24. listopadu 1436 zapsal statky církevních institucí, které právě držel ve své moci. Navíc se jednalo o církevní statky, které už Zikmund Lucemburský zapsal jiným osobám ve 20. letech.³⁵⁰

Příklad s Jakoubkem z Vřesovic jsem uvedl pouze na okraj pro ilustraci toho, jakou reálnou moc měl Zikmund Lucemburský ohledně revize majetkových poměrů v království. Nás samozřejmě zajímá, jaká byla situace ohledně Hanuše z Kolovrat. Jeho odměna se nemohla rovnat tomu, co obdrželi ti, kteří se nejvíce angažovali u zrodu panské jednoty a samotné lipanské bitvy. Hanuš také neobdržel žádný zemský úřad.³⁵¹ Přesto nepřišel zkrátka. Nejprve Zikmund Lucemburský potvrdil Hanušovi a jeho synovci Jindřichovi z Kolovrat zápis a zástavu 4000 zlatých na hradech Žebrák a Točnick, které obdrželi od Erkingera ze Seinsheimu.³⁵²

Dne 4. října roku 1437 učinil český král Hanušovi a Jindřichovi z Kolovrat nový zápis vsí náležícím církevním institucím. Co určitě stojí za pozornost je vztah Hanuše z Kolovrat se synovcem Jindřichem. Ve dvacátých letech postupovali bratři z Kolovrat v jednotě a společně i nabývali statky. Po smrti Bedřicha z Kolovrat zaujal jeho místo syn Jindřich. Zástava v celkové hodnotě 430 kop grošů byla na vsi Slapy, Buše, Přestavky, Nový Dvůr, Krámy, Malé Lečice, Záhoří a Ždán z majetku cisterciáckého kláštera na Zbraslavi, městečko Štěchovice pak Kolovratové získali na úkor strahovských premonstrátů.³⁵³ Dále jim bylo připsáno 1200 kop na Dobříš, kterou získali ve dvacátých letech. Dalších 7200 rýnských zlatých zapsal Zikmund Lucemburský Hanušovi a Jindřichovi z Kolovrat k dosavadním zápisům na Točnick, Žebrák a Dobříš. Další zápis v hodnotě 1000 kop grošů obdrželi opět společně strýc se

---

³⁴⁹ Zikmundovi zápisy od uznání českým králem: ZR, s. 183-220; revize: BÁRTA 2016, s. 188-242.

³⁵⁰ ZR, s. 193, BÁRTA 2016, s. 210.

³⁵¹ ŠMAHEL 1996 III., s. 314, BARTOŠEK Z DRAHONIC, s. 278.

³⁵² ZR, s. 204.

³⁵³ ZR, s. 205.

synovcem na berounské vsi Zdice, Černín, Trubín a Bavoryni.³⁵⁴ Podezřelý je pak zápis na Houstouň z majetků probošství Pražského hradu. Listina je totiž datovaná 28. září 1438 a sepsána měla být v Bratislavě, tedy až po smrti krále. Revizní majetková komise zemského správce Jiřího z Poděbrad se domnívala, že se jedná o padělek.³⁵⁵ Stanislav Bárta se domnívá, že se jednalo o chybné čtení data listiny revizní komisí. Listina jako taková se totiž nedochovala. Bárta pak dochází k pravděpodobnému datu vydání listiny 25. 9. 1435.³⁵⁶

Asi nejzajímavější otázky z kategorie majetkových přesunů míří k zápisu celkem 28 vsí církevních institucí z 18. listopadu roku 1420. Jedná se o zápis vesnic bezprostředně navazujících na krašovsko-libštejnské panství, o kterém byla řeč už několikrát. Celkem šlo o 21 vsí Plaského kláštera, 4 vsi ochránců Božího hrobu sídlících na Zderaze, 2 vsi svatovítské kapituly a 1 ves probošta z Brozan. Víme, že Zikmund Lucemburský tento zápis zrušil dokonce nadvakrát. Jednou na nátlak říšského sněmu, a dále v roce 1430 poté co Hanuš a Bedřich z Kolovrat přestoupili do husitského tábora. Neexistuje dokument, kterým by Zikmund Lucemburský zápis v celkové výši 2035 kop grošů nově potvrdil.³⁵⁷ Kolovratové však vsi podrželi jak po zrušení zápisů v roce 1430, ale i mnohem déle. Jak už bylo v textu naznačeno tak v letech 1453 a 1454 zasedla na popud zemského správce Jiřího z Poděbrad revizní majetková komise, která měla za úkol prozkoumat zejména zápisy církevního zboží Zikmunda Lucemburského.³⁵⁸ V té době si nárok na zápis dělal Jindřich z Kolovrat, který roku 1454 listinu Zikmunda Lucemburského předložil. Značí to, že Hanuš a Jindřich z Kolovrat nikdy nerespektovali zrušení zápisů z roku 1430. Kolovratové však zápisy podrželi ještě o mnoho déle. Zápisy vsí zdědil mladší syn Bedřicha z Kolovrat Beneš, po kterém je zdědil jeho vnuk Jaroslav z Kolovrat. Od něj je pak koupil Albrecht z Kolovrat hofmistr krále Vladislava Jagellonského, kterému koupil potvrdil i plaský opat.³⁵⁹

K rekonstrukci Českého království po konci husitských válek patřilo i obnovení zasedání zemského soudu. Už v roce 1435 vzešel ze svatovalentinského sněmu požadavek, aby na zemském soudě zasedali kromě pánů i rytíři a zemané, tedy nižší

---

³⁵⁴ ZR, s. 207.

³⁵⁵ AČ II., s. 451.

³⁵⁶ BÁRTA 2016, s. 242.

³⁵⁷ AČ II., s. 450.; ZR, s. 135.

³⁵⁸ AČ I. s. 494.

³⁵⁹ AČ VI., s. 567.

šlechta. Opět se jedná o důkaz vzestupu nižší šlechty, která tímto krokem chtěla potvrdit své dobyté pozice.³⁶⁰ Zikmund Lucemburský požadavkům vyhověl a rozhodl, že u zemského soudu budou zasedat nejenom páni, ale i nižší šlechta. Rozhodl, že komoří a sudí budou z panského rodu a zemský písař z rodů nižší šlechty. Celkem pak mělo u zemského soudu zasedat dvanáct pánů a osm zástupců nižší šlechty.³⁶¹ Vzpomeňme na studie Roberta Novotného o vlivu zemského soudu na kolektivní sebeuvědomění panského stavu. Dále bych rád připomenul panské stížnosti směřující na krále Václava IV. ohledně zasedání rytířů a zemanů u zemského soudu a jejich jmenování do role popravců. Panský stav tak v lednu roku 1437 obdržel porážku, když si nedokázal udržet výlučnou pozici při instituci řešící šlechtické spory.

První zasedání obnoveného zemského soudu proběhlo 28. ledna roku 1437. Nejvyšším sudí se stal Mikuláš z Házmburka, post nejvyššího komoří zastával Aleš Holický ze Šternberka. Písařem byl jmenován bývalý zemský správce Aleš Vřešťovský z Rýzmburka. Z řad panstva nás nepřekvapí účast nejvyššího pražského purkrabí Menharta z Hradce a držitele jihočeského dominia Oldřicha z Rožmberka, nebo vlastníka hradu v Ratajích nad Sázavou, Hynceho Ptáčka z Pirkštejna.³⁶² Hanuš z Kolovrat mezi dvaceti zasedajícími osobami chyběl, přesto hned druhý den před celým plénem promlouval. Nejednalo se o příjemný okamžik, protože Hanuš z Kolovrat se musel hájit proti žalobě Petra ze Zvířetic. Před zemským soudem musel učinit tuto přísahu: „*Na tom přísahám, jímž mě Petr viní v této žalobě, tiem sem jemu ničímž nevinen, tak mi buoh pomahaj i všichni světí. Pakli by kto takový byl, že chtěl přísahu učiniti, jsa křiv, a úředníky by to shledáno bylo, že by křivě ku přísaze šel, že úředníky takový má od přísahy zdvižen býti a dán v vazbu k purkrabí Pražskému, a má býti postaven před pány na súdě a tu panský nález strpěti.*“³⁶³ Z textu bohužel není zřejmé, za jaký přestupek byl Hanuš z Kolovrat před soud pohnán. Na zasedání zemského soudu, které probíhalo 28. února už byl Hanuš z Kolovrat jedním ze zasedajících, když vynesl rozsudek ve při mezi Alšem Holickým ze Šternberka a Jiřím z Vízmburka ohledně zboží náležící ke Frimburku.³⁶⁴

Jakoby se Hanuš z Kolovrat po konci husitských válek pouze postupně dostával k politickému vlivu, po kterém dozajista toužil. Například v červnu roku 1437 dokázal

---

³⁶⁰ AČ III., s. 419.

³⁶¹ AČ III., s. s. 452.

³⁶² BARTOŠEK Z DRAHONIC, s. 278.

³⁶³ Ed. Josef EMLER, *Reliquiae tabularum terrae II.*, Praha 1872, s. 150n.

³⁶⁴ Tamtéž, s. 155.

využít svých kontaktů mezi jak panstvem, tak husitskými radikály a jako zprostředkovatel sjednal příměří mezi Oldřichem z Rožmberka, Bedřichem ze Strážnice a Tábořem.³⁶⁵ Co se týče majetkové základny, tak patřil k nejmovitějším velmožům v Českém království. V roce 1437 spolu se synovcem Jindřichem držel celkem 6 hradních pevností, což byl v zemi druhý nejvyšší počet hned po Oldřichovi z Rožmberka.³⁶⁶ O jeho aktivitě v politických jednáních mezi léty 1435-1437 ale příliš zpráv nemáme. Těžko odhadovat, zda to bylo tím, že byl Hanuš z Kolovrat založením spíše válečník, jehož psychické ustrojení nebylo vhodné pro velké diplomatické úkoly, nebo tím, že si svým jednáním mezi léty 1430-1433 zneprátelel císaře Zikmunda i významné české pány, můžeme jen odhadovat. Osobně se domnívám, že lze uvažovat o kombinaci obou dvou hypotéz. Když ale Zikmund Lucemburský v listopadu roku 1437 naposledy opustil Prahu (smrt si ho našla ve Znojmě 9. prosince), tak Hanuše z Kolovrat ustanovil jako jednoho ze šesti hejtmanů, kteří se měli v jeho nepřítomnosti stát prozatímními vladaři.³⁶⁷

9.3. Korunovace Albrechta Habsburského a politické působení Hanuše z Kolovrat do roku 1448

Po smrti Zikmunda Lucemburského měl na český královský trůn usednout císařův zeť, manžel Alžběty Lucemburské, Albrecht Habsburský. Česká šlechta si pro rakouského vévodu připravila soupis požadavků, které musel slíbit plnit, aby byl českými pány uznán za právoplatného krále. Nepřekvapí nás, že první bod volební kapitulace směřoval k uznání jihlavských kompaktát. Nečekané není ani to, že v dalších odstavcích šlechta žádala uznání svých starobylých práv a uznání všech zápisů zboží, které pánům stvrdil Zikmund Lucemburský. Zajímavý je pak bod, který se týkal vdovy po zvěčnělém císaři Barbory Celjské. Albrecht Habsburský ji nechal po smrti Lucemburka zatknout, také jí zabavil majetek. Česká šlechta pak po Albrechtovi Habsburském požadovala, aby císařskou vdovu propustil.³⁶⁸ Za bodem týkajícím se propuštění Barbory Celjské můžeme tušit pány Hynceho Ptáčka z Pirkštejna a Alše Holického ze Šternberka, se kterými císařovna navázala velmi vřelý vztah.³⁶⁹

---

³⁶⁵ AČ III., s. 516n.

³⁶⁶ ČORNEJ 2010, s. 659.

³⁶⁷ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy VI.*, Praha 1906, s. 38.

³⁶⁸ AČ III., s. 459.

³⁶⁹ Korespondence, díky které se rozvinuly hypotézy o spiknutí dohodnutém Barborou Celjskou, Alšem Holickým ze Šternberka a výše jmenovanými pány: AČ II., s. 4.

Albrecht Habsburský ale nebyl jediným kandidátem na uvolněný královský trůn. Radikální husité, zejména kněz Bedřich ze Strážnice, oprášili starší myšlenku uvedení polského panovníka do čela Českého království. Po smrti Zikmunda se tedy vytvořila celkem tři zájmová uskupení. Nejradikálnější byla strana táborská, jejíž hlavní mluvčí Bedřich ze Strážnice, jinak zástavní držitel Kolína, otevřeně jednal o polské volbě. Dále zde bylo uskupení umírněných kališníků, kde měli hlavní slovo Hynce Ptáček z Pirkštejna a Aleš Holický ze Šternberka. Stále více se v tomto bloku začne prosazovat mladý východočeský šlechtic Jiří z Poděbrad. Politické uskupení umírněných kališníků požadovalo záruky potvrzení kompaktát, také jim záleželo na osudu vězněné Barbory Celjské.³⁷⁰ Neodmítali prvoplánově osobu Albrechta Habsburského, ale k jeho uznání potřebovali jistotu plnění vévodových slibů.

Nejvlivnější postavení pak měl třetí blok, v literatuře nazývaný blokem konzervativním. V jeho čele nalezneme vysoce urozené pány, a to jak umírněné kališníky, tak katolíky. Jednalo se především o Menharta z Hradce, Oldřicha z Rožmberka, Hynka Krušinu z Lichtenburka, Hynka Krušinu ze Švamberka a Hanuše z Kolovrat. Načrtnuté schéma politických sil pak vydrželo až do roku 1452.³⁷¹

Od této chvíle až do roku 1448 spojil Hanuš z Kolovrat svůj život s politikou Prahy. A pokud jsme mezi lety 1433 – 1437 pozorovali Kolovratovu neaktivitu a váhavost, tak po smrti Zikmunda Lucemburského byl jednoznačně rozhodnutý dokázat Albrechtovi Habsburskému, že je pro něj klíčovým mužem. Albrecht Habsburský nedokázal přesvědčit skupinu umírněných kališníků, a ti se připojili k radikálům jednajících s Jagellonci. S nimi sympatizovali i vlivní pražští politici z okruhu Jana Velvara. Klidné přijetí Albrechta Habsburského v Praze zajistil nejvyšší pražský purkrabí Menhart z Hradce ve spolupráci s Hanušem z Kolovrat. Ti dali zatknout vlivné pražské politiky Jana Velvara, nebo pisáře Mikuláše Opselka. Václava Duršmída, Mikuláše Kněževeského, Václava Hedvika a Mikuláše Opselka pak Hanuš z Kolovrat uvěznil na svém hradě Žebráku.³⁷² Z vězení se dostali až v roce 1439 a to při dramatickém útěku, kdy zabili svého strážného.³⁷³

---

³⁷⁰ O Barboře Celjské: Daniela DVOŘÁKOVÁ, *Barbora Celjská*, Bratislava 2013.; Rudolf URBÁNEK, *Císařovna Barbora*, in: *Královná a kněžny české*, Praha 1996.

³⁷¹ Rudolf URBÁNEK, *Věk poděbradský I.*, Praha 1915, s. 259nn.; Petr ČORNEJ - Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI.* Praha a Litomyšl 2007, s. 36nn.

³⁷² Tamtéž, s. 41.

³⁷³ SLČ Vratislavský rukopis, s. 86

Albrechtova korunovace se konala ve svatovítské katedrále dne 1. července roku 1438. Albrecht Habsburský krácel v průvodu, v jehož čele pod baldachýnem šli čtyři čeští páni, kteří každý ze své strany nesli svatováclavskou korunu. Jmenovitě korunu nesli, a posléze jí Habsburkovi na skráně posadili, Oldřich z Rožmberka, Mikuláš Zajíc z Házmburka, Menhart z Hradce a Hanuš z Kolovrat.³⁷⁴ Tím je řečeno vše. Hanuš z Kolovrat se stal jednou z hlavních opor moci nového krále. Korunu na hlavu Albrechtovi Habsburskému posadili čtyři čeští páni společně s olomouckým biskupem. Nezvyklý průběh korunovace měl být jasnou proklamací vysoké šlechty, že právě z její vůle usedá nový panovník na uvolněný trůn. Tím, že si přisvojila právo korunovat nového krále, vyslala vyšší šlechta jasný signál toho, kdo je hegemonem politické moci v království. Zároveň korunovační rituál poukazuje na umenšenou moc panovníka a církve v porevolučních Čechách.³⁷⁵

Průběh korunovace také ilustruje nové politické rozštěpení Českého království. Podle korunovačního řádu Karla IV. měl ráno nového krále slavnostně obléknout, a celý průvod vést, nejvyšší komorník v osobě Alše Holického ze Šternberka. Ten na korunovaci chyběl stejně jako nejvyšší hofmistr Hynce Ptáček z Pirkštejna. Vůdci skupiny podporující polskou volbu měli v té době jiné úkoly. Je pravděpodobné, že páni korunující Albrechta Habsburského byli paritně vybráni z řad katolíků a kališníků. Byť Menhart z Hradce a Hanuš z Kolovrat byli snad těmi nejvíce umírněnými kališníky, kteří přicházeli v úvahu.³⁷⁶

Asi deset dnů po korunovaci vjely do země polské oddíly. Spojila se s nimi jak radikální strana Bedřicha ze Strážnice, tak skupina umírněných kališníků. Otevřeně vyhlásili nepřátelství šlechtickým spojencům Albrechta Habsburského, tedy i Hanušovi z Kolovrat. Dosazení jagellonského krále Kazimíra na český trůn však nemělo úspěch. Na začátku zimy roku 1438 polské oddíly odtáhly domů a celá iniciativa vyzněla do ztracena.³⁷⁷ Hanuš z Kolovrat pak s Hyncem Ptáčkem z Pirkštejna i bývalým spolubojovníkem z 20. let Alšem ze Šternberka uzavřel příměří.³⁷⁸

Dochovala se nám zpráva o tom, jak 23. února 1439 Hanuš z Kolovrat vyjel jako spoluhejtman města Prahy, spolu s Menhartem z Hradce, z pražských hradeb naproti

---

³⁷⁴ BARTOŠEK Z DRAHONIC, s. 280.

³⁷⁵ ČORNEJ-BARTLOVÁ 2007, s. 51n.

³⁷⁶ Robert NOVOTNÝ, *Proměna rituálu – Šlechta v období dvojvěří*, in: edd. František ŠMAHEL – Martin NODL, *Colloquia mediaevalia pragensia 12, Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století*, Praha 2009, s. 244.

³⁷⁷ ČORNEJ-BARTLOVÁ 2007, s. 52nn.

³⁷⁸ AČ III., s. 521.

Albrechtem jmenovanému správci království vévodovi Celjskému.³⁷⁹ Vše směřovalo k tomu, aby se Hanuš z Kolovrat stal jedním z nejbližších spojenců nového krále, a vzhledem k diskreditaci Hynceho Ptáčka z Pirkštejna, Alše ze Šternberka a mladého Jiřího z Poděbrad i jedním ze tří nejmocnějších mužů království.

Posléze se pustil do diplomatických aktivit, které měly uklidnit politickou situaci v království. V Mělníku se sešel s Hyncem Ptáčkem z Pirkštejna a dalšími, aby se domluvili na sněmu, na kterém se měly urovnat spory. V tom ale 5. listopadu roku 1439 dorazil do Prahy rožmberský posel se zprávou o náhlé smrti krále Albrechta Habsburského. Tím se skupina okolo Hynceho Ptáčka z Pirkštejna, Alše ze Šternberka a Jiřího z Poděbrad opět dostala do sedla. A nejlépe události následujících let ilustrují slova letopiscova: *„Po smrti pak krále Albrechta páni čeští s druhými váleli, a kdo s koho mohl býti, ten toho pod se manil, jemu bera a hubě, až právě do zprávy pana Jiřího Poděbradského, jakož o tom svým místem bude povědino. Tak pak Čechové bez krále byli 14 let až do let krále Ladislava, syna krále Albrechtova.“*³⁸⁰

Snaha obsadit český královský trůn byla bezvýchodná. Nevyšla snaha o dosazení bavorského vévody ani braniborského markraběte a jako jediný možný kandidát se ukázal syn Albrechta Habsburského a Alžběty Lucemburské Ladislav zvaný Pohrobek. Jeho poručník, římský král Fridrich III. Habsburský ho však rozhodně nehodlal českým pánům vydat, nadějně to nevypadalo ani s tím, že by se odhodlal přijmout nabízenou roli správce Českého království. Uvolněný trůn si tak na nového krále musel počkat. Otázkou je, do jaké míry to českým pánům vadilo. O pořádek v království se zatím staraly krajské landfrýdy.³⁸¹ Hanuš Kolovrat kromě pozice pražského hejtmana získal i spoluhejtmanství v plzeňském landfrýdu.³⁸²

Roku 1440 Hanuš z Kolovrat tvrdě potrestal snahu Koldy ze Žampachu a Beneše Mokrovouského z Hustířan dobýt Prahu. S'tato bylo několik měšťanů, kteří údajně o plánu věděli, nebo dokonce napomáhali. Podle starého letopisce však Hanuš z Kolovrat s'tal pražské měšťany, kteří žádnou vinu nenesli. Spíše si s nimi vyřizoval osobní spory. Například Matěj Smolař měl být s'tat, protože měl v držení město Příbram, o které měl Hanuš z Kolovrat eminentní zájem. Jednání Hanuše z Kolovrat letopisec komentoval těmito slovy: *„ A to všecko nic jiného nečinilo než ta Luciperova*

---

³⁷⁹ SLČ Vratislavský rukopis, s. 85.

³⁸⁰ Tamtéž, s. 86n.

³⁸¹ ČORNEJ-BARTLOVÁ 2007, s. 88nn.

³⁸² SLČ Vratislavský rukopis, s. 103.

pýcha a závist, neb vždy jedni nad druhé chtěli se pnúti, a vlásti chtějíce v Praze na úřadech býti, aby zbohatěli.“³⁸³

To že Hanuš z Kolovrat v pozici hejtmana Prahy nezpohodlněl, ale stále dokázal být i nelítostným válečníkem, nám dokazuje událost z 9. dubna roku 1441, kdy s Hynkem Krušinou ze Švamberka dobyl hrad Skály. Všechny členy posádky hned po obsazení hradu oběsili.³⁸⁴ V tom samém roce se pak Hanuš z Kolovrat zapletl do sporu mezi Alšem Holickým ze Šternberka a Barborou Celjskou na jedné straně a svým synovcem Jindřichem z Kolovrat na straně druhé. Jindřich z Kolovrat si za svého prostředníka k vyřešení sporu vybral strýce Hanuše z Kolovrat, Aleš ze Šternberka s královskou vdovou zvolil Hynceho Ptáčka z Pirkštejna.³⁸⁵

Vybrané události z života Hanuše z Kolovrat nám ilustrují relativní nestabilitu v Českém království v době interregna, zároveň nám dávají tušit, že proti sobě stále stála dvě hlavní politická uskupení. Na jedné straně stáli spojenci Oldřich z Rožmberka, Menhart z Hradce a Hanuš z Kolovrat. Na straně druhé pak operovaly spojené východočeské landfrýdy Hynceho Ptáčka z Pirkštejna a Jiřího z Poděbrad ve spojení Alše Holického ze Šternberka. Po smrti Hynceho Ptáčka z Pirkštejna se pak do čela uskupení nezpochybnitelně dostal Jiří z Poděbrad.³⁸⁶ Hanuš z Kolovrat ale nebyl vždy spolehlivým spojencem. V listopadu 1442 společným listem s Alšem ze Šternberka ostře napomínal Oldřicha z Rožmberka z liknavosti, se kterou přistupuje k řešení státních záležitostí.³⁸⁷

Podle bádání Rudolfa Urbánka a Václava Vladivoje Tomka dokonce Hanuš z Kolovrat v roce 1446 připojil svůj podpis pod listinu takzvané poděbradské jednoty v záležitosti sporu o přiznání příslušnosti k papežovi Evženovi IV., který se potýkal se zvoleným vzdoropapežem Felixem V. Zároveň tato událost poukazuje na dvojakost jednání pána z Kolovrat, protože v té samé záležitosti svůj podpis připojil i pod prohlášení Oldřicha z Rožmberka.³⁸⁸

Už několikrát jsme narazili na soudržnost nejbližších příbuzných uvnitř Kolovratského rodu. Na jejich politickou spolupráci, společné nabývání statků. Zajímavým dokladem vztahu mezi Hanušem z Kolovrat a jeho synovcem Jindřichem

---

³⁸³ Tamtéž, s. 90.

³⁸⁴ Tamtéž, s. 92.

³⁸⁵ Edd. František ŠIMEK, Miloslav KAŇÁK, *Staré letopisy české z rukopisu křižovnického*, Praha 1959, s. 169.

³⁸⁶ ČORNEJ-BARTLOVÁ 2007, s 90n.

³⁸⁷ AČ II., s. 18

³⁸⁸ Rudolf URBÁNEK, *Věk poděbradský II.*, Praha 1918, s. 93, 95.

z Kolovrat jsou okolnosti roku 1447. Jak už jsme zjistili, tak v době interregna po smrti Albrecht Habsburského byla situace v zemi neklidná, stále se objevovaly nové spory a zástupci nižší i vyšší šlechty se nořili do hlubší finanční tísně. Pro generaci šlechticů, kteří vyrostli v zemi plné drobných bitev, bylo vojenské řemeslo přirozeným způsobem obživy. Proto mnoho šlechticů vzalo vděkem příležitost na přivýdělek ze sousedního Saska, kde probíhal spor mezi bratry Vilémem a Fridrichem Saským. Do služeb jednoho či druhého z bratrů se dalo velké množství českých šlechticů, mezi nimi i Jindřich z Kolovrat. Ten si při nástupu služby do smlouvy prosadil podmínku, že se z válečného tažení může vrátit do Čech ve chvíli, kdy by se jeho strýc Hanuš z Kolovrat dostal do tísně.³⁸⁹ O těžkostech žoldněřského dobrodružství velice podrobně Jindřich z Kolovrat informoval Pešíka z Kunvaldu.³⁹⁰

Jindřichovy obavy nebyly nepodložené. V Českém království se politická situace stávala stále napjatější. Dne 1. května 1448 do Prahy dorazil papežský legát Carvajal. Pražští husité si jeho příjezd spojovali s vidinou potvrzení kompaktát a potvrzení arcibiskupa Jana Rokycany. Jeho návštěva však byla spojena s restaurací katolicismu v hlavním městě. Dokonce umírněný kališník Menhart z Hradce se při této příležitosti vzdal kalicha. Jeho konverzí jsme se už zabývali v příslušné kapitole. Konverze nejvyššího pražského purkrabí je jedním ze symbolů vážného ohrožení výdobytků revoluce v podobě kompaktát. Reagovaly na to spojené východočeské landfrýdy, které se s dalšími přívrženci, kterými byli Aleš Holický ze Šternberka či jeho katolický příbuzný Zdeněk Konopištský ze Šternberka ustanovili v jednotu. V čele jednoty stanul všemi respektovaný Jiří z Poděbrad. Jejich cílem se stalo dobytí hlavního města království.³⁹¹ Dobytí Prahy pak bylo epilogem úspěšné politické kariéry Hanuše z Kolovrat.

Plán o dobytí Prahy měl zůstat tajným. Aleš Holický ze Šternberka intrikánským dopisem přesvědčil Oldřicha z Rožmberka, že sebrané vojsko potáhne na sever Čech proti Sasům, kteří zrádně dobyli hrad Loket Viléma z Ilburka. Oldřich z Rožmberka se opravdu nechal tímto vysvětlením ukolébat.³⁹² Poděbradská jednota se rozdělila na dvě části. Jiří z Poděbrad spolu s členy východočeských landfrýdů měli stanoviště u Kutné Hory. Jejich spojenci Aleš ze Šternberka, Burián z Gutštejna, nebo Vilém z Ilburka se

---

³⁸⁹ Tamtéž, s. 206.

³⁹⁰ AČ IV., s. 387.

³⁹¹ ČORNEJ-BARTLOVÁ 2007, s 89nn.

³⁹² AČ II., s. 25.

scházeli poblíž města Louny.³⁹³ Uchlácholený Oldřich z Rožmberka odjel z Čech do Vídně na jednání s Fridrichem III., kde ho zastihl list vyděšeného Jana z Rabštejna o srocování vojsk poděbradské jednoty. Strach z toho, že se vojska neschází jen kvůli Sasům v severních Čechách, dostal i Hanuš z Kolovrat. Jako pražský hejtman se pokusil vyjednávat s Jiřím z Poděbrad. Ten mu nabídl, aby přijel rokovat do vojenského ležení u Počernic. Hanuš z Kolovrat se však obával zrady a nabídku odmítl.³⁹⁴

Přes výše zmíněné obavy o úmyslech Jiřího z Poděbrad nebyli Hanuš z Kolovrat s Menhartem z Hradce příliš ostražití. V noci z pondělí na úterý 2. září roku 1448 vtrhla vojska poděbradské jednoty do Prahy přes Vyšehrad. Přes noc obsadila celou Prahu, údajně pouze se ztrátou jednoho muže, a zajala pražského purkrabí Menharta z Hradce. Hanuš z Kolovrat bydlel v domě na Staroměstském náměstí č. 930, který nechal postavit Jošt Lucemburský, a mimo jiné v něm pobývala Žofie Bavorská. Palác Hanuš vlastnil už od roku 1438.³⁹⁵ V noci 3. září Prahu chvatně opustil přes židovské město. Nechme na tomto místě promluvit starého letopisce: „*A pan Hanuš z Kolovrat z domu Markrabství moravského, v němž sa hejtmanem dvorem býval, zadními vraty skrze Židy ujel na Žebrák. Pak tu sú jemu mnozí připisovali, že utiekaje Židy by zezbral a klénotuov na čtyři vozy by nabral, abyste věděli, žeť sú jemu to křivě připisovali a naň neprávě pravili. Nebyloť jest jemu do brání, an jedva sotně na jediném voze ujel, že nebyl jat.*“³⁹⁶ Pro Hanuše z Kolovrat to znamenalo nejenom opuštění Prahy, ale i odchod z vrcholné politické pozice, kterou od roku 1438 v království zastával.

9.4. Poslední léta Hanuše z Kolovrat

Po potupném útěku z Prahy na Žebrák se Hanuš z Kolovrat až na výjimky stáhl z velkého politického života. Dle dochované korespondence s Oldřichem z Rožmberka můžeme soudit, že se o politický život nepřestal zajímat, ale už neměl dostatek sil do situace v království rázným způsobem zasáhnout. Pouze upozorňoval rožmberského pána na situace, do kterých by se měl Oldřich z Rožmberka podle názoru Kolovrata vložít. Oldřich z Rožmberka však po roce 1448 taktéž postupně ustupoval do politického ústraní.

---

³⁹³ Josef MACEK, *Jiří z Poděbrad*, Praha 1967, s. 68n.

³⁹⁴ AČ III., s. 47n.

³⁹⁵ TOMEK 1906, s. 67.

³⁹⁶ SLČ Vratislavský rukopis, s. 112.

Zajímavá je dozajista informace, že 17. dubna roku 1449 žádal Hanuš z Kolovrat Oldřicha z Rožmberka o přímluvu ve sporu se svým synovcem Jindřichem z Kolovrat. Pramenná základna nám bohužel nedává nahlédnout do příčin sporu mezi Hanušem z Kolovrat a synem Bedřicha z Kolovrat.³⁹⁷ V tom samém roce žádal Oldřicha z Rožmberka o to, aby se přičinil o náhradu škod způsobených Janem Bechyněm z Lažan služebníkově Dětřicha Chlumeckého.³⁹⁸ Dále víme, že Hanuš z Kolovrat Oldřicha z Rožmberka v dubnu roku 1450 upozornil na to, že se Zdeněk ze Šternberka chystá opevnit zničenou pevnost Ostromeč.³⁹⁹ Na srdci mu také ležel osud Mikuláše Hasištejnského z Lobkovic v jeho sporu s Žateckými a Lounskými.⁴⁰⁰

Labutí píseň politického života Hanuše z Kolovrat byl jeho krátký návrat od pútek regionálního významu k velké diplomatické misi. Hanuš z Kolovrat byl v lednu roku 1451 vyslán jako jeden z posílů za římským králem Fridrichem III. se zmocněním svato kateřinského sněmu jednat o vydání Ladislava Pohrobka do Českého království.⁴⁰¹ Jedná se o poslední zmínku o životě Hanuše z Kolovrat, kterou se mi podařilo vyhledat. 27. dubna roku 1452 se sešli nejvýznamnější politici Českého království, aby zvolili Jiřího z Poděbrad za svého správce. Mezi účastníky rokování nalezneme zástupce rodu Kolovratů, ať už Hanušovi synovce Jindřicha a Beneše, nebo vzdálenějšího příbuzného Beneše z Ročova zvaného Svině. Hanuše z Kolovrat ve výčtu šlechticů nenajdeme.⁴⁰² Můžeme se tedy domnívat, že Hanuš z Kolovrat zemřel v období mezi zimou roku 1451 a jarem roku 1452.

Prameny z posledních let Kolovratova života nám nedovolují určit, na které z hradních pevností trávil nejvíce času, natož určit, kde Hanuš z Kolovrat skonal. Většina korespondence z této doby je totiž bez udání místa. Víme pouze to, že se v červnu roku 1450 nacházel na Žebráku a v srpnu téhož roku na Dobříši.⁴⁰³ Pokud bych měl vyjádřit svůj názor, kde Hanuš z Kolovrat před svou smrtí nejčastěji pobýval, tak bych volil hrad Žebrák. Na rozdíl od prvního sídla Krašova je totiž blíže už několikrát zmíněné cestě na Prahu. Už po získání hradu skrze svatební smlouvu Bedřicha z Kolovrat, trávil Hanuš z Kolovrat nejvíce času právě na Žebráku, zároveň vždy v minulých letech zvolil Žebrák jako místo pro konání důležitých jednání.

---

³⁹⁷ AČ IV., s. 389.

³⁹⁸ LL IV., s. 181

³⁹⁹ AČ IV., s. 393.

⁴⁰⁰ LL IV., s. 267n.

⁴⁰¹ AČ II., s. 295nn.

⁴⁰² AČ II. s. 309n.

⁴⁰³ AČ III., s. 546; AČ IV. 396.

10. Závěr

Spolu s Hanušem z Kolovrat, a samozřejmě i dalšími pány, jsme urazili dlouhou cestu. Od první zmínky o Hanušovi z Kolovrat z roku 1416 do zmínky poslední v roce 1451 uběhlo 35 let. Závěrečnou kapitolu jsem se rozhodl rozdělit do dvou hlavních částí. V části první se podíváme na vyhodnocení cílů zadaných v úvodní metodologii. Zaměřím se tedy na otázku, jak jednotlivé fenomény jako víra, věrnost panovníkovi, rodové zázemí, regionální vazby či aktuální politická situace ovlivňovaly jednání Hanuše z Kolovrat a dalších pánů hlavně mezi lety 1420 – 1436. Text bude oscilovat mezi obecnými závěry a jednotlivostmi ze života Hanuše z Kolovrat.

Už v hlavním textu práce jsem v jednotlivých podkapitolách dílčí cíle vyhodnotil a okomentoval. Samostatná podkapitola se týkala například konfesní příslušnosti české šlechty, šlechtických konverzí, kolektivního vědomí panského stavu, nebo významu panství Kolovratů pro vývoj politicko-vojenské situace v království. Nebudu se tedy v závěru práce opakovat v celém znění, ale vybadané závěry stručně shrnu.

V druhé části závěru se pak budeme věnovat čistě osobnosti Hanuše z Kolovrat. Kromě politického významu se zaměřím i na hodnocení jeho osobnosti z pohledu morálky, pokusím se načrtnout i Kolovratův psychologický profil. To vše s vědomím toho, že se pouštím na tenký led historického bádání. Závěrečný odstavec se pak bude týkat úvahy nad možností sepsat obraz modelového šlechtice žijícího během husitských válek.

10.1. Fenomény ovlivňující chování panského stavu za husitské revoluce na pozadí života Hanuše z Kolovrat

V úvodních částech práce jsme si několikrát uvedli, že nejčastějším způsobem rozdělení české šlechty, a vůbec celé společnosti, v textech historiků píšících o době husitské je dělítko konfesní. Na příkladu šlechticů jako byl Petr Zmrzlík ze Svojšína, Čeněk z Vartenberka, nebo Lacka z Kravař jsme si ukázali, že pro mnoho šlechticů byla víra opravdu zásadním fenoménem, který ovlivňoval jejich jednání. Jak to ale bylo v případě Hanuše z Kolovrat? V literatuře je Hanuš z Kolovrat označován jako katolík, který z nutnosti přestoupil k husitům. To je konstatování faktů, které jsem doložil při líčení Kolovratova života. V průběhu bádání jsem však nenarazil na žádný důkaz, který by svědčil o niterném náboženském prožitku krašovského pána. Nepodařilo se mi objevit žádnou zmínku o tom, že by prožíval dilema spojené s křesťanskou vírou. Při

hledání vztahu Hanuše z Kolovrat ke křesťanské morálce můžeme však vzít v potaz jeho chování. To bychom však křesťanským rozhodně nenazvali. Ať už se jedná o loupeže, drancování, zbytečné útoky na civilní obyvatele, nebo dokonce justiční vraždy.

Co se týče vztahu k římskokatolické církvi jako k instituci, tak je nejvýmluvnější ukázkou podíl bratří Kolovratů na rozchvácení majetku cisterciáckého kláštera Plasy. Hanuš a Bedřich z Kolovrat se rozhodně nechovali jako obránci římskokatolické církve, ale využili situace, aby uchvátili statky nejvýznamnějšího církevního centra regionu, ve kterém měli své sídelní hrady. Nejedná se o neobvyklý případ. Na sekularizaci církevního majetku kláštera Plasy a dalších církevních institucí se nepodíleli jen Kolovratové. Můžeme uvést i další katolické rody patřící do plzeňského landfrýdu, jako Švamberky a Gutštejny, které se na procesu sekularizace také podílely. Pokud tedy Hanuše z Kolovrat zajímala a ovlivňovala otázka víry, tak pouze v tom případě, kdy se mohl obohatit na úkor církevního majetku.

Z faktů, které jsem čtenáři v jednotlivých kapitolách předložil, můžeme soudit, že jednání Hanuše z Kolovrat ovlivňovaly přizemnější věci, než křesťanská víra. V kapitolách líčících ve zkráceném přehledu významné momenty vývoje české šlechty od raného středověku po husitskou revoluci jsme neustále naráželi na šlechtice prahnoucí po větší moci a majetku. Zastavme se nyní u majetkových otázek. Už zákoník knížete Konráda Oty se zabýval majetkovou otázkou šlechty, kdy šlechtě potvrdil dědičnost statků. Pokud měla část šlechty pocit, že panovník neprávem sahá na rodový či osobní majetek, neváhala se proti svému lennímu pánovi vzbouřit. Jako příklad jsme si uvedli spor Přemysla Otakara II. a velmožů Českého království. Jan Lucemburský se přivěšením pečeti pod takzvaný inaugurační diplom vzdal nároku na šlechtické odúmrťi a jeho syn raději nevydal svůj připravovaný zemský zákoník, protože nechtěl vstoupit do sporu se šlechtou. A co velmožům na zákoníku vadilo? Text *Maiestas Carolina* měl mimo jiné znesnadnit rozchvácení korunního majetku do rukou šlechty. I několikrát zmíněný zemský soud byl pro šlechtu důležitý právě kvůli kompetenci rozhodovat o majetku nobility. Touha rozšířit rodový i osobní majetek je dlouhodobou tendencí šlechtického stavu. Samozřejmě zde neříkám nic objevného. Touha po majetku je antropologickou konstantou většiny lidských společenství. Pro naše účely bylo zajímavé sledovat, kam až byla šlechta při touze po majetku zajít, a to třeba i ve vztahu ke svému panovníkovi.

Ano, touha po moci a majetku byla Hanušovi z Kolovrat více než vlastní. Svě jednání jednoznačně podřizoval snaze obohacování sebe a svého bratra. Ukázalo se, že

Bedřich a Hanuš z Kolovrat budovali svou majetkovou doménu promyšleně. Napřed se zaměřili na vesnice navazujících na panství okolo rodových hradů Krašova a Libštejna. Později začali realizovat mnohem ambicióznější plán, když se jim podařilo získat nové hradní pevnosti. Zisk Žebráku, Točníku, Dobříše a dosazení svého spojence na Nižbor zařadilo bratry Kolovraty na přední pozice držitelů hradů v celém království. Zároveň jsme si dokázali, jak byla držba hradů spojujících v souvislém pásu plzeňský landfrýd s hradem Karlštejn významná. A to po stránce vojenské, tak po stránce obchodu. Bratři z Kolovrat si tedy nechali své služby od Zikmunda Lucemburského vrchovatě zaplatit. Svému panovníkovi tedy nepomáhali jen kvůli přísaze věrnosti. Jednalo se o pány vyčkávající na každý okamžik, kdy by mohli rozšířit svůj majetek.

Služba a věrnost panovníkovi nás přivádí k dalšímu fenoménu, který jsme si představili jako jeden z klíčových bodů k prozkoumání. Věrnost panovníkovi bezesporu patří mezi nejdůležitější součástí cti středověkého šlechtice. Na první pohled to může vypadat, že se pánům husitského vyznání po roce 1419 dostaly do konfliktu dvě složky šlechtické cti. Tedy povinnost bránit pravou víru a sloužit svému panovníkovi. Ale na výstižném příkladu bitvy u Vyšehradu jsme zjistili, že v prvních revolučních letech bojovali páni utrakvistického vyznání za krále Zikmunda a jeho nástup na český trůn. A ani Zikmund Lucemburský po těchto pánech v letech 1419 a 1420 nepožadoval, aby se vzdali kalicha. Proto opravdu považuji za výstižnější, abychom v prvních letech husitských válek nenazývali šlechtice ve službě Zikmunda Lucemburského stranou katolíků, ale spíše stranou královskou, nebo Zikmundovou. A otázkou je, zda je vhodné nazývat obecně stranou katolickou Zikmundovi věrné šlechtice i v dalších fázích revoluce. Vždyť jsme si dokázali, že se tito páni z velké části podíleli na destrukci majetkové základny katolické církve v Českém království.

Dostupná pramenná základna nám bohužel nedává nahlédnout opravdový vztah Hanuše z Kolovrat k panovníckému majestátu. Od roku 1420 až do roku 1430 byl Hanuš z Kolovrat bez pochyby jedním z nejaktivnějších pánů ve službách Zikmunda Lucemburského operujících na území Českého království. Po bitvě u Lipan se opět pomalu dokázal přiblížit ke královskému trůnu a po smrti Zikmunda Lucemburského se stal nezpochybnitelně jednou z nejdůležitějších mocenských opor Albrechta Habsburského. Jeho návrat na politické výsluní jistě nejlépe symbolizuje významná role při korunovačním aktu v katedrále svatého Víta. Otázkou je, zda Hanuš z Kolovrat ve vztahu k panovníckému majestátu cítil potřebu sloužit svému panovníkovi, protože to považoval za součást své šlechtické povinnosti, nebo se chtěl díky službě panovníkovi

obohatit a získat významné mocenské postavení. Vzhledem k míře oportunistu, na který jsme naráželi během celé politické kariéry Hanuše z Kolovrat, však můžeme tušit důvod, proč se vždy snažil přiblížit lesku panovnického majestátu. Roli ve vztahu šlechtice k panovníkovi samozřejmě vedle touhy po větším majetku a moci hrálo i hledisko společenské. Čím blíže byl velmož královskému trůnu, tím větší prestiž to pro něj znamenalo.

Tímto konstatováním přejdeme k otázkám z oblasti sociologie. V textu práce jsme si dokázali tvrzení, že prastaré společenské vazby nemohly být zpřetrhány pouze kvůli věroučným novinkám. Na jednáních svatohavelského sněmu, úmluvách ve Zdicích, nebo při organizaci panské jednoty před lipanskou bitvou je vidět, že panský stav ve svém sebeuvědomění překonal konfesní rozkoly a dokázal se společně dohodnout na konsolidaci země. Nemáme doklad o tom, zda na svatohavelském sněmu jednal Hanuš z Kolovrat, ale můžeme předpokládat, že souhlasil se svým bratrem, který byl dokonce zvolen mezi dvanáct zemských správců. Co se týče jednání ve Zdicích, tak zde byl Hanuš z Kolovrat jedním z hlavních organizátorů série rokování. Zdické úmluvy byly z velké části založené na snaze kompromisu v náboženských otázkách. I tento moment nám dává tušit, že Hanuš z Kolovrat nebyl žádný náboženský dogmatik, ale jeho jednání ovlivňovaly spíše jiné faktory.

Pokud zůstaneme u otázek týkajících se společenství, tak více než víra Kolovratovo jednání ovlivňovaly regionální vazby. Krašov a Libštejn se nacházely na východním okraji plzeňského landfrýdu. Západočeští páni z důvodů trvajících už od vlády Václava IV. nepřijali myšlenky náboženské reformy nikdy za své, naopak měli velice blízko k osobě Zikmunda Lucemburského. Poloha statků tak bratry Kolovraty vehnala do služeb římského krále spíše než touha bojovat za katolickou víru. Otázka náboženská nemohla zpřetrhat ani služebné vztahy mezi pány a nižší šlechtou. Když Hanuš z Kolovrat se svým bratrem přestoupili pod nátlakem k utrakvistické straně, následoval je například i jejich služebník Jan Šmykouský.

Otázka společenského vlivu zahrnuje i oblast rodiny, rodu. Na příkladu Kolovratů jsme viděli, jak pevné rodinné vazby mohly v šlechtickém prostředí v období středověku existovat. Po celou dobu jsme naráželi na součinnost obou bratří z Kolovrat, obzvláště zajímavým momentem bylo společné nabývání statků. Po smrti Bedřicha z Kolovrat pak otcovo místo zaujal jeho syn Jindřich, který se stal neméně důležitou oporou svého strýce. I když je pravda, že jsme ke konci života Hanuše z Kolovrat narazili na spor mezi strýcem a synovcem. Zda se jednalo o něco vážného, nevíme.

V textu jsme narazili i na vztah Hanuše z Kolovrat s příbuzným Benešem zvaným Svině z Kolovrat. Beneš z Kolovrat byl utrakvistického vyznání. Když v roce 1427 Hanuš z Kolovrat a další šlechtici uzavírali příměří s husitskými svazy a šlechtici, tak byli za oprávně vybráni právě Hanuš z Kolovrat a jeho příbuzný Beneš z Kolovrat. Rodová vazba jim jistě pomohla překonat animozity lépe, než jiným signatářům mírových smluv.

Pozornému čtenáři jistě neuniklo, že pokud něco jednání Hanuše z Kolovrat významně ovlivňovalo, tak to bylo aktuální politická a vojenská situace. Hanuš z Kolovrat byl politickým oportunistou, který dokázal výborně využít momentální situaci ve svůj prospěch. Pokud mu přinášela výhodu válečná tažení, byl jedním z nejaktivnějších bojovníků v království. Pokud válečnou situaci vyhodnotil jako dočasně bezvýhodnou, neváhal uzavřít příměří i s největším nepřítelem. A když mu nezbylo nic jiného, přestoupil do husitského politicko-konfesního tábora. A do uskupení bývalého spojence nevstoupil jen na oko, ale bok po boku se svými bývalými nepřáteli se stal obávaným protivníkem bývalých spojenců. Ale k této záležitosti bych se rád vyjádřil až v úplně poslední podkapitole.

10.2. Osobnost Hanuše z Kolovrat

Jaký vlastně Hanuš z Kolovrat byl? Jak na jeho osobnost nazírali Hanušovi současníci, jak můžeme jeho jednání hodnotit my? Při psaní práce jsem několikrát použil slovo ctnost. Připomenu, že jsme si ctnost definovali jako hodnoty očekávaného jednání od členů jednotlivých společenských skupin. Mezi hodnoty očekávané od šlechtického stavu jsme narazili na věrnost svému panovníkovi a věrnost svému rodu. Tedy hodnoty, které jsme vyhodnotili už v předchozí podkapitole. Nejedná se však o jediné ctnosti. Šlechtické hodnoty od křesťanského bojovníka žádaly ochraňovat slabé. Středověcí páni se měli v tom nejširším slova smyslu starat o obecné dobré. Pokud dostal středověký pán za úkol stíhat a trestat zločince, měl tak činit spravedlivě a ne za účelem osobního obohacení. Už nyní jistě vidíme, že hodnocení osobnosti Hanuše z Kolovrat nebude příliš pozitivní záležitostí.

V úvodu práce jsme se setkali s hodnocením psychologického nastavení středověkých velmožů od Marca Blocha a Johana Huizingy. Oba dva se shodli na tom, že se středověký šlechtic vyznačoval cholerickým naturelem. Středověkého velmože popisovali jako emočně labilního člověka, který se snadno nechá unést vášní, jako

člověka, který se nechal snadno vyprovokovat k násilným činům a který neváhal s aktem kruté msty, pokud cítil v jednání druhých křivdu.

Myslím, že tuto obecnou charakteristiku můžeme ve velké míře použít při představě o osobnosti Hanuše z Kolovrat. Jistě to byl člověk přímého vojenského uvažování. Hlavně v prvních letech husitské revoluce jsme Hanuše z Kolovrat viděli v neustálé vojenské vřavě. Hanuš z Kolovrat pravděpodobně nebyl rozeným diplomatem. Jako příklad si můžeme připomenout případ druhé křížové výpravy, kdy Bedřich z Kolovrat koordinoval pomoc hradu Karlštejn z města Plzeň, zatímco jeho bratr prováděl nepříteli záškodnickou činnost. To samé jsme mohli vidět v roce 1423 při konání svatohavelského sněmu. Bratry Kolovraty zde v diplomatických jednáních zastupoval Bedřich z Kolovrat. Až v dalších letech jsme viděli, že se Hanuš také účastnil velkých politických jednání, zároveň jsme nikdy nenarazili na skutečnost, že by byl opravdovým lídrem svých politických uskupení v oblasti diplomacie.

Hanuš z Kolovrat byl tedy válečníkem. To není nic proti ničemu. Vždyť učení o trojím lidu mluvilo o šlechticích jako o skupině bojovníků. Tato skupina bojovníků se však měla starat o pořádek, zajišťovat mír a bojovat za slabé. Byl Hanuš z Kolovrat takovým válečníkem? Jedná se pouze o řečnickou otázku. My dobře víme, že rozhodně nebyl pravým křesťanským rytířem, spíše se choval jako sprostý lapka. Můžeme vzpomenout jeho několikeré drancování města Příbram a vypálení Klatov. Výmluvnou zprávu o Hanušovi z Kolovrat nám zanechal Bartošek z Drahonic při popisu loupění ve vesnicích poblíž Mníšku pod Brdy. Kromě toho, že vesničanům Beneš a Hanuš z Kolovrat pobrali jejich obživu, úplně zbytečně si na vesničany v zákrytu počkali a povraždili je. Karlštejnský kronikář si nad touto záležitostí smutně povzdechl.

To že bylo vojenství tím nejpřirozenějším způsobem obživy pána z Kolovrat, nám ilustruje i jeho přestup k utrakvistům. Když pod vlivem aktuální politicko-vojenské situace přestoupili ke straně pod obojí, tak přestoupili se vším všudy. Hanuš a Bedřich z Kolovrat se hned pustili do bojů se svými dřívějšími spojenci a přáteli. Podle zprávy Bartoška z Drahonic Kolovratové odmítli uzavřít nabízené příměří od osob spojených s hradem Karlštejnem a místo toho se ihned po přestupu stali obávanými nepřáteli. Kromě toho, že si Kolovratové mohli po přestupu zachovat statky, tak aktivita ve vojsku Prokopa Holého nabídla Hanušovi z Kolovrat možnost realizovat se tak, jak nejlépe uměl.

Ve výčtu panských ctností z pera Tomáše Štítného jsme četli o povinnostech pánů nalézat spravedlnost bez ohledu na osobní obohacení. V tomto ohledu vzpomeňme

Hanušem zorganizovanou popravu pražských měšťanů za údajné spolčení s Koldou ze Žampachu a Benešem Mokrovouským z Hustířan. Starý letopisec nám zanechal zprávu, že si Hanuš z Kolovrat s odsouzenými vyřídil majetkové spory ohledně nároku na město Příbram. Hanuš z Kolovrat byl opravdu bezskrupulózní politik, který snad nemohl mít žádné svědomí. Pokud bych měl osobu Hanuše z Kolovrat popsat jedním souslovím, nazval bych ho politickým oportunistou, jehož chování rozhodně neovlivňovala představa souboru hodnot šlechtické cti, ale snaha využít každý moment k obohacení a získání větší moci.

Co se týče metodologického problému, zda je možné vytvořit modelový portrét šlechtice, který působil v období husitských válek, tak musím se přiklonit k závěru, že obecný model vytvořit nejde. Jak jsme si ukázali, na každého pána působilo během husitských válek tak velké množství vlivů, že jednotící hledisko nelze využít. Fenomény jako věrnost panovníkovi, víra, regionální vazby, rodina, stavovské postavení nebo ekonomické otázky ovlivňovaly každého jednotlivého pána v jedinečné konstelaci. V každém jednotlivém případě fenomény ovlivňovaly šlechtice různou měrou. A k tomu musíme připočítat fenomén aktuální politicko-vojenské situace. Zároveň se domnívám, že je v obecné rovině možné, vytvořit modelový způsob vytváření životopisu šlechtice, který by souhrnně okomentoval všechny fenomény, které na jednotlivé šlechtice v průběhu husitské revoluce působily a historik doby husitské je musí brát v potaz. V současné době je totiž hodnocení šlechtických kariér pouze z pohledu věroučné skupiny, jejímž byl velmož členem, opravdu překonaným způsobem pohledu.

Použité zkratky:

- AČ – Archiv český
- FRB – Fontes rerum bohemicarum
- LC – Libri confirmationum
- LL – Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka
- SLČ – Staří letopisové čeští
- UB - Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges
- ZR – Zbytky register

Seznam použitých pramenů:

- AČ I.
- AČ II.
- AČ III.
- AČ IV.
- AČ VI.
- Bartošek z Drahonice, *Kronika*, in: Ze zpráv a kronik doby husitské, ed. Ivan HLAVÁČEK, Praha 1981.
- Vavřinec Z BŘEZOVÉ, *Husitská kronika*, ed. Marie Bláhová, Praha 1979.
- Edd. Alena ČERNÁ - Petr ČORNEJ - Markéta KLOSOVÁ, *Chronicon Veteris collegiati Pragensis*, in: FRB Seria nova III., Praha 2018.
- Ed. Josef EMLER, *Reliquiae tabularum terrae II.*, Praha 1872.
- Ed. Gustav FRIEDRICH, *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae II.*, Praha 1912.
- Ed. Ivan HLAVÁČEK, *Husovy listy z Kostnice*, in: Ze zpráv a kronik doby husitské, Praha 1981.
- Karel IV., *Vlastní životopis*, překlad Karel Hrdina, Praha 1911.
- KOSMAS, *Kronika Čechů*, ed. Martin WIHODA, Praha 2011.

- LC V.
- LC VI.
- LC VIII-X.
- Petr Z MLADOŇOVIC, *Zpráva o Mistru Janu Husovi v Kostnici*, in: ed. Ivan Hlaváček, *Ze zpráv a kronik doby husitské*, Praha 1981.
- UB I.
- *Monumenta conciliorum generalium seculi decimi quinti I.*, Vídeň 1857.
- Ed. Jiří PELIKÁN, *Účty hradu Karlštejna z let 1423-1434*, Praha 1948.
- Ed. August SEDLÁČEK, *Zbytky register králův římských a českých z let 1361-1480*, Praha 1914.
- Ed. František ŠIMEK, *Staré letopisy české z vratislavského rukopisu novočeským pravopisem*, Praha 1937.
- Edd. František ŠIMEK, Miloslav KAŇÁK, *Staré letopisy české z rukopisu křižovnického*, Praha 1959.
- Ed. František PALACKÝ, *Starší letopisové čeští*, vydal Jaroslav Charvát, Praha 1941.
- Ed. Blažena RYNEŠOVÁ, *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka, svazek I., 1418-1437*, Praha 1929.
- Edd. Blažena RYNEŠOVÁ – Jiří PELIKÁN *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka, svazek IV., 1418-1437*, Praha 1954.
- Tomáš ZE ŠTÍTNÉHO, *Knížky o hře šachové*, ed. František ŠIMEK, Praha 1956.

Seznam použité literatury:

- Stanislav BÁRTA, *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského na církevní statky (1420-1437)*, Blansko 2016.
- Marc BLOCH, *Feudální společnost*, Praha 2010.

- Lenka BOBKOVÁ, *Jan Lucemburský – Otec slavného syna*, Praha 2018.
- Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české IV. a*, Praha 2003.
- Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české IV. b*, Praha 2003.
- Edd. Tomáš BOROVSÝ - Dalibor JANIŠ - Michaela MALANÍKOVÁ, *Spory o čest ve středověku a raném novověku*, Brno 2010.
- Vlastimil BORŮVKA, *Genealogie rodu pánů z Kolovrat*, in: *Heraldika a Genealogie*, Praha 1992, č. 1.
- Vlastimil BORŮVKA, *Kolowratové – rod erbu orlice*, Rychnov nad Kněžnou 2018.
- Franco CARDINI, *Válečník a rytíř*, in: ed. Jacques Le Goff, *Středověký člověk a jeho svět*, Praha 2003.
- Edd. Pavlína CERMANOVÁ - Robert NOVOTNÝ - Pavel SOUKUP, *Husitské století*, Praha 2014.
- Edd. Pavlína CERMANOVÁ - Pavel SOUKUP, *Husitské re-formace - Proměna kulturního kódu v 15. století*, Praha 2019.
- Jaroslav ČECHURA, *Sekularizace církevních statků v západních Čechách v letech 1421-1454*, in: *Časopis národního muzea – Řada historická*, č. 1-2, Praha 1996.
- Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka – příčiny, průběh a historický význam jedné bitvy*, Praha 1992.
- Petr ČORNEJ, *Tajemství českých kronik*, Praha a Litomyšl 2003.
- Petr ČORNEJ, *Za hradbou věků – Svědkové se představují*, in: *Tajemství českých kronik*, Praha a Litomyšl 2003.
- Petr ČORNEJ, *Konec Jana Roháče z Dubé*, in: *Tajemství českých kronik*, Praha a Litomyšl 2003.
- Petr ČORNEJ, *30.7. 1419 – První pražská defenestrace – Krvavá neděle uprostřed léta*, Praha 2010.

- Petr ČORNEJ, *Velké dějiny zemí Koruny české V.*, Praha a Litomyšl 2010.
- Petr ČORNEJ - Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české VI.* Praha a Litomyšl 2007.
- Petr ČORNEJ, *Jan Žižka – Život a doba husitského válečníka*, Praha 2019.
- Tomáš DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2009.
- Tomáš DURDÍK, *Hrad Týřov*, Praha 2001.
- Daniela DVOŘÁKOVÁ, *Barbora Celjská*, Bratislava 2013.
- Joachim EHLERS - Heribert MÜLLER - Bernd SCHNEIDMÜLLER, a kol. *Francouzští králové v období středověku: od Oda ke Karlu VIII. (888-1498)*. Praha 2003.
- Petr ELBEL, *Pravé, věrné a křesťanské příměří... Dohody o příměří mezi husity a stranou markraběte Albrechta na jižní Moravě*, Brno 2016.
- Edd. Dušan FOLTÝN - Petr SOMMER - Pavel VLČEK, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997.
- František GRAUS, *Dějiny venkovského lidu v době předhusitské II.*, Praha 1957.
- František GRUNT, *Počátek a vzestup pánů z Kolovrat v západních Čechách*, in: *Minulostí západočeského kraje XXXVII*, 2002.
- František GRUNT, *Bratři Kolovratové v husitské revoluci*, in: *Dějiny a současnost*, Praha 2003, č. 5.
- Ivan HLAVÁČEK - Jaroslav KAŠPAR - Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Praha 2004.
- Zdeňka HLEDÍKOVÁ - Jan JANÁK, *Dějiny správy českých zemí do roku 1945*, Praha 1989.
- Johan HUIZINGA, *Podzim středověku*, Praha 2010.
- Kateřina CHARVÁTOVÁ, *Václav II. Král český a polský*, Praha 2007.
- Wojciech IWANCZAK, *Lidé meče, modlitby a práce*, Praha 2011.

- Jiří KEJŘ, *Počátky a upevnění stavovského zřízení v Čechách*, in: Právněhistorické studie, Praha 1997.
- Václav KOČKA, *Dějiny politického okresu kralovického*, Rakovník 2010.
- Václav KOČKA, *Dějiny Rakovnícka*, Rakovník 2009.
- Radovan KVĚT, *Staré stezky v České republice*, Brno 2002.
- František LEVÝ, *Dějiny královského města Rakovníka*, Rakovník 2010.
- Josef MACEK, *Jiří z Poděbrad*, Praha 1967.
- Martin MUSÍLEK, *Čeněk z Vartenberka a jeho hodnocení v české historii*, in: Historie – Paměť národa, Praha 2008.
- Robert NOVOTNÝ, *Proměna rituálu – Šlechta v období dvojeří*, in: edd. František ŠMAHEL – Martin NODL, *Colloquia mediaevalia pragensia 12, Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století*, Praha 2009.
- Robert NOVOTNÝ, *Uzavírání panského stavu a problematika nobilitací v pozdním středověku*, in: edd. Eva DOLEŽALOVÁ - Robert NOVOTNÝ - Pavel SOUKUP, *Evropa a Čechy na konci středověku*, Praha 2004.
- Robert NOVOTNÝ, *Čest a urozenost v mentalitě pozdně středověké šlechty*, in: *Spory o čest ve středověku a raném novověku*, in: edd. Tomáš BOROVSÝ - Michaela MALANÍKOVÁ, Brno 2010.
- Robert NOVOTNÝ, *Konfesionalizace před konfesionalizací? Vira a společnost v husitské epoše*, in: edd. Pavlína RYCHTEROVÁ - Pavel SOUKUP, *Heresis seminaria, Pojmy a koncepty v bádání o husitství*, Praha 2013.
- Robert NOVOTNÝ, *Úloha zemského soudu pro formování panského stavu*, in: edd. Martin NODL - Martin WIHODA, *Colloquia mediaevalia pragensia 9, Šlechta, moc a reprezentace ve středověku*, Praha 2007.

- Robert NOVOTNÝ, *Konverze české a moravské šlechty v husitském století*, in: edd. Pavlína CERMANOVÁ - Pavel SOUKUP, *Husitské re-formace – Proměna kulturního kódu v 15. století*, Praha 2019.
- Robert NOVOTNÝ, *Sloup království v počátcích revoluce - Oldřich z Rožmberka 1417-1420*, in: edd. Robert NOVOTNÝ- Petr ŠÁMAL, *Zrození mýtu – dva životy husitské epochy*, Praha 2011.
- František PALACKÝ, *Dějiny rodu Sternbergů. Geschichte der Familie Sternberg*, Bruntál 2001.
- Josef PEKAŘ, *Žižka a jeho doba*, Praha 1992. Kompletní vydání všech svazků.
- Miloslav POLÍVKA, *Šlechta a reformátoři – Ke vzájemným vztahům české šlechty a ideologů husitství před rokem 1419*, in: *Mediaevalia historica Bohemica 1*, Praha 1991.
- Miloslav POLÍVKA, *Šlechta v Husově okolí a Husův král*, in: Ed. Jan Blahoslav LÁŠEK, *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi*, Praha 1995.
- Ivana RAKOVÁ, *Čeněk z Vartenberka – Příspěvek úlohy panstva v husitské revoluci*, in: *Sborník historický 28*, Praha 1981.
- August SEDLÁČEK, *Hrady zámky a tvrze království českého I.*, Praha 1996.
- August SEDLÁČEK, *Hrady zámky a tvrze království českého VIII.*, Praha 1996.
- August SEDLÁČEK, *Hrady zámky a tvrze království českého IX.*, Praha 1893.
- August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království českého XIII.*, Praha 1905.
- August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království českého VI.*, Praha 1889.
- Ed. Eva SEMOTÁNOVÁ, *Česko. Ottův historický atlas*, Praha 2007.
- Jakub SMRČKA, *České reformní proudy 14. století a devotio moderna*, Tábor 2008, nepublikovaná disertační práce.
- Pavel SOUKUP, *Jan Hus - Život a smrt kazatele*, Praha 2015.
- Jiří SPĚVÁČEK, *Král diplomat*, Praha 1982.

- Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. - K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986.
- Martin ŠANDERA, *Hynce Ptáček z Pirkštejna - Opomíjený vítěz husitské revoluce*, Praha 2011.
- František ŠMAHEL, *Husitská revoluce 1 – Doba vymknutá z kloubů*, Praha 1995.
- František ŠMAHEL, *Husitská revoluce 2 - Kořeny české reformace*, Praha 1993.
- František ŠMAHEL, *Husitská revoluce 3 – Kronika válečných let*, Praha 1993.
- František ŠMAHEL, *Husitská revoluce 4 – Epilog bouřlivého věku*, Praha 1993.
- František ŠMAHEL, *Jan Hus – Život a dílo*, Praha 2013.
- Robert ŠIMŮNEK, *Směry moderního bádání o české šlechtě*, in: XVIII. - XIX. letní škola historie. Lidé a národy, Praha 2007.
- Robert ŠIMŮNEK, *Táboři versus Rožmberkové – Konfesní tolerance z nutnosti?*, in: edd. Robert NOVOTNÝ - Petr ŠÁMAL, *Zrození mýtu – dva životy husitské epochy*, Praha 2011.
- Robert ŠIMŮNEK, *Prestižní a patetické titulatury – Šlechtická hrdost, pýcha, závist i výsměch*, in: edd. Eva DOLEŽALOVÁ - Robert NOVOTNÝ - Pavel SOUKUP, *Evropa a Čechy na konci středověku*, Praha 2004.
- Ilja ŠRUBAŘ, *Longue durée, cyklicita a sociální transformace*, in: Sociologický časopis č. 37, Praha 2001.
- Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy IV.*, Praha 1899.
- Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy VI.*, Praha 1906.
- Rudolf URBÁNEK, *Věk poděbradský I.*, Praha 1915.
- Rudolf URBÁNEK, *Věk poděbradský II.*, Praha 1918.
- Rudolf URBÁNEK, *Císařovna Barbora*, in: *Královny a kněžny české*, Praha 1996.
- Vratislav VANÍČEK, *Velké dějiny zemí koruny české II.*, Praha a Litomyšl 2000.
- Vratislav VANÍČEK, *Velké dějiny zemí Koruny české III.*, Praha 2002.

- Martin WIHODA, *Kníže a jeho věrní. Kosmas o světě předáků a urozených*, in: edd. - Martin NODL - Martin WIHODA, *Colloquia mediaevalia pragensia 9, Šlechta, moc a reprezentace ve středověku*, Praha 2007.
- Martin WIHODA, *Zlatá bula sicilská*, Praha 2005.
- Josef ŽEMLIČKA, *České 13. století: „privatizace“ státu*, in: ČČH 101, 2003.
- Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar II., Král na rozhraní věků*, Praha 2011.

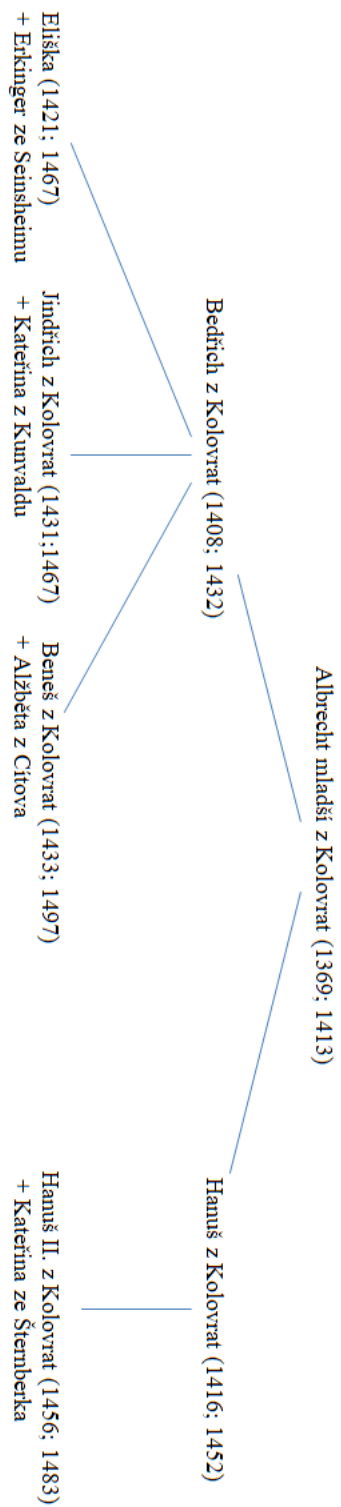
Obrazová příloha

Illuminace z Ročovského graduálu – Votivní scéna zobrazuje zakladatele ročovského kláštera Albrechta z Kolovrat s manželkou. Z vyobrazení vyplývá, že už v roce vzniku graduálu, tedy v roce 1375, Kolovratové používali erb s polcenou orlicí v modrém poli.

In:Rocovsky gradual.jpg [online]. [cit. 10.7.2021]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Rocovsky_gradual.jpg, autor neznámý, volné dílo.

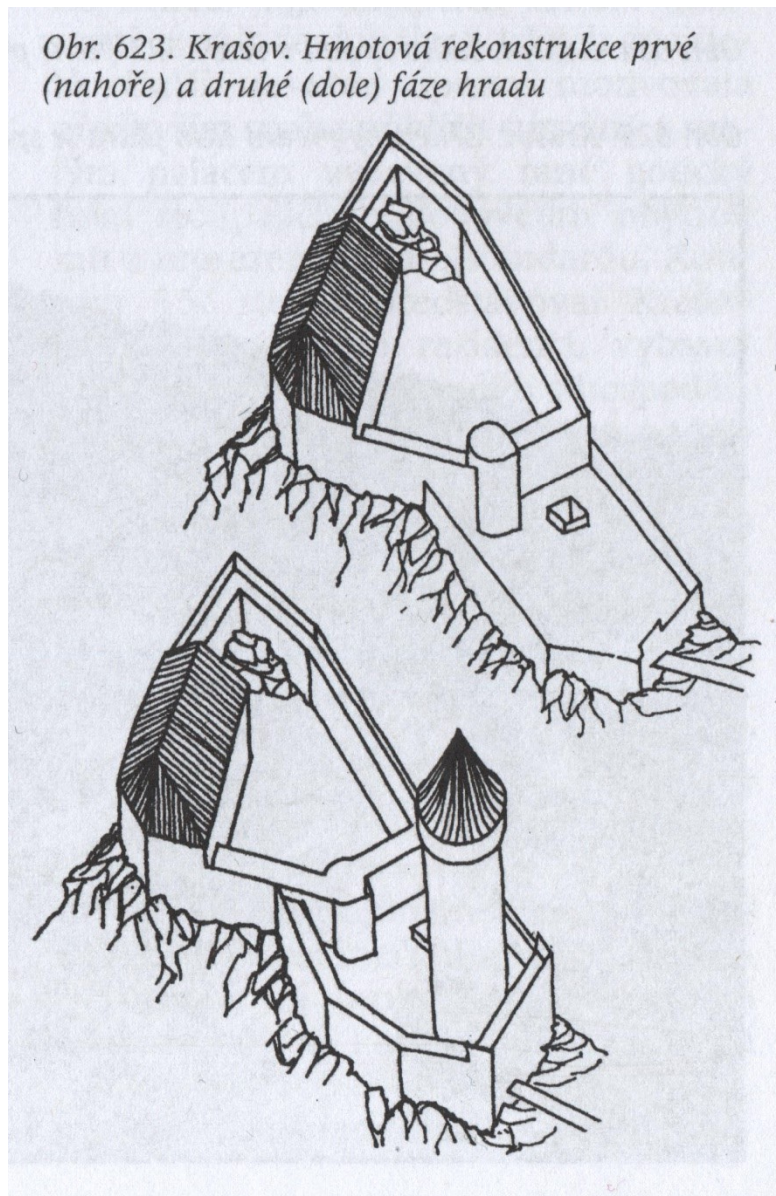

In: František GRUNT, *Počátek a vzestup pánů z Kolovrat v západních Čechách*, in: *Minulostí západočeského kraje XXXVII*, 2002. ; Vlastimil BORŮVKA, *Genealogie rodu pánů z Kolovrat*, in: *Heraldika a Genealogie*, Praha 1992, č. 1.

Krašov – Dnešní podoba hradu, který Hanuš z Kolovrat zdědil po svém otci. Foto: Michal Sýkora

Obr. 623. Krašov. Hmotová rekonstrukce první (nahore) a druhé (dole) fáze hradu

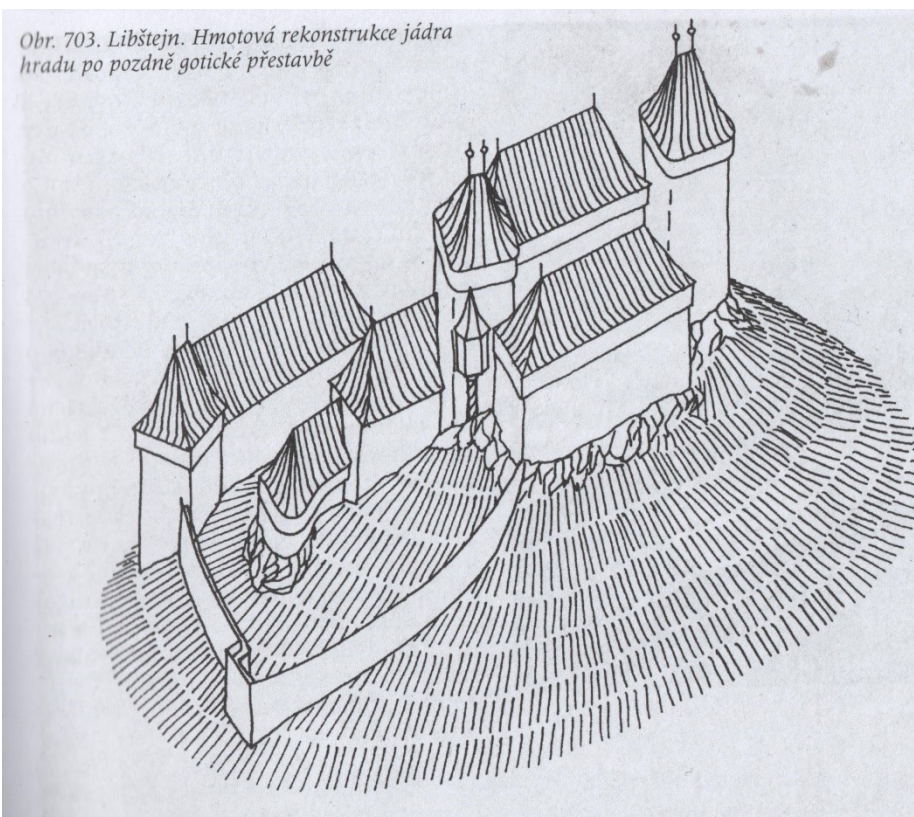

Hmotová rekonstrukce Krašova - V období Hanušova života stál na Krašově ještě druhý větší palác, který byl situovaný při boční straně zadního jádra.

In: Tomáš DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2009, s. 293.

Libštejn – Dnešní podoba hradu, které měl ve svém vlastnictví Bedřich z Kolovrat. Po Bedřichově smrti hrad obdržel jeho syn Jindřich z Kolovrat. Foto: Michal Sýkora

In: Tomáš DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2009, s. 329.

Potvorov, románský kostel sv. Mikuláše – Potvorov byla jedna ze vsí, které obdrželi bratři Kolovratové za své služby od Zikmunda Lucemburského. Původně patřil strážcům Božího hrobu na Zderaze. Foto: Michal Sýkora

Mapa hradů v držení bratří z Kolovrat a jejich spojenců – Krašov byl rodovým hradem Hanuše z Kolovrat, který zdědil po otci Albrechtovi. Svému synu Bedřichovi Albrecht z Kolovrat odkázal hrad Libštejn. Po smrti Bedřicha z Kolovrat přešel Libštejn do vlastnictví jeho syna Jindřicha. Jindřich z Kolovrat úzce spolupracoval se svým strýcem Hanušem. Hrady Žebrák a Točnick získal Bedřich z Kolovrat od E. ze Seinsheimu, ale využíval ho společně se svým bratrem Hanušem. Dobříš pak Zikmund Lucemburský zapsal bratrům z Kolovrat za věrné služby roku 1422. Hrad Zbiroh pak Hanuš z Kolovrat získal až na sklonku svého života. Dále je na mapě zakreslen hrad Karlštejn, který spravoval Hanušovi blízký Zdeslav Tluksa z Buřenic a hrady Týřov a Křivoklát, které vlastnil jeho společník Aleš Holický ze Šternberka. Nížbor dobyl Hanuš z Kolovrat roku 1425 a obdržel ho služebník Alže ze Šternberka, Mikuláš Kapoun ze Smiřic.

Výstřížek z mapy in: ed. Eva SEMOTÁNOVÁ, *Česko. Ottův historický atlas*, Praha 2007, s. s. 114. Hrady doplněny autorem práce.

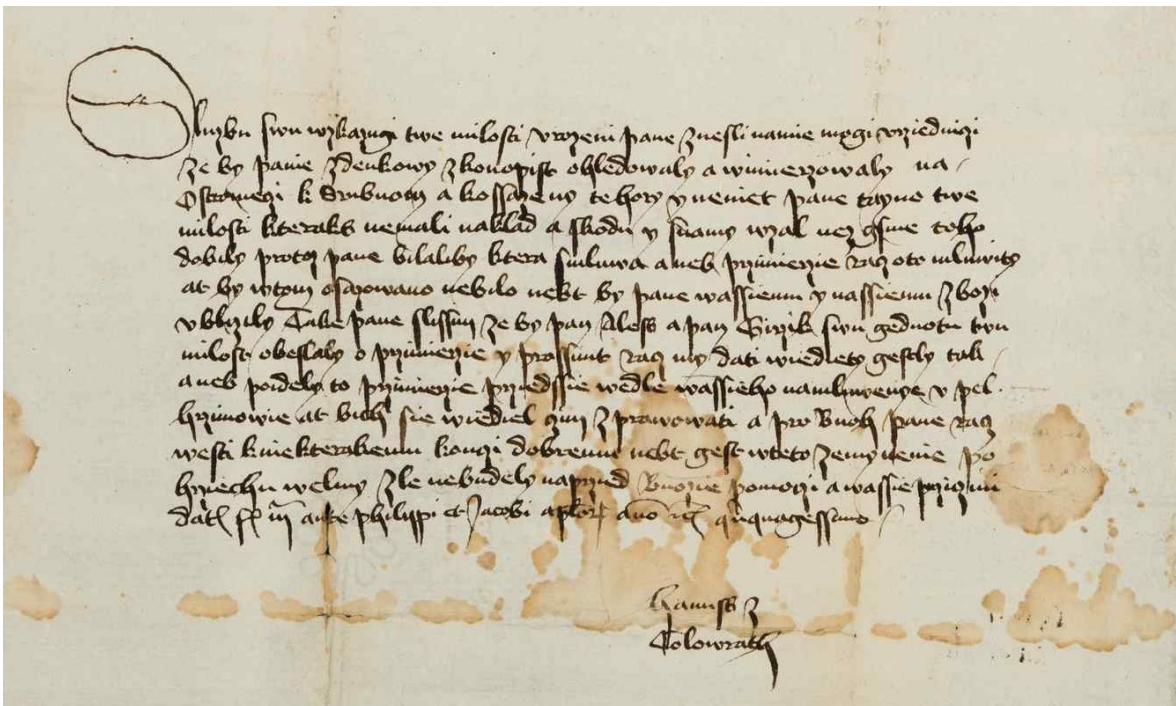
Zbiroh – Hrad Zbiroh Hanuš Kolovrat získal až v poslední fázi svého života. Na snímku je současná podoba nedávno zrekonstruovaného zámku, který nyní vlastní potravinářská firma.
Foto: Michal Sýkora

Zámek Poděbrady – Politickou kariéru Hanuše z Kolovrat ukončil dobytím Prahy v roce 1448 Jiří z Poděbrad. Foto: Dušan Foltýn

Poděbrady – pohled od vstupní brány. Foto: Michal Sýkora

Dopis Hanuše z Kolovrat adresovaný Oldřichovi z Rožmberka z 28. dubna roku 1450 - Hanuš z Kolovrat zde vyzývá Rožmberka, aby zasáhl ohledně obnovení strategicky významného hradiště Ostromeč.

In: SOA Třeboň – oddělení Třeboň, Historica Třeboň 1216-1659, inv. č. 1670, sig. 1260, digitální archiv.

Pečeť Hanuše z Kolovrat – Pečeť je přivěšená na pergamenovém proužku pod smlouvou o příměří z 23. června 1450.

In: SOA Třeboň – oddělení Třeboň, Historica Třeboň 1216 – 1659, inv. č. 1916, sig. 1464, digitální archiv.